CAIN1

Un Mister

„*Şarpele însă era cel mai* [*şiret dintre toate fiarele de pe pământ, pe care le făcuse Domnul Dumnezeu*".

FACEBEA, Cap. III, 1.

Lui

Sir Walter Seott, Baronet îi este dedicat acest Mister al lui Cain, de către prietenul său devotat şi servitorul tău credincios.

Traducere de VIRGIL TEODORESCU

ADTOBULI

PREFAŢĂ3

Scenele care urmează se intitulează *un Mister*, în conformitate cu numele dat în vechime dramelor cu subiecte similare, care erau numite *Mistere* sau *Moralităţi*. Autorul nu şi-a permis însă aceleaşi libertăţi cu privire la subiect, cum se obişnuia în trecut, în piesele analoge, cum poate observa orice cititor suficient de curios pentru a studia acele producţii profane, fie în engleză, franceză, italiană sau spaniolă. Autorul s-a străduit să păstreze personajelor sale un limbaj care să le caracterizeze; şi acolo unde el este (şi aceasta se întâmplă doar rareori) împrumutat din Scriptură, el a făcut, chiar şi în cazul cuvintelor, modificări infime, doar în măsura în care o cerea ritmul. Cititorul îşi va aminti că în *Facerea* nu se precizează că Eva a fost ispitită de un demon, ci de „Şarpe"; şi aceasta numai pentru că el era „cel mai şiret dintre toate fiarele de pe pământ" 5. Orice interpretare ar fi dat rabinii sau Părinţii bisericii acestui fapt, eu trebuie să iau cuvintele aşa cum le găsesc şi să răspund, împreună cu Episcopul Watson6 într-o ocazie similară, când Părinţii bisericii i-au fost citaţi în şcolile din Cambridge, „Cercetaţi Cartea!", le-a spus el arătându-le *Biblia*. Trebuie să ne amintim, de asemenea, că subiectul meu nu are nimic de a face cu *Noul Testament*, la care nu se poate face aici nicio referire fără a fi anacronic, în ultimul timp, nu îmi sunt cunoscute poeme ca subiecte asemănătoare celui din *Cain*. De când aveam douăzeci de ani nu l-am mai deschis pe Milton, dar îl citisem atât de mult înainte, încât faptul acesta nu mai contează. *Moartea lui Alei* de Gessner7 nu am mai citit-o de la Aber-deen, pe când aveam op; ani. Impr-esia generală pe care mi-o amintesc este aceea de încântare; dar despre conţinut mai ştiu doar că soţia lui Cain se numea Mahala şi cea a lui Abel, Thirza; în paginile care urmează le-am numit Ada şi Zillah,

primele nume de femei care apar în *Facerea*. Ele erau cele ale soţiilor lui Lameh8; soţiile lui Cain şi Abel nu sunt chemate pe nume. Dacă, deci, o coincidenţă a subiectului ar fi putut produce şi una a expresiei, nu ştiu şi nici nu mă interesează.

Cititorul este rugat să nu uite (ceea ce prea puţini binevoiesc să îşi amintească), că nu se face nicio aluzie la *vreo viaţă* viitoare în niciuna din cărţile lui Moise şi nici, de fapt, în *Vechiul Testament*. Pentru a găsi o explicaţie a acestei extraordinare omisiuni, el va putea consulta *Divina Moştenire* a lui Warburton9; fie că va fi satisfăcătoare sau nu, dar nimic mai bun nu ni s-a oferit până acum. De aceea, eu am considerat această revelaţie nouă pentru Cain, fără, sper, să fi denaturat cumva *Sfânta Scriptură*.

În ceea ce priveşte limbajul lui Lucifer, mi-a fost greu să-l fac să vorbească cum o fac preoţii despre aceleaşi subiecte; dar am făcut ce am putut să îl menţin în limitele politeţii spirituale. Dacă neagă că ar fi ispitit-o pe Eva luând înfăţişarea unui Şarpe, aceasta este doar din cauză că în *Facerea* nu apare nici cea mai infimă aluzie la ceva asemănător, ci numai la Şarpe în capacitatea sa şerpească.

Notă: – Cititorul va remarca în acest poem că autorul a adoptat, parţial, teoria lui Cuvier10, conform căreia lumea a fost distrusă de mai multe ori înainte de a fi creat omul. Speculaţia născută din cercetarea diferitelor straturi şi oseminte de animale uriaşe cunoscute şi necunoscute găsite în ele, nu contravine concepţiei mozaice, ci, dimpotrivă, chiar o confirmă; deoarece încă nu au fost descoperite oseminte umane în acele straturi, cu toate că osemintele multor animale cunoscute sunt găsite lângă resturile celor necunoscute. Afirmaţia lui Lucifer că lumea pre Adamită a fost şi ea populată de fiinţe raţionale mult mai inteligente decât omul şi având o putere proporţional asemănătoare celei a mamutului etc., etc., etc., este, bineînţeles, o licenţă poetică inventată de Lucifer însuşi pentru a-l ajuta să îşi atingă ţelul.

Ar trebui să adaug că există o *tramelogodie* a lui Alfieri11, numită *Abele*. N-am citit-o niciodată, cum n-am citit niciuna dintre scrierile postume ale autorului, cu excepţia Vieţii sale.

Ravenna, *20 sept. 1821**

— Traducerea *Prefeţei* de Lia-Maria Pop.

PERSOANELE

BĂRBAŢII

ADAM
CAIN
ABEL
FEMEILE EVA
ADAH ZILLAH
DUHURILE
Îngerul domnului lucifer
ACTUL i
SCENA 1
Pământul în preajma Raiului. *Zorii zilei*.
ADAM: O, Doamne necuprins şi-atotputernic.
Tu ce-ai făcut, din beznele adânci, Cu un cuvânt, lumină peste ape, Fii lăudat cu zorii ce se-ntoarnă!
EVA: Tu ce-ai dat nume zilei şi-ai desprins
De noapte, zorii, îmbinând în caier Valul, de val, şi în lucrarea ta Cuprins-ai firmamentul – slavă ţie!
ABEL: O, Doamne, tu ce-ai dat la toate nume – Pământ, ocean, văzduh, amiezi şi nopţi şi zămislit-ai lumi spre a fi umbrite Sau luminate, şi-ai creat făpturi Spre a te-ndrăgi în fapta-ţi – slavă ţie!
ADAH: Părinte-al tuturor a, Doamne veşnic.
Făpturi iscat-ai preafrumoase, dulci, Legându-le prin dragoste: mă lasă să te ador prin ele – slavă ţie!
ZILLAH: O, Doamne, tu ce-ai binecuvântat
Tot ce-ai făcut, dar l-ai lăsat pe şarpe să intre-n Rai şi să-mi alunge tatăl, Fereşte-ne de rele – slavă ţie!
ADAM: Tu, fiu întâi născut, de ce taci, Cain?
CAIN: De ce-aş vorbi?
ADAM: Spre a te ruga.
CAIN: Voi, oare.
Nu v-aţi rugat?
ADAM: Ba ne-am rugat fierbinte.
CAIN: Şi foarte desluşit. V-am auzit.
ADAM: Poate şi Domnu-n mila lui.
ABEL: Amin.
ADAM: Tu, fiul meu dintâi, tu taci întruna.
CAIN: „E mai cuminte-aşa.
ADAM: De ce?
CAIN: Eu n-am

Nimic să cer.
ADAM: Şi nici să lauzi?
CAIN: – Nu.
ADAM: Cum? Nu trăieşti?
CAIN: Dar n-o să mor?
EVA: Vai! Iată
Pomul oprit a dat în pârg, iar rodul
Se scutură. ADAM: Şi-o să-l culegem iar. –. – …
O, Doamne! Pentru ce sădit-ai pomul
Cunoaşterii? CAIN: Şi pentru ce, atunci, /.
Aţi despuiat de poame pomul vieţii?
Să-l fi lăsat în pace. ADAM: Fiul meu!
Să nu huleşti: sunt vorbe pentru şarpe.: J CAIN: El adevăr grăit-a! Căci a fost;
Pomul cunoaşterii şi pomul vieţii„*T* *" Într-adevăr. Cunoaşterea nu-iââuât.
Nici viaţa nu-i. De ce-au adus blestem?
EVA; f Cârteşti asemeni mie, fiul meu, *! l?
«\, Când tu pe lume nu erai. Nu vreau» T Prin tine să greşesc a doua oară.
l Eu m-am căit. Iar cel născut din mine
Nu vreau să cadă-n cursele întinse
Sub zidurile Raiului, capcane
Pe care-n Rai le-au întâlnit părinţii. – Nucăuţa ce nu – i. Erai ferice " Ue-anâfâfăcut aşa, o, fiul meu! r rt
ADAM: Fiind sfârşită ruga, truda noastră
Se cade s-o-mplinim. E fraged încă's >e* –, Pământul şi e darnic. Nu prea greu „*t* îl facem să rodească.
348 – … rij.
EVA: Fiul meu!
Ia pildă de la tatăl tău; supus
Şi plin de voie bună fii, ca dânsul.
Adam şi Eva ies.
ZILLAH: Ai alte gânduri, frate?
ABEL: Pentru ce
Ţi-ntuneci fruntea, când tu ştii prea bine
Că nu stârneşti decât mânia Celui
Atotputernic? ADAH: Cain, dragul meu!

Şi-n faţa mea te-ncrunţi? CAIN: Nu, Adah. Nu.
Aş vrea să fiu o clipă singur. Abel.
Mi-e sufletu-ntristat. Dar o să-mi treacă.
Purcede, frate. Te-oi urma curând.
Şi voi, surori, nu-ntârziaţi în preajmă.
Cuvântul greu răneşte gingăşia.
V-ajung curând. ADAH: De, nu, am să mă-ntorc
Şi-am să te iau de-aicea. ABEL: Până-atunci
Te aibă Domnu-n paza Lui, o, frate.
Alei, *Zillah şi Adah ies*.

CAIN (*singur*): Ce-iviaţa? Trudă. Şi.de ce-aş trudi? – Pentru că tatălmeu pierdut-a Raiul? Dar care-i vina mea? Eu nu eram şi n-am cerut să fiu. Că m-am născut şi că trăiesc nu-s fericit. De ce Făcu pe voie şarpelui, femeii? De le-a făcut, de ce-a fost pedepsit? Ce-a fost la mijloc? Pentru cine-a fost Sădit copacul? Pentru ce Adam S-a nimerit să fie el, în preajma Acestui mândru pom din Rai? De-ntreb, Mi se răspunde veşnic: „El e bun! Şi fost-a voia lui!" De ce? De unde Atotputinţe-nseamnă a fi şi bun? La temelia judecăţii mele Stau roadele amare-ale greşelii De care eu străin sunt. Ce zăresc? Un fel de înger, dar cu chip mai aspru

LUCIFER: CAIN: LUCIFER: CAIN:
LUCIFER:
CAIN: LUCIFER:
CAIN:
LOCIFER:
CAIN:
Şi mai smolit. De ce să-mi fie teamă
De el mai mult decât de alte duhuri
Care-şi înalţă sabia de foc

La porţile unde ades întârzii, în asfinţit, ca să-mi arunc privirea în marile grădini, ce-ar trebui
Să fie ale mele, până când.
Peste aceste ziduri interzise
Şi arborii ce-şi clatină frunzişul
Deasupra meterezelor păzite
De heruvimi, coboară, iarăşi, noaptea?
Şi dacă nu mi-e teamă-n faţa celor
Cu săbii de văpaie, pentru ce

Aş şovăi acum? Pe cât se vede întrece-n frumuseţe şi putere
Tot ce-am văzut şi totuşi mi se pare
Că-i mai prejos pe cât a fost cândva
Şi-ar fi putut să fie: întristarea întunecat-a chipu-i veşnic. Oare.
Aşa să fie? Deci nu numai omul
E mistuit de suferinţe? Sosește.
Intră Lucifer.
Un muritor!
O, spirit! Cine eşti? Mai mare peste duhuri.
De-i aşa De ce cobori lângă pământ?
Tărjnji i îi ştiu durerea…
Gândul mi-l cunoşti? – l Da, ţi-l cunosc. Se zbate nemurirea; f într-însul.12
Nemurirea? O, nu cred. Noi n-am aflat-o. Pomul vieţii-a fost Pierdut pe totdeauna din greşeala, Tatălui meu, iar pomul cunoştinţei, Din graba mamei mele, prea din timp S-a scuturat şi fructul lui e moartea. Te-au înşelat; tu vei trăi.
muri. Şi nu-nţeleg de ce Mi-e hărăzită moartea: doar atât
— Că m-am născut-pxe a-ijluji drept tjnia.
Şi nu-i scăpare. Demn sunt de dispreţ
Căci darul vieţii îl urăsc şi, totuşi, /
Eu nu-i curm firul, ci trăiesc. Mai bine
N-aş mai fi fost. LtJCIFKBtă K trăieşti. Şi-ai să trăieşti întotdeaunaJu-ncerca să crezi!
Că impui tău cioplit în lut înseamnă întreaga viaţă. El pieri-va, însă!
Tu vei trăi nu mai puţin ca azi.
CAIN: Nu mai puţin? Mai mult de ce nu?!
LUCIFER: Poate:!
Atunci ai fi ca noi.
GAIN: Ca voi? Adică?
LUCIFER: Njernariter.
CAIN: Şi sunteţi fericiţi? /
LUCIFER: Suntem puternici.
CAIN: Fericiţi?*!*
LUCIFER:. Nu. Oare.
Tu eşti?
CAIN: Cum aş putea? Priveşte-mi chipul!

LUCIFER: Bietjut! Te crezi nefericit!
CAIN: Tu ce eşti.
Cu marea ta putere? LUCIFER: Sunt acel
Ce-a năzuit să-ţi sufle ţie viaţă
Făcându-te într-altfc-l. CAIN: Ah! Tu pari
Un zeu, aproape. LUCIFER: Zeu nu sunt. Căci iată
N-am. izbutit, să-i m şi sunt ce sunt.
Kl – m-cLJR nu. IJECsă-nnlnftasca. CAIN: Cine?
LUCIFER: Zămislitorul lui Adam.
CAIN: Şi-a toate
Câte-s în cer şi pe pământ. Aşa
I-am auzit cântând pe serafimi
Şi-apoi şi tata spune-aşa. LUCIFER: Eu spun.
Ce-ar spune el, de-ar fi, printr-o pedeapsă.
Ce-s eu în cer şi tu eşti pe pământ:
Că zămislit-a spirite şi oameni. CAIN: s; Ce-s spiritele?
LUCIFER:
CAIN:

Duhuri ce cutează să-şi folosească nemurirea, duhuri Care-ndrăznesc să-nfaunte-pe jiraa în veşnicia lui, să-i spună-n faţă că răul lui e rău. De ne-a făcut, Precum se spune – n-am văzut şi nu şthtiii*: „> Dar dacă ne-a făcut, rămâne-aşa: Suntem nepieritori. Poate-a voit să fim aşa ca să ne-ncerce. Fie! El e stăpân – ci-n măreţia sa „V El nu-i mai fericit ca noi, înfrânţilj De ce făcut-a rău, când niciun rău e

Din bine nu urmează? Deci, domnească, Pe tronul lui, înalt şi singuratic, şi zămislească lumi spre a risipi a: Urâtul veşniciei ce-i apasă /…

Nemărginirea vieţii lui pustii. îi a
De-ar grămădi o lume peste alta:
Nu poate fi mai mult ca un tiran; ia, Atotputernic şi nentrânt. Ar fi.
De s-ar zdrobi el singur, cea mai mare
Din toate binefacerile date
Vreodată nouă. Dar domnească-n pace.
Sporindu-se prin chin. Noi: oameni, duhuri.
Suntem în chin alături, cel puţin.
Şi laolaltă suferim: amarul

Ni-l îndurăm mai lesne, însă, el?
Nefericit în slava-i se frământă 7
Împins de râvna de-a crea mereu.13 j.
Dai glas acelor lucruri ce, de-o vreme.
Mi se arată-n gând. N-am izbutit
Să-mpac nicicând vederea cu auzul.
Tata şi mama despre şerpi vorbesc.
Spun despre pomi şi poame, dar eu vM
Cum heruvimi cu paloşe de foc
Păzesc intrarea Raiului, de unde
I-au izgonit, gonindu-mă, şi simt
Povara trudei lor din orice clipă.

Simt gândul ce-i încearcă – şi zăresc /Ui iiO J \ în jur o lume-n care nu-s nimica Y Şi-ţi. ftară jimjgmea-ax-ţi îa-Stare că ţăpjneascâ ţotuL-Doar pe mine

Mă roade gândul ăsta, iar durerea
LUCIFER:
CAIN: LUCIFER:
CAIN: LUCIFER:
CAIN: LUCIFER:
CAIN: LUCIFER:

E doar a mea. Căci tata s-a supus, şi pentru mama, potolită-i setea Ce ghes îi dă să afle taina, chiar cu preţul unui blestem veşnic. Astăzi E frate-meu păstor14 şi din mioare Pe-ntiile născute le jertfeşte Acelui ce ţărânii-i porunceşte Nimic să nu rodească fără trudă. Soră-mea, Zillah, mai devreme chiar la pasările-n zori îşi nalţă imnul, Iar Adah, preaiubita mea, de-asemeni Nu-mi desluşeşte gândul. Niciodată

Mai bine văd că mă-nţeleg cu duhuri. Dacă prin firea ta n-ai fi menit să te-nţelegi, n-ai fi aici; un şarpe Te-ar fi vrăjit, ca mai demult.

Deci tu Ai ispitit pe mama?

Jsgitesc

Cu adevăruljejoar: nu era pomul, Pomul cunoaşterii? Şi nu era Copacul vieţii plin de roade? Oare, Eu i-am spus Evei să se-nfrupte? Eu Am pus, ce-a fost oprit, la îndemâna Unor făpturi nevinovate-n care Creştea dorinţa? Zei v-aş fi făcut! El însă v-a-mbrâncit, v-a dat afară: *C* „Ca voi să nu gustaţi din pomul vieţii, o Schimbându-vă în zei!" Nu sună-ntocmai „Cuvântul lui?

Pe cât am auzit S-a pogorât cu trăsnet.

u diaitalul? Nu el, ce v-a răpit De-a pururi bucuria de-a cunoaşte? O, ar fi fost mai bine să fi smuls Sau fructele-amândouă, sau niciunul. Unul e-al tău de pe acum. Celălalt Mai poate fi.

Anume cum?

Fiind Voi înşivă, în încercarea voastră.

23 – Opere IV – Byron

CAIN: LUCIFER: CAIN: LUCIFER:

CAIN: LUCIFER:

Nimic nu stinge mintea când e trează şi-a centrul lumii, căci menirea ei E să domine.

Tu mi-ai ispitit Părinţii?

Eu? Biet muritor! De ce să-i ispitesc şi cum?

Se tot zvoneşte că şarpele-a fost duh.

Şi cine-a gpus?

N-a stat scris sus: „Cel fără-asemănare Făţarnic nu va fi, deşi împins De teama şi de strâmta vanitate A omului, ar fi putut s-arunce Pe veci asupra minţii lui oprobriul Greşelii sale”? Şarpele n-a fost Pe care-i ispitea, dar mai isteţ De vreme ce le-a insuflat dorinţa Fatală a bucuriei lor mărunte. Crezi c-aş fi luat un chip sortit pieirii?

Nu se-ascundea în el un diavol?

Nu.

Trezitu-l-a, eu limba-i spintecată, Pe cel ascuns în cei ce-l ascultau. „Era atât: un şarpe.15 întreabă heruvimii ce păzesc Pomul ispitei. Când vor trece veacuri Peste cenuşa seminţiei tale şi peste-a ta, cei care vor veni Vor tălmăci păcatul lor dinţii învinuindu-mă c-am luat un chip Ce-mi face silă, precum silă-mi fac Toţi cei care-l slăvesc şi ise-nchină, Căci el i-a zămislit spre a fi doar robii Posacei lui singurătăţi, pe veci. Cunoaştem adevărul şi-l vom spune. Părinţii tăi, momiţi de-o târâtoare, S-au prăbuşit. Căci duhurile, spune-mi, La ce i-ar ispiti? Şi ce era De pizmuit pentru aceste duhuri Ce rătăcesc prin hău, în strâmtul loc Al Raiului? Dar îţi vorbesc de lucruri

CAIN:

LUCIFER: CAIN:

LUCIFER: CAIN:

LUCIFER: CAIN:

LUCIFER: CAIN:

LUCIFER: CAIN:

LUCIFER:
CAIN:
LUCIFER:
CAIN:
Pe care, cu tot pomul cunoştinţei, Nu le-nţelegi.
Ba cred că sunt în stare să înţeleg orice: sunt însetat /
Să aflu tot şi-s hotărât să aflu. ŞTiî-ai să".
te-nspăimânţi aflând?
Ţi-o dovedesc.
De vrei
Să vezi CU
De pildă, a îndrăzni
N-a fost
Până-acum
Totuşi te pândeşte.

Tata-mi spunea că e cumplită; mama, Când pomeneşti de moarte, plânge: Zillah Cată-n ţărână îngânând o rugă

O O

Şi Abel către cer priveşte; Adah. Se uită mută-n ochii mei.

Iar tu?

De negrăit, se zbat în mine gânduri, la nişte vâlvătăi, când pomenesc Despre nendurătoarea l-oajte care. Se pare că ne-aşteaptă-negresit. S-o-nfrunt! Dar cum? Când mai eram copil M-am luat la trântă-n joacă cu un leu şi el, urlând, mi s-a smucit din mână. Ea n-are chip, dar tot ce-i zămislit l Din lut şi prinde formă, nimiceşte: Credeam că-i o făptură. Cum, altfel, E-n stare să strivească o fiinţă? Să-ţi dea răspuns Njrmcijaiul L

ljr „" yline? Atoatefăcătorul, zi-i cum vrei. Cel ce jddeşte spre a surpa.

De când

Am auzit de Moarte, mi-a-ncolţit şi mie gândul ăsta. N-o cunosc, Dar pare-a fi cumplită. Am umblat Prin bezna nopţii ca să-i dau de urmă, Iar când, sub zidul ce-nconjoară Raiul Cel fulgerat de săbii de heruvi, Zăream năluci înalte, stăm, pândind Sosirea Morţii, scuturat de teamă

LUCIFBR: CAIN:
LUCIFER: CAIN: LUCIFER: CAIN:
LUCIFER: CAIN:

LUCIFER: CAIN:
LUCIFER: CAIN:
LUCIFER:
CAIN: LUCIFER:
CAIN:
LUCIFER: CAIN:

„*” Şi de dorinţa de-a afla-n sfârşit Ce-ascunde taina asta-ngrozitoare, Nu s-a-ntâmplat nimic, şi mi-am întors De la Eden privirea obosită Spre azuru-n care-atât de minunat Puzderii de lumini lucesc. Pieri-vor? Pieri-vor, poate, după voi, târziu. Mă bucură, căci eu n-aş vrea să piară. Sunt prea frumoase. Moartea ce-i? Mă tem: „Îmi pare fioroasă. Dar ce-nseamnă Nu pot cuprinde. E a. ne-a fost menită la o pedeapsă, celor ce-au căzut Su nu, n ispită. Ce fel de pedeapsă? De-ale” întoarce-n lut. /

Şi-am s-o cunosc?

Eu n-o cunosc şi deci nu-ţi pot răspunde, /” be-aş fi ţărână mută, n-ar fi rău. *O \Aş* vrea să fi rămas mereu ţărână. E-o josnică dorinţă. Eşti mai jos la „tatăl tău, căcileâă vrut să ştie. Dar nu” sa şi „trăiască. Pomul vieţii / Nu l-a cules. De ce?

A fost oprit.

Greşeală neiertată! S-a grăbit să smulgă fructul. Nu ştia, vezi-bine, Ce-i Moartea mai nainte de-a culege Cunoaşterea şi, vai, nici eu nu ştiu cu toate că mJLj-ejn – gi02 au de Moarte. Iar eu ştiu tot şi nu mă tem de-nimeni.)

Vezi, deci, ce-nseamnă să cunoşti.

Să-mi spui şi mie?

N-ai vrea

Un lucru.

Care-anume?

Să te-nchinv.

Căzându-mi la picioare/Dumnezeu/ Să-ţi fiu de azi. j!

Ce fel? Tu nu eşti Domnul Prealăudat de tata.

Nu!

Egalul lui?

LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER:
CAIN:
LUCIFER:
CAIN: LUCIFER:
CAIN:
LUCIFER:
CAIN:
LUCIFER:
CAIN:
LUCIFER:
CAIN:
LUCIFER:
CAIN:
LUCIFER: CAIN:

Nici asta nu sunt. Căci eu n-am nimic şi nici nu vreau să am, cu el. Deasupra Sau dedesubtul lui, orice, decât să-i fiu părtaş sau să-i slujesc puterea. Am partea mea şi nu-s nevolnic. Mulţi Ascultă azi de mine şi mai mulţi Ym-asculta; fii tu, deci, printre primii. Eu n-am slăvit pe Dumnezeul tatii, Deşi de-atâtea ori m-a implorat să-l însoţesc la jertfe, Abel. Ţie, De ce m-aş închina?

Cum? Lui, nicicând, Nu te-ai plecat?

Crezi că mai e nevoie S-o spun din nou? Şi tu, ce ştii atâtea, Tu n-ai aflat?

Cel care nu-l slăveşte Mi se închină mie.

Iată eu

Ba mie!

Căci, înmmjţâmiit] J jeşti-sii) usul meu. Cum să-nţeleg?

Vei înţelege-ndată şi mai târziu.

Îngăduie-mi atât: Să-ţi aflu taina.

Vino după mine.

Dar trebuie să plec… făgăduisem… Făgăduiseşi?

Să culegem poame. Şi pentru ce?

Spre a le jertfi, cu Abel. Parcă spuneai că nu te-nchini nicicând Acelui care te-a făcut.

Aşa e.

Dar Abel m-a mişcat cu-aprinsa-i rugă. Jertfa c-a lui în primul rând, iar Adah… De ce-ai tăcut?

Mi-e soră. Ne-a născut Acelaşi pântec, într-o zi. Cu lacrimi Ea

m-a rugat să viu, şi mai degrabă
LUCIFER: CAIN:
ADAH:
Îndur orice şi mă închin oricui Decât s-o văd jelind.
De-i astfel, vin Te voi urma.
Intră Adah.
De când te caut, frate!
E ceasul reculegerii şi-al tihnei.
Dar searbăd fără tine. Am cules în locul tău împurpurate poame
Ca soarele când dă în pârg. Nu vii? CAIN: Nu vezi pe nimeni?
ADAH: Parcă văd un înger.
Văzui destui: n-ar vrea să ne-nsoţească?
Ne-ar face cinste. CA ÎN: \ Tu nu vezi că nu e
Ca îngerii zăriţi de noi? ADAH: Se poate?
Oricum ar fi ne-ar face mare cinste
De ne-ar fi oaşpe. Va veni?
CAIN (*către Lucifer*): Ce spui?
LUCIFER: Te rog să-mi fii tu oaspe:
CAIN: Bine. Fie.
ADAH: Pleci şi ne laşi?
CAIN: Da.
ADAH: Şi pe mine?
CAIN: Adah!
Iubita mea!
ADAH: Te voi urma.
LUCIFER: Nu! Lasă!
ADAH: Cine eşti tu care-ntre noi pui stăvili?
CAIN: El e un zeu.
ADAH: De unde ştii?
CAIN: Grăieşte
Asemeni unui zeu.: ADAH: Aşa grăit-a
Şi şarpele, minţind. LUCIFER: Greşeşti, o, Adah:
Nu era pomul cunoştinţei? ADAH: Da.
Spre chinul nostru veşnic. LUCIFER: Acest chin
E totuşi cunoştinţă. Aşadar
X3» – H; / ADAHN *w*.
LUCIFER: ADAH:
LUCIFER: ADAH:

LUCIFER: ADAH:
LUCIFER: ADAH:
LUCIFER:

El n-a minţit. Ducându-vă-n ispită Cules-aţi adevărul care e Un bine-n miezul lui.

Dar care-atunci, A fost izvorul prăbuşirii: chin şi trudă şi necazuri, remuşcare, Nădejde vană, pribegire. Cain! Să nu-l urmezi! Ci, răbdător, îndură Ce ne-a fost dat, iubindu-mă. Mi-eşti drag. Mai mult decât părinţii chiar?

Da. Oare, E vreun păcat?

Nu încă, într-o zi Păcat va fi în prunci.

E cu putinţă?

Nu se cuvine să-şi iubească sora Fiul meu Enoch? 16

O, ba da! Dar nu Aşa cum îl iubeşti pe Cain.

Doamne!

Fraţi şi surori să nu se mai iubească? Şi din iubirea lor să nu răsară Din nou iubire? Eu şi tatăl lor N-am fost născuţi de-acelaşi pântec? 17 Noi Nu ne-am iubit sporindu-ne făptura în alte chipuri ce-şi vor dărui, Asemeni nouă, dragostea, asemeni Cum i-am iubit şi eu pe Cain? Nu. Să nu-l urmezi căci e un duh potrivnic. Păeatu-acesta nu eu l-am scornit. Şi voi sunteţi feriţi de el, chiar dacă vor fi loviţi, când veţi pieri, urmaşii. Păcat cum poate fi când nu-i în sine? Virtutea sau prilejul nasc păcatul? Dacă-i aşa noi suntem sclavii celui… Şi alţii mai presus ca voi sunt sclavi. Şi-or fi şi alţii ce le sunt deasupra. Ci-n loc de agonia dulce-a slavei şi-n loc de-a lăuda în rugi şi-n imnuri şi-n cântece de harfă pe acel Atotputernic, cel ce-i ascultat Nu din iubire, ci din teamă – ei L-au înfruntat şi au ales tortura.

Neatârnării lor.
ADAH:
LUCIFER:
ADAH:
LUCIFER: ADAH:
CAIN: ADAH:
CAIX:
% înseamnă săljii buni.

Şi-n Rai a fost Tot bun stăpânul vostru?

Duh potrivnic!

Să nu mă ispiteşti cu frumuseţea! Eşti mai frumos ca şarpele şi

eşti înşelător ca el.

Ba, dimpotrivă.

Întreabă-ţi mama: nu aflat-a ea Ce-i binele şi răul?

O, tu, mamă!

Tu ai cules un fruct mai blestemat Pentru copiii tăi ca pentru tine. Tu, cel puţin, în Rai ţi-ai petrecut Ferice tinereţea, laolaltă cu duhurile candide, dar noi Copiii tăi, noi nu cunoaştem Raiul Ci-mpresuraţi suntem de demoni care Răstălmăcesc cuvintele divine şi-ncearcă să ne ducă în ispită cu gândurile noastre tăinuite şi dorul de-a cunoaşte, precum tu Momită-ai fost de şarpe în deplina şi dulcea nepăsare-a fericirii. Vedeniei ce-mi stă în faţă nu pot Nici să-i răspund nici s-o urăsc. Mă uit la ea cu-o-nfricoşare ce mă ţine, la fermecată, n loc: din ochiul său Ţâşnoşte-o vrajă ce-mi cuprinde ochii Tremurători şi inima-mi se zbate mai iute-n piept căci el mă-nfricoşează

Şi mă atrage-n fiecare clipă.

Aproape, mai aproape, Cain! Cain! O, scapă-mă!

De ce te temi, o, Adah? Nu-i un duh rău.

Nu-i Col-de-sus şi nici Trimisul lui şi n-arc-asemănare cu serafimii şi heruvii.18

Sunt şi duhuri ce-i întrec.

*

ADAH: LUCIFER:

ADAH:

LUCIFER: 6.

ADAH: CAIN:

ADAH:

CAIN:

ADAH: CAIN:

x – Dar nu curate.

j Dacă robie-nseamnă a fi curat, i-tuncea nu.

Se spuâie de serafi Că-s iubitori, iar de heruvi că au Mai multă minte. El ar trebui să fie heruvim, căci nu iubeşte. Şi dacă o cunoaştere adâncă Iubirea pentru cel iubit o stinge? J Ştiind mai mult, iubesc mai slab lieruvii. Serafii-s iubitori din neştiinţă. Cunoaşterea şi dragostea se-nfrimtă Şi-o dovedesc părinţii tăi, supuşi să-şi ispăşească îndrăzneala. Cale De mijloc nu-i: căci tatăl tău slăvind Pe dumnezeul lui, ales-a teama. Alege, Cain, dragostea!

Nu, Adah.

Eu n-am de ales de vreme ce iubirea Pe care ţi-o închin a răsărit cu mine-odată. Nu mi-e drag alt nimeni. Părinţii nu?

Cuid

— SJ-au fost gonitL din Rai, cijKe-au iuj) it?

Pe-atunci noi nu eram. Dar de-am fi fost, Nu-i drept să ne iubim părinţii, pruncii? Micuţul Enoch şi plăpânda-i soră? Spre fericirea lor aş fi în stare să uit pe jumătate, dar uitare Nu poate fi până-n ad ne de vremi. Urâtă fi-va amintirea celui Ce-a semănat în omenire răul în ceasul blestemat. Cules-au pomul Ştiinţei şi-al păcatului şi-apoi, Nemulţumiţi că-ndură singuri chinul, Născutu-ne-au pe noi, pe cei câţiva, Ce zămisli-vom mii de milioane, Spre a moşteni, în viitor, blestemul Sporit de veacur1. Îmi e dat să fiu? Şi eu zămislitor de suferinţă. *J* O, bucuria mea! Iubirea ta şi chipu-ţi îngeresc, tihnitul ceas.

A fericirii clipă, tot ce-n prunci şi-n noi ne e mai drag, ne va mâna Pe noi, ca şi pe ei, prin ani mai mulţi Sau mai puţini de blestem şi durere, întretăiaţi de bucurii prea scurte, Pe calea Morţii. Pomul cunoştinţei Nu şi a-mplinit făgăduinţa, căci Părinţii mei, greşind, s-ar cuveni la ei, măcar, să fi aflat misterul A toate câte sunt, precum şi taina J\Tedezlegată a Morţii. Ce-au aflat? Că sunt nefericiţi. Dar ce nevoie Era, pentru atât, de şerpi şi poame?

ADAH: Nefericită n-aş fi dacă tu

Ai fi ferice, Cain.

CAIN: Fii atunci

Ferice numai tu. Nu vreau s-aud De fericirea care umileşte.

ADAH: Nu, singură nu-mi este cu putinţă…

Şi nici n-aş vrea. Dar la un loc cu toţi Cred c-aş putea să fiu, în ciuda Morţii De care nu mă tem, căci n-o cunosc, Deşi-ar părea să fie, de mă iau După-auzite, o cumplită umbră.

LUCIFER: Deci, după câte spui, tu n-ai putea

Să fii ferice singură?

ADAH: O, Doamne!

(Dar cine poate fi ferice singur, «ian bun măcar? (Osândă r

Când ştiu că-mi voi vedea iubitul frate, Părinţii şi copiii.

LUCIFER: Află dar

Că dumnezeul tău e singur. Oare, E fericit şi bun?

ADAH: E singur, spui?!

— E – neon urat de îngeri şi ele oameni Pe 7 iare-i ocrote se KăspâncurKI Doar bucurie-n jurul lui, răspunde-mi „Nu-i oare, dânsul

cel mai fericit?

LUCIFER: Întreabă-ţi tatăl, surghiunit din Eden.

Pe-ntâiul lui născut: de vrei întreabă-ţi Şi inima. Ea n-are tihnă.

ADAH N-are.

Dar tu eşti duh din ceruri?

LOCIFER: Dacă nu-s.

Pentru nefericirea răspândită în orice loc, tu cere socoteală Preabunului de viaţă dătător Căci; asta-i taina lui, cu grijă-ascunsă… Supuşi sunt unii, însă alţii nu, Deşi serafii spun că e-n zadar, Cu toate astea-n răzvrătire, doară. / E singura nădejde de mai bine.: … Gându-nţelept călăuzeşte omul

Pe drumul bun, aşa precum privirea, Tăind. văzduhu-albastru, se opreşte Asupra stelei ce vesteşte zorii.

ADAH:. – Ce. stea frumoasă! Dragă mi-e nespus.

LUCIFER: De ce n-ai adorat-o?

ADAH: Tatăl meu

Serichină celui nevăzut.

LUCIFER: Dar toate

Aceste chipuri ale lui ne-apar Fermecătoare. Steaua de colea. E-n fruntea cetei.

ADAH: După spusa tatii

El l-a văzut pe Dumnezeu, pe cel Ce l-a creat din lut pe el, pe mama.

LUCIFER: Văzutu-l-ai?

ADAH: În ce-a făcut.

LDEIFER: Aievea?

ADAH: Aievea, nu. Ci-n chipul tatii numai.

Aidoma cu-al lui, şi-n îngeri, doar, Ce-ţi seamănă, mai luminoşi, dar, totuşi, Nu într-atât de chipeşi şi puternici: Asemenea amiezilor domoale şi însorite cată-asupra noastră la o lumină lină. Tu te-asemeni Cu o noapte străvezie-n care stoluri De nouri albi brăzdează în adânc şi licăresc puzderie de stele, la nişte sori, pe boltă, minunaţi, Nu orbitori, şi totuşi plini de farmec. „Privindu-i îmi dau lacrimi, ca şi ţie.

Tu pari nefericit. Deci nu ne face Nefericiţi şi-am să te plâng.

LUCIFER: O, vai

De plânsul tău! Căci veţi vărsa oceane De lacrimi.

ADAH: „— Cine? Eu?

LUCIFER: Voi toţi.

ADAH: Dar cine
Sunt, oare, toţi?
LUCIFER: Sunt mii de miriade
De pe întreg pământul locuit Sau azi pustiu, din Iadul plin de oameni De sânul tău nutriţi.
ADAH: O, Cain! Cain!
Blestem aruncă.
CAIN: Lasă-l să grăiască.
Îl voi urma.
ADAH: Dar unde?
LUCIFER: Într-un loc
De unde într-un ceas ne vom întoarce: Va fi un ceas ce preţui-va zile.
ADAH: Cum să-nţeleg?
LUCIFER: Atoatef acătorul
N-a zămislit în nu ştiu câte zile Din lumi mai vechi o lume nouă? Eu, Ce fost-am calfa lui, de ce n-aş fi în stare, într-un ceas, s-arăt ce f ost-a Zidit în ore multe şi apoi în câte va surpat?
CAIN: Arată-mi drumul.
ADAH: Şi peste-un ceas va fi aici?
LUCIFER: Va fi!
Plutind deasupra timpului, putem p Cuprinde într-un ceas eternitatea, Sau ceasul poate să dureze veşnic. *l* Căci n-avem seamăn pământean. Dar asta vliămâne-o taină. Să purcedem, Cain!
ADAH: Se va întoarce?
LUCIFER: Da, femeie. Singur
Din cei de-aici (întâiul, cel din urmă, Afară doar de UNUI.) va veni la tine spre a schimba această lume Ce tace şi aşteaptă, într-un loc
Ca şi acela, plin de oameni: astăzi sunteţi câţiva.
ADAH: Tu unde-ţi ai sălaşul?
LUCIFER: Oriunde.
— Pretutindeni-La un loc
Cu Dumnezeu şi zeu voştri. Eu împărătesc viaţa, moartea, timpul şi veşnicia şi pământul, cerul, Ţinuturile care nu-s nici cer şi nici pământ, ci locuite-acum De cei ce-au fost cândva sau vor veni să locuiască cerul şi pământul. Acolo mi-e sălaşji LJS – în stăpân Peste ţinutnTÂuTŢI peste-o parte Ce nu-l a lui 19. De-n-aş fi ce v-am spus Cum aş putea să fiu aici? Serafii Vă sunt la îndemână.

ADAH: Ca şi-atunci
Când mama fu de şarpe ispitită.
LUCIFER: Auzi ce spune, Cain? De ţi-e sete
Să afli şi să vezi, eu ţi-o astâmpăr Fără să-ţi cer să muşti din niciun fruct Ce te-ar lipsi măcar de-un singur bun Din cele date de Stăpân. Deci, vino!
CAIN: Te voi urma…
Cain şi Lucifer ies.
ADAH (*strigând în urma lor*):
O, Cain! Frate Cain!
ACTUL ALII-lea i:
SCENA 1
Genunea, *văzduhului*.
CAIN: LUCIFER:
CAIN: LUCIFER:
Cale peste aer, nu m-afund şi totuşi» – …
Tr –, i". – îi/VIA.
Mă tem să nu m-afund.
Te va purta
Văzduhu-al cărui domn sunt eu20, dar numai Dacă te-ncrezi în mine.
Nu-i păcat?

sună porunca celui care Demon îmi spune-n faţa oştii sale, şi îngerii duc vestea mai departe Sărmanelor făpturi ce stau închise în ţarcul strâmt al cunoştinţei lor, Tot proslăvind ce-aud şi socotind Că-i rău sau bun, în jalnica lor stare, Doar ce le este dat şi consfinţit. Eu, însă, nu îngădui. Aşadar, De mi te-nchini sau nu, vedea-vei lumi Ce depăşesc hotarul lumii tale, Iar de-o pătrunde-n tine îndoiala, Tu n-ai să fii de mine chinuit Căci va veni o vreme când un om t Călcând deasupra apei, va grăi f Spre celălalt: …încrede-te în mine umblă peste ape" 21 – şi-auzind Păşi-va, celălalt, pe valuri. Iată, Eu nu-ţi voi spune să te-ncrezi în mine Căci altfel eşti pierdut, ci îţi voi spune.
Peste genunea spaţiului, să zbori, De mine-alături, lin, ca să-ţi arăt – Şi lucru-acesta n-ai să-l poţi nega-Lumi care-au fost, vor fi şi sunt.
CAIN: O, zeu
Sau demon, sau ce-oi fi, pământu-i, oare, Ce văd în zare?

LUCIFER: Nu cunoşti ţărâna

Din care s-a-ntrupat Adam?

CAIN: Se poate?

Măruntul cerc albastru din eter cu încă unul, mai mărunt, alături, Asemeni celui ce-l vedeam sticlind în noapte, pe pământ, acela, oare, Să fie Raiul nostru? Au pierit şi străji şi ziduri? LUCIFER: Nu vrei să-mi arăţi

Şi mie Eaiul?

CAIN: Să-ţi arăt? Zburăm

Cu razele nainte pe când el Din ce în ce se strânge şi descreşte, C-un brâu înconjurat, ca şi lumina Din jurul stelelor rotunde când Din margine de Kai, priveam la ele. Iar pe măsură ce zburăm, ai zice că intră-n roiul stelelor din jur, Fără de număr şi mereu mai multe. LUCIFER: Dar dacă s-ar afla şi lumi mai mari

Ca lumea ta, în care-ar locui Făpturi mai mari şi mult mai numeroase la pulberea de pe pământ, de-ar fi însufleţită şi sporită încă? Şi, dacă-aceste-nsuâleţite fire Ar fi sortite morţii nemiloase, Ce-ai zice? CAIN: M-aş mândri că-n mintea mea încap asemeni lucruri.

LUCIFER: Da. Şi dacă

Această minte-ar fi robită, strânsă – De-o masă de materie supusă şi-n năzuinţa ei de-a se nalţă Mai sus şi mai departe, ar fi strivită De cele mai spurcate, mai mârşave

CAIN:

LUCIFER: CAIN:

LUCIFFR: CAIN:

LUCIFER:

CAIN:

Şi silnice nevoi şi dacă-ar fi o dulce înjosire, cea mai scumpă Dintre plăceri, o prefăcătorie Scârnavă, sleitoare, amăgire Scornită doar spre a zămisli mereu Noi suflete şi trupuri ce-s sortite Aproape toate nimicirii?…

Eu.

O, spirite, atât ştiu despre moarte că e cumplită, căci părinţii mei Vorbeau ca despre-o, hâdă moştenire! De ei lăsată mie, tot aşa De hâdă ca şi viaţa dacă e să judec după toate câte-au fost. Dar, spirite, de-o fi precum grăieşti (Şi adevărul celor spuse l simt Zbătându-se chinuitor în mine), îngăduie-mi să mor: dând viaţă celor Meniţi doar suferinţelor şi morţii, Socot că-nseamnă să împrăştii moarte Şi să-nmulţeşti

omorul.

Pe de-a-ntregul

Nu veţi pieri: va dăinui o parte… Când celălalt l-a izgonit din Rai Pe tatăl meu, cu moartea scrisă-n frunte, De asta n-a vorbit. Fă, cel puţin, Să piară tot ce-i muritor în mine, Să mă preschimb în înger.

Eu sunt înger. Ca mine-ai vrea să fii?

Ce estij nu ştiu.

Îţi văd puterea, văd că îmi dezvălui Nebănuite lumi, pe care eu, Cu simţurile mele mărginite Şi mai prejos de gânduri şi dorinţi, Nu le-am putut afla.

Ce sunt acei

Care-n mândria lor smerită stau Alăturea de viermi?

Şi ce eşti tu.

Un duh atât de falnic, străbătând Prin timp şi spaţiu, care, totuşi, pari întunecat şi trist?

LUCIFER: CAIN:

LUCIFER: CAIN: LUCIFER: CAIN: LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER:

Şi pentru asta te întreb de-ai vrea să fii nemuritor.

Parcă spuneai

Că fi-voi fără vrerea mea. Aşa Am înţeles, dar de mi-e dat să mor îngăduie-mi, cu orice preţ, să ştiu înseamnă nemurirea, dinainte. –, fără, înme-ai cunoscut-o.

Turn? Prin suferinţă.

„” Dâre, chinu-i veşnic?

Afla-vor fiii tăi. Acum priveşte! Aşa e că-i măreţ?

O, preafrumos

Şi nevisat eter, o, voi, mulţimi De spirite crescânde, voi, lumini Necontenit sporite! Ce sunteţi? Şi ce-i văzduhu-acesta nesfârşit, Acest desert albastru-n care lunec la frunzele ce le-am văzut plutind Pe râurile Edenului, limpezi? 22 Ţi-e calea măsurată sau pluteşti la nesfârşire, după placul tău:

Prin universu-aerian şi fără Hotar, la care, când gândesc, mă doare în suflet – beat de veşnicie? O! O, Doamne! Zei, sau ce veţi fi, voi sunteţi Ne-asemuiţi şi fără-asemuire Vă e lucrarea, făptuită poate la

întâmplare sau altfel, oricum.

Lăsat Mnă să pier ca pe un fir De colb, sau dacă nu, îngăduiţi-mi să vă cunosc puterea şi ştiinţa! Desi-s făcut din lut netrebnic, gândul. Se nalţă pân' la tot ce văd acum. O, spirite! Mă lasă să m-apropii Sau dacă nu, să pier.

Dar nu te-apropii? Iată pământu-n urmă.

Unde este?

Văd doar scântei, puzderii, fără număr. Priveşte colo!

CAIN: Nu-l zăresc!

LUCIFER: – Şi, totuşi.

Luceşte încă.

CAIN: Iată-l! Colo!

LUCIFER: Da.

CAIN: Să fic-adevărat? Văzui lucind

Pe malurile verzi şi prin livadă, în umbra serii, licurici şi fluturi

Mai luminoşi decât acest pământ

Ce-i poartă-n spate. LUCIFER: Ai văzut şi lumi

Şi licurici cum scapără. Ce crezi

De fiecare? CAIN: Că sunt prea frumoşi în sfera lor, că deopotrivă noaptea

Le dăruie sclipirea; gâza mică

Şi steaua-n uriaşa ei rotire

Se cer să fie cârmuite. LUCIFER: Cine.

Sau ce le mână?

CAIN: Să-mi dezvălui!

LUCIFER: Bine.

Te-ncumeţi să priveşti? CAIN: Dar cum să ştiu

Dacă mă-ncumet? Ştiu că până-acum

Am îndrăznit. LUCIFER: Să mergem. Vrei să vezi

Făpturi ce pier sau veşnice? CAIN: Făpturi.

Care-s anume? LUCIFER: Amândouă-n parte.

Mai mult ce-ai vrea să vezi?

CAIN: Ce văd acuma.

LUCIFER: Dar mai nainte?

CAIN: Ce n-am cunoscut

Atunci şi pururi: taina morţii.

LUCIFER: Ce-ar fi

Să vezi acum făpturi care-au pierit, Precum văzut-ai chipuri fără

moarte? CAIN: Aştept.

LUCIFER: Să ne-avântăm şi să plutim
Pe aripile noastre; ari şi mândre.

CAIN:

LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER: CAIN:

LUCIFER: CAIN: LUCIFER: CAIN:

Ah, cum tăiem azurul! Stele – mii Rămân în urma noastră. Dar pământul? Pământul unde-i? Fă să-l pot vedea: Căci sunt din el făcut.

E hăt, departe.

Mai nensemnat în univers ca tine. Dar n-ai scăpat de el, la el te-ntorci Curând, cu lutul tău, căci s-o fărâmă Din nemurirea ta şi-a mea.

Şi unde Mă duci acum?

La ce-a fost înainte De tine: spectrul lumii. Lumea ta. La ce-a rămas din ea.

Cum? Aşadar Nu-i nouă lumea noastră?

Ba e nouă întocmai ca şi viaţa care-a fost când nu eram nici tu, nici eu pe lume, Mei alte lucruri mai măreţe încă, Din care multe n-au sfârşit şi multe. Se cred fără-nceput, deşi au unul Gam tot atât de silnic ca şi-al tău. Pierit-au lucruri fără preţ, spre a face Loc altora mai mici decât ne trece Prin gând, căci numai clipele şi spaţiul Au fost şi vor rămâne neclintite. Dar, doar pentru făpturile de lut Schimbarea-nseamnă moarte. Tu, ce eşti Făcut din lut, tu n-ai să poţi pricepe Decât ce-a fost odată lut. Fiinţe De felu-acesta vei vedea.

Lut, spirit.

Arată-mi orice vrei şi-am să pricep. Deci, înainte!

Parcă scad, fugind, Luminile, de mine. Până-acum, Pe cât ne-apropiam, creşteau mereu la nişte lumi.

Lumi sunt.

Cu Eaiul lor? Nu-i de mirare.

Şi cu oameni?

LUCIFER:

CAIN: LUCIFBR:
CAIN: IUCIFER:
CAIN:
LUCIFER:
EAIN:
LUCIFER: CAIN:
LUCIFER:
CAIN:
LUCIFER:
CAIN:
LUCIFER:
372
Oameni, Sau întrupări care-i întrec.
Cu şerpi?
Vrei oameni fără şerpi? Dar nu se cade şi şarpele să-şi aibă loc sub soare? Ah, cum pălesc luminile! Zburăm! Dar încotro?
Spre
Făpturi ceştii fost *şi* umbre Tnentrupate. Se-ngroaşă bezna, stelele s-au dus! Şi totuşi vezi.
„Ce stranie-Liumijia] Nici urmă nu-i de soare, lună, stele, Ba chiar şi-albastru-mpurpurat al nopţii. Se schimbă-ntr-un amurg posac şi, totuşi, Eu văd gigante forme-ntunecate într-altfel decât lumile-ntâlnite, înconjurate de lumină, pline De viaţă chiar atunci când nimbul lor. Se destrăma şi când păreau umbrite De văi adânci şi munţi măreţi sau când Zvârleau scântei sau când se revărsau, Asemeni unor ape uriaşe cu brâie de lumină-ncinse, lumi Care-n plutirea lor, mi se părea că seamănă adesea cu pământul. Aicea văd doar groază şi-ntuneric. J Dar desluşit. Tu cauţi să vezi moartea şi victimele ei?
Nu asta caut.
Însă ştiind că toate-acestea sunt şi că păcatul părintesc ne mână Pe toţi ai noştri către acel sfârşit, Aş vrea să văd acum ce, mâine, soarta va da-n vileag.
Priveşte!
Beznă!
Beznă
Acum şi pururi, însă noi vom sparge Aceste porţi.
O, parcă munţi de aburi S-ar prăbuşi; ce-i asta?
Intră!

EAIN: XUCIFER:
CA IX:
LUCIFER:
EAIN:
IUCIFER:
Spune-mi, Am să mai ies de-aici?
Vezi-bine! Altfel)
Cum s-ar mai umple-mpărăţia Morţii? E mică azi pe lângă ce-o să fie Prin tine şi ai tăi.
S-au risipit
Toţi norii şi rotesc în jurul nostru în cercuri largi.
Să mergem, deci.
Dar tu?
Nu-ţi fie teamă! Singur, fără mine, Ai fi rămas în lumea ta. Să mergem!
Pier aminăoi, *printre nouri*.
SCENA A 2-a
Infernul. *Tntfă-Cuciţer şi Cain*.
CAIN:
LUCIFER:
CAIN:
Ce vaste lumi şi ce tăcute! Tulburi. Parcă-s mai multe şi mai vii. Par, totuşi, la globurile mari, strălucitoare, Atât de dese în văzduhul nalt că mai degrabă socoteam a fi Norodul vreunui cer necunoscut, Decât ţinuturi locuite, până întrezării, când drumul s-a scurtat, Că se prefac în sfere şi că sunt întinderi de materie menită S-adăpostească viaţa, nusă fie l (] a însăşi viaţa. Dar în locu-acesta E-atâta întuneric şi amurg, Că parcă totul de trecut grăieşte. E-mpărăţia Morţii. N-ai dori S-o ai în faţă?
Până n-am să ştiu
Ce este-ntr-adevăr, nu-ţi pot răspunde. Dar dacă o fi ca-n predicele tatii, De-o fi aşa, atunci, o, Doamne, nu! Mă-nfricoşez când mă gândesc la Moarte!
LOCIFER: CAIN:
LUCIFER: CAIN:
LUCIFER:
CAIN:
LUCIFER:

CAIN:
LUCIFER:
CAIN:
LUCIFER:
CAIN:

O, fie blestemat acela care Scornind viaţa a menit-o morţii, şi lutul cel neghiob care primind-o N-a fost în stare s-o păstreze, ci A trebuit s-o piardă, şi cu noi, Nevinovaţii, şi-a plătit greşeala. Îţi blestemi tatăl?

Nu m-a blestemat şi el suflându-mi viaţă? Şi nainte, Când a cules opritul fruct?

E drept.

Blestemul e-ntre voi. Dar cum rămâne cu fratele, cu fiii tăi?

Şi ei

L-or împărţi cu mine, tatăl lor şi frate. Asta-i moştenirea mea. Le-o las întreagă. O, întunecoase şi nesfârşite-mpărăţii de umbre şi uriaşe forme, desluşite, Nelămurite altele, dar toate Măreţe şi-ntristate, cine sunteţi? Trăiţi sau aţi trăit?

Într-o măsură. Au fost şi sunt.

Atunci ce-nseamnă moartea?

Cum? N-a spus, oare, cel ce v-a făcut că moartea-i altă viaţă?

Pe cât ştiu

El spus-a doar că vom muri eu toţii. Poate-ntr-o zi destăinui-va taina. Ferice ziua ceea!

Da. Ferice!

Când taina fi-va dată în vileag cu preţul unor agonii cumplite şi-n veci de alte agonii hrănită, De miriade de atomi amorfi Ce pentru a ispăşi vor prinde viaţă! Ce sunt aceste falnice fantasme care plutesc în juru-mi? Osebit E chipul lor de-a spiritelor care Dau Raiului, pierdut şi-nchis, ocol şi n-au nici chipul omenesc, de pildă.

LUCIFBR:
CAIN:
LUCIFER:
CAIN: LUCIFER:
CAIN: LUCIFER:
CAIN: LUCIFER: CAIN: LUCIFER:
CALN:

Chipul lui Abel, lui Adam, al meu, Sau al surorii, al femeii mele,

Al pruncilor. Nu, n-au înfăţişare De îngeri sau de oameni, îngeri nu-s, şi, totuşi, parcă-s mai presus de oameni. Fiinţe minunate, mândre, pline De vlagă, dar c-un chip de henţeles şi nicăieri văzut, căci n-au nici aripi De serafimi, nici chip de om, nici formă De lighioană, nu pot să le-asemui, Din ce viază, cu nimic, făpturi Aidoma cu cele mai măreţe Fiinţe-nsufleţite, însă-atât De osebite, că abia mă-nctimet să spun că-s vii.

Şi, totuşi, au trăit. Anume unde?

Tot acolo unde Trăieşti şi tu.

Şi când?

Pe locu-acela

Numit pământ au vieţuit.

Adam

E-ntâiul om.

Din neamul tău e-ntâiul. Dar prea mărunt spre a fi urmaşul celor Din neamul lor.

Şi ce sunt?

Sunt ce fi-vei> Dar ce-au fost?

Întrupări înalte, vii, Măreţe, bune, tari şi înţelepte, Cu mult deasupra-a tot ce-ar fi putut să fie-n Eden tatăl tău, Adam, Cu mult deasupra-a tot ce au să fie, Peste şaizeci de mii de generaţii, Cei zămisliţi de tine şi-al tău fiu, în starea de adâncă înjosire. Cât despre slăbiciunea lor, priveşte la trupul tău şi judecă.

Vai miel Pierit-au?

LUCIFER: CAIN:

LUCIFER: CAIN:

LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER:

CAIN: LUCIFER:

CAIN: LUCIFER:

CAIN: LUCIFER:

Da. De pe pământul lor Cum ai să pieri şi tu.

Pământul meu A fost pe-atunci al lor?

A fost.

A? i pare

Prea mic şi prea umil pentru a purta Asemenea făpturi.

Era mai falnic. De ce-a scăzut?

Tu să-l întrebi pe-acel.

— Cfi-sJjă SRHE.

Cum, oare?

Printr-o cruntă

Ciocnire între Lucrurâ7-ce: a-gtrrp «it – în haos, lumea, şi-a născut din haos o altă lume. Rare sunt în timp Aceste prăbuşiri, dar se petrec Ades în veşnicie. Vino-ncoace să vezi ce-a fost.

E groaznic.

Nu-i minciună.

Vezi umbrele de-acolo? Ele-au fost, Cândva, asemeni ţie.

Am să fin şi eu ca ele?

Cel ce te-a creat

Să-ţi dea răspuns. Ţi-arăt înaintaşii, Iar tu pricepi ce-au fost, dar pe măsura Puterii tale, o fărâmă numai Din nemurirea dăruită celor de pe pământ, din judecata naltă şi vlaga lor. Întocmai ca şi ei Trăiţi şi veţi muri. Încolo, totul V-apropie de nişte târâtoare Bicisnice, ivite-n mâlul gros Al unui univers măreţ, strivit, şi-abia înfiripat într-o planetă Pe care stau făpturi, ce trebuia, Spre bucuria lor, să fie oarbe, C-un Rai sărman, din care-a fost gonită, Dorinţa de-a afla, ca un venin. Priveşte dar, ce-au fost şi ce sunt astăzi

CAIN:

LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER: CAIN:

Făpturile acestea. Sau, de nu, întoarce-te napoi şi ară-ţi câmpul Unnându-ţi soarta. Eu te duc pe sus. Rămân aici.

Pe cât timp?

Pe vecie.

De vreme ce am să mă-ntorc aici De pe pământ, rămân acum. Mi-e silă De viaţa mea: deci lasă-mă-ntre umbre. Nu-i cu putinţă. Tot ce vezi acum E pentru tine vis şi nu aievea. Pentru a intra aicea, e nevoie să treci, ca şi făpturile acestea, Prin vama Morţii.

Dar, mai adineauri, Prin ce porţi am pătruns?

Printr-ale mele.

Făgăduindu-ţi că te-ntorci, te-avânt Prin vămile de sus, pe unde nimeni Până la tine n-a pătruns, ţinuturi Fără suflare. Deci, să iei aminte. Dar nu-ţi închipui c-ai să rămâi Cât timp nu-ţi sună ceasul.

Nu se-ntorc Nici ele pe pământ?

Pământul lor

S-a dus pe veci, căci s-a schimbat atâta în urma zvârcolirilor, încât N-ar mai cunoaşte-o singură fărâmă Din scoarţa-abia uscată. O, era, Pe vremi, frumoasă lumea!

Este încă!

Nu pentru că-l trudesc înfrunt pământul, Ci pentru că-s lipsit de bucuria Minunilor din sânul lui şi nu pot să-mijăotolesc gândirea răscolită – De setea de-a cunoaşte, să dezleg Ciiniplâţa Taână a morţii şi *a* vieţii.

Trăieşti" în lumea ta, n-ai cum pricepe Vedeniile vechi.

„Acele umbre

De uriaşe întrupări, ce-mi par, Pe lângă cele din văzduh, mai slabe

LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER:

CAIN: LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER:

La minte şi-aducând la-nfăţişare

Cu fiarele din codrii nepătrunşi

Ce urlă noaptea, namile de spaimă.

Mai mari şi mai înalte chiar ca zidul: 7JAD

Acelui Rai râvnit, păzit de-arhangheli, Sli jUJ

Cu ochi lucind ca paloşul de pară

Şi colţi cât nişte trunchiuri de copaci

De coajă jupuiţi, ce-au fost?

Ce este

Mamutu-n lumea ta. Şi ele zac cu miriadele-n pământ.

una

KU D

a «DIM

Nu-i pe pământ?

Nu. Stirpea ta firavă Ar fi pierit luptând cu ele.: KJAO

Dar

„W>ÎJII

De ce să lupte? „nju

Ai uitat blestemul

Rostit când fost-aţi surghiuniţi din Rai? Război şi moarte oricărei făpturi, Amar şi boală, căci a fost, doar, rodul Copacului oprit.

Şi lighioana S-a înfruptat din el, de-i dată morţii?

Zămislitoru-a spus ca lighioana).

Să ţi se-nchine ţie, precum tu I te închini. Sau vrei să-i fie soarta Mai bună ca a ta? De nu cădea Adam, nu se-ntâmpla nimic.

O, bjuete

Făpturi lipsite de nădejdii! împaril., Cu tatăl meu, ca fiii lui, destinul, Fără a fi rupt din măr, şi tot ca ei Nestăpânind o clipă scump plătită Putere-a conştiinţei. Pomu-acela °, No-a înşelat căci n-am aflat nimic/ El ne-a făgăduit, cu preţul morţii, „! Cunoaşterea, dar omul ce cunoaşte-/

— [ifjjjţă. fimft-tvnţi. poate, lafla prin faoar Fex ea fiind, toate, cejjnju. jiu-lucrujiwr; Oricum, la cca. mai sigur* ştiinţă.

— spun că p. omu-a fost cinsjjţ.

Ieşi ucigător:

CAIN: „—.; –; tiv – Ce locuri tulburi!

LUCIFER: „" Ceasul tău b-Departe-i încă. Trupul tău nu poate

Pricepe pe de-a-ntregul duhul. Totuşi, mi-jajânseamnă mult să ştii că sunt.

CAIN: Ştiam J

De mult, de mojrjte. /

LUCIFER: „Însă nu ştiai, (

Ce vine după ea. J

CAIN: Nu ştiu nici astăzi.

LUCIFER: Ba ştii ce nu ştiai în zori; că sunt

Şi alte. lujolptellingă LJumea voastră?

CAIN: Îmi pare totul tulbure şi straniu.

LUCIFER: Fii mulţumit. Mai limpederai-să-sfizi

Când. ai să fii nemuritor.

CAIN:. – ”„ „întinsul

Acela fără margini ce se vede Lucind albastru-n zare şi furgând Asemeni unui râu de parcă-ar fi, De n-ar fi ca eterul, străveziu, întins şi fără matcă, râul care Ţâşnind din Rai îşi poartă unda lină Prin faţa casei mele, ce e, oare?

LUCIFER: Se mai găsesc şi astăzi pe pământ.

Deşi mai mici, asemenea întinderi şi-n preajma lor s-or aşeza urmaşii: E c-a rămas dintr-un ocean.

CAIN: – „El pare

O altă lume: raze curgătoare. – Ce sunt acele întrupărr-câudate, Pe luciul lui plutind?

LUCIFER: Leviatanii23

De-odinioară ce trăiesc într-însul.

CAIN: Dar şarpele gigantic ce-şi înalţă

Spinarea udă, uriaşu-i cap, De zece ori mai sus ca mândrul cedru când iese din abis, de parcă-ar vrea să-ncolăcească sferele pe care Abia le-ntrezării, nu-i el din neamul

LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER: CAIN:

LUCIFER:

CAIN: LUCIFER:

CAIN: LUCIFER:

CAIN: LUCIFER:

Aceluia cese-ncălzea la soare Sub pom, în Kai?

Îţi poate spune Eva Mai binb ca oricine cum era Ispita-şarpe.

Mă-nspăimântă. Cred că celălalt era mai blând.

Ia spune-mi, Nu l-ai văzut nicicând?

Văzut-am alţii

De soiul lui. Pe cel ce-a ispitit-o să guste fructul blestemat, sau unul Asemeni lui, nicicând.

Şi nici Adam?

Nici el; căci mama l-a momit atunci când şarpele-a-nşelat-o.

Om nevolnic!

De câte ori femeia ta sau, poate, Femeia unuia din fii va vrea Pe tine sau pe-ai tăi să v-am ăgească cu lucruri noi, ciudate, mai întâi la

seama cine le-a momit pe ele. r-V Zadarnic sfat, căci şerpii nu mai au t Cum ispiti femeia.

— J! Dar femeia A!

Mai poate, totuşi, ispiti bărbatul „ţ şi, dimpotrivă: vezi, l'creşte-ţi! iii. Ţ E-un sfat prietenesc, şi pentru mine Păgubitor: e drept că n-ai să-l ţii, Deci paguba va fi mai mică.

Greu mi-i să te-nţeleg.

Mai bine pentru tine. Sunteţi prea tineri, tu şi lumea ta. Te crezi nefericit şi rău, aşa e? Kău, nu pot spune, dar de suferit Am suferit destul.

Tu, cel dintâi

Născut al omului dintâi! Păcatul Plutește-asupra ta şi tu eşti rău Prin suferinţă, căci te chinui, însă, Aceasta-i rai nevinovat pe lângă Ce s-ar putea să-ncerci, chiar tu, curând.

CAIN: LUCIFER: CAIN: LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER:

CAIN: LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER: CAIN:

LUCIFER:

Dar încercarea asta îndoită V în jalea ei va fi un paradis *A* Pfi lângă ce-or avea să-ndur, e Jiii Fiilor tăi şi strănepoţii lor. Neostenit sporind de-a lungul vremii la pulberea (pe care, drept vorbind, Nu fac decât s-o-ngroaşe). Să ne-ntoarcem către pământ.

De ce m-ai mai adus? Doar ea să-mi spui ce-mi spui?

Nu mi-ai cerut să afli?

Ţi-am cerut. Joian-l ştiind, u.

Dacă este, într-adevăr eşti fericit.

Deci Domnul

Tatălui meu, făcut-a bine-atunci când l-a oprit s-atingă pomul?

Cred

Că dacă nu-l sădea făcea mai bine. <Dar răul, dacă nu-l cunoşti", nu-nseamnă \ Că ai scăpat de rău; el curge-ntruna „Fiind o parte din făpturi.

Din toate?

Nu pot s-o cred: sunt însetat de bine. Şi cine nu-i? Cine râvneşte râul")

Dospeşte-n tot ce-i vin precum şi-n tot Ce n-are viaţă. – 4

În acele lumi.

Pe unde-am fost, atât de orbitoare, Până a nu coborî printre fantasme, Acolo răul nu poate-ncolţi Căci prea sunt minunate.

Le-ai zărit De prea departe.

Nu-i nimic. Distanţa Le micşorează strălucirea numai, Ai amuţi privindu-le de-aproape. Făpturile, oricât. de minunate, De pe pământ, priveşte-le de-aproape Şi judecă-le-apoi.

CAIN:

LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER:

CAIN: LUCIFER: CAIN: LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER:

Aşa făcut-am.

Tot ce-i frumos e mai frumos de-aproape. E-o amăgire. Spune-mi ce-ai văzut – Crescând în ochii tăi privit de-aproape? Văzui pe Adah. Stelele cereşti, Albastru-adânc al miezului de noapte cu globu-i luminos, la fel c-un spirit Sau un sălaş al lui, amurgul ros Sau răsăritul soarelui, sau clipa De nedescris a coborârii lui, Când lacrimi fericite-mi umplu ochii, în vreme ce se pierde-n gol şi simt că inima-mi pluteşte, lin, de-a lungul Acelui rai de nouri din amurg, Crengi verzi, umbritul codru, glas de păsări, Cânt al iubirii, seara, împletit cu cântul heruvimului, pe când se-nchide ziua peste Eden, toate în ochii mei şi-n sufletu-mi nu-nseamnă Nimic pe lângă chipul ei: mă-ntorc De la pământ şi cer, privindu-i faţa. E proaspătă ca şi plăpânda spiţă A omenirii în întâii zori, Ca-ntâia înflorire a ţarinei Rodind la-mbrăţişările dintâi Ale iubirii, şi cu toate astea E-o amăgire.

Ştiu: tu nu-i eşti frate, De-aceea nu-nţelegi.

Biet muritor! Sunt; rate cu cei sterpi.

Atunci, cu noi N-ai cum să fii tovarăş.

S-ar putea

Să-mi fii tu – mie. Dacă eşti stăpânul Făpturii mai frumoase întru toate, De ceşi 4 «±rislat?

De ce trăiesc?

De ce eşti tu nefericit? JDtajy sunt toate-aşa cum sunt? De Zămislitorul, trebuie să ne

Nefericit, însufleţind făpturi Nefericite?

CAIN:

LUCIFER: CAIN:

LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER: CAIN:

LUCIFER: CAIN:

Să – creezifăptoi Sortite nimicirii nu-i o faptă Ce-aduce bucurie; tata-Tii să îl socoteşte-atotputinte. „Răul. – De «ide vine dacă el e bun?" L-am întrebat pe tata. Mi-a răspuns Că-ăjiracesta-i-calea către bme. MTs-a-parui ciudat ca izvorăşt e. v Din nempăcatul lui vrăjmaş. Mai ierF Văzui un miel muşcat de-un şarpe. Bietul Sugaci se întinsese la pământ însângerat, pe când sărmana oaie: XI/, >

Zadarnic behăia, iar tata, atunci, Cules-a buruieni şi, oblojindu-l, *t*: 1 3 liy j, f Neputinciosul miel s-a-nviorat".

Şi-apoi, înzdrăvenindu-se cu-ncetul: …

S-a ridicat şi-a prins să sugă iar la ugerul oiţei. „Fiul meu, A zis Adam, e, / *S*

Ce-ai răspuns? 1 Nimic, îmi este tată. Însă îmi spuneam →, Că pentru bietul miel era mai bine / Să nu fi fost muşcat defel, în loc *L* Să-şi dobândească, iar, plăpânda viaţă f cu preţul unui ci un sâsietor!

Desi-amorţit de leacuri.

Dintre toate

Spuneai că mai presus ţi-e dragă ea, Care-a-mpărţit cu tine sânul mamei; i şi-ţi alăptează pruncii.

Da, spuneam: Căci ce-aş fi fără ea?

Eu, ce sunt?

Oare, Tu nu iubeşti nimic?

Stăpânul tău-Iubeşte, oare?!

După spusa tatii – 1 El e iuMrjiilnjăsi. Dar socot, Pfâvnicnn jur, că n; îi pxeajioyedeşte.

LUCIFER:

CAIN: LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER: CAIN:

LUCIFER: CAIN: LUCIFER: CAIN:

Asemenea tu nu poţi să-ţi dai seama Dacă iubesc sau nu, afară doar De o pornire largă-n care tot Ce-i mărunţiş, menit e să dispară Asemenea zăpezilor.

Ce-or fi Zăpezile?

Fii mulţumit că nu ştii Ce vor afla urmaşii-ntr-un târziu şi bucură-te azi de cerul cald Lipsit de gerul iernii.

Vreun chip Asemeni ţie nu ţi-e drag?

Kăspunde-mi: Făptura ta ţi-e dragă?

Da. Mai mult

Mi-e dragă însă cealaltă făptură Care-i deasupra mea şi mă ajută să-mi duc povara vieţii.

O iubeşti

Pentru că-n ochii tăi e minunată la măru-n ochii mamei tale. Dar când frumuseţea-i va păli, iubirea şi-aprinsa ta pornire se vor stinge. Să-i piară frumuseţea! Cine-o fură? O fură timpul.

Timp trecu destul

Şi-Adam şi Eva tot frumoşi sunt astăzi Nu ca Adah şi serafimii, însă, Oricum, frumoşi.

Sunt lucruri trecătoare la ei ca şi la ea.

Îmi pare rău.

Cu toate astea-i voi păstra iubirea şi-atunci când frumuseţea ei păli-va. Făuritoru-a tot ce e frumos va fi mai păgubit ca mine: el va pierde o podoabă fără seamăn. Ţi-e drag un lucru pieritor. Te plâng. Şi eu te plâng; tu nu iubeşti nimica. DiFârââe-tău, ţi-elFag şi el?

De ce Nu mi-ar fi drag?

LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER:

CAIN: LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER:

CA IX:

LUCIFER:
CAIN:
LUCIFER:
CAIN:
LUCIFER:
CAIN:
Şi tatăl tău şi Domnul
Bine.
Îl au în cinste.
E o dovadă că te pleci.
Mă plâng?
E-al doilea născut şi-i slăbiciunea Iubitei tale mame.
Nu-i nimic.
De vreme ce întâia oară-un şarpe S-a bucurat de ea.
Prea bine. Însă, Ce spui de tatăl tău?
Ce-mi pasă! Oare Dacă li-i drag să nu-l iubesc?
Iehova, îndurătorul Domn şi Ziditorul Acelui Bai pierdut, şi el priveşte, Zâmjbijid, la Abel.
Niciodată eu
Nu l-am zărit şi nu ştiu de-i zâmbeşte. Zărit-ai îngeri.
Ear.
Destul de des
Ca să-ţi dai seama că-l iubesc pe Abel: Oricând e jertfa lui primită.
Fie. De ce-mi vorbeşti de toate-acestea?
Ştiu că te-ai gândit la ele mai-nainte.
De-ar fi aşa, cu ce drept mi-aminteşti Gânduri de cari…
(*Se opreşte tulburat.*)
O, spirite! Noi suntem Aici, în lumea ta, deci nu-mi vorbi De lumea mea. Tu m-ai făcut să văd Minuni: preadamiţii ce-au călcat Pământul vechi a cărui rămăşiţă E cel de azi; mi-ai arătat puzderii De lumi stelare-al căror şters tovarăş, Pierdut printre planete, este azi
Byron
LUCIFER:
CAIN:
LUCIFBR: CAIN:
LUCIFER: CAIN:
LUCIFER: CAIN: LUCIFER: CAIN:

LUCIFER: CAIN:
LUCIFER: 386
Pământul nostru: am zărit şi umbra Acelui lucru mult-temut adus De tatăl nostru: Moartea; felurite, Nenumărate lumi văzui; aş vrea să-l văd pe Iehova în Raiul său, Sau Raiul tău: în ce ţinut se află? Aici şi peste tot.
Tu n-ai sălaş?
Un loc al tău, ca orişice fiinţă, Cum muritorii-şi au pământul lor, şi alţii – alte lumi? Doar tu-mi spuneai că sufletele pieritoare şi au Un loc anume, iar acelea care De mult s-au petrecut din lumea noastră, Sălaşul lor. Şi Iehova şi tu O
Aveţi sălaşe. Staţi, oare, împreună? / Ba nu. Stăm fiecare-n altă, parte. \ Domnim însă-mpreună.
Bine-ar fi
De-ar fi doar unul domn. Atuncea, poate, Ar duce toate către – un singur ţel şi n-ar mai fi-ntre lucruri vijelia Ciocnirilor de-acum. Dar nu-nţeleg Cum duhuri mari ca voi şi înţelepte. Se vrăjmăşesc. Nu sunteţi înfrăţiţi Prin slavă şi putere?
Tu nu eşti, Cu Abel, frate?
Fraţi suntem şi astfel Vom fi mereu. Dar chiar dacă n-am fi, Nu-i duhul nostru pieritor ca trupul? Nu-i nemurirea-atotputernicia? De ce să se-nvrăjbească aducând în lume-atâta chin?
Pentru a domni.
Te-am auzit spunând că sunteţi veşnici.} t Aşa e.»
Şi din cele ce-am văzut Imemitatea-albastră-i nesfârşită". Aşa e.
Nu vă este de ajuns Pentru amândoi? De ce nu vă-nţelegeţi?
Domnim şi eu şi el.
CAIN:
LUCIFER: CAIN:
LUCIFER:
CAIN:
LUCIFER:
CAIN:
LUCIFER:
CAIN: LUCIFER:
CAIN: LUCIFER:
CAIN:
LUCIFER:

E totuşi, unul Din voi ce-aduce răul.

Care?

Tu!

Căci omului de poţi să-i faci vreun bine De ce nu-l faci? 24

E treaba celui care Te-a zămislit. Nu eu am fost acela: i ai lui

Atunci.

Lasă-ne-n seama lui de vreme ce El ne-a făcut, sau dacă nu, arată-mi Sălaşul tău şi-al lui.

De-aş vrea, acum

Te-aş dule să le vezi pe amândouă. Ci când sunava ceasul vei intra într-unul dintre ele, pe vecie. Acum, de ce nu?

Omeneasca minte Abia de poate să cuprindă-n ea Puţinul ce-a văzut şi tu râvneşti S-ajungi acum la marile Mistere, La dublele Principii şi-ai dori să le zăreşti pe tronurile lor Ascunse ţie. Omule, răbdare! Căci de-ai vedea oricare dintre ele Ar însemna sfârşitul tău.

Aş vrea să pier spre a le vedea.

Acum vorbit-a

„Feciorul celeia ce smnis-a mărul. Te-ai prăpădi fără să-ţi satur ochii: Spre a le zări eşti nevoit să treci Pe alt tărâm.

Al morţii!

Prkna „poartă A trecerii.

Mi-e teamă mai puţin Aflându-i calea.

Să purcedem dară

Spre lumea ta, iinfifi-jum) să-vp. i noamni., întemeiat de Adam, mâncând şi bând.

CAIN:

LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER:

CAIN:

LUCIFER:

CAIN:

Trudind şi tremurând, râzând, plângând, Dormind şi-apoi pierind.

De ce, atunci, i» >: Văzui aceste locuri? /

N-ai dorit

Să afli? Şi prin cele ce-ai văzut N-ai izbutit să afli?)…

Vai! îmi jjare!

Că nu mai sântjiimic.25 „J
—.; Aceasta este „j *it's*
Chiar suma cu. plţin-ejcă: t]. Ăli!
Nimicii Kâa2] mi.omenfişti.
Învăţătura las-o moştenire
Copiilor şi-ai să-i scuteşti de chin.: „l
Duh încrezut! Grăieşti cu fală, însă – Şi tu ai un stăpân.
Eu nu! îţi jur

Pe cerul stăpânit de el, pe-ntinsul Noian de lumi şi suflete pe care Le stăpânim deopotrivă. Nu! E drept c-am fost înfrânt, dar nu-i sunt slugă. I se-lnchinăi toţi… EjLJ (îi. Mă lupţi şi îl înfrunt, „cum m-aBtâăuptî Tpe-rremuri în cerul nalt. (De-a lungul veşniciei, în Hades, prin prăpăstii fără fund, Prin veacurile lungi şi nesfârşite, Necontenit mă voi lupta cu el şi stea cu stea şi lume după lume Vor tremura-n balanţă, până când Războiul va-ncerca, de va-ncerca, Dar nu mai înainte ca din noi să cadă unul. Cine poate stinge Neîmpăcata ură sau zdrobi Nemuritoarea viaţă? El învins-a:

Deci Răul, pentru el, e cel învins. Ce-i Binele adus de el? Căci dacă L-aş fi înfrânt spuneam că el e răul în tot ce-a zămislit. Ce daruri, oare, Trimis-a muritorilor abia înfiripaţi în lumea lor îngustă? i O, prea puţine. Unele din ele" Cu gust amar.

LUCIFER: Hai înapoi, atunci.

Către pământ să te înfrupţi mereu Din marea binefacere cerească Ce-ţi fericeşte neamul. Rău-i rău şi binele e bine şi nu el Le-aduce-n lume. Dacă face bine Nunuţi-l bun. Dar dacă face rău Nu spuneţi că-i al ni eu, mai înainte De a-i afla izvorul. Nu vă luaţi După cuvinte, chiar atuncea când sunt duhuri mari în joc, ci socotiţi. După viaţa voastră, după cum Ar trebui să fie. Oricum, mărul Ispitei v-a adus în dar un lucru 1 Nepreţuit: gândirea voasjjă. Fie la niciodată „silnice porunci să n-o clintească, fie să nu credeţi, împinşi de teamă, împotriva voastră, Nesocotind dovezile. Răbdaţi şi cugetaţi, alcătuind o lume Lăuntrică în care cea de-afară să n-aibă cum pătrunde. Doar as a Veţi căpăta o fire mai înaltă şi ghidul vostru va putea supune fărâna-n care-a fost întemniţat.

Se fac nevăzuţi.

ACTUL AL III-lea

SCENA 1

Pământul în preajma Raiului, ca în primul act. Intră Cain şi Adah.

ADAH:
CAIN:
ADAH:
CAIN:
ADAH:
CAIN:
ADAH:
CAIN:
Sst! Cain! Calcă-ncel.
Dar de ce?
Enoch.
Micuţul nostru, doarme, iată, colo, Sub chiparos, pe un culcuş de frunze. Sub chiparos26! Copacul ăsta parcă Jeleşte când dă umbră. Ce-ţi veni să culci sub el copilul?
Umbra lui.
Ca bezna nopţii deasă, tocmai bună-i să-i privegheze somnul.
Cel mai lung şi cel din urmă! Hai să-l văd.
(*Se apropie*, *împreună*, *de copil*.)
Îmi pare
Nespus de fraged. Obrăjorii lui în înflorirea lor curată, ntrec Petalele de roze, presărate Sub căpătâi.
Şi gura-ntredeschisă Cât e de dulce! Nu. Să nu-l săruţi! Sau nu acum. Curând o să se scoale, Căci ceasul de odihnă s-a-mplinit. Ar fi păcat să-l tulburi până când Nu se trezeşte singur.
Ai dreptate.
ADAH:
CAIN: ADAH:
CAIN:
ADAH:
lini voi struni dorinţa. L-ai văzut
Cum a zâmbit prin somn? O, dorim, zâmbeşte.
Vlăstar al lumii ce-a-iiflorit abia.
Dormi şi zâmbeşte, cuci a ta e vremea
Zâmbirii şi-a odihnei, buni tovarăşi
Nevinovaţi şi veseli! N-ai cum şti
Că trupul tău e gol: tu n-ai cules
Opritul fruct. De ce să vină-ceasul…
Când f i-vei pedepsit pentl-un păcat!

Ce nu-i al tău şi nu l-am făptuit j
Nici tu, nici eu? Acuma dormi în pace r
Obrajii lui se în TOşesc pe cât
I se-adânceşte zâmbetul, se zbat.
Ca nişte aripi, lungile lui gene
La fel de-ntunecate ca frunzişul
Copacului stufos, şi-albaştrii ochi
Surâd, senini, subt pleoapa-ntredeschisă.
Ce vede-n vis? Visează Raiul! Da.
Visea/fi, Kaiul f-el pierdut de-a pururi.
Copilul meu, o doar un vis! Nici tu.
Nici fii tăi, nici strănepoţii voştri
Nu vor călca vreodată-n acel loc
Oprit, al bucuriei.
Dragă Cain!

De ce jeleşti peste culcuşul lui Atât de-amar trecutul? Pentru ce Tânjeşti atâta după Rai? N-ai vrea să înjghebăm noi altul?

Unde?

Chiar

Aici, sau unde vrei. Când sunt cu tine Eu nu duc lipsa Raiului pierdut, Nu-mi eşti aproape tu, copilul, tata, Frate-meu, Zillah – dulcea noastră soră – Şi Eva care ne-a adus pe lume şi-i datorăm atât de multe?

Da. Şi moartea printre altele.

O, Cain!

Preamândrul duh ce te-a purtat prin nori Ţi-a adâncit mâhnirile. Credeam Că-ntrezărind minunile râvnite, Vedenii, pe cât spui, şi-acele lumi

C A ÎN:

CAIN:

ADAH: C A ÎN:

ADAH: CAIN:

ADAH: CAIN:

ADAH:

De azi şi din vechime, potoli-va Neastâmpărata-ţi minte şi dorinţa De a, cnaflaşte. Văd cântrnâaTTătr Ţâaduse călăuza ta. Eu, totuşi, îi mulţumesc că te-ai întors curând. Curând ai spus?

Curând. Sunt două ceasuri De când plecat-ai. Două ceasuri lungi

De aşteptare, totuşi, după soare Doar două ceasuri.

Şi-n acest răstimp Eu am ajuns la soare şi-am văzut V

Acele lumi pe care altă dată *t-l*

Le lumina şi care pentru veci Rămas-au fără el, şi lumi nicicând De raza-i dogorite! Socoteam Că-s ani de când lipsesc.

Doar două ceasuri. Deci mintea noastră socoteşte timpul Doar după cele ce vedem şi după Priveliştea măreaţă sau măruntă, După plăcere sau urât. Zărind Lucruri care se pierd în fund de vremuri Făpturi nemaivăzute, stinse lumi, Cu veşnicia-n faţă, eu credeam că îmi împrumutase-un veac sau două Din nesfârşirea ei. Dar văd acum Cât sunt de mic. Spusese bine duhul \ Că nu-s nimic„J

Cum de-a grăit astfel? Căci Iehova n-a spus-o.

Nu. N-a spus-o.

Lui i-e destul să crească-n noi nimicul. Şi amăgind ţărâna cu fugara Vedere-a Raiului şi-a nemuririi, O-ntoarce în ţărâna iar. De ce? Păcatul părintesc, o ştii preabinei De ce să-l îndurăm? L-au făptuit A Deci ei să moară.

N-ar fi drept. Acum Prin gura ta grăieşte duhul care Te-a însoţit. O, de-aş putea muri ia să trăiască ei!

CAIN:

ADAH:

CAIN:

ADAH:

CAIN: ADAH:

CAIN: ADAH:

CAIN:

ADAH: CAIN:

ADAH:

Şi eu spun astfel.

De-ar fi să-ndestulăm cu o jertfă numai Pe cel nesăţios să frângă vieţi şi pruncu-acesta care doarme colea, Nevinovat, ar fi ferit să guste Din moarte şi durere, şi-n urmaşi să li se piardă, pe vecie, urma. Poate că jertfa asta într-o zi o să ne mântuiască neamul.

Jertfa *Q*

Acelui fără vină-n locul celui Care-a greşit. Ce târg ciudat ar fi! J Neprihăniţi suntem! Cu ce greşit-am Pentru a plăti păcatul făptuit când încă nu eram, şi pentru ce să ispăşim mereu, răscumpărând Păcatu-acela tainic, fără nume, Dacă păcat se cheamă setea după

Cunoaştere?

Păcătuieşti şi-acum

O, Cain, dragul meu. Nelegiuite sunt vorbele ce-ascult.

Atunci mă lasă Şi du-te!

Niciodată. Dumnezeu Te-aude, însă.

Ce se vede-aicea? Altarele de jertfă către Domnul de Abel înălţate, cât lipsit-ai, Pentru a jertfi-mpreună.

Nu-s grăbit

S-aduc, ca Abel, ardere şi jertfă în fiecare zi, plecându-mi fruntea cu o smerenie în care teama înlocuieşte dragostea, iar slava. Se schimbă-n bir.

E bine să jertfeşti. Ajunge un altar. Eu n-am ce-aduce. Întâii muguri care sparg pe ramuri şi poamele dinţii, învoalte flori.

CAIN:

ADAH:

CAIN:

ADAH: CAIN:

ADAH:

Toi ce-a rodit mai minunat pământul, Să-i ducem Domnului prinos, cu suflet Smerit şi blând.27

Eu am muncit pământul şi-am asudat în arşiţă, precum A rânduit. blestemul. Sunt dator şi altceva? De ce-aş fi blând? Nu-i smulg Ogorului bucata mea de pâine? Şi recunoscător de ce să fiu? mu-s pulbere, nu-n pulbere mă scald \STn-am să fiu iar pulbere? Să niint Căru Tştiu că şi ni nimic, să mă prefac-Că-s mulţumit că-ndur? Să fiu smerit că tatăl meu a săvârşit păcatul… Pe care-l ispăşim, scrâşnind, şi-n veac va fi cu prisosinţă ispăşit De neamul nostru? Bietul nostru prunc Ce doarme surâzând, nu ştie, bietul, Că poartă-n el sământa unui chin Ce-n miriade de făpturi va trece. Ar fi mai bine, somnoros, să-l iau şi să-l strivesc de stânci decât să-l las să vieţuiască pentru…

Doamne sfinte!

Să nu te-atingi de el… Copilul tău şi-al meu, o, Cain! Cain!

Nu te teme!

Nici pentru toate stelele din cer, Pentru puterea ce le raână-n haos, N-aş pedepsi mai aspru-acest copil Decât cii-o-mbrăţişare părintească.

De ce mă-nfricoşezi cu vorbe?

Iată

Spusei c-ar fi mai bine de-ar pieri Decât să-ndure chinul şi să-l lase Drept moştenire altora. Dar dacă Aceste vorbe te mâhnesc, voi spune că ar fi fost mai bine pentru el să nu se fi născut.

Nu spune asta!

La bucuria, mamei nu gândeşti? Să-l alăptezi, să-l priveghezi, să-l mângâi.

CAIN:

ADAH:

CAIN:

ADAH:

CAIN:

ABEL:

CAIN: ABEL:

Încetişor. Se scoală. Dulce Enoch!

(*Se duce spre copil*)

Priveşte-l, Cain! Iată ce vânjos
Şi fraged e, cât de frumos şi vesel.
Îmi seamănă şi-ţi seamănă, când eşti
Cu sufletu-mpăcat: atuncea toţi
Suntem la fel, aşa e, Cain? Tată.
Copil şi mamă, chipurile noastre
Se-oglindă unu-ntr-altul ca şi cum
S-ar oglindi-ntr-o apă lină-atunci
Când ele-s împăcate, potolite
Şi tu eşti bun. lubeste-ne, deci, Cain!
Iubeşte-te de dragul nostru. Vai!
Iată-l cum tinde braţele, cum râde
Şi cum deschide-albaştrii ochi cercând
Să-ţi prindă ochii, ca şi cum ar vrea
Să-ţi dea bineţe, iar plăpându-i trup
Tresaltă-naripal de bucurie.
Să nu-mi vorbeşti de chin. Chiar heruvimii.
Cei fără de copii, te-ar pizmui
Că îi eşti tată. Binecuvântează-l!
Nu ştie cum să-ţi mulţumească, dar
Inima lui cu-a ta se împreună.
Fii binecuvântat, copile! Dacă
Aşa te poate-un muritor feri

De ispitirea şarpelui.

Vezi bine!

Căci binecuvântarea părintească îl va feri de şarpele viclean. Mă îndoiesc. Dar nu mă dau în lături. Fratele nostru vine-ncoace.

Abel, Fratele tău.

(*Intră Abel*.)

O, frate, bun-venit! Coboare pacea Domnului asupră-ţi! Bun găsit, Abel!

Îmi spusese Adah că eşti plecat departe, însoţit De-un duh înalt, departe de hotarul Obişnuit. Era dintre acei

CAIN:

ABEL:

CAIN:

ABEL:

ADAII:

ABEL:

C AIX: ABEL: CAIN:

ABEL:

CAIN:

ABEL:

C AIX:

Pe care i-am văzut, şi-am stat de vorbă Cum stăm cu tata?

Nu.

De ce te-ai dus

Cu duhu-acesta? Poate-i un vrăjmaş Al Celui-prea înalt?

Şi un prieten

Al omului. Cel-prea înalt, de vrei să-i denumeşti aşa, a fost vreodată? Să-l denumesc! Ciudate vorbe, frate! Lasă-no-o clipă singuri, soră Adah, Să ne gătim de jertfă.28

Bine. Plec.

Eămâi eu bine, scumpe Cain. Iată, îmbrăţişează-ţi fiul. Duhul lui Fără prihană şi smerita slujbă A fratelui meu Abel să te-aducă Pe calea Păcii şi-a Credinţei.

(*Adah iese*, *purtându-şi pruncul*.)

Tu Pe unde-ai fost?

Nu ştiu.

Dar ce văzut-ai? Văzui răpusele, far de hotare, Puternicele, nepătrunse taine Din spaţiu, sumedenie de lumi Ce-au fost şi sunt,

ameţitor vârtej De sori, pământuri, luni, rostogolite Pe-orbitele sonore, bubuind în jurul meu, aşa încât, acum, Ar fi nepotrivit să stăm de vorbă. Lasă-mă, Abel.

Văd în ochii tăi

Un licăr nefiresc şi-ţi văd obrajii Aprinşi de-o nefirească-mbujorare şi îţi aud cuvintele ciudate. Ce-nseamnă asta?

Că te rog să pleci. Nu. Înainte de-a aduce jertfa şi-a ne ruga.

Jertfeşte singur, Abol. Iehova te iubeşte.

ABEL: CAIN:

ABEL:

CAIN: ABEL:

CAIN:

ABEL: CAIN:

ABEL: C A ÎN:

ABEL: CAIN: ABEL:

CALN: ABEL:

CAIN:

Te rog

Pe-amândoi.

Pe tine mai ales. Dar nu, nu-mi pasă, Tu eşti mai potrivit să-l proslăveşti, închină-i-te dacă vrei, dar singur, Sau fără mine.

Frate, n-aş fi demn să mă numesc feciorul tatii, dacă Nu te-aş cinsti pe tine, cel mai vârstnic Din fiii lui, chemându-te să nalţi, Cu mine-alături, jertfa către Domnul, şi nu ţi-aş da întâiul loc de preot în împlinirea sarcinii, căci el Ţi se cuvine.

Nu-mi aduc aminte să-l fi cerut.

Cu-atât mai rău.

S-o faci acum. Pari chinuit şi jertfa Te va-mpăca în cuget. J

Nu. Nimic

Nu-mi poate-aduce pacea. Niciodată N-a pogorât în sufletu-mi, deşi Se-mpacă-ades şi firea. Abel drigă, Ar fi mai bine să mă laşi. De nu înalţă singur jertfa ta pioasă. Nu spune-aşa. Se cere împreună să înălţăm prinosul. Nu pleca. Dacă se cere, atuncea, fie! Spune-mi Ce-am de făcut?

Alege un altar.

Alege ta în locul meu. La fel sunt: Un pumn de piatră, iarbă şi pământ. Alege tu!

Mi l-am ales.

Altarul

Cel mai semeț. L-ai nimerit: tu eşti Doar cel mai mare. Pregăteşte-ţi jertfa. Tu ţi-ai gătit-o!

Da. Întâii miei

Ai turmei mele. Nensemnate daruri De biet păstor.

Eu sunt plugar, n-am miei. De-aceea voi jertfi ce-mi dă pământul în schimbul trudei mele: rodul lui.

Crengi înflorite, felurite poame Ce-au dat în pârg.

ABEL: Se cade tu să-ncepi.

Ca cel mai mare, sfânta slujbă.

CAIN: Abel!

Nepriceput mă simt. Arată-mi cum, Iar eu te voi urma.

ABEL: O! Doamne sfinte!

Tu, ce ne-ai zămislit şi ai suflat Asupra noastră viaţă, Tu, ce-ai fost Preamilostiv cu noi, căci n-ai sortit Pe fiii tăi pierzaniei, cum cere Păcatul părintesc, ci-n mila ta Tu ne-ai cruţat şi ne-ai iertat greşeala De neiertat, tu, singurul stăpân Al binelui, al slavei şi-al veciei, Luminător a toate câte sunt, Preabunule ce ne fereşti de rău şi ne arăţi cărarea către bine, De-a pururi nepătruns, primeşte-mi jertfa, Smeritul meu prinos, întâiul miel Al turmei mele, biet prinos, căci nimeni Nu-ţi poate mulţumi îndeajuns, Primeşte-o ca pe-un dar din partea celui Ce-şi pleacă în ţărână fruntea sa şi-n faţa tronului cerescse-nchină

Spre slava ta în veci de veci. Amin. *J*

CAIN *fiară a îngenunenecciân timpul rugii*):

O, duh, sau orice-ai fi, atotputernic
Pe cât se vede şi, pesemne, bun.
De vreme ce ţi-s faptele scutite
De orice rău, tu, dumnezeu în cer
Şi pe pământ Iehova, cunoscut
Fără-ndoială şi sub alte nume
Pe care ţi le dau, după-nsuşiri.
Supuşii tăi nenumăraţi primeşte
Şi ruga mea dacă doreşti să fii
Prin rugi înduplecat, iar dacă e
Prin jertfe să te-mbun, primeşte-mi jertfa.
Două făpturi jertfesc. De ţi-e pe plac
Prinos de sânge, iată-aci altarul
Păstorului, la dreapta-mi fumegând, însângerat, spre slava ta,

căci el

Jertfit-a-ntâiul miel al turmei sale
Ce abureşte-acum împrăştiind
Spre cer miros de sânge şi tămâie.
Iar dacă-ţi sunt pe plac aceste roade
Dulci ale gliei, pururi mângâiate
De blândele-anotimpiiri, aşternute
Pe iarba nepătată, sub lumina
Care le-a copt, primeşte-le, căci ele.
Necunoscând durerea, nehipuiesc
O pildă a faptei tale, mai degrabă.
Decât smerite rugi. Dacă-un altar
Lipsit de jertfa sângelui te-mbună, întoarce-ţi ochii! Cel ce l-a-nălţat
E-ntocmai cum l-ai zămislit. Nu-ţi cere
Să-i dai nimic în schimb. Dacă e bun
Fă cum ţi-e vrerea: cruţă-l sau loveşte-l.
De vreme ce tu singur hotărăşti
Ce-i binele şi răul, care sunt
După voinţa ta orânduite.
De-i rea sau bună fapta mea eu nii ştiu
Căci nu-s stăpân şi nu-s îndreptăţit
Să-l judec pe stăpân, ci doar să-ndur
Pfirunca-i cât de aspră, fără murmur.

(*Pe altarul lui Abel, rugul aprins izbucneşte într-o coloană de flăcări luminoase spre cer, în vreme ce un vârtej de vini răstoarnă altarul y lui Cain, aruncând roadele în lărână". g*) >*ld*):

Închină-te, o, frate! Căci Iehova
S-a mâniat pe tine.
CAIN: Pentru ce?
ABEL: Prinosul tău zace-n ţărână.
CAIN: Lasă-l.
Zace-n ţărână cave l-a rodit
Şi-o să rodească iar în primăvară.
Jertfa-ţi de carne-ncînsă e primită.
Căci cerul, iată, soarbe cu nesaţ
Văpăile-mbibate-n sânge. ABEL: Cain.
Nu te gândi la jertfa mea. Înalţă.

Degrabă, alt altar. CAIN: Ba nicidecum.
Mi s-a scârbit să mai înalţ altare.
ABEL: O, Cain, ce-ai de gând?
CA ÎN: Să prăbuşesc
Neghioaba întocrnire-a jertfei tale Supus plecată cerului. Altarul] Stropit cu sângele nevinovat [Al mieilor tăiaţi.
ABEL: Stai! Nu te-atinge!
Şi nu-ţi îngreuia nelegiuirea Prin vorbe fără rost. Altaru-acela E binecuvântat căci Cel-de-sus, în marea-i milă, mi-a primit prinosul.
CAIN: În marea-i milă! S-a gândit el, oare.
Când ţi-a primit prinosu-nsângerat şi aburind al cărnii, la durerea Behăitoare-a bietelor mioare Jelindu-şi pruncii căsăpiţi? La chinul Jertfiţilor nevinovaţi răpuşi De cuţitoiul tău pios? Fereşte! Nu voi lăsa să se răsfeţe-n soare Această sângeroasă mărturie Care-njoseşte viaţa.
ABEL: Înapoi!
N-ai să zdrobeşti în nebunia ta Altarul meu. Slujeşte-te de el şi-ncearcă să înalţi o altă jertfă.
CAIN: 6 altă jertfă! Dă-te la o parte!
Sau jertfa asta s-ar putea să fie…
ABEL: Ce vrei să spui?
CAIN: Dă-mi drumul! Domnul Jăii
E iubitor de sne. Vezi! Ia seama! Să nu-T îndestulez acum. Dă-mi drumul!
ABEL: În numele-i preasfânt, eu te opresc
S-atingi altarul ocrotit de ceruri.
CAIN: De ţii la viaţa ta, fereşte-n lături
Şi lasă-mă să-mprăştii iarba asta Peste ţărâna ce-o rodeşte, altfel…
ABEL (*împotrivindu-se*):
Iubeje pe TJomjmljna-2 isus ca viaţa – CAIN (*izbindu-l în tâmplă cu o bucafă de lemn pe care a smuls-o din rugul aprins*):
Na! Du-i-o-n dar stăpânului tău lacom De vieţi.
ABEL (*prăbuşindu-se*):
Ah! Ce-ai făcut, o, frate, frate!
CAIN: Da! Frate!
ABEL: Dumnezeule, primeşte
Pe robul tău, iar ucigaşul iartă-l.

Căci n-a ştiut ce face. Cain! Frate!

Dă-mi mâna, dă-mi… iar bietei Zillah spune-i… CAIN (*după o clipă de uimire*):

Cum? Mâna mea! E înroşită de…

(*După o lungă pauză*, *priveşte*, *pierdut*, *în juru-i*.)

Unde mă aflu? Singur! Unde-i Abel? Şi unde Cam? Eu să fie acela? Trezeşte-te, o, frate! Ce-ai rămas Atât de galben? Azi de dimineaţă Erai doar zdravăn. Abel! Nu, te rog Nu-ţi bate joc. Lovitu-te-am năprasnic, Dar nu din vina mea. De ce mi-ai stat în cale? Poate-ncerci să te prefaci ia să mă sperii? Te-am lovit. Atâta. Clinteste-ţi mâna doar! Clinteşte-ţi mâna! Aşa. Răsuflă! Suflă-asupra mea! O, Doamne! Doamne!

Cine l-a chemat Pe Dumnezeu?

ABEL:

CAIN: ABEL:

CAIN:

Eu, ucigaşul.

— Domnul

Să-l aibă-n pază. Caia, să te-nduri De biata noastră Zillah: nu mai are Decât un frate-acum.

(*Atei îşi dă duhul*.)

Iar eu niciunul. \» >" Cine-mi răpeşte fratele? Deschişi sunt ochii săi. Deci n-a murit. Căci Moartea E ea – ujigpmn şi somniL-Jichide ochii" îşi ţine gura-ntredeschisă, deci Răsuflă. Dar n-o simt. Mă plec s-ascult Dacă-i mai bate inima. Se pare că s-a oprit. E-o nălucire! Altfel \ Din lumea asta am făcut un iad.

ZILLAH:

Pământul parcă so-nvârteste: mâna Mi-e umedă…

(*îşi duce mâna la frunte*, *apoi prin fala ochilor*.)

Dar nu de rouă… Nu. E jilavă de sângele frăţesc, Al meu şi-al lui, vărsat acum de mine. Ce rost mai are viaţa când răpui Făptura ta în altul? Nu se poate să fi murit! Tăcerea-nseamnă moarte? Se va trezi. Mal bine să rămân la căpătâiul lui. LNu-i cu putinţă să fie-atât de slabă viaţa-ncât S-onăbuşi într-o clipăl Mi-a vorbit Mai adineauri. Ce să-i spun? O, frate! Nu. Dacă-l chem aşa n-o să-mi răspundă Căci fraţii nuse-ncaieră. Şi, totuşi, Vorbeşte-mi, o, vorbeşte-mi! De-aş putea să mai aud o vorbă doar rostită cu blându-i glas, o, de-aş putea să-i dau A doua oară glasul.

Intră Zillah.

Parcă-aud

Un zvon de glasuri. Cine-o fi! E Cain… Stă şi-mi veghează soţul. Dar ce faci Acolo, frate? Abel doarme? Doamne! De ce-i aşa de galben şi ce-nseamnă Firul de sânge de pe tâmplă? Nu. Mă-nşel: nu-i sânge. Nimeni n-ar putea să-i facă rău. Ce-nseamnă asta? Abel! Ce s-a-ntâmplat? E-nţepenit. Nu suflă. Mâinile-i cad într-ale mele, moi, la nişte pietre fără viaţă. Cain! Om fără suflet! Cum de n-ai sărit să-l scapi de la pieire? Trebuia, la cel mai tare, tu să te ridici şi să-i dobori vrăjmaşul. Tată! Eva! Veniţi încoace! Vino, Adah! Moartea-Se află printre noi.

Zillah iese chemându-i.

CAIN (*singur*):

ADAM:

EVA:

ADAM:

EVA:

ADAM:

ADAH:

Cine-a adus-o?

Eu sunt acela, eu care-o urăsc Atât de-adânc că numai gândul ei Mi-a-nveninat viaţa mai nainte De-a şti măcar ce fel de chip avea, Eu am adus-o aici, eu l-am împins Pe frate-meu în braţele ei reci şi fără de iertare, ca şi cum Ea nu putea şi singură să-şi ia Cumplitul bir. Cu-ncetul mă trezesc Din visul greu ce-mi luase mintea, însă El nu se va trezi în veci.

Intră Adam, *Eva*, *Adah şi Zillah*.

Venii

Chemat de Zillah cu suspine. Oare, E-adevărat? Dar ce văd! Fiul meu!

(*Către Eva*)

Iată, femeie, s-a-mplinit blestemul Pe care l-ai stârnit prin fapta ta! O, nu-mi aduce-aminte! Simt şi-acum Colţii de şarpe-n inimă. Oh, Abel! Iubitul meu fecior! Pedeapsa asta întrece, Iehova, păcatul meu. Mi l-ai răpit pe veci!

Grăieşte, Cain!

Doar tu ai fost de faţă. Cine e Săvârşitorul? Poate că vreun înger Vrăjmaş lui Iehova? Sau poate-o fiară Sălbatică din codru?

Ah! Zăresc

O rază albă cum străpunge norul! Văd reteveiul ars şi-nsângerat Smuls din altar, mânjit de fum şi roşu De…

Hai, grăieşte, fiul meu! Alungă bănuiala ce-adânceşte Nenorocirea noastră.

Spune, Cain, Că nu eşti tu făptaşul.

O, ba da! E limpede, căci iată cum şi-nclină, la vinovaţii, fruntea, şi-şi ascunde cu palmele însângerate, cehii Pagini şi crunţi.

ADAH: Nu, mamă! Pe nedrept

Arunci asupra-i vina. Spală, Cain, învinuirea înfricoşătoare, De suferinţă smulsă mamei noastre.

E VA: O, Iehova, ascultă-mă! Pogoare

Asupra lui al şarpelui blestem în veci de veci, căci el e mai aproape De seminţia lui. Pustie fie-i Până la moarte viaţa! Fie…

ADAH: Mamă!

Nu-l blestema căci e feciorul tău! Nu-l blestema, o, mamă: mi-e bărbat şi frate mi-e.

EVA: El te-a lipsit de frate.

Pe Zillah de bărbat, de-un fiu pe mine, Deci blestemat să fie şi să piară Din ochii mei pe veci. Fărâm acum, Aşa cum el făcut-a-n cel de colo, Firescul legământ. O, Moarte crudă! Eu, cea dintâi, chematu-te-am, de ce Nu m-ai ales pe mine? Pentru ce întârzii să mă iei?

ADAM: Nu-ngădui, E va.

Durerea ta de mamă s-o preschimbi într-un blestem. De mult ne-a fost menită o soartă grea. Acum că s-a-mplinit. Se cade s-o-ndurăm ca robi supuşi Ai Domnului şi-ai sfintei vreri din ceruri.

EVA (*arătându-l pe Cain*):

E vrerea lui! E vrerea-acestui duh cu chipul Morţii, pe pământ aduşi De maică-sa, spre a-l înveli cu leşuri. O, fie-i viaţa blestem! Remuşcarea să-l mâie prin deşert, cum fost-am noi Goniţi din Rai, până în ziua-n care Copiii lui îi vor întoarce fapta Ce-a săvârşit-o el. Iar heruvimii cu aripe şi paloşe de foc

ADAM:

ADAH:

ADAM:

ZILLAH: ADAM:

Să-l hăituiască zi şi noapte. Şerpii

Să-i taie calea; roadele atinse
De gura lui să se preschimbe-n scrum;
Să mişune-n culcuşul lui de frunze înveninate scorpii şi în somn
Să i se-arate cel ucis, iar treaz
Să fie bântuit de groaza morţii.
Când buza-i arsă întâlni-va apa
Să se preschimbe râu-n sânge, fie
Să îl alunge firea, tot ce-atinge
Să-şi schimbe faţa, să trăiască-n chinuri
Până în ceasul morţii lui, iar moartea
Să-i fie mai cumplită ca omorul
Prin care-a coborât-o între noi!
Să pleci de-aici omorâtor de frate!
De-acum încolo, până-n fund de vremi.
Cuvântu-acesta însemna-va Cain.
Şi te-or urî urmaşii tăi, deşi
Le-ai fost părinte. Să pălească iarba
Sub talpa ta; copacii să te-alunge;
Pământul să te frigă iar ţarina
Să-şi lepede mormăitul; să n-ai parte
Nici de lumina soarelui şi nici
De cerurile sfinte.
Eva iese.
Du-te, Cain!

N-ai cum rămâne printre noi. Deci pleacă şi lasă mortu-n grija mea. De azi Eu nu mai am feciori, căci niciodată Nu vreau să te mai văd.

O, nu-l goni
Cu-aceste vorbe, tată, nu spori Cu-al tău blestem pe cel al Evei.
Fată.

Eu nu blestem, căci el îşi poartă-n suflet Nelegiuirea. Zillah, să plecăm. Vreau să-mi veghez bărbatul mort.

Ne-ntoarcem
Când n-o mai fi aici acela care Ne-a dat cumplita sarcină. Acum, Hai, Zillah.

ZILIAH:
ADAH:
CAIN: ADAH:
CAIN:

ADAH:

GLASUL: ADAH: GLASUL: ADAH:

ÎNGERUL: CAIN:

ÎNGERUL:

Stai să mai sărut o dată Sărmanul lut şi buzele ce-au fost Fierbinţi cândva. O, inimă răpusă! O, inimă!

Adam şi Zillah se duc, *suspinând*.

Tu auzit-ai, Cain?

Ne izgonesc. Deci să plecăm. Sunt gata. Am să gătesc copiii. Să plecăm Cât nu coboară soarele, n-aş vrea să colindăm deşertul stingheriţi De bezna nopţii. Dar vorbeşte-mi! Mie Care-s a ta.

Nu. Lasă-mă.

Nu vezi că toţi plecat-au?

Tu de ce mai stai? Au nu ţi-e teamă să rămâi cu-acela Ce făptuit-a un omor?

Deloc.

Mi-e teamă doar să nu pleci fără mine, Chiar de-ai păcătuit prin fapta ta Care-mi răpeşte fratele. Dar asta Nu-i treaba mea, căci numai Cel-de-sus îţi poate fi judecătorul.

(*Dinăuntru se aude un glas*, *strigând*.

Cain! Ai auzit chemarea?

Cain! Cain!:? Parcă-i un glas de înger.

lucră Îngerul *Domnului.30*

Unde-i Abel, Fratele tău?

Sunt, oare, eu, străjerul Fratelui meu?

— O, Cain! Ce-ai făcut?

l Cum strigă glasul sângelui vărsat / De mâna ta, spre Domnul, din ţărânăl f. Pământul care s-a deschis să soarbă – Cu-amărăciune, sângele frăţesc

ADAH:

CAIN:

ÎNGERUL:

ADAH:

ÎNGERUL:

CAIN:

ÎNGERUL:

CAIN:

ÎXGERUL:

Zvârlit pe ol de mâna ta pripită.

Te blestemă şi oricât l-ai trudi

El va rămâne sterp, vfi rătăci

Fără popas de n. /i încolo-n lume... în & itv; J

De pretutindeni izgonit. 1

Pedeapsa

E prea nendurătoare: să-l alungi Din loc în loc, să nu zărească faţa Lui Dumnezeu, să-l hăituieşti mereu Până veni-va ziua când, aflat, Va fi ucis.

O, de-ar veni odată! Dar cine fi-vor ucigaşii mei, şi unde sunt pe acest pământ pustiu, Lipsit de oameni?

Ţi-ai ucis un frate. Deci cine-o să te poată apăra De fiul tău?

O, înger luminos! >?» îndură-te şi nu-mi grăi că sânul Acesta-ndurerat hrăneşte-acum, *s* Un ucigaş în fiul meu: pe-acela iv, Ce-o să-şi ucidă tatăl.

El ar fi:

Ce-i tatăl său şi-atâta. Sânul Evei Nu l-a hrănit pe cel din faţa ta, Mânjit de sânge? Cine îşi ucide Un frate poate naşte paricizi. x

Dar n-avem teamă. Cel Atotputernic Mi-a poruncit să pun pecetea sa Pe chipu-acestui om, spre a fi ferit De orişice primejdie. Asupra:

Aceluia ce s-ar încumeta să-l nimicească, răzbunarea sa va pogorî de şapte ori. Deci, vino! Ce vrei cu mine?

Să te-nsemn pe frunte ™) Că eşti ferit de fapte ca aceea Pe care-ai săvârşit-o.32

Vreau să mor. Nu-i cu putinţă. Am să-ţi pun pecetea.

C A ÎN:

ÎNGERUL:

CAIN:

ÎNGERUL:

ADAII:

CAIN:

AUAH:

CAIN:

Îmi arde fruntea. Totuşi e-un nimic Pe lângă focul dinlăuntru. Spune-mi, N-ai isprăvit? Nu-i prea uşor!

Ursuz

Şi încăpăţânat ai fost de când Erai un plod în pântecele mamei,

Asemenea ogorului pe care De azi încolo-l vei munci. Dar cel Ucis de tine era blând ca mieii Din turma lui.

Venit-am prea curând După ce-au fost goniţi din Rai părinţii, Când mama încă mai gândea la şarpe şi tata, la pierdutul Eai. Deci, sunt Aşa cum sunt. Eu n-am cerşit viaţa şi nu mi-am dat-o singur. De-aş putea cu moartea mea să-l înviez pe-acela Ce zace sub ţarină! De ce nu? El să învie şi să-i iau eu locul Căci astfel Dumnezeu va dărui Celui de el iubit din nou suflare, Iar eu voi fi scutit să mai îndur Povara unei vieţi apăsătoare. Să învieze mortul? Nu. Omorul S-a săvârşit şi-aşa rămâne. Mergi De-ţi împlineşte soarta şi nicicând să nu mai săvârşeşti asemeni fapte.

Îngerul piere.

Pierit-a. Hai să mergem, îl aud Pe Enoch suspinând la noi în casă. De-ar şti de ce suspină! Eu nu pot să vărs măcar o lacrimă, deşi Vărsat-am sânge. Nu cred c-ar spăla Cugetul meu nici cele patru râuri33. Tu crezi că va răbda copilul meu să-mi vadă faţa?

De-aş avea un pic De îndoială doar, aş fi în stare… Nu blestema: destul m-au blestemat Pe mine astăzi. Du-te la copii! Te voi urma.

A DA H:

C A ÎN:

ADAH:

CAIN;

ADAH:

Să mergem împreună, N-am să te las cu mortul singur.

Oh!

Nemuritor şi fără viaţă martor Al cărui sânge strigă din ţarină Spre cer şi nu se şterge, ce eşti tu în clipa asta? Nu pot şti. Dar dacă Tu vezi ce sunt, atunci îl vei ierta Pe-acel ce nu găsi-va, n Cel-de-sus şi-n sufletu-i, iertare niciodată. Rămâi cu bine! Nu-ndrăznesc s-ating Nensufleţitul trup. Eu, care-am fost De-acelaşi sân hrănit şi care-ades Te-am strâns la piept cu dragoste frăţească, Eu n-am să te mai văd şi nu cutez să-ndeplinesc ce tu ai fi-mplinit în locul meu: să-ţi pregătesc mormântul. Da, cel dintâi mormânt săpat De-un muritor. Dar cine-a fost groparul? Pământule! Pământule! Mi-ai dat, în schimbul trudei, rodul tău şi, iată, Cu ce te răsplătesc! Şi-acum să mergem. Pustiul ne aşteaptăX

Adali se pleacă şi sărută chipul lui Atol.

Greu sfârşit

Şi timpuriu sfârşit, o, frate. Iată Ce ţi-a fost scris. Din toţi câţi te jelesc Doar eu n-am lacrimi. Căci de azi încolo Mi-e dat să le usuc, nu să le vărs. Şi totuşi eu jelesc mai mult ca nimeni Căci te jelesc pe tine şi-l jelesc Pe cel ce te-a ucis. De astăzi, Cain, Vom împărţi povara-n două.

Hai!

S-o luăm spre răsărit de Rai: acolo Unde pământu-i sur şi mohorât, La fel ca soarta mea.34

Călăuzeşte-ţi Femeia şi copiii. Tu vei fi *f*

C A ÎN:

ADAH: CAIN:

Nădejdea mea, şi Dumnezeul nostru va fi şi-al tău. Kidică pruncii.

Cel

Ce zace colo n-a avut copii şi am secat izvorul unui neam De oameni blânzi ce-ar fi cinstit culcuşul De nuntă-abia nălţat, şi-ar fi-nmuiat Nepotolitu-mi sânge prin unirea Pruncilor noştri cu-ai lui Abel. Abel! Cu el să fie pacea!

Dar cu mine?

Yes.

şi. XII

A

CER ŞI PĂMÂNT

Un mister

„*Întemeiat pe următorul pasaj din cartea* Facerii, *cap*. *6*: «*Atunci au văzut fiii lui Dumnezeu că fetele oamenilor sunt frumoase şi şi-au luat de neveste*, *din toate*, *pe acelea pe care şi le-au ales*…»".

„*Femeia plângea după demonu-i drag*".

COLEKIDGE1

Traducere de PETRE SOLOMON

Nota lui Byron

I. p. 495 *De Rabenstein*, *frângându-ţi însumi gâtul*.

Rabenstein – Piatra Corbului este, în Germania, stânca spânzaraţilor, şi îşi trage numele de la mulţimea de corbi care stau cocoţaţi pe ea.

SCHIMBAREA SCHILODULUI

Poem dramatic

Avertisment: Această lucrare are parţial la bază intriga unui roman apărut cu mulţi ani în urmă sub titlul *Cei trei fraţi1*, roman din

care s-a inspirat şi M.G. Lewis când a scris *Demonul pădurii3*. O altă sursă de inspiraţie a fost *Fausi* al lui Goethe. Ceea ce se publică acum reprezintă doar primele două părţi ale piesei noastre, precum şi corul introductiv al celei de-a treia. Restul s-ar putea să apară ceva mai târziu8.

Traducere *de* PETRE SOLOMON

PARTEA!

PERSOANELE

STRĂINUL, numit ulterior CEZAK

ARNOLD

BOURBON

PHILIBERT

CELLINI

BERTHA

OLIMPIA

Duhuri, soldaţi, cetăţeni ai Romei, preoţi, ţărani eto.

SCENA 1

O pădure. *Intră Arnold*

BERTHA: ARNOLD:

BERTHA: ARNOLD: BERTHA:

şi mama acestuia, *Beriha*.

Afară, cocoşatule!

Păi, mamă.

Tu m-ai născut aşa…4

Năpastă, piei!

Din şapte fii, eşti singuru-avorton!

Mai bine m-ai fi lepădat, decât

Să văd lumina zilei!

Da, mai bine.

Dar pentru că-ai văzut-o, treci la treabă!

Ţi-e numai bună de poveri spinarea – E mai înaltă, chiar de nu-i la fel

De lată ca a celorlalţi… ARNOLD: Îmi port eu

Povara, însă oare nu-i prea grea?

Eu te iubesc, sau te-am iubit, oricum.

Şi numai tu ai fi în stare, mamă.

Să îndrăgeşti un om pocit ca mine.

Tu m-ai crescut, nu mă ucide-acum! BERTHA: Da, te-am crescut:

tu mi-ai fost primul prunc

Şi nu ştiam dacă o să am vreun altul.

Nu tot pocit ca tine… Dar hai, du-te

De strânge vreascuri! ARNOLD: Da, mă duc, dar vreau

La-ntoarcere s-aud o vorbă bună

Din parte-ţi. Nu mă mai dispreţui!

Deşi nu-s nici voinic şi nici frumos la fraţii mei, nici sprinten ca vânatul Gonit de ei, ani supt acelaşi lapte! BERTHA: Da, ca ariciul care suge, noaptea.

Din ugerul unei juninci, sieindu-l şi vătămându-l zdravăn! Să nu-mi spui Că-s mama ta, căci te-am adus pe lume la fel cum o găină fără minte Cloceşte-un ou de şarpe!… Piei, năpârcă!

(*Bertha iese*.)

AENOLD (*singur*):

O, mamă!… A plecat şi-s nevoit să-i fac pe plac. Deşi sunt ostenit, O s-o ascult, nădăjduind în schimb o vorbă bună… Ce-aş putea să fac?

(*începe să taie lemne*, *dar se răneşte la o mină*.)

Am isprăvit cu munca mea de azi! O, cum mai curge blestematu-mi sânge! Un îndoit blestem m-aşteaptă-acasă… Ce fel de casă? Eu nu am nici casă, Nici rude. Nu-s ca alţii plămădit şi nu cunosc plăcerile lor. Oare să sângerez ca ei?… O, de-ar ieşi Din fiecare strop de sânge-un şarpe să-l muşte-aşa cum m-au muşcat şi ei! Sau barem de-aş fi drac cu-adevărat De ce să n-am şi forţa lui, nu doar înfăţişarea: tot zic ei că-i seamăn! E drept că n-am voinţa lui: ajunge să-mi spună maică-mea o vorbă bună ia să mă-mpac cu urâţenia mea… Ia să-mi spăl rana!

(*Arnold se duce la un pârâiaş*. *Aplecându-se ca* [*să-ţi spele mina*, *tresare speriat*.)

Da, ei au dreptate! Oglinda Firii îmi arată chipul. Nu vreau să-l mai privesc-abia cutez să mă gândesc la el! Pocit mai sunt! Până şi apa-şi bate joc de mine.

Vădindu-mi chipul: demon aciuat în fundul ei, ca să alunge chiar

Şi vitele venite să se-adape!

Să mai trăiesc aşa, ca o povară

Pentru pământ şi pentru mine însumi – Ruşinea celei care m-a născut?!

Tu, sânge care, dintr-o zgârietură.

Curgi din belşug, dă-mi voie să-ţi deschid

Un drum mai larg, ca să te scurgi cu totul
Odată cu durerea mea-n pământ:
Vreau înapoi să-i dau această slută
Alcătuire de atomi, luându-mi
Un chip de şarpe chiar, bun să hrănească
Prăsila miriadelor de viermi!
Cuţita-acesta! Ia să văd, e-n stare
A; * reteza din lume-acest trup hâd – O mătrăgună veştedă –, aşa cum
A retezat această creangă verde?
(*Arnold înfige* în *pământ cuţitul*, *cu vârful*! «*sui*.)
Acum pot să m-abat peste cuţit! Dar vreau s-arunc o ultimă privire Frumoasei zile, care n-a văzut Chip mai pocit, şi-acestui soare blând, Ce m-a-ncălzit zadarnic.
— O, ce vesel's E trilul păsărelelor! Prea bine – Nu vreau să mă jelească! Trilul lor Prohod să-mi fie, frunzele căzute să-mi fie monument, iar elegie să-mi fie şopotul acestui şipot! Şi-acum, cuţitule, primeşte-mi trupul! (*Tocmai când se repezea spre cuţit*, *i se păru că apa şipotului e agitată*.)
Se mişcă apa, fără pic de vânt!
Dar freamătul unui izvor să-mi schimbe
Voinţa? Nu! Şi totuşi, iar se mişcă!
Se-a-ită apa, nu de vânt mânată.
Ci parcă de-o putere din adânc!
Dar ce văd? Doar o negură? atât?
(*Din şipot iese un nor*. *Arnold îl priveşte fintd*. *Norul se spulberă*, *făcând loc unui lărbat înalt* şi *negricioi*, *tare se îndreaptă spre Arnold*.)
ABNOLD: STRĂINUL: ARNOLD: STRĂINUL:
ARNOLD:
STRĂINUL:
ARNOLD: STRĂINUL:
ARNOLD: STRĂINUL:
ARNOLD:
Vorbeşte! Ce doreşti? Eşti om sau duh? Şi om şi duh, la fel ca orişicare. Ai chip de om, dar ai putea fi diavol. Atâţia oameni par, sau trec drept diavoli, încât poţi, dacă vrei, să mă socoti Sau om sau diavol, fără a mă jigni. Dar hai, voiai să te omori, fă-ţi treaba! M-ai întrerupt…
Ce fel de hotărâre-i, De poate fi-ntreruptă? Dac-aş fi chiar diavol,

află că, luându-ţi viaţa, Ai încăpea pe mina mea, în veci. Şi totuşi, te-am salvat, venind aici. N-am zis că *eşti* un demon, ci că *pari*. Nu poţi să ştii *cum* pare, de nu-i stai în preajmă (iar tu nu eşti, cred, deprins Cu o societate-atâta de aleasă!) Cât despre chip, priveşte-l pe al tău în apă, iar apoi pe-al meu, şi spune care din ele-i seamănă mai mult Aceluia căruia ţărănoii îi zic „împieliţatul"?

Îndrăzneşti A-ţi bate. joc de urâţenia mea?
De-un feivoji de mi-aş bate joc, privindu-i
Copita despicată cum c-a ta.
Ori de mi-aş râde de un dromader
Că are-o ghebă-n spate, cum ai tu.
S-ar bucura" aceste-Hbbitoace
Şi totuşi amândouă sunt mai tari.
Mai sprintene, mai bine pregătite
Să-nfrunte viaţa, decât eşti tu însuţi
Şi semenii tăi mai frumoşi… Ţi-e chipul
Firesc, atâta numai, că Natura
L-a înzestrat pe om cu-anume daruri
Ce-s ale altora…

Atunci, dă-mi forţa Ascunsă în copita unui bivol, Când scormoneşte-n pulbere, sub ochii Duşmanului… Sau dă-mi repeziciunea Cămilei răb durii, fără-de-cârmă Corabie-a deşertului! Atunci

STRĂINUL: ARNOLD (*mirat*) STRĂINUL: ARNOLD: STRĂINUL:
ARNOLD:
STRĂINUL:
ARNOLD: STRĂINUL:
ARNOLD: STRĂINUL:
ARNOLD: STRĂINUL:
ARNOLD:
STRĂINUL:
Ţi-aş înfrunta cu o răbdare sfântă Batjocura drăcească…
Îţi voi da! Ai fi în stare?
Poate. Ce-ai mai vrea? îţi râzi de mine?!
Câtuşi de puţin!

De ce să râd de ceea ce râd toţi? Ar fi o glumă proastă, mi se pare. Vorbindu-ţi în al oamenilor grai (Căci încă nu poţi să-l pricepi pe-al meu), Sunt ca un vânător care aleargă Nu după iepuri, ci după

mistreţi Sau lupi, ori lei, lăsând vânatul mic în seama micilor burghezi, ce ies Din casă-odat pe an, pentru a-şi umple Căldările cu-asemenea nimicuri, îşi râd de tine cei mărunţi la suflet – / *Eu* însă, pot să râd de cei puternici! Atunci, cu mine vremea nu ţi-o pierde: De tine n-am nevoie.

Gândul tău

De mine nu-i departe. N-are rost să mă alungi: cu greu pot fi chemat să fac o faptă bună…

Ce-mi propui?

Să schimb înfăţişarea mea cu-a ta, De vreme ce te supără atâta!; Ori să-ţi dau orice altă-nfăţişare. Înseamnă că eşti diavol: nimeni altul N-ar vrea să-şi! ia înfăţişarea mea! O să-ţi arăt cele mai strălucite Din chipurile cunoscute lumii, la să-l alegi pe cel care-o să-ţi pirfcă. Cu ce condiţii?

O, ce întrebare!

Acum un ceas ai fi dorit să-ţi dai şi sufletul, spre a fi la fel cu ceilalţi, şi-acum refuzi să semeni c-un erou! Aşa e: nu vreau sufletul să-mi vând! Ce suflet, vrednic de-acest nume, ar vrea să locuiască într-un trup ca ăsta?

ARNOLD:

străinul:

ARNOLD:

STRĂINUL:

ARNOLD: STRĂINUL:

ARNOLD: STRĂINUL:

Un suflet nobil, oricât de umil Ar fi bordeiu-n care locuieşte. Dar spune ce fel de-nvoială vrei? Cu sânge trebuie s-o iscălim? Dar nu cu-al tău.

Cu-al cui, atunci? vorbi-vom Despre acestea toate mai târziu. Îţi cer un preţ modest, fiindcă văd în tine lucruri mari. Drept chezăşie Vreau doar *Ynınţ** ta; vei fi dator cu fapta doar. Eşti mulţumit acum? Mă-ncred în vorba ta.

La treabă, deci!

(*Străinul se apropie de finttnă*, *httordindu-se cu fa* (*a spre Arnolă*.)

Un pic din al tău sânge…

Pentru ce?

Ca să-l amestec cu această apă

Şi astfel, vraja să lucreze-n plin. ARNOLD (*întinzându-i braţul rănit*):

Ia-mi sângele, întreg! STRĂINUL: A, nu acum!

Ajunge, deocamdată, un strop sau doi.

(*Străinul lasă să picure în palma lui câţiva ttropi din sângele lui Arnold, pe care îi scutură apoi în finitnă.*)

Umbre-ale tăriei şi-ale frumuseţii, Ceasul datoriei Bate: deschideţi-i! Din fântână-afară Ieşiţi ca uriaşul Nor care pogoară Peste Hartz5, trufaşul. Veniţi, ca să poată Ochiul să privească, în văzduh, curată, Forma, ce-o să crească, Luminoasă cum e

Irisu-n eter

Când priveşte-anume.

(*arătând spre Arnold*)

El vrea, eu vă cer! Demoni, cin eroic care, în vechime, Purtaţi măşti sublime De sofist, de stoic Sau de împărat De la Machidon la cei ce-au luptat Pentru al Romei tron! Umbre-ale tăriei şi-ale frumuseţii – Ceasul datoriei Bate: deschideţi-i!

(*Din apă ies tot felul de fantome, care trec perând prin faţa Străinului şi a lui Arnold.*)

ARNOLD: Pe cine văd?

STRĂINUL: Pe-acel Roman cu-ochi negri

Şi-un plisc de vultur între ochii-aceştia Ce n-au privit niciun cuceritor şi nicio ţară nesupusă Romei, în timp ce Roma i se supunea, Fiind a lui şi-a celor care-aveau să-i moştenească gloriosul nume.8

ARNOLD: Fantoma asta-i cheală, iar eu caut

Un chip frumos… Aş vrea să-i moştenesc şi faima, nu doar unele cusururi.

STRĂINUL: Era încinsă fruntea lui cu lauri

Mai mult decât cu păr… Vezi cum arată: Alege-l sau respinge-l, cum pofteşti! Nu-ţi pot promite decât trupul lui. Cât despre faimă, luptă pentru ea!

ARNOLD: Mă voi lupta, dar nu car un fals Cezar!

O fi el chipeş, dar nu-mi e pe plac.

STRĂINUL: Eşti, văd, mai mofturos decât chiar sora

Lui Cat07, mama bună a lui Brutus Sau Cleopatra, la ani şaisprezece8

ARNOLD: STRĂINUL:

ARNOLD: STRĂINUL:

ARNOLD: STRĂINUL:
ARNOLD:
STRĂINUL: ARNOLD:
STRĂINUL:
ARNOLD:
STRĂINUL:

O vârstă când iubirea-i cântărită Nu doar cu inima, ci şi cu ochiul. Dar fie! Piei, fantomă!

(*Fantoma lui Iuliu Qezar dispare*.)

Cum se poate

Ca omul care-a zguduit pământul să piară, far să lase nicio urmă? Greşeşti, căci a lăsat în urma lui Destule suferinţe şi morminte şi prea destulă faimă spre a-i păstra Memoria. Cât despre umbra lui, E ca a ta-e drept, ceva mai lungă şi mai puţin sucită.

— Uite-un altul!

(*Apare al doilea duh*.) Acesta cine-i?

Cel mai brav şi chipeş Dintre atenieni9. Priveşte-l bine! Da, pare mai frumos decât cel'lalt. E al lui Clinias fiu cârlionţat. Vrei chipul lui?

O, de m-aş fi născut cu el! Dar mai arată-mi, de-i pe-alese!

1. (*Duhul lui Alciliade dispare*.) Priveşte, deci i

Acest satir mărunt şi oacheş, cârn, cu nările umflate, Cu o mutră de Silen10, şi crăcănat?! mai bine să rămân aşa câim sunt! Şi totuşi, el întruchipa cândva Virtutea, ca şi cugetul ales!… Nu-l vrei, deci?

De-aş putea, cu faţa lui, Să capăt şi-nsuşirile alese Ce te făceau s-o uiţi…

Nu-ţi pot promite Aşa ceva, dar n-ai decât să-ncerci şi poate că te vei simţi mai bine în trupul lui, sau chiar în trupul tău.

ARNOLD: Nu! Nu-s născut pentru filosofie.

Deşi de ea nevoie aş avea…

Să plece! STRĂINUL: Piei, beţive de cucută!

— I (*Fantoma lui Sacrale11 dispare. Apare alia*.)

ARNOLD: Acesta cine-i? Parc-ar fi Hercule12.

Cu fruntea-i lată, chipul bărbătesc şi barba creaţă, deşi ochii lui Râd mai degrabă precum ai lui Bacchus Decât ca ochii trişti ai celui care Purificase lumea infernală şi o privea, proptit în bâta lui, Cu scârba unuia care-şi dă seama că s-a luptat pentru nişte nemernici13.

STRĂINUL: E cel ce, pentru o dragoste, a pierdut

Străvechea lume…14

ARNOLD: A Nu-l învinuiesc.

[Căci sufletul mi l-am primejduit /Tocmai fiindcă nu găseam iubirea…

STRĂINUL: Vrei chipul lui, dacă socoti că-i semeni?

ARNOLD: Nu. Dacă tot mă lași s-aleg, fac mofturi;

Măcar să-i văd pe-acei eroi, pe care N-aș fi putut să-i văd nicicând altminteri Pe *acest* țărm al neguroasei ape, De unde se întorc plutind spre noi.

STRĂINUL: Te-așteaptă Cleopatra, triumvire! 16

L ((*Fanioma lui Anioniu dispare*, *făcând loc alteia*.)

ARNOLD: Acesta cine-i? Pare – un semizeu.

Cu pletele-i de aur și cu trupu-i Nemuritor în armonia lui, Deși nu cred că-i mai înalt decât Al unui muritor. Frumos și-l poartă – Cum soarele își poartă a sale raze. Parc-ar avea un nimb, dar e doar spectrul Unei lumini și mai strălucitoare. A fost *doar om* vreodat?

STRĂINUL: Numai pământul îți poate spune dac-au mai rămas Atomi din el, sau cel puțin din urna De aur, care i-a primit cenușa.

ARNOLD: Și cine-a fost acest bărbat ilustru?

STRĂINUL: Rușinea Greciei în timp de pace.

Dar scutul ei în vreme de război – Demetrius. macedonianu116. spaima

Cetăților…

ARNOLD: Mai vreau să văd o umbră.

STRĂINUL (*adresându-se fantomei*, *lui Demetrius Poliarcetes*);

Te du în poala Lamiei17!

(*Umbra dispare*, făcând *loc alteia*.)

N-ai grijă.

Ghebosule, o să-ți găsesc ceva. De nu-ți plac umbrele unor eroi Adevărați, voi ști să-nsuflețesc chiar marmora, doar – doar o să se-mpace Truditu-ți suflet cu-al său nou veșmânt.

ARNOLD: Oprește-te! M-am hotărât.

STRĂINUL: E bună

Alegerea-ți: feciorul lui Peleu și al zeiței mării18. Are – un păr Frumos ca apele chihlimbarii Ale bogatului Pactol19, curgând Peste-un nisip de aur, încrețite De vânt și parcă-anume dedicate Lui *Sperheos-l* Privește-l! Tot așa Stătea alături de Polixena21, îndrăgostit și îmblânzit, în fața Altarului, cu ochii la mireasa-i Troiană, dar cuprins de remușcări Din pricina lui Hector, cel ucis, și a lui Priam, cel scăldat

în lacrimi; Aceste remuşcări se-amestecau cu dragostea-i fierbinte pentru dulcea Fecioară, a cărei mână tremurase în mâna ucigaşului cumplit Al fratelui ei dragi Priveşte-l bine, Aşa cum Grecia-l privise-n clipa Când Paris slobozea spre el săgeata Menită să-l doboare.

ARNOLD: Îl privesc.

De parcă-aş fi eu însumi al său suflet, Iar trupul lui mă va-nveli, curând.

STRĂINUL: Ales-ai bine. De-i adevărat

Proverbul omenesc, că se ating Extremele22, atunci să facă schimb Suprema frumuseţe cu suprema întruchiparc-a monstruozităţii!

ARNOLD: Grăbeşte-te, căci sunt nerăbdător!

STRĂINUL: Ca fata care-şi vede în oglindă

Ceea ce încă nu-i decât un vis.

ARNOLD: Să mai aştept?

STRĂINUL: Ar fi păcat. Atât doar:

E-nalt de doisprezece coţi. Te-ai vrea, în vremurile astea, un Titan? Sau – în limbaj canonic – ai dori să fii din stirpea lui Anak23?

ARNOLD: De ce nu?

STRĂINUL: Ambiţie, îmi place în pitici

Să te privesc! Un filistean uriaş

Şi-ar fi schimbat statura lui de Goliat24

Cu cea a unui David, însă tu.

Momâia mea, nu vrei să fii erou.

Ci să te umfli-n pene… Treaba ta.

Să ştii însă că, rămânând de-o seamă

Cu ceilalţi, ai putea să-i stăpâneşti

Mai lesne, căci acum toţi vor sări

Asupră-ţi, ca-mpotriva unui monstru.

Iar blestematele lor tunuri grele

Şi alte-asemenea maşinării îi vor străpunge mai uşor armura

Prietenului nost, decât săgeata

Cu care Paris i-a străpuns călcâiul

Nebotezat în Styx de către Thetis25.

ARNOLD: Să fie-aşa cum crezi că e mai bine!

STRĂINUL: Vei fi frumos ca umbra ce o vezi.

Puternic cum fusese, şi…

ARNOLD: Nu-ţi cer

Curaj, căci urâţenia-i vitează: Pe ceilalţi vrea din urmă să-i ajungă, Spre a fi egalul lor, sau a-i întrece. În mersu-i poticnit e un imbold De-a deveni ceea ce nu pot ceilalţi şi-a compensa în acest fel zgârcenia Naturii, mumă vitregă. Prin fapte

STRĂINUL:

ARNOLD:

De vitejie, cei mărunţi fac curte
Fortunei şi, adesea, precum Timur2*.
Tătarul şchiop, îi cuceresc un zâmbet.
Frumos grăit-ai! Vei rămâne, deci.
Aşa cum eşti. Mă pot lipsi de-o umbră
Ce trebuie să prindă trup, spre a-nchide
Acest brav suflet, care-ar fi în stare
Şi fără el de fapte vitejeşti.
Da, chiar de nu mi s-ar fi dat prilejul
Unei schimbări, m-aş fi silit să fac
Tot ce-i în stare-a săvârşi un suflet
Strivit, cum e al meu, de-un trup scălâmb.
— Îl simt ca pe un munte ce-mi apasă
Şi umerii şi inima, un munte în care cei mai fericiţi ca mine
Văd doar un muşuroi urât şi jalnic.
În faţa Frumuseţii-ntruchipate
De sexul slab (căci doar prin el visăm
Sau ştim ce-i Frumuseţea!) eu oftam – Nu cu iubire, ci cu deznădejde!
N-aş fi-ncercat să cuceresc vreo fată.
Ştiind că nu mă poate îndrăgi
La rândul ei, din pricina acestei
Poveri urâte, ce mă osândeşte
La grea singurătate. Dacă mama
Nu m-ar fi alungat de lângă dânsa.
Aş fi putut s-o-ndur. Lingându-şi puii.
Ursoaica le mai şlefuieşte trupul.
Dar maică-mea, văzându-l pe al meu.
Nădejdea şi-a pierdut-o.
— O, măcar
De m-ar fi azvârlit, precum Spartanii27.
Până s-apuc să ştiu ce-nseamnă viaţa.

Aş fi ajuns un bulgăr de ţarină.
Mai fericit decât sunt azi! Dar chiar
Fiind aşa bicisnic şi urât
Ca nimeni altul, poate că-ndrăzeala
Şi stăruinţa ar fi scos din mine
Ceva, aşa cum au făcut din alţii.
La fel de sluţi, nişte eroi… Văzuşi
Mai adineaori cura, stăpân pe viaţa-mi.
Eram pe cale să o părăsesc:
Un om stăpân pe viaţa lui supune
Uşor pe cei care se tem de moarte.
STRĂINUL:
ARNOLD: STRĂINUL:
STRĂINUL: Alege-ntre ce-ai fost şi ce vei fi!
ARNOLD: Am şi ales, căci mi-ai deschis în faţă
Zări noi, plăcute sufletului meu. fAşa cum sunt acum, pot stârni teama, jKespectul, admiraţia, iubirea) Oricui, dar nu şi-a celora din jur,(*Deşi* m-aş vrea iubit de ei.
— Aleg, Deci, trupul ce-i în faţa mea acum. Grăbeşte-te!
STRĂINUL: Dar *eu*, ce chip să-mi iau?
ARNOLD: Când eşti stăpân pe chipurile toate, îţi poţi alege-un chip mult mai frumos
Decât chiar cel al lui Ahile, care
Ni se înfăţişează-acum – sau însuşi chipul
Lui Paris, ucigaşul lui, ori cel
Al zeului poeţilor, el însuşi
Frumos şi-armonios ca Poezia28. – *f*:
M-aş mulţumi cu mai puţin, căci sunt
Şi eu nerăbdător de o schimbare.
Ţi-e chipu-ntunecat, dar nu urât…29
Pot fi mai alb, de vreau, dar mai degrabă îmi place negrul: mai cinstit îmi pare.
Căci nu roşeşte de ruşine, nici
De frică nu păleşte. Dar îl port
De prea mult timp, aşa că o să-l lepăd
Ca să iau chipul tău.
ARNOLD: Al meu?
STRĂINUL: Da. Tu

Vei face schimb cu al lui Thetis fiu, Iar eu cu fiul mumei tale, Bertha. De, fiecare după gustul său…

ARNOLD: Grăbeşte-te! Grăbeşte-te!

STRĂINUL: prea bine!

(*Străinul ia puţin pământ şi-l frământli în iarbă, apoi îi vorbeşte duhului lui Ahile*)

Fecior al lui Thetis Adormit în iarba care peste Troia îşi răsfiră barba, Din ţărna roşcată Chipul ţi-l frământ.

Cum pe Adam, alt dată, L-a făcut Cel Sfânt.30 Tină, străluceşte Până ce bujori în obraji i-or creşte, Proaspeţi, rumeori. În ochi vă prefaceţi, Viorele, voi! Schimbă-te în sânge, Apă, clar şuvoi! Aceste zambile în loc de păr crească-i şi peste sprâncene – Şăole umbrească! (jiniirul să-i fie Hârn Tura pe care Din stâncă am rupt: o – Dar ca o cântare PlLJ & sen măiasire wocea lui e fi o! rferească pe coaste l nilă die ca tina în care-şi împlintă Crinul rădăcina, Beat de rouă sfântă. Zvelte mădulare să iasl Ldin lut şi în\chip/cum altul Nu s-a mai văzut! Stihii-apropiate, Ajutor să-mi daţi! Când vă chem pe toate, Să v-am estecaţi! Razelor de soare, Deşteptaţi Natura! Gata e făptura, Loc în lume are!

(*Arnold leşină. Sufletul lui trece în trupul lui Ahile, care se ridică, în timp ce fantoma lui dispare cu încetul, pe măsură ce trupul se înfiripă din ţarină.*)

ARNOLD (*în* STRĂINUL:

ARNOLD: STRĂINUL:

ARNOLD: STRĂINUL:

ARNOLD: STRĂINUL:

ARNOLD: STRĂINUL: ARNOLD: STRĂINUL:

ARNOLD: STRĂINUL:

»!? «:?. *lui înfăţişare*):

Iubesc, voi fi iubit eu însumi. Viaţă, Abia acum te simt! O, duh ilustru! Opreşte-te! Veşmântul lepădat – Cocoaşa Mda pe care-o purtaseşi, Ce-o să devină?

Cui îi pasa? Lupii şi vulturii s-o ia, dacă poftesc! Dac-au s-o ia şi n-au să se-nspăimânte, Vei crede că e pace şi că nu-i Pe câmp ceva mai bun…

Le-o las acolo, Orice-ar păţi!

Nu e frumos din parte-ţi: Cocoaşa asta ţi-a adăpostit Atâta vreme sufletul!

Aşa cum într-un morman de bălegar se poate Ascunde-un juvaier, menit să fie în aur încrustat.

Dar dacă-ţi dau

O altă formă, vreau prin schimb cinstit, Nu prin hoţie. Căci acei ce fac Bărbaţi, fără-ajutorul unei mame, 31 îşi au reţeta lor, şi nu le plac Contrabandiştii… Diavolul e-n stare să ia, dar nu să facă un bărbat, Deşi culege uneori folosul Lucrării-originale. De aceea, Se cade a găsi pe cineva care să intre-n pielea lepădată. Păi, cine-ar vrea?

Nu ştiu. Drept care, eu.

Tu?!

Ţi-am mai spus-o, până te-ai vârât în noul tău lăcaş, atât de splendid. Adevărat, în nona-mi bucurie, Uit totul…

Peste câteva momente, Voi fi precum ai fost: te vei vedea Mereu în umbra ta nedezlipită.

ARNOLD: De-aceasta m-aş lipsi…

STRĂINUL: Dar nu se poate.

Cum?! Nu mai vrei acum nici să te vezi

Precum ai fost?

ARNOLD: Fă cum socoti că-i bine!

STRĂINUL (către *trucul* neînsufleţit *a lui* Arnold *întins pe pământ*):

Lut fără suflare.
Mei un muritor
Nu te vrea, ci numai
Un nemuritor.
Pentru spirit, lutul
E bun, cum o fi!
Iată focu-n care
Nu poate trăi
Decât salamandra
Din poveste32, sau
Sufletele care
Eătăcesc şi n-au
Niciun strop de apă
Setea să le-aline – Focule, stihie
Ce topeşti în tine
Orice vietate – Păsări, peşti şi fiare.
Cruţând numai rima

Cea nemuritoare – Focule, întâia
Odraslă a Firii.
Dar şi fiu sălbatic
Menit nimicirii – Focule, mă-ajută
Să suflu iar viaţă în acest trup rece
Care-mi stă în faţă!
Învierea lui
Atârnă de mine
Precum şi de tine.
— Cu o scânteie-l pui
Iarăşi pe picioare.
În loc de suflare, Pe mine mă are!
(*O flăcăruie zloară prin pădure şi poposeşte pe fruntea celui culcat. Acesta se ridică, în timp ce Străinul se face nevăzut.*)
ARNOLD (*în noua lui înfăţişare*):
Ce groaznic! STRĂINUL (*cu chipul de mai înainte altui Arnold*):
Tremuri? ARNOLD: Nu. Doar un fior…
Unde-a zburat înfăţişarea ta
De mai ’nainte? STRĂINUL: În tărâmul vast
Al umbrelor. Dar hai să ne întoarcem
La ce-i acum. Deci, unde vrei să mergi? ARNOLD: Să mă-nsoţeşti e musai?
STRĂINUL: De ce nu?
Au soţi mai răi chiar semenii-ţi mai buni… ARNOLD: Mai buni?
STRĂINUL: A, văd că noua ta înfăţişare
Ţi s-a urcat la cap. Mă bucur foarte.
Dar eşti ingrat-ceea ce iar e bine.
Te schimbi rapid: abia intrat în pielea
Cea nouă, pari deprins de-o veşnicie
Cu vechile purtări lumeşti. Fii sigur
Că-ţi pot fi de folos în drumul tău!
Dar spune-mi unde vrei să mergi? ARNOLD: Acolo
Unde-i mai multă lume, ca să văd
Ce-o mină… STRĂINUL: Asta-nseamnă-acolo unde
Războiul şi Femeia-şi fac de cap.
Ia să vedem. Italia şi Spania.
Şi noua lume-Atlantică33, sau poate
Chiar Africa, de Mauri locuită.

Nu prea ai, zău, de unde-alege. Lumea
Se sfâşie, ca de-obicei… ARNOLD: La Roma
Aud că s-ar petrece lucruri mari. STRĂINUL: Alegerea-i grozavă: pe pământ
Nu-i loc mai bun, de când a ars Sodoma34.
Iar câmpu-i larg, căci astăzi Francii, Hunii!
Şi Spaniolii, prin urmaşul nobi! Al vechilor Vandali, se războiesc Sub soarele acelui paradis.35
ARNOLD: Cum vom purcede?
STRĂINUL: Ca nişte viteji.
Pe cai! O, caii mei de luptă-s buni Cum n-au mai fost pe Juma de când Faeton A fost zvârlit în Pad36.
— Sunt buni şi pajii!
(*Intră doi paji, cu patru cai negri ca pana corbului.*)
ARNOLD: Ce nobilă privelişte!
STRĂINUL: Mai nobil
Li-e neamul. Nu găseşti astfel de cai Nici în Barbaria37. Nu se compară cu rasa arăbească din kochlini38!
ARNOLD: Sub aburii care le ies din nări
Se-aprinde aerul! Ca licuricii Dansează-n jurul coamei lor scântei, Cum se rotesc gângăniile-n amurg în jurul unor cai de rând…
STRĂINUL: Stăpâne, încalecă! Te vom sluji, cu toţii!
ARNOLD: Dar aceşti paji cu ochii negri? – care
Li-e numele?
STRĂINUL: O să-i botezi tu însuţi.
ARNOLD: Cum? în aghiazmă?
STRĂINUL: De ce nu? Cu cât
Mai păcătos, cu-atât mai sfânt e omul…
ARNOLD: Prea sunt frumoşi spre a putea fi demoni!
STRĂINUL: E-adevărat că diavolu-i urât.
Iar frumuseţea voastră nu-i drăcească…
ARNOLD: Pe pajul chipeş, care ţine goarna
De aur, îl voi boteza *Huon*? *9*. Căci seamănă cu-acel flăcău frumos care s-a rătăcit într-o pădure şi n-a mai fost găsit. Iar celuilalt – Mai oacheş, mai posac, mai gânditor, Ce nu zâmbeşte niciodat şi pare întunecat ca noaptea, dar senin, I-oi spune *Memnoni?*, ca acelui rege Etiopian, al cărui monument Odat pe zi se schimbă într-o harfă. Dar ţie, cum să-ţi zic?

STRĂINUL:
ARNOLD:
STRĂINUL:
ARNOLD:
STRĂINUL:
ARNOLD: STRĂINUL:
ARNOLD: CE. ZAR (*cântind*).
Am zece mii
De nume, iar cât despre însuşiri, De două ori pe-atâtea! Dar cum port Un chip de om, dă-mi nume omenesc! mai omenesc decât această faţă care a fost, cândva, a mea…
Atunci, Dă-mi numele de Cezar…
Păi, e-un nume Legat de-o-mpărăţie şi purtat Doar de stăpânii lumii!
Potrivit
Tocmai de-aceea unui drac mascat – Cum mă socoti, de nu cumva preferi să mă consideri Papă…
Bine, Cezar, Aşa-ţi voi spune. Eu, rămân tot Arnold.
Adăugând un titlu – cel de „conte" Nu sună rău şi-o să arate bine Pe-un bileţel de-amor…
Sau pe un ordin
Către soldaţii de pe-un câmp de luptă. Pe cai! Negru-mi armăsar Tropăie, abia-l strunesc! Ştie el, mai bine chiar Decât calul arăbesc Pe cine să poarte-n şea! Urcă dealul, tot mai iute, Fără ca-napoi să dea Ori să stea prin bălţi stătute. Nu se-opreşte la izvor să se-adape, ci goneşte înaintea tuturor – Nicicând nu se poticneşte Fie-n alergări că zboară, Fie-n lupte. Nu-l doboară Nicio caznă, nici măcar Anii! Nu-i un armăsar, Ci un vultur cu copite – într-un grajd nu-l poţi închide! Hai la drum, au să ne poarte Caii noştri negri-n zbor – 585
Au s-ajungă-n Caucaz, trecând deasupra
Alpilor Uimiţi de-atâta zor!
(*încalecă amânoi şi se fac nevăzuţi*.)
SCENA A 2-a
Un bivuac în faţa zidurilor Romei. *Arnold şi Cezar*.
CEZAR: ARNOLD:
CEZAR:
ARNOLD: CEZAR:
ARNOLD: CEZAR:

ARNOLD: CEZAR: ARNOLD: CEZAR:

Poţi spune c-ai intrat.

Dar am trecut

Peste cadavre: ochii-mi văd doar sânge! Păi, şterge-i şi-o să vezi atunci mai clar! Eşti un cuceritor, un cavaler Ales de fostul mare conetabil Al Franţei, un Bourbon41, drept bun tovarăş. Acum, te pregăteşti să fii stăpânul Oraşului ce-a fost stăpânul lumii Sub împăraţii săi, iar azi – schimbându-şi Doar sexul, nu şi sceptrul, e *stăpâna* Hermafrodită a vechii lumi.

Cum, *veche*? Mai e şi-o lume *nouă*?

Pentru *voi*!

Vei şti curând că-i nouă, prin recolta-i Bogată, prin bolesniţele-i noi, Prin aurul ei… lumea asta nouă – Numită astfel de o *jumătate* A celei vechi – voi o cunoaşteţi, doar cu ochii şi urechile, măcar Că-s martori îndoielnici…

Eu le dau Crezare!

N-ai decât! Minciuna dulce-i Mai bună decât adevăru-amar… Taci, câine!

Omule!

Un diavol eşti! Şi prea supusa-ţi slugă!

ARNOLD:

CEZAR:

ARNOLD:

CEZAR:

ARNOLD: CEZAR: ARNOLD: CEZAR:

ARNOLD:

CEZAR:

ARNOLD: CEZAR:

Ba, *stăpân*!

M-ai amăgit, târându-mă încoace Prin scene de măcel şi de dezmăţ! Unde-ai fi vrut s-ajungi?

Unde e pace.

Dar unde-anume-i pace? Tot ce-i viu Pe lume, de la stea până la vierme, Se mişcă. Iar a fi mişcat înseamnă A şti ce-i viaţa. Câte o planetă. Se tot roteşte, până când devine Cometă şi, dând iama printre stele, Se stinge. Bietul vierme se hrăneşte Din moartea altor jalnice făpturi Dar, ca şi ele, trebuie să moară, Supus aceleiaşi puteri, stăpâna Pe viaţa şi pe moartea tuturor. Dator eşti să respecţi, ca fiecare, Severa

lege a Necesităţii: Revolta împotriva ei dă greş. Când, însă, nu dă greş…

Nici nu-i revoltă. Acum, va izbuti?

A dat Bourbonul

Porunca pentru asalt, aşa că-n zori va fi de lucru…

Dar se va preda Cetatea? Văd uriaşa catedrală A Domnului şi-a bunului San Petru – Se profilează domul ei pe cerul Spre care s-a-nălţat Iisus Cristos Drept de pe crucea din care făcuse, Prin sângele-i, un semn de har şi slavă (Cândva, unealtă de tortură pentru Mântuitorul oamenilor, fiul Lui Dumnezeu!)

E-acolo, şi va fi întotdeauna!

Ce anume?

Crucea

Şi, dedesubt, altarele. Mai văd Pe ziduri niscai tunuri, archebuze şi alte arme de-acest fel, precum

ARNOLD:

CEZAR:

ARNOLD: CEZAR:

ARNOLD:

CEZAR:

ARNOLD:

CEZAR:

Şi oamenii chemaţi să le sloboadă Asupra altor oameni, spre a-i ucide. Cădea-vor şi arcadele acelea – Amfiteatru-n care împăraţii la şi supuşii lor (*romani* ei înşişi!) Priveau cum leul, regele pădurii, Se bate cu duşmanii săi colţoşi, Din inima desertului aduşi să lupte în arenă (cu duşmanii cu chip de om, sfârşiseră demult!) Da, până şi pădurii îi cereau Tribut de viaţă, cum şi-ai Daciei fii Fuseseră sortiţi eternei morţi, Spre a le-oferi o clipă de distracţie – Până la gladiatorul următor… Cădea-va oare?

Cine? ce?

— Oraşul Sau amfiteatrul? catedrala, poate? Le cam confunzi…

La cea dintâi cântare-a Cocosului, în zori, va-ncepe-asaltul. Asaltu-acesta, de se va sfârşi cu cea dintâi privighetoare-a serii, Va fi o noutate în istoria Asediilor: căci de obicei Trudeşte mult pentru o pradă, omul… Apune soarele la fel de lin şi, poate, mai frumos decât în ziua Când Eemus peste-al Eomei zid sărise. Eu l-am văzut:

Tu?

Da. Pesemne uiţi

C-am fost un duh până să intru-n pielea-ţi, Luându-mi şi un nume, mai rău încă! Sunt deopotrivă Cezar şi ghebos. Ei bine, primul Cezar, fiind chel, Ţinea la lauri ca la o perucă, Mai mult decât ca la un semn de slavă. (Aşa spun cronicarii). Asta-i lumea! Dar să rămânem veseli! L-am văzut Pe Romulus al tău, înjunghiindu-l Pe fratele său geamăn, pentru că Sărise peste-un şanţ (nu erau ziduri

ARNOLD:

CEZAR:

ARNOLD:

CEZAR:

ARNOLD: CEZAR:

ARNOLD: CEZAR:

Pe vremea ceea!) Cel dintâi ciment
Al Romei a fost sângele frăţesc.
Dar chiar de va mai citrge-al Eomei sânge
Până ce Tihnii, galben, o s-ajungă
Să fie roşu, tot nu va schimba
Culoarea Oceanului şi cea a
Pământului, din care marii hoţi – Feciori ai paricidului – făcură
O scenă pentru cruntele masacre
Ce nu mai contenesc, de-atâtea veacuri!
Dar ce-au făcut urmaşii lor de azi.
Care-au trăit în pacea şi-n lumina
Cerească a evlaviei?
Dar cei
Pe care i-au răzbit năvălitorii
Romani? *Ei* ce-au făcut?
— Dar ce se-aude?
E cântecul nesăbuit pe care
Soldaţii-l cântă în ajunul morţii
Care-i aşteaptă, poate, şi pe ei.
De ce nu ar cânta şi ei, la fel
Ca lebedele? Lebedele negre…
Eşti, văd, şi învăţat…
Am învăţat
Gramatica, firește. Am urmat \ O şcoală de monahi. Ba, într-o vreme, l Eram expert în limb a. azi uitată, A vechilor etrusci: le-aş desluşi

Hieroglifele, dac-aş dori.
Mai bine decât literele voastre.
De ce n-o faci?
Ar fi mai nimerit
Să se întoarcă la hieroglife
Chiar alfabetul: ele au clădit – întocmai ca pontifii, prorocii.
Politicienii, filosofii, vracii
Şi alhimiştii voştri, turnuri Babei
Mai multe decât cele ce-au ieşit
Din apele Potopului, miloase.
Ca să se risipească-apoi în lume.
Şi pentru ce, mă rog? Pentru că nimeni
Nu se înţelegea cu-al său vecin!
Azi, oamenii-s mai înţelepţi: o vorbă.
Chiar ne-nţeleasă, n-o să-i mai despartă!

Ba, se-iâfrăţesc în numele *Cabalei***2*, *Coranului***3*, *Talmudului"* sau al *ŞibbokP5-ului* lor: e cărămida Cea mai solidă, din care-şi clădesc…

ARNOLD (*inirerupându-l*):

Taci, batjocoritorule! Ascultă Cum cântă ostaşii: glasurile lor înalţă parcă-un imn, în depărtare…

CEZAR: Am auzit al îngerilor cântec…

ARNOLD: Şi urletele demonilor…

CEZAR: Chiar

Şi urletele oamenilor. Dar să ascultăm: îmi place orice cântec.

590

Cântecul soldaţilor

Negrele armate Cu Bourbon în frunte, Din Alpi revărsate Peste Pad fac punte. Ne-am bătut în lege, Tot victorioşi, Am prins chiar un rege48-Să cântăm, voioşi! Cu Bourbon-nainte să păşim mereu! încă-un zid ne-aşteaptă: Să-l trecem nu-i greu! Cu Bourbon în frunte, în zori ne vom strânge la poarta cetăţii şi zidu-l vom frânge Sau îl vom sări, Chiuind pe trepte. Mută de uimire, Moartea o s-aştepte! Peste-ai Komei muri Vom sări, grămadă. Ne aşteaptă-acolo o frumoasă pradă! Aşadar, sus crinu147! Jos cheia48! La noapte Vom petrece-n Roma cu coline şapte49.

CEZAR: ARNOLD:

PHILIBERT:

BOURBON:

PHILIBERT:

BOURBON: PHILIBERT:

BOURBON:

Străzile-i şi Tibrul Fi-vor înroşite. Sfintele-i lăcaşuri Fi-vor zguduite. Bourbonul, Bourbonul! 50 Trăiască Bourbonul! Cântecele noastre să-i ţină isonul! Vin în avangardă Spaniolii, iată! Nemţii-apoi, cu tobe Ce pornesc să bată. Lăncii îndreptate către maica lor Au Italienii, Iar conducător Ni-i un fiu al Franţei, Certat cu-al său frate, Un Bourbon pe care-n A Romei cetate îl urmăm cu toţii, S-o prădăm ca hoţii!

Nu cred că e un cântec ce le place Acelora de dincolo de ziduri. Da, mai ales de s-o adeveri… Dar iată că viteazul general, Cu oamenii-i de-ncredere, soseşte!

(*Intră conetabilul Bourbon*, *cu suita lui*.)

Prea nobil prinţ, nu eşti prea vesel, văd. De ce aş fi?

Mai toţi ar fi n ajunul Unei victorii cum's e-anunţă a noastră. O, de-aş fi sigur!

De soldaţii noştri

Nu te-ndoi! Ar frânge-aces-te ziduri, Chiar dac-ar fi de fier. Doar ştii că foamea E-o artilerie grea…

Eu nu mă tem

Că ar putea să şovăie, sau chiar să se retragă, căci în fruntea lor E un Bourbon şi pofte mari îi mână.

De-ar fi acele ziduri vechi un munte şi zei de-ar fi cei care le păzesc, M-aş bizui pe-aceşti Titani ai mei. Acum, însă…

PHILIBERT: Ei nu sunt decât oameni

Care se bat cu alţii-asemeni lor.

BOURBON: E-adevărat. Dar zidurile-acelea

Au cunoscut mari epoci de-nflorire şi-au zămislit minţi straşnice. Trecutul Pământului, ca şi năluca Romei Imperiale, se trezesc sub paşii Războinicilor, care par că zboară Pe meterezele cetăţii-eterne şi, întinzându-şi mâinile-nroşite De sânge, îmi fac semn să plec de-aici!

PHILIBERT: Te temi de umbra ameninţătoare A unor umbre?

BOURBON: Nu mă-ameninţă pe mine.

Aş fi putut să-nfrunt ameninţarea unui nou Sylla51, dar aceste duhuri, Plângându-şi mâinile întunecate, îşi aţintesc asupră-mi ochii

stranii, A căror fascinaţie sporeşte Prin tremurul ciudatelor lor feţe. Priveşte i

Văd un parapet înalt. Şi-acolo!

Nu se vede niciun paznic. Se-asciind sub parapet, să nu-i atingă Vreun glonţ răzleţ, tras de ostaşii noştri. Eşti orb!

Dacă a vedea doar ce se vede înseamnă să fii orb, atunci sunt orb… Timp de-un mileniu, zidurile-acestea Au fost păzite de eroi. îl văd Pe Cato-cel din urmă52 – cum îşi smulge Din pântec măruntaiele, decât să mai trăiască, fără libertate, în Koma asta, pe care şi eu Vreau s-o-nrobesc… îl văd, pe metereze., şi pe întâiul Cezar, neînvins.

PHILBIERT:

BOURBON:

PHILIBERT:

BOURBON: PHILIBERT: /

BOURBON:

PHILIBERT: Încearcă să-l întreci în măreţie!

Da, cucerind aceste ziduri vechi.

De Cezar cucerite. BOURBON: O voi face!

De nu, pieri-voi! PHILIBERT: N-ai cum. Moartea însăşi, într-o asemenea împrejurare.

E mai degrabă pragul veşniciei…

(*Contele Arnold şi Cezar se apropie*.)

CEZAR: Asudă oare şi aceşti soldaţi

Sub soarele atât de arzător Al gloriei?

BOURBON: Bineveniţi să fie

Ghebosul cârcotaş şi prea viteazul < Şi chipeşu-i stăpân! Pentru amândoi. Se va găsi de lucru, până-n zori.

CEZAR: Desigur şi pentru nălţimea voastră!

BOURBON: Voi fi-naintea tuturor, să ştii.

Gheb osiile!

CEZAR: Fiind la spate, gheba

Mi-o tot vedeaţi, ca general plasat în spatele armatei, dar duşmanii Nicicând nu o văzură…

BOURBON: Bun răspuns!

L-am provocat eu însumi. – însă pieptul unui Bourbon a stat şi va mai sta Drept în primejdie, la fel cu-al tău, Chiar de-ai fi *diavol*!

CEZAR: De-aş fi fost, puteam

Să nu mă ostenesc venind aici.

BOURBON: De ce?

CEZAR: Păi, jumătate din această

Vitează oaste, bucuros se duce la dracul, iar cealaltă îi va fi Trimisă grabnic şi la fel de sigur.

BOURBON: Arnold, ghebosu-amic al dumitale

E ca un şarpe-n vorbe ca şi-n fapte.

CEZAR: Vă înşelaţi mult în privinţa mea:

Întâiul şarpe-a fost linguşitor – Ea nu-s. Cât despre fapte, eu nu muşc Decât cinci sunt muşcat…

BOURBON:

CEZAR:

PHILIBERT: CEZAR:

BOURBON:

CEZAR:

BOURBON: CEZAR:

PHILIBERT:

CEZAR:

BOURBON:

ARNOLD:

BOURBON:

ARNOLD:

Eşti curajos.

Şi mi-e de-ajuns. Mai mult decât atât: Eşti iute şi la vorbă şi la faptă, Iar eu nu-s numai un oştean, ci şi Prietenul oştenilor.

O, sire.

Greşiţi amarnic, pentru că soldaţii. Se poartă şi mai rău cu-ai lor prieteni Decât cu inamicii lor vremelnici… Amice, eşti obraznic, întrecând Măsura-ngăduită unui clovn. Spunând, adică, adevărul… Bine, Atunci vă mint şi mă veţi lăuda că v-am făcut „erou”…

Hai, Philibert.

Dă-i pace! E viteaz, întotdeauna A fost în frunte, cu-aceşti umeri laţi şi-această faţă oacheşă, în luptă Ori în furtună. A răbdat chiar foamea. Cât despre limba-i, tabăra e plină De inşi spurcaţi la gură… Eu prefer împunsăturile-unul pişicher Decât insultele posomorâte Ale-unul sclav bicisnic şi flămând, Ce nu se lasă-nduplecat decât De-o masă bună şi-un pahar cu vin, Un pui de somn şi nişte marafeturi Prin care se închipuie bogat… De-ar cere doar atât şi prinţii lumii, Cebine-ar fi!

Taci!

Leneş nu-s la gură… Dar ia-ncercaţi şi dumneavoastră, sire, Să cuvântaţi! Prea multe vorbe n-aveţi… Ce-i flecăreala asta insolentă? Ia, trăncănesc şi eu, ca alţi profeţi! De ce-l insulţi? N-avem noi, Philibert, Atâtea de făcut?

— Ascultă, Arnold, Asaltul va începe mâine-n zori. Ştiu, sire.

Şi ne vei urma?

Firește, De vreme ce nu pot să fiu în frunte…

BOURBON:

CEZAR:

BOURBON:

CEZAR:

BOURBON:

CEZAR:

BOURBON:

CEZAR: BOURBON:

CEZAR:

E necesar pentru al oştii noastre
Moral, nu prea înalt, ca şeful ei
Să-şi pună, cel dintâi, picioru-n prima
Din treptele primejdioasei scări.
Sper să ajungă-n vârf, ca să-şi primească
Răsplata ce o merită, din plin…
A lumii grandioasă capitală
Va fi a noastră, poate mâine chiar.
Cetatea de pe cele şapte dealuri
Continuă să domine şi astăzi
Popoarele. Cezarii s-au supus
Lui Alaric53, iar Alaric la rându-i
Pontifilor… Komani, sau Goţi, sau Papi.
Sunt tot stăpânii lumii. De aceea.
Civilizată, sacră, sau barbară.
Cetatea veche a lui Eomulus
E inima unei împărăţii.
Prea bine! Ne-a sosit şi nouă rândul
Şi să sperăm că vom lupta la fel
De bine ca şi *ei*, dar vom conduce
Chiar şi mai bine.

Fără îndoială

Că oastea-i şcoala drepturilor noastre Cetăţeneşti. Ce plănuiţi să faceţi Din Koma?

Ceea ce fusese-odată. Sub Alaric?

Nu, sclavule, ci-n vremea întâiului cezar, al cărui nume îl porţi, la fel ca alţi mârlani…

Şi regi! E-un nume bun pentru copoi…

Un demon

Se-ascunde-n limba ta de şarpe! Nu vrei să fii serios?

Nu în ajunul luptei: N-ar fi o atitudine-ostăşească! Doar unui general îi şade bine să fie gânditor; aventurierii De teapa mea, sunt mai voioşi din fire. De ce-am gândi? Zeiţa tutelară la care ne-nchinăm, întruchipată într-un conducător, ne poartă grijă.

De gânduri ţiueţi-i pe-ostaşi departe!

Dac-am începe să gândim şi noi.

Ar trebui să spargeţi singur zidul! BOURBON: Cum zeflemeaua nu pare-a-ţi stârbi

Curajul ostăşesc, ţi-o-ngădui, fie! CEZAR: Vă mulţumesc – e singura răsplată

Pe care o primesc, de când mă aflu în slujba voastră. BOURBON: Mâine vei plăti

Tu însuţi! Ia priveşteacele turnuri:

În ele stă comoara mea ascunsă…

Dar, Philibert, să ţinem sfat! îţi cerem

Să fii şi dumneata de faţă, Arnold! ARNOLD: Eu, Prinţe, vă slujesc atât pe câmpul

De luptă, cât şi-n sfatul de război. BOURBON: În ambele ţi-o preţuită slujba.

Iar mâine-n zori îţi vom încredinţa

O treabă de răspundere.

CEZAR: Dar mie?

BOURBON: Un singur lucru: să-l urmezi în drumul

De glorie, pe Bourbon… Deci, noapte bună! ARNOLD (*către Cezar*):

Să-mi pregăteşti armura pentru atac.

Apoi să mă aştepţi în cortul meu.

(*Ies Bourbon*, *Arnold*, *Philibert*, etc.)

CEZAR (*singur*):

În cortul tău?! crezi că te las, de-ndată
Ce-am dispărut? Sau că-acest trup scălâmb
Ce cuprindea principiul vieţii tale, înseamnă pentru mine altceva
Decât o mască?
— Să mai zici că ăştia
Sunt oameni! Căpetenii şi eroi.
Cei mai buni fii – bastarzi – ai lui. Adam!
Aşa-i când dai materiei putinţa
De-a cugeta! Tot încăpăţânată
Rămâne, tot haotic i-este gândul.
La fel ca fapta, şi mereu se-ntoarce
La elementele dinţii. Ei bine.
Cu-aceste jalnice păpuşi mi-e dat
Să mă distrez: e joaca unui spirit.
Când n-are de făcut ceva mai bun… Dacă-obosesc, am treabă printre stele, Pe care-aceşti nenorociţi le cred Făcute-anume pentru ochii lor! Ce-ar fi să trag în jos o stea dintr-astea în furnicarul lor, şi să-i dau foc? Cum s-ar mai risipi, sărind ca arse, Furnicile şi, încetând de-odată să-şi surpe cuiburile, ar începe să-nalţe-o rugăciune-n cor! Hal Ha!
(*Iese Cezar*.)
PARTEA A II-a
SCENA 1
În faţa zidurilor Romei. *Asaltul*: *armata în mişcare*, *cu scări pentru escaladarea zidurilor*, *în prim plan Bourbon cu o eşarfă albă peste armură*.
CORUL DUHURILOR ÎN VĂZDUH:
Zorii vin, dar parcă-i seară. Ciocârlia-ncotro zboară? Da ce-i soarele cernit? Ziua chiar să fi venit? Ochiul Firii-ntunecat e Peste falnica cetate, Dar se-aude-un aprig zvon care i-ar trezi din somn şi pe sfinţii ei, precum şi eroii făcuţi scrum, Lângă apele gălbuie Ale Tibrului.
— Cât nu e Prea târziu, în astă noapte Vă treziţi, coline şapte!
II
Ţii, ce tropot! însuşi Marte54 Parc-ar trece mai departe! Cum urmează valul luna, Paşii-au o cadenţă, una! Spre moarte mărsăluiesc.
Zici că se rostogolesc.
Dar în bună rânduială.

Ca marea când ţărmu-l spală.
Peste diguri revărsată.
Auziţi larma turbată
A armurilor! Priviţi
La războinicii suiţi
Pe scara ce-i poartă-n cârcă.
Vărgată ca o năpârcă!
III
Priviţi zidul înţesat cu arme, în lung şi-n lat – Lăncii lucii, tunuri zvelte, Cu bot negru, şi muschete, Aşteptând, toate, să tragă: Vechea panoplie-ntreagă, Basca armele mai noi, Căci se duce şi-un război între vechi şi nou!

— Pe-nguste Ziduri, vezi nori de lăcuste! S-a-ntors, Eemus, ceasul rău Al crimei fratelui tău! Sub altarul creştinesc Creştinii se războiesc – Soarta lor să fie, oare, între ei să se omoare?

IV
Mai aproape, încă, încă!
Cum, suind din stâncă-n stâncă.
La-nceput lin ca un val.
Cutremurul surpă-un deal.
Oastea se rostogoleşte!
De eroii ei vorbeşte
Lumea că-s nemuritori.
Ei sunt doar primele flori
Ale pajiştilor roşii
Ce-ncing Roma: i-a strămoşii îngropaţi acolo, poate.
Dar Romanul n-are – un frate!
Alte naţii duc război
Şi vă smulg laurii – voi.
Dormiţi însă! Lacrimi varsă Pe Cartagina, că-i arsă, Doar fricoşii!
— Nu mai plângeţi, Pe duşman de vreţisă-lfrângeţi! 55

Multe neamuri buzna dau. Demult pâine nu mai au. Se reped spre zid, minate De ură şi jind.

— Cetate Glorioasă, numai milă Vrei să ne inspiri, şi silă? Luptă, prin toţi fiii tăi! Decât Alaric mai răi sunt tâlharii unşi cu smoală Ai Bourbonului! Te scoală, Cetate nemuritoare! Decât călcată-n picioare De aceste oşti străine, Dă-ţi foc singură mai bine!

VI

Ce fantomă-nsângerată! Niciun Hector56 nu se-arată în această Troie, printre Ai lui Priam fii.

— Părinte Bun le-a fost, iar ei fraţi buni, Nu că ai Romei străbuni: Romulus pe al său frate L-a ucis! Umbra-i se-abate, Uriaşă, peste zid. În clipa când l-a sărit, Ţi-a şi profeţit căderea. Cine-ar mai avea puterea, Azi, să curme-ai său asalt? Peste turnu-ţi cel mai ’nalt, Remus limpede îţi spune i-a venit să se răzbune!

VII

Mânioşi te-nfruntă-acum: Zvon de iad, şi foc, şi fum

Te-nconjoară-n toată partea. Ţi-a pătruns în ziduri moartea! Oţelu-n oţel izbeşte, Seara, vai! se prăbuşeşte cu soldaţi cu tot.

— Hai, sus! Fiece ostaş răpus E înlocuit de-un altul. Tot mai crâncen e asaltul. Eoma-n şanţurile-i strânge Al Europei roşu sânge! Cade zidul, câmpul însă Va-ndrăgi recolta strânsă După-un astfel de potop. Dar o, Romă, încă-un strop De curaj dacă mai ai, Luptă – aşa cum te luptai!

VIII

Înc-o dat, bătrâni Periaţi57.
Casele nu le lăsaţi
Stăpânite de vreo Aţe58!
Un Ner059 străin nu poate
Să vă facă decât rău!
Un Roman pe-un frate-al său
De-l răpune, tot Roman e.
Pe când Brennus80 un duşman e!
Deşteptat i-vă, martiri!
Aveţi sfinte-ndreptăţiri:
Zeii tot mai au putere.
Chiar când mândrul templu piere!
Ctitori de străvechi altare.
Zdrobiţi ostile barbare!
Tibrule, prin tine Firea
Să-şi arate-mpotrivirea!
Ca un leu prins în capcană
Sară inima romană!
Roma, chiar de n-o fi vie.
A Romanilor să fie!

BOTJRBON: ARNOLD:

Bourbon, Arnold, Cezar şi ceilalţi ajung la poalele] zidului. Arnold se pregăteşte să-şi arunce scara.

Stai, Arnold! Eu sunt primul!

A, nu, prinţe!

BOUKBON:

CEZAR: ARNOLD:

BOURBON:

ARNOLD: BOURBON:

CEZAR:

— BOURBON:

ARNOLD (*către* CEZAR:

ARNOLD: BOURBON:

Îţi poruncesc! Urmează-mă! îmi place să fiu urmat, dar nu să fiu condus!

(*Bourbon îşi fixează scara şi începe să urce.*)

Hai sus, băieţi!

(*Bourlon cade, atins de un proiectil.*)

Şi jos!

Puteri eterne!

Vor fi-ngroziţi soldaţii… Răzbunare! Dă-mi mâna! N-am nimic.

(*Bourbon ti apucă de mină – pe Arnold ţi se ridică, dar cade din nou, încercând să-şi vâre piciorul* n *scară.*)

S-a zis cu mine.

O, Arnold! Tu ascunde-mi prăbuşirea şi totul va fi-n ordine, aruncă Asupră-mi pelerina, ca s-acoperi Ceea ce în curând se va preface în pulbere. Să nu vadă soldaţii! Să vă mutăm de-aici, cu ajutorul… A, nu, băiete, moartea e aproape. Ce-i, însă, viaţa unui om? Prin duhul Bourbonilor, va dăinui puterea-mi! Ai grijă ca soldaţii să nu afle, Cât n-au învins, că-s doar un boţ de lut. N-aţi vrea să sărutaţi, alteţă, crucea? N-avem aici un preot, dar e bun chiar şi-un mâner de spadă: folosit A fost şi-n cazul lui Bayard61, îmi pare… Tocmai acum îmi pomeneşti de *el*, Bicisnicule? Dar o merit… *Cezar*): Taci.

Nemernicule!

Cum? Când un creştin Dă ortul popii, eu să nu-i ofer Un foarte creştinesc *„Vade în pace?" 62* Taci! Ochii-aceştia, care nu vedeau în lume un egal, sticloşi îmi par! O, Arnold, dacă-n Franţa te vei duce… Dar ce se-aude? Lupta se încinge…

O, dacă-aş mai trăi un ceas, o clipă, ia să mor dincolo de zid! Hai,

Arnold, Nu-ţi pierde vremea, altfel fără tine Vor cuceri ei Roma…

ARNOLD: Dar şi fără

Domnia voastră!

BOURBON: Nu, căci eu prin spirit îi voi conduce. Hai, ascunde-mi lutul şi nu sufla o vorbă despre faptul că mi-am pierdut suflarea. Du-te, dară, şi biruie!

ARNOLD: Nu, nu vă pot lăsa!

BOURBON: Ba, trebuie! Adio! Sus, băieţi!

Biruitoare-i lumea!

(*Bourbon moare*.)

CEZAR (*către Arnold*): Hai la treabă!

ARNOLD: Da, ai dreptate. O să plâng pe urmă…

(*Arnold*, *acoperă cadavrul* Bourbonului *cu o mantie*, *apoi se urcă pe scară*, *strigând*)

Bourbon! Bourbon! Băieţi, a noastră-i Roma! CEZAR: Ai fost bărbat, alteţă. Noapte bună!

(*Arnold*, *urmat de Cesar*, *ajunge pe meterez*; *amândoi*, *însă*, sunt *doborâţi*.)

CEZAR: Grozavă tumbă! Conte, eşti rănit?

ARNOLD: Nu.

(*Se urcă din nou pe scară*.)

CEZAR:

S-a înfierbântat copoiul ăsta! Şi nu-i o joacă de copii! Acum Pe meterez i-e mâna, îl cuprinde la pe-un altar… îşi pune şi piciorul! Dar ce-mi văd ochii? Un Roman?

RĂNITUL:

(*Cade un om*.)

Oricum.

E prima pasăre din cârd, căzută Afar' din cuib… Ce-i, omule, cu tine? Un strop de apă!

CEZAR: Nu-s, până la Tibru.

Alte lichide, în afar' de sânge! RĂNITUL: Mor pentru Koma!

(*Moare*.)

CEZAR:

Şi Bourbon muri

Tot pentru ea, dar altfel… O, aceşti Nemuritori, şi nobilele ţeluri Ce-i mână!… Dar e vremea să mă duc la tânăru-mi discipol: o fi-ajuns în Forum… înainte, înainte!

(*Cezar se urcă pe scară*. *Cortina*.)

SCENA A 2-a

În oraş, *lupte de stradă mire atacatori şi asediaţi*. *Locuitorii fug în dezordine*. *Intră Cezar*.

CEZAR: Nu-mi pot găsi eroul: o fi-n gloata

Ce-i urmăreşte pe fugari, sau poate. Se bate cu cei deznădăjduiţi. Dar ce-mi văd ochii? Nişte cardinali Ce nu par dornici de vreun martiraj… Ţii, cum mai fag prelaţii! De-ar putea să-şi lepede ciorapii, cum şi-au scos şi mitrele, le-ar fi mult mai uşor – I-ar ocoli şi hoţii! Las' să fugă! N-au cum să-şi mai păteze-acum ciorapii, Căci şi noroiul este purpuriu…

Intră un grup de soldaţi care se lat între ei. *Arnolă*, *în fruntea atacatorilor*.

Iată-l că vine, cot la cot cu Gloria şi geamănul ei, Sângelo… Stai, conte! Fereşte! Nu vreau să le dau răgaz. Nu te pripi! Unui duşman ce fuge, îi faci un pod de aur… Eu ţi-am dat Un trup frumos, scutit de-anume boli Trupeşti, nu şi de cele ale minţii, Căci minte nu pot da! Iar de ţi-am dat

ARNOLD:

CEZAR:

ARNOLD: CEZAR:

ARNOLD:

ROMANUL: ARNOLD:

ROMANUL:

CEZAR:

ARNOLD:

ROMANUL:

CEZAR:

Al fiului lui Thetis trup, în Styx Nu te-am muiat, iar inima-ţi vitează N-am cum invulnerabilă s-o fac Mai mult decât călcâiul lui Ahile… Socoate-te, deci, încă muritor Şi fii prudent!

Păi, cine-ar mai lupta Dacă s-ar socoti invulnerabil? Ce luptă-ar fi şi aia? îţi închipui că umblu după iepuri, când rag leii?

(*Arnold se aruncă în luptă*.)

Grozavă mostră de umanitate! De, sângele i s-a urcat la cap, şi chiar dacă-şi va pierde câţiva stropi, îi va mai trece poate fierbinţeala!

(*Arnolă se bate cu un soldat roman*, *care se retrage spre un portic*.)

Predă-te, sclaviile! Te voi cruța! Prea ești pripit la vorbă…

Și la faptă!

Sunt cunoscut pentru cuvântul meu. La fel voi fi și eu, prin fapta mea.

(*Cei doi se luptă din nou*. *Cezar înaintează*.)

Te-oprește, Arnold! Ai în mâna ta Un artizan ilustru, sculptor straşnic, Mânuitor de săbii și pumnale… Stai. muşchetar e!… *El* l-a doborât Pe vajnicul Bourbon…

Atunci, înseamnă

Că și-a sculptat el însuși monumentul! Sper să-l sculptez pe-al unora mai vrednici la tine!

Bine zis, pietrare! Meșter Ești și la vorbă, nu doar la cioplit iar cel ce va-ncerca să te omoare. Se va căzni, cum te-ai căznit și tu, Cellini63, dând în marmora Carrarei64.

(*Arnold îl dezarmează și-l răneşte uşor pe Cellini*; *acesta scoate un pistol și trage*, *apoi se face nevăzut*, *ieșind prin portic*.)

CEZAR: ARNOLD

CEZAR: ARNOLD

CEZAR: ARNOLD

CEZAR: ARNOLD

CEZAR:

ARNOLD CEZAR:

ARNOLD

CEZAR:

ARNOLD

Dar ce-ai păţit? îmi pare c-ai gustat Din vinul roşu al Bellonei65…

(*clătinându-se*): A.

E doar o zgârietură. Dă-mi năframa! Nu, n-o să-mi scape-aşa!

Unde ţi-e rana?

În umăr, dar nu-n braţul care luptă… Destul! Mi-e sete! O, dac-aş avea Un coif cu apă!

Greu de căpătat

E-acest lichid, la mare preţ acum… Mi-e sete, vai, din ce în ce mai tare! Dar voi găsi un mijloc s-o astâmpăr. De nu vei fi astâmpărat tu însuţi… Vom da cu zarul și vom hotărî: Egali ni-s sorţii… Dar vorbind, pierd vremea. Mai repede, te rog!

(*Cezar îi leagă năframa în jurul braţului*.)

De ce eşti leneş şi nu te baţi?

Păi, filosofii voştri Priveau ca nişte simpli spectatori A lumii scenă, cum ar fi privit şi Jocurile-Olimpice. Eu, unul, Când văd o pradă pentru care face să te şi baţi, pot deveni un Milon89… Te-ai bate c-un stejar…

Şi cu o pădure.

Dacă-mi convine: ori mă bat cu o gloată, Ori nu mă bat de loc!… Vezi-ţi de treabă, Iar eu îmi voi vedea de treaba mea, Privindu-i pe-aceşti jalnici lucrători Care-mi vor strânge fără-un ban recolta. Eşti încă demon…

Iar tu, om…

N-aş crede Că-arăt a om!

CEZAR:

ARNOLD:

CEZAR:

De ce?

Ba, eşti, cu-adevărat.

Pentru că simţi, pentru că vezi.

(*Arnold iese, avinându-se în luptă, care continuă între grupuri răzleţe. Cortina.*)

SCENA A 3-a

Catedrala Sf. Petru. Interiorul ei. La altar, Papa. Preoţi etc. *tnir-o mare înghesuială, spontă de cetăţenii care se refugiază înăuntru, urmăriţi de soldaţi.*

Intră Cezar

UN SOLDAT SPANIOL:

Tovarăşi, jos cu-aceste candelabre!

Daţi-i la cap chelbosului de colo!

Mătănii de-aur are! UN SOLDAT LUTERAN:

Răzbunare!

Întâi ne răzbunăm, pe urmă jaful!

Acolo-i Antihristul! CEZAR (*intervenind*):

Ce pofteşti.

Schismaticule? SOLDATUL LUTERAN:

Ca un bun creştin.

Vreau capul Antihristului trufaş! 87 CEZAR: De şi-ar putea vedea învăţăceii.

S-ar lepăda de propria-i credinţă

Chiar fondatorul ei!... Mai bine p-adă! SOLDATUL LUTERAN:

E-un diavol!

CEZAR: Taci! Păstrează taina asta.

Altminteri te socoate printre-ai să-i...

SOLDATUL LUTERAN:

De ce vrei să-l salvezi? Repet, e-un diavol, Sau solul diavolului pe pământ!

CEZAR: Aşa, deci! Vrei adică să te baţi

Cu cei mai buni prieteni? Stai cuminte, Băiete: încă nu i-a sunat ceasul!

SOLDATUL LUTERAN:

Se va vedea!

(*Soldatul luteran se repede înainte, dar un soldat din garda papală trage în el, făcându-l să se prăbuşească în fala Mărului.*)

Ţi-am spus eu c-o păţeşti!

CEZAR:

SOLDATUL LUTERAN:

Şi n-o să mă răzbuni? CEZAR: A, nu! Doar ştii

Că „Răzbunarea-i a lui Dumnezeu" – Nu-i plac mijlocitorii...

SOLDATUL LUTERAN:

De-l loveam.

Aş fi ajuns în cer, încununat De-o glorie eternă! iartă-mi, Doamne, Nevolnicia braţului prea slab şi-ndură-Te de robul Tău!

— E, totuşi, O biruinţă: Babilonul piere, Iar târfa de pe cele şapte dealuri68 Şi-a pus în locul rochiei roşcate Cenuşă-n cap!

(*Soldatul* luteran *moare.*), îl *şi*.

CEZAR-Da, dar amestecată

Cu propria-ţi cenuşă! Bravo, Babei!

(*Soldaţii din garda papală se apără cu disperare, în* * $ timp *ce pontiful fuge, printr-un coridor secret, spre*

Vatican şi castelul St. Angelo.) p

CEZAR: Frumoasă luptă! Popii şi soldaţii

— Aceste vechi vocaţii omeneşti – Se iau de gât! N-am pomenit o farsă r>8 Mai comică, de când vestitul Titus69 o; S-a pus pe capul bieţilor evrei.

Romanii-au fost mai tari atunci. Acum E rândul lor să fie-nfrânţi...

SOLDAŢII: Scăpat-a!

Să-l urmărim!

CEZAR:

SOLDAŢII: CEZAR:

UN SOLDAT: UN ALT SOLDAT:

UN ALT SOLDAT:

E trecerea blocată şi plină de cadavre, pân-la poartă!

Mă bucur c-a scăpat. Măcar în parte S-a cuveni să-mi mulţumească mie… N-aş vrea de fel ca buâeie papale să fie abolite – ar fi să pierdem Cam jumătate din imperiul nostru… Cât despre indulgenţele lui, cată să fie răsplătite cu a noastră. Nu trebuie să cadă! Şi apoi, N-ar fi exclus ca fuga lui să treacă Drept un miracol, mâine, şi drept probă l-a fost cu-adevărat infailibil…

(*către soldaţii spanioli*)

Hei, ucigaşilor, ce staţi aşa? Grăbiţi-vă, altminteri nu rămâne Nici pic de aur sfânt! Iar voi, catolici, Vreţi să vă-ntoarceţi fără vreo relicvă Dintr-un asemenea pelerinaj? Chiar luteranii sunt mai evlaviosi: Ia uite-i cum golesc aceste-altare! Pe Sfântul Petru! are, zău, dreptate! Ereticii-au să ia tot ce-i mai scump!" Ar fi păcat. Duceţi-vă degrabă şi ajutaţi-i să se convertească!

(*Soldaţii se împrăşiie*: *mulţi ies din biserică*, *dar vin alţii*.)

S-au dus, dar intră alţii. Iată cum Curg valurile-acestui ocean Căruia *ei* îi zic „eternitate", închipuindu-şi că-s brizanţii lui, Deşi sunt doar nişte băşici de spumă… Mai vine-un val!

(*Intră Olimpia*, fugind *de urmăriwr*ii, *ei*. *Se aruncă peste altar*.)

A mea e!

Ba-i a mea.

Sunt primul ce i-a dat de urmă! Nici De-ar fi nepoata Papei, n-aş lăsa-o!

(*Se bat*.)

AL TREILEA SOLDAT (*înaintând spre Olimpia*):

Degeaba vă certaţi: ea – mi aparţine! OLIMPIA: Cât mai sunt vie, nu mă vei atinge.

Bicisnicule! AL TREILEA SOLDAT:

Vie, sau chiar moartă! OLIMPIA (*îmbrăţişând un crucifix masiv*):

Respectă-l cel puţin pe Dumnezeu! AL TREILEA SOLDAT:

Da, îl respect, când străluceşte-n aur…

Fctiţo, zestrea ţi-ai îmbrăţişat-o!

(*În timp ce înaintează spre ea*, *Olimpia azvârle crucifixul asupra*

soldatului, care se prăbuşeşte.)

O, Doamne!

OLIMPIA: În sfârşit îl recunoşti!

AL TREILEA SOLDAT:

Mi-e creierul zdrobit! Săriţi, prieteni!

E totul beznă…

ARXOLD: E totuşi o femeie, demnă a fi

Iubită de-un bărbat. De-aţi fi bărbaţi, Aţi fi cinstit-o… Dar plecaţi de-aici şi mulţumiţi netrebniciei voastre că vă cruţ viaţa: n-aveţi nimic sfânt! Da-aţi fi atins măcar un fir *se* păr Din buclele acestea despletite, V-aş fi rărit mai mult decât duşmanul!

(*Moare.*)

ALŢI SOLDAŢI (*apropiindu-se*):

S-o înjunghiem.

Chiar de-ar avea într-însa zeci de vieţi: Ni l-a ucis pe camaradul nostru!

OLIMPIA: Binevenită moarte! Voi n-aveţi

De dat vreo viaţă – nici măcar un sclav Nu ar primi-o. Doamne, te implor Primeşte-mă, de-s vrednică de Tine, De Fiul Tău, ca şi de Maica Lui!

Intră Arnold.

ARNOLD: Ce văd? Şacalilor, plecaţi de-aici!

CEZAR (*aparte*, *râzând*):

Ha, ha! Aşa egalitate, da! O

Aceleaşi drepturi au şi el şi câinii… / Dar hai la treabă!

SOLDAŢII: Ni l-a omorât

Pe camaradul nostru, dom'le conte!

ARNOLD: Cu care armă?

SOLDAŢII: Păi, cu crucea asta.

Sub care zace: mai degrab-un vierme Decât un om. I-a aruncat-o-n cap!

Căraţi-vă, şacalilor! şi roadeţi Doar oasele ce vi le lasă leul, Dar nici pe-acestea fără voia lui!

UN SOLDAT (*bombănind*):

Să-şi cucerească singur prada, leul!

ARNOLD (*spintecnău-l cu sabia*):

Rebelule! Să te revolţi în iad, Dar pe pământ să te supui!

(*Soldaţii se năpustesc asupra lui Arnold*.)

Veniţi!

Mă bucur! Vă arăt eu vouă, cine Comandă-aici şi cine v-a condus Pe-aceste ziduri pe care vi-era Prea frică să urcaţi, până-aţi văzut Drapelu-nfipt de mine, iar acum o faceţi pe vitejii!

(*Arnold îl înjunghie pe primul soldat, ceilalţi îşi aruncă armele.*)

Fie-ţi milă!

Întâi să învăţaţi şi voi ce-i mila! Aţi priceput, deci, *cine* v-a condus Deasupra zidului cetăţii-eterne? Da, am văzut şi ştim. Ne iartă însă Pentru greşeala ce am săvârşit-o în dârdora acestei bătălii, în care ne-ai condus…

Plecaţi de-aici! în sălile palatului Colonna Aţi fost cartiruiţi! OLIMPIA (*aparte*):

O, chiar în casa Părintelui meu!

SOLDAŢII:

ARXOLD;

SOLDAŢII:

ARNOLD:

ARNOLD (*către soldaţi*):

Fără arme! N-aveţi Nevoie, căci oraşul s-a predat. Să fiţi cu mâinile curate, altfel o să găsesc, pentru a vi le spăla, Un râu la fel de roşu cum e Tibrul…

SOLDAŢII (*depunându-şi armele şi depărtându-se*): Te ascultăm!

ARNOLD (*către Olimpia*):

Domniţă, aţi scăpat!

OLIMPIA: Scăpăm eu, chiar de-aveam doar un cuţit.

Dar nu-i nimic, căci moartea are-o mie De porţi, iar eu îmi voi zdrobi, vai, capul De marmora aceasta, înainte De-a te lăsa să urci pe-acest altar, De unde văd distrugerea din jur. Te ierte Domnul, omule!

ARNOLD: Aş vrea

Iertarea Lui s-o merit, şi pe-a ta – Deşi nu ţi-am făcut vreun rău…

OLIMPIA: A, nu!

Mi-ai jefuit doar ţara… Mei un rău!… Ai prefăcut a tatălui meu casă într-un bârlog de hoţi, iar templu-acesta L-ai pângărit cu sânge de Romani şi oameni sfinţi… Da, niciun rău… Şi-acum să mă salvezi ai vrea, ca… Dar degeaba!

(*Ridiaind ochii spre cer, Olimpia îşi strânge rochia pe trup şi se*

pregătește să se arunce pe cealaltă parte a altarului.)

Oprește-te! îți jur…

Nu-ți încărca

Pierdutul suflet și c-un jurământ Ce-ți va atrage chiar și-n iad disprețul! Te cunosc eu!

ARNOLD: A, nu! Nu mă cunoști:

Nu semăn cu-acești oameni…

OLIMPIA: Eu te judec

Doar după ei. Ceea ce ești tu însuți, Doar Domnul poate judeca. Te văd Pătat de-al Romei sânge. Ia-l pe-al meu – Atâta de la mine vei avea!

ARNOLD: OLIMPIA:

Aici, pe marmora acestui templu în care mi-am primit botezul sfânt, îi dărui Domnului un sânge, poate Mai puțin sfânt, dar tot așa curat la apa care-a fost de sfinți sfințită la să-mi boteze trupul de copilă.

(*Fluturând o mină spre Arnold*, *într-un gest disprețuitor*, *Olimpia se aruncă de pe altar*.)

AENOLD: O, Doamne! Ajutor! S-a prăpădit!

CEZAR (*apropiindu-se*):

Aici sunt!

ARNOLD: Tu? Salveaz-o, dacă poți!

CEZAR (*ajutându-l s-o ridice pe Olimpia*):

Grozavă săritură! Bravo ei! ARNOLD: E fără viață, vai!

CEZAR: Dacă-i așa.

N-am ce să fac: a-i învia pe morți

Mă depășește…

ARNOLD: Sclavule!

CIZAR: Stăpân

Ori sclav, totuna e… Deși socot

Că vorba bună, uneori, nu strică. AKNOLD: Ce vorbă? Ești în stare s-o ajuți?

CEZAR: Voi încerca. Un pic din apa asta

Sfințită, poate-ajută…

(*Aduce puțină aghiazmă în coif*.)

ARNOLD: E cu sânge

Amestecată! CEZAR: Mai curată-n Roma

Nu poți găsi acum! ARNOLD: O, ce frumoasă

Și palidă! Dar, fie că ești vie
Sau moartă, doar pe tine te iubesc.
Esență a frumuseții! CEZAR: O iubea
La fel Ahile pe Penthesilea…70
I-ai moștenit și inima, se pare.
O inimă, de altfel, nu prea tandră… ARNOLD: Respiră încă! Nu, n-a fost decât
O ultimă suflare-a vieții-n luptă
Cu moartea!
CEZAR: ARNOLD:
CEZAR:
ARNOLD (*fără*
CEZAR:
ARNOLD: CEZAR: ARNOLD: CEZAR:
ARNOLD:
CEZAR:
ARNOLD:
CEZAR:
ARNOLD: CEZAR:
ARNOLD: CEZAR:
614
Ba, respiră!
Dacă o spui chiar tu, e-adevărat!
Îmi faci dreptate, Căci diavolul rostește adevărul, Mai des decât se crede. Din păcate, Vorbește-n fața unor ignoranți… *să-l asculte*):
Da, inima îi bate! Ce ciudat că primele bătăi ale-unei inimi Pe care-aș fi dorit să o aud Vibrând cu-a mea odată, sună-acum în ritmul poruncit de-un asasin! E-un gând prea înțelept, dar cam târziu. E vie, îți repet. Unde s-o ducem? Dar va trăi?
Cât poate-un boț de tină. Atunci, e moartă!
Cum ești mort și tu, Fără să știi… Se va trezi la viață, La ceea ce și tu socoti că-i viață – Avem însă doar mijloace-omenești… în sălile palatului Colonna, Unde e-nfipt acum drapelul meu, Acolo o vom duce!
Hai, ridic-o! Ușor!
Ușor, cum sunt purtați doar morții, Pe semne pentru că nu pot simți Zdruncinătura…
Dar e vie chiar?
Da, nu te teme! Dacă după-aceea Vei regreta, nu da pe mine

vina!

O, numai să trăiască!

Duhul vieţii

E încă-n pieptul ei şi s-ar putea să reînvie. Conte, slugă-ţi sunt la toate, dar aceasta e o treabă cu totul nouă: nu-s deprins cu ea. Vezi totuşi că aşa-numitul „demon" îţi e prieten bun… Nu-mi părăsesc Prietenii, ca-n lumea omenească… Uşor! Cât de frumoasă îmi apare:

ARNOLD: CEZAR:

Pe jumătate lut şi-aproape spirit! M-am cam îndrăgostit de ea, la fel la îngerii de primele femei…

ARNOLD: Tu?!

CEZAR: Fii pe pace! Nu-ţi voi fi rival!

ARNOLD: Rival, tu?

CEZAR: As putea să-ţi fiu rival.

Ba, unul formidabil, dar de când l-am omorât pe cei şapte bărbaţi Ai viitoarei soaţe a lui Tobias71 (Şi după ce am fost învăluit în aburi de tămâie), m-am lăsat De intrigi: nu prea merită-osteneala De-a cuceri, sau-ceea ce-i mai greu, De a te descotorosi din nou De mult-râvnita pradă. Căci aceasta E – pentru oameni, cel puţin – problema! Taci! Uşurel! Parcă-şi deschide ochii iar buzele-i se mişcă…

Ochii-i sunt

Ca stelele, desigur… Pentru Venus şi Lucifer, metafora e bună… Hai, spre Colonna, până la palat! Cunosc eu Roma!

Uşurel! La drum!

(*Ies amândoi, purtând-o pe Olimpia. Cortina.*)

ARNOLD:

CEZAR:

ARNOLD:

PARTEA A III-a

SCENA 1

Un castel (n *munţii Apenini, înconjurat de un ţinui sălbatic dar piiarese. În faţa porţilor castelului, cântă un cor ţărănesc.*

CORUL:

Azi, războaie nu mai sunt. Primăvară-i pe pământ. Mire şi mireasă S-au mutat în casă. Bucuroşi de fericirea lor, Să cântăm cu toţii-n cor!

II

Vine primăvara! Vioreaua, Floarea iernii, a răzbit prin neaua De

pe deal, sub soarele gălbui şi-şi înalţă ochiul albăstrui către cerul tinerel, Albăstrui şi el!

III

Iar când primăvara în sfârşit apare, Cu alaiul ei de flori, cea mai iubită Dintre ele, fuge din mulţimea-n care şi-ar pierde mireasma neasemuită.

CEZAR (*etntând*)

CORUL;

CEZAR:

IV

Să le culegem, deci, pe celelalte, Dar fără să uităm de viorea – Luceafărul acestor flori învoalte, Care-n Decembrie le şi vestea. Chiar printre trandafiri, să ne-am intim De viorea, fecioara ce-o iubim!

Intră Cezar.

Kăzboaiele au contenit.
Iar săbiile-au ruginit.
Îşi muşcă Mul armăsarul.
Stă coiful agăţat în cui;
Se odihneşte mercenarul.
A ruginit şi-armura lui.
Iar veteranul, în castel.
Se plictiseşte, vai! şi el.
Şi bea, ca gândul să-şi alunge.
Dar nici beţia nu ajunge:
E numai un răgaz, şi-atât!
Nu-i nicio goarnă să-l trezească din urât!
Dar câinii latră tare.
Mistreţul e-n păduri.
Iar şoimu-n lanţ tresare – îl simt la-ncheieturi.
Pe mina lor, boierii.
Văzduhu-i ca un nor
De păsări: ies puzderii
Din cuiburile lor.
A vechiului război
Nălucă-i vânătoarea.
Lipsită de eroi
Din acea vreme-n care
Crai Nimrod72 mai cu seamă.

Prin codri vânător.
Umbla-n desimea lor.
Făcându-i să se teamă.
Când tânăr era leul
Şi mândru şi pieziş.

Viteji deprinşi cu greul îl înfruntau pieptiş. Ba, erau chiar în stare să-nfrunte şi-un mamut cu părul, şi-n viitoare să zvârle vreun zmeu slut. Statura omenirii Era mai-naltă-atunci: întâia pruncă a Firii, Sublimă între prunci!

CORUL: Azi, războaie nu mai sunt.

Primăvară-i pe pământ. Mire şi mireasă S-au mutat în casă. Bucuroşi de fericirea lor, Să cântăm cu toţii-n cor!

CORUL:
arnold:
CEZAR: ARNOLD:
(Ţăranii ies cântând.)" 3
Când clopotele vesel bat
Şi cântă fetele din sat
Iar aeru-i înmiresmat
De proaspetele flori, în timp ce păsări îl străbat
Perechi-perechi, în zbor – Pământul fără griji îmi pare
Ca o băşică sclipitoare – Şi aş putea s-o sparg de-aş vrea.
Cu însăşi răsuflarea mea.
Dar plâng văzând cum regi şi robi
Dansează peste propriile gropi.
Intră Contele Arnold.

Arnold, *gelos pe Cezar*. *La început*, *Olimpia nu-l place pe Cezar*, *dar apoi*? *Arnold e gelos pe sine însuşi sub vechea-i înfăţişare*, *din pricina minţii sale inteligenta* etc. etc.

Eşti vesel, domnule? Ba, mai şi cânţi? E ţara Cântecului, iar pe vremuri Cântările erau chemarea mea. Nu-ţi pasă de nimic – ai râde chiar De propria-ţi nenorocire! Cruntă Năpastă: o, fecior al Aurorei, Cum ai căzut! Şi totuşi, poţi zâmbi!

CEZAR:
ARNOLD: CEZAR: ARNOLD: CEZAR:
ARNOLD: CEZAR;
ARNOLD: CEZAR: ARNOLD: CEZAR:
ARNOLD:

CEZAR; ARNOLD:

Cu trupul doar… Cu-nfăţişarea asta Frumoasă, vrei să plâng, spre a-ţi fi pe plac? Vai! *fe*.

Ai un aer grav: ce te frământă? Nimic.

Cum minte omul, din instinct! întreabă-l pe-un curtean dezamăgit: „Ce s-a-ntâmplat?" – „Nimic", îţi va răspunde. Întreabă-o curtezană trecuţică De ce-i zbârcită fruntea ei – la fel îţi va răspunde… De-l întrebi pe fiu Ce-l doare pe tătâne-său, îţi spune (Când criza i-a trecut): „Nimic nu-l doare…1* Monarhul, tot aşa, de-i întrebat"? Ce nor i-a-ntunecat regeasca frunte, Aflând vreun adevăr, răspunde calm: „Nimic!"… Aceste veşnice „nimicuri" Sunt doar nişte minciuni, ce vor s-ascundă. Prea multe lucruri! Grăitor e şi Nimicul dumitale de acum… Despre ce-i vorba?

Nu ştii?

Eu ştiu numai

Ceea ce vreau să ştiu! Nu-mi risipesc Omniştiinţa pe năluci… De vrei să te ajut, vorbeşte! Sau, de nu, Taci şi înghite-ţi propriile gânduri, Până-au să nască vipere…

Olimpia!

Puteam să jur! Hai, spune mai departe I Credeam că mă iubeşte…

Te felicit

Pentru credinţa asta creştinească. Dar cine-i scepticul ce ţi-o umbreşte, Ferfeniţindu-i *trupul*?

Nu e nimeni, Decât că fiecare zi şi oră Mi-arată clar că ea nu mă iubeşte… Se răzvrăteşte?

Nu, e blinda, calmă, Tăcută, de o rece supuşenie, Răbdându-mi dragostea…

CEZAR: Pare ciudat!

Doar eşti frumos – destul pentru a hrăni o patimă, şi brav – destul spre a-i da Imbold Deşertăciunii…

ARNOLD: I-am salvat

Şi ei şi tatălui ei viaţa, ba chiar casa le-am scăpat-o de incendia!

CEZAR: Acestea nu-s nimic. Tu cauţi doar

Recunoştinţa – piatra căutată De filosofi…

ARNOLD: Şi n-o găsesc!

CEZAR: N-ai cum…

Dar de-ai găsi-o, mulţumit ai fi? Ai şti să-i dai Recunoştinţei

partea Din ceea ce doreşti să se-mplinească? Nu! Vrei să fii *iubit-mbit în sine*, şi *pentru tine însuţi*, nicidecum Pentru averea, rangul, frumuseţea Sau tinereţea ta… De-acestea toate Poţi fi prădat, dar nu şi de-o iubire Abstractă pentru – pentru ce anume, Nu ştii nici tu… Iubind cu moderaţie, Se cheamă totuşi că iubeşti…

Măcar

De-aş fi şi eu iubit, crezi c-aş mai pune Vreo întrebare?

Da, şi nici n-ai crede-n Răspunsul cu pricina: eşti gelos… Pe cine?

Poate chiar pe tine însuţi, Căci gelozia nu-i decât o umbră A Soarelui, iar globu-acesta, care Vă pare vouă-n mica voastră lume Măreţ ca Universul infinit, Voi nu-l puteţi privi decât prin prisma Vreunui nor stârnit de răsuflarea Pământului: altminteri, vi se pare Că-i cerul monoton… Nimic nu-l poate Orbi pe om mai mult decât lumina. Iubirea ta-i ca soarele-un lucru De dincolo, iar gelozia ta. E-un nor ivit din propriu-ţi pământ.

ARNOLD: Nu-ntotdeauna: are-ades o cauză…

ARNOLD:

CEZAR:

ARNOLD: CEZAR:

CEZAR: A, da! Când se ciocnesc atomii, pun

Sistemul în pericol… Dar sunt lucruri Pe care nu le ştii… Să revenim, Deci, pe pământ! Olimpia, această Fecioară minunată, e un idol De marmură, prea rece pentru tine, Nesimţitor la focul prometeic Aprins de torţa ta…

ARNOLD: Taci, sclav bicisnic!

CEZAR: În carul triumfal ce-l aducea

Pe-nvingător la Roma, se afla Un sclav, menit a-i spune adevărul… Eşti un învingător, deci porunceşte-mi la unui sclav!

ARNOLD: Învaţă-mă-n ce fel

S-o cuceresc pe-acea femeie mândră…

CEZAR: Păi, părăseşte-o!

ARNOLD: N-aş alege-un astfel

De drum, chiar de m-ar duce drept la ţintă!

CEZAR: Firește, căci de-ai face-o, ai alege

Un leac pentru o boală vindecată…

ARNOLD: Aşa nenorocit cum sunt, n-aş da

Ne-mpărtăşita-mi dragoste, pe una Mai fericită!

CEZAR: Dar a fost a ta
Femeia, şi mai e – ce mai doreşti?
ARNOLD: Să fiu al ei, cum e şi ea a mea!

14 Versurile acestea, care în englezeşte sunt:

„If it be life to wear within myself / This barrenness of spirit, and to be / My own soul ssepulchre…"

amintesc de versurile 100 – 102 din tragedia lui Milion, *Samson Agonistes* (*Samson în agonie*):

„To live a life half dead, a living death, And buried; but, O yet more miserable! Myself my sepulchre, a moving grave;

(„Să-mi trăiesc viaţa pe jumătate mort, o moarte vie/şi îngropat, dar, vai, încă şi mai nefericit / Fiindu-mi propriul meu mormânt, o groapă mişcătoare".)

15 Versul: „Pe cea din urmă treaptă a deznădejdii" („The *laşi infirmity* of evil"), aminteşte poemul *Lycidas* de Milton, al cărui vers, „The *laşi infirmity* of noble mind" (71) („Cea din urmă infirmitate a minţii nobile") este în mod evident inspiratorul lui Byron. Întreg acest monolog al lui Manfred este, probabil, şi un ecou al meditaţiei lui Hamlet din actul III, scena l, 68 şi următoarele – " *To le or noi Io be*…"

16 Aici, din nou, Byron ne aminteşte de *Hamlet*, II, 2, 310 – 320: este vorba despre pasajul care începe cu versurile, „What a piece of work *is* inan!" („Ce minunată lucrare e omul", trad. Leon Leviţchi şi Dan Duţescu.)

17 Patriarhii din *Vechiul Testament* erau păsto îi.

18 Sursa acestor versuri şi a altor pasaje descriptive din *Manfred* trebuie căutată şi în *Jurnalul* poetului din 1816 (însemnările făcute între 18 şi 29 septembrie), în care Byron descrie călătoria din Elveţia. *Jurnalul* a fost trimis surorii sale. Augusta Leigh: „Un păstor pe o stâncă abruptă şi foarte înaltă cântând din *cimpoi*; foarte diferit de Arcadia. Muzica *tălăngilor* de la vaci (căci averea lor, ca şi a patriarhilor, sunt vitele) pe păşuni care se află la înălţimi mult paste orice vârf din Anglia, şi păstorii strigând la noi de pe fiecare creastă şi cântând din *trestiile* lor în locuri unde pantele abrupte păreau aproape inaccesibile; peisajul înconjurător m-a făcut să simt tot ceea ce doar auzisem sau [îmi imaginasem despre viaţa pastorală şi aceasta, mult mai bine decât o făcusem în Grecia sau Asia Mică… fiindcă aceasta era pură şi nealterată – solitară, sălbatică *şi patriarhală*, în tim, p ce se îndepărtau, ei cântau [*Ram des Vaches* şi alte melodii, în semn de bun

rămas. În ultima vreme mi-am umplut imaginaţia cu natură".

19 Versul 77: „I hear ye *momently* above, beneath…" („Mă asurziţi zburând / în jurul meu") este, evident, inspirat din poemul lui Coleridge, *Kulla Khan*, 24: „I flung up *momently* the sacred river" („Cad stropi din râul sacru ca o ploaie", trad. Tudor Dorin).

20 La 2 septembrie 1806 s-a prăbuşit muntele Rossberg (sau Rufiberg) pe care Byron îl numeşte Rosenberg. El era situat în apropierea localităţii Goldau din Elveţia, la sud de lacul Zug. Catastrofa. a distrus complet patru sate, producând moartea a 457 de oameni şi a nenumărate turme de vite. Totul a duret doar cinci minute.

21 Alpii Bernezi, lanţ muntos în centrul şi sudul Elveţiei.

22 Versurile acestea ne amintesc de strofele 48 şi 49 din Cântul al III-lea din *Childe Harold*.

23 Ca şi în poemul *The Dream* (*Visul*), Byron şi-o reaminteşte aici pe Mary Chaworth, iubita sa din tinereţe, al cărei unchi a fost ucis în duel de strămoşul poetului, William, al 5-lea Lord Byron.

24 Wilhelm Tell, erou legendar elveţian, conducătorul ţăranilor în lupta pentru răsturnarea jugului austriac (1308).

25 Versurile acestea sunt un ecou al strofei a 5-a din *Childe Harold*, Cântul al III-lea.

26 Iată ce scria despre această scenă Francis Jeffrey (1773 – 1850), unul dintre fondatorii revistei „Edinburgh Review": „Aceasta este una dintre scenele cele mai poetice şi mai minunat scrise din întreg poemul. Liniştea şi izolarea văii degajă o vrajă calmă şi încântătoare în care ne apare frumuseţea celestă a făpturii care ni se înfăţişează aici".

27 Este vorba despre cascada Staubbach. Precizarea este făcută de Byron în scrisorile sale (*Letters*, 1899, III, p. 359).

28 „Şi m-am uitat şi iată un cal galben-vânăt şi numele celui ce călărea pe el era: Moartea; şi iadul se ţinea după el; şi li s-a dat lor putere peste a patra parte a pământului ca să ucidă cu sabia şi cu foamete, şi cu moarte şi cu fiarele de pe pământ" (*Apocalipsa*, 6: 8).

29 Acelaşi Jeffrey, comentând această scenă, remarcă frumuseţea ei deosebită, care îl face pe cititor să uite că asemenea spirite nu există cu adevărat şi să îşi închipuie că se află în prezenţa lor, pentru o clipă.

30 Imaginea „lunecătoarei luni" („the moving moon") Byron a împrumutat-o din *The Rhijme of the Ancient Mariner* (*Balada*

bătrânului marinar) de Coleridge, „The *moving moon* went up the sky" (263) („Lunecătoarea lună s-a ridicat pe cer").

31 Este vorba, aici, despre filosoful neoplatonician şi neopitagorean sirian lamblichos, născut la Hălcis, în jurul anului 250 şi mort aproximativ în anul 330. A fost elevul lui Porfirios şi a predat filosofia la Alexandria. Ideile sale mistice despre comuniunea dintre om şi Dumnezeu au avut o mare influenţă asupra gândirii epocii sale, precum şi a celei din secolele XV şi XVI. „Divinului lamblichos" i se atribuiau minuni extraordinare. Un atare succes dovedeşte că a ştiut să satisfacă aspiraţia epocii sale spre supranatural, aspiraţie de altfel tipică pentru elenism (vezi *Enciclopedia* civilizaţiei *greceşti*, Editura Meridiane, Bucureşti 1970, p. 281). Se povesteşte că în timp ce lamblichos se scălda împreună cu discipolii săi în apele termale din Gadara, el i-a invocat pe Eros şi Anteros să apară din cele două izvoare care le purtau numele.

32 Eros, zeul iubirii în filosofia greacă. Conform celor mai vechi teogonii, el s-ar fi născut odată cu pământul. Este adorat în Beoţia sub forma, unei pietre necioplite. Ulterior, a fost considerat fiul lui Hermes şi al Afroditei şi a luat înfăţişarea unui copilaş graţios care cu arcul său îi săgeta atât pe zei, cât şi pe muritori. Anteros este duşmanul iubirii. El este fiul Afroditei şi al lui Ares, zeul războiului.

33 Gadara, oraş străvechi din sud-estul Mării Galileei, în Siria de astăzi. În apropierea sa, cam la 5 km, se află băile termale de la Amatha, descrise pentru prima dată de geograful Strabon.

34 Furiile sau Eriniile, zeiţele răzbunării în mitologia greacă şi romană, reprezentate ca trei fecioare înaripate cu şerpi în păr. Erau născute din sângele lui Uranus. Urmăreau şi chinuiau criminalii.

35 Cresus, rege al Lidiei (Asia Mică), între anii 560 şi 546 î.e.n. La greci el era simbolul bogăţiei. Aliindu-se cu Egiptul şi Babilonul împotriva lui Cyrus, regele Persiei, a fost înfrânt şi apoi făcut prizonier. Manfred spune despre imaginaţia sa că a fost cândva tot atât de bogată în forţă creatoare, pe cât de bogat era şi Cresus.

36 Dorinţa lui Manfred de a-şi afla moartea ne aminteşte de legenda jevreu-lui Rătăcitor.

37 Este vorba aici despre profetul Samuel, „ultimul judecător al Israelului" (sec. XI î.e.n.) a cărui viaţă şi fapte sunt relatate în *Vechiul Testament*, Cartea I şi a II-a a *Regilor*.

38 Endor, sat în Palestina. Este localitatea unde, conform

legendei biblice, I *Regi*, 28, Saul, primul rege al Israelului, consultă o celebră vrăjitoare în ajunul bătăliei de la Ghilboa. Vrăjitoarea din Endor evocă umbra lui Samuel care îi prezice lui Saul înfrângerea şi moartea: „«Ce înfăţişare are?» o întrebă regele – iar ea răspunse: «Iese din pământ un bărbat foarte bătrân îmbrăcat cu o haină lungă». Atunci a cunoscut Saul că acela-i Samuel şi a căzut cu faţa la pământ şi s-a închinat" (28: 14). Iată ce scria, referitor la această scenă, dr. James Kennedy, prietenul lui Byron din Cephalonia: „Am considerat întotdeauna că scena cu vrăjitoarea din Endor este cea mai minunată şi mai perfectă scenă cu vrăjitoare care s-a scris vreodată sau pe care a conceput-o cineva; nu puteţi să nu fiţi de acord cu mine dacă veţi lua în considerare toate întâmplările şi personajele care apar, precum şi gravitatea, simplitatea şi demnitatea limbajului, întrece toate scenele cu stafii pe care le-am citit vreodată" (citat de John Galt în prefaţa la operele lui Byron, p. XCVII, apărute la Paris, 1835).

39 Fecioara din Bizanţ este Cleonite sau Klonike, o tânără pe care o iubea. Pausaniaa, dar pe care a ucis-o într-o noapte, crezând că este un duşman

A fost apoi mereu obsedat de imaginea ei, până ce la Horacleia i-a invocat spiritul şi acesta i-a prezis că în curând va scăpa de chinurile sale după ce se va reîntoarce în Sparta. Oracolul s-a împlinit prin moarte, întâmplarea este relatată de Pausanias Periegetul în Cartea a III-a, *Laconica*, 17, din lucrarea *Călătorie în Grecia* şi de Plutarh în *Vieţi paralele*, *Cimon*, 6.

40 Monarhul Spartei este generalul Pausanias, învingătorul perşilor la Plateea (4 79 î.e.n.). îmbătat de această victorie, Pausanias visează să

domn ea scă în Sparta şi în întreaga Grecie. Pentru a-şi atinge scopul, pune la cale intrigi şi acorduri secrete cu Xerxes, regele perşilor. Convocat să se justifice în faţa eforilor pentru trădare, Pausanias se refugiază în templul Atenei, Khalkioikos. Pentru a nu comite un sacrilegiu scoţându-l din templu, eforii ordonă zidirea uşii şi astfel Pausanias moare de foame, în anul 474 î.e.n.

41 Joe Phi xianul (*phyxios*, gr. = exil, fugă) este Joe, ocrotitorul fugarilor. Pe el l-a chemat în ajutor Pausanias, precum şi pe Evocatorii de la Figaâia, care au puterea de a rechema sufletele morţilor: „Această crimă nu i-a fost nicicând iertată, deşi a adus drept jertfă toate cele prescrise de Zeus Phyxios şi a făcut toate ceremoniile de purificare şi

toate rugăciunile cerute. Şi cu toate că s-a dus şi în Figaâia Arcadiei, la aşa-numiţii psihagogi (evocatori), în cele din urmă a fost pedepsit cum se cuvenea pentru impietatea săvârşită faţă de zei şi de Kleonike". (Pausanias, *Călătorie în Grecia*, III, *Laconici*, 254, trad. J.M. Marinescu-Himu, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1974).

42 Figaâia, localitate în sud-vestul Arcadiei, în apropierea căreia, la Bassae, se afla un celebru templu al lui Apolo, construit de Ictinus (unul dintre arhitecţii care au construit Parthenonul). Pausanias îl descrie ca unul dintre cele mai frumoase construcţii din Peloponez. Ruinele templului se mai văd şi astăzi. Una dintre cele mai importante frize ale sale a fost achiziţionată în 1814 pentru Muzeul Britanic din Londra.

43 Muntele Jungfrau a fost măsurat în anul 1811.

44 Arimanes este numele dat de Byron lui Ahriman sau Angra Mainyu, principiul răului în filosofia persană. El este în conflict [permanent cu Ormază, zeul binelui şi al luminii. McGann este de părere că holul lui Arimanes este luat din *Vathele*, iar festivalul demonilor este inspirat din Noaptea Valpurgiei din *Faust*.

45 Este vorba despre Napoleon care a scăpat din Insula Elba în martie 1815, iar după înfrângerea de la Waterloo a fost internat pe Insula Sf. E len a, în octombrie 1815. Byron i-a dedicat mai multe poezii. Cu toate că îi admira personalitatea, nu se putea însă declara de acord cu politica lui Napoleon de subjugare a popoarelor cucerite.

46 în nota care însoţeşte aceste versuri, H.E. Coleridge, editorul şi comentatorul o perei lui Byron, spune că, probabil, Byron se referă aici la Thomas Cochrane, Lord Dundonald (1775 – 1860), unul dintre cei mai celebri amirali englezi din timpul războaielor napoleoniene, în *Jurnalul* său, la 10 martie 1814, Byron îl numeşte pe Cochrane „the stock-jobbing hoaxer", farsorul speculant.

47 Aluzie la *Apocalipsa*, 14: 3: „Fericiţi cei morţi, cei ce de acum mor întru Domnul".

48 Nemesis, în mitologia greacă şi romană, este parsonificarea legii şi a raţiunii şi cea care pedepseşte pe cei care întreceau măsura şi se făceau vinovaţi de orgoliu şi de excese.

49 Aici se face aluzie la Restaurarea Bourbonilor după căderea lui Napoleon.

50 Vezi *Isaiia*, 1: 24: „Răzbuna-mi-voi împotriva asupritorilor mai şi mă voi întărită cu răzbunare asupra vrăjmaşilor mei!"

61 Vezi *Daniel*, 5: 27: „Techel: L-a cântărit în cântar şi l-a găsit uşor".

52 Vezi *Efesieni*, 2: 2: „... potrivit stăpânitorului puterilor văzduhului, adică duhului care lucrează acum în fiii neascultători".

53 Vezi *Plângeri*, 3: 16: „A zdrobit de piatră dinţii mei şi m-a afundat în cenuşă".

54 Astarteea (Ashtaroth, Ashtoreth sau Ishtar) este, în mitologia semitică, zeiţa fertilităţii, a frumuseţii şi a dragostei. Ea se confundă cu Afrodita din mitologia greacă şi este considerată şi zeiţă a lunii. Astarteea este numele pe care Byron i-l dă iubitei lui Manfred, dar, de fapt, el este numele sub care se ascunde Augustaleigh, sora vitregă a poetului, pe care acesta a iubit-o, motiv pentru care soţia sa a cerut divorţul.

55 Actul al III-lea, aşa cum arătam mai sus, a fost supus unei critici severe, dar pe care Byrou a primit-o neaşteptat de bine, recunoscându-şi întru totul greşelile şi fiind de acord să modifice manuscrisul. Iată ce îi scria, în acest sens, lui John Murray, la 14 aprilie 1817: „Actul al III-lea este cu adevărat al naibii de slab şi defectele sale se datorează febrei de care sufeream când l-am scris, în *niciun caz* nu trebuie publicat aşa cum se prezintă acum. Voi încerca să îl modific sau chiar să îl rescriu complet; dar nu mă mai simt în stare fiindcă mi-a pierit stimulentul. Singura parte din acest act pe care eu însumi am considerat-o bună este monologul lui Manfred adresat soarelui; restul este cât se poate de slab şi mă întreb ce mi-a venit să îl scriu aşa. Sunt foarte bucuros că mi-ai transmis opinia lui Gifford fără să ai vreo reţinere. Chiar mă crezi atât de neghiob încât să nu-i fiu recunoscător? Şi că nu am fost sau că nu sunt convins de aceasta în sinea mea! Voi încerca să îl rescriu; între timp lasă-l să zacă pe un raft-întreaga Dramă, adică – Aminteşte-ţi să *nu* o publici, cu niciun preţ, până ce nu încerc din nou să mă ocup de actul al III-lea. Nu sunt sigur că voi încerca şi cu atât mai puţin că voi reuşi dacă o voi face". La 5 mai, Byron scria de la Roma: „Am rescris cea mai mare parte şi ţi-am trimis înapoi pasajele nemodificate din şpaltul.pe care mi-l returnaseşi. Abatele a devenit acum om bun şi Spiritele apar din nou în scena morţii. Cred că vei găsi, ici şi colo, în acest act, pasaje de poezie adevărată şi dacă este aşa, tipăreşte-l fără să îmi mai trimiţi şpalturile cu corectura domnului Gifford, dacă va mai avea bunătatea să îşi arunce privirea pe ele". Am reprodus aici o mare parte din scrisorile

trimise de Byron editorului său, pentru a demonstra, din nou, preocuparea deosebită şi interesul pe care îl manifesta poetul pentru a cunoaşte opiniile confraţilor săi cu privire la creaţiile sale, precum şi receptivitatea ce o manifesta la observaţiile critice care i se făceau atunci când ele erau întemeiate şi nu izvorau doar din dorinţa de răzbunare sau de pedepsire a autorului din motive extraliterare, cum s-a întâmplat de multe ori cu marile sale poeme.

66 St. Moritz se află în Valea Rhonului, nu departe de Villeneuve. Mănăstirea a fost fondată în sec. al IV-lea şi înzestrată de Sigismund, regele Burgundiei.

67 Vezi *Psalmi*, 22: 4: „Că de voi şi umbla în mijlocul morţii, nu mă voi teme de rele; că tu cu mine eşti".

68 Vezi *Matei*, 5: 17: „N-am venit să stric, ci să împlinesc".

69 Vezi I *Timotei*, 2: 6.

60 Vezi *Romani*, 12: 19: „A mea este răzbunarea. Eu voi răsplăti…"

61 Vezi Milton, *Paradisul Pierdui*, I, 255 şi nota 75 de mai jos, pag. 634.

62 Al şaselea' împărat al Romei a fost Marcus Salvius Otho (32 – 69). A domnit doar în anul 69, imediat după Nero. Aici însă Byron descrie sinuciderea lui cum o face Suetoniu relatând moartea lui Nero în *Viaţa lui Nero*, XLIX: „Între viaţă şi moarte, unui centurion care se repezi să-i acopere rana cu mantaua, ca şi cum ar fi dorit să-l ajute, Nero nu-i răspunse decât: «Târziu!» şi «Asta e credinţă» „(Suetonius Tran-quillus, *Vieţile celor Doisprezece Cezari*, *VI*, Nero *Claudius Caesar*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti 1958, p. 288).

63 Versurile acestea pot fi considerate ca un ecou târziu al unei remarci triste şi pline de pesimism făcute de Byron într-o scrisoare din 1811, când avea doar douăzeci şi trei de ani: „Se pare că sunt făcut să sufăr în tinereţe cele mai mari necazuri ale senectuţii. Prietenii mi se prăbuşesc în jur, şi voi rămâne un copac singuratic înainte de a mă usca. Alţi oameni pot oricând găsi alinare în mijlocul familiilor lor – eu nu am alt refugiu decât propriile mele gânduri şi ele nu îmi oferă nicio perspectivă, acum sau mai târziu, decât doar satisfacţia egoistă că le supravieţuiesc celor ce au fost mai buni decât mine. Sunt cu adevărat foarte nenorocit. Ziua nu îmi găsesc liniştea, iar noaptea odihna. Foarte rareori am parte de societate şi când o am, fug de ea. Nu ştiu dacă n-am să sfârşesc pierzându-mi minţile" (citat de John Galt).

64 Versurile acestea amintesc, din nou de *Hamlet*, de cuvintele Ofeliei din actul III, l, 158 şi următoarele;

„O! what a noble mind is here o erthrown" („Ce minte-aleasă's – surpat", trad. Leon Levițchi şi Dan Duțescu).

65 Vezi *Facerea*, 6: 4: „În vremea aceea se iviră pe pământ uriaşi, mai cu seamă de când fiii lui Dumnezeu începuseră a intra la fiicele oamenilor şi acestea începuseră a le naşte fii: aceştia sunt vestiții viteji din vechime". Aici, „fiii lui Dumnezeu" sunt, la Byron, îngeri rătăcitori.

66 Caldeea, alt nume pentru Babilon, situată în partea de sud a văii Tigrului şi Eufratului. A fost celebră pentru cunoştințele de astronomie ale învăţaților săi. Vezi şi *Childe Harold*, III, str. XIV – „Like the Chai-dean, ne could watch the stars" („Sta ca un caldeean privind la stele", trad. Aurel Covaci).

67 Comentând această scenă, John Galt susține că Astarteea s-ar fi sacrificat de bunăvoie din dorința de a descifra tainele magiei: „Exista în Egipt un cult de magie neagră, potrivit căruia o cunoaştere efectivă se putea obține doar prin oferirea de către noviciat a unei victime voluntare, ființa pe care acesta o iubea cel mai mult şi de care era tot la fel de iubit; şi sursa principală a tragediei lui Byron constă, cred, într-un astfel de sacrificiu, dar care a fost oficiat, fără a se obține acea fericire pe care o ofereau cunoaşterea şi puterea cumpărate cu un astfel de preț. Sora sa a fost sacrificată în zadar. Felul sacrificiului nu este dezvăluit, dar se insinuează că el a avut loc într-un mod oribil" (p. LXIII).

68 Muntele Eiger (3975 m.) se află în Alpii Bernezi, la sud-est de localitatea Interlaken.

69 Profesorul John „Wilson (1785 – 1854) este de părere că versurile cu care se deschide scena a patra din actul al III-lea formează cel mai minunat pasa] al întregii drame, prin calmul lor solemn şi caracterul maiestuos, care vor fi regăsite şi în descrierea „catastrofei" cu care se încheie poemul.

70 Iată cum comentează Matthew, în *Dianj of an Invalid* (*Jurnalul unui Invalid*), versul acesta: „M-am dus la miezul nopții să văd Coliseul în lumina lunii: dar ce pot spune despre Coliseu? trebuie *văzut*: m-aş fi gândit că este imposibil să îl descrii dacă nu l-aş fi citit pe *Manfred* (...) Liniştea nopții, ecourile în şoaptă, umbrele lunii şi măreția înspăimi»tătoare a ruinelor amenințătoare formează o scenă

de un sublim romantic cum numai Byron îl putea descrie cu adevărat".

71 Adăpostul cezarilor este palatul împăraţilor romani, aflat pe colina Palatină, în imediata apropiere a Coliseului.

72 Geniul este spiritul protector al fiecărei fiinţe umane.

73 Vezi *Efesieni*, 6: 12: „Căci lupta noastră nu este împotriva trupului şi a sângelui, ci împotriva domnilor, împotriva stăpânilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutăţii, răspândite în văzduhuri.

74 Versul 123: „Must crimes be punish'd but by other crimes" („Că păcătoşi mai mari pot pedepsi / Prin crime noi nelegiuirea?") reaminteşte de *Childe Harold*, IV, XCVI, 1:

„Can tyrants but by tyrants conquer'd be", („Pot doar tiranii tiranii să-nfrângă?", tiad. Aurel Covaci).

76 Versurile acestea sunt un ecou al versurilor 254 – 255 din *Paradisul Pierdut*, partea I:

„The mind is its own place, and in itself
Can make a Heaven of Hell, and Hell of Heaven".
(„Lăcaş fiindu-i sieşi, poate duhul
Un Cer din Iad şi-un Iad din Cer să facă în sine-şi"-trad. Aurel Covaci.)

Aceeaşi idee mai apare în *Manfred*, I, l, 252:

„I caii upon thee! and compel Thyself to be thy proper Hell!" („Vei purta-n a ta fiinţă Iadul tău de suferinţă.")

şi în actul III, l, 73:

„But all in all suficient to itself Would make a hell of heaven". („Dar de ajuns ea singură să schimbe Tot ceru-n iad".)

76 Versul „Nu-i aşa de greu să mori, bătrând" („Old man! tis not so diffi-cult to diel") a fost omis la prima ediţie de către John Murray. Furios, Byron i-a scris acestuia: „Ai distrus întregul efect şi toată morala poemului" („You have destroyed the whole efect and moral of the poem").

pag. 53 MARINO FAIIERO, DOGE AL VENEŢIEI

Tragedie istorică în cinci acte (Marino Faliero, doge ol Venice
An Historical Tragedy în five acts)

Marino Faliero, piesă născută din cercetarea minuţioasă a istoriei Veneţiei, a fost începută imediat după ce Byron a încheiat *Manfred*, dar apoi proiectul a fost abandonat şi Byron a revenit la el doar în anul 1820

când locuia la Ravenna. Piesa a fost scrisă în numa} trei luni şi terminată la 17 iulie 1820. A fost publicată împreună cu poemul *Profelia lui Danie*, la 21 aprilie 1821.

Într-o scrisoare trimisă la 4 septembrie 1821 prietenului şi bancherului său Douglas Kinnaird, Byron îi dedică piesa. *Dedicaţia* apare pentru prima dată în ediţia din 1832 a operelor complete ale poetului, dar apoi, unii editori o suprimă:

„Dragul meu, Donglas, îţi dedic această tragedie, mai mult pentru părerea bună pe care o ai despre ea, decât din convingerea că ar fi demnă de tine. Chiar dacă meritele ei ar fi de zece ori mai mari decât pot fi, această dedicaţie ar continua, totuşi, să rămână un semn prea mic de recunoaştere a prieteniei active şi constante cu care m-ai onorat în ultimii ani.

Prietenul tău îndatorat şi plin de afecţiune.

Byron".

Iniţial, piesa i-a fost dedicată lui Goethe, aşa cum reiese dintr-o scrisoare trimisă de Byron lui Murray, la 17 octombrie 1820, dar apoi, la 19 ianuarie 1821, poetul îşi retrage *Dedicaţia*, din cauza protestului vehement al lui Murray împotriva aluziilor defăimătoare la adresa lui Wordsworth şi Southey. De altfel, Murray refuzase să o publice chiar şi dacă Byron ar fi insistat. Ea va apărea pentru prima dată în volumul lui Thomas Moore, *Thet Life*, *Letters and Journals of Lord Byron*, 1832, dar [într-o formă prescurtată, înlăturându-se aluziile şi atacurile prea jignitoare la adresa celor doi poeţi şi chiar şi la cea a lui Goethe însuşi. În limba germina, ea apare doar în anul 1899 şi este comentată de criticul A. Brand l în următorii termeni: „Este tonul lui Don Juan, doar în proză".

Deoarece sunt puţine ediţiile, chiar şi cele englezeşti, care o conţin, suntem de părere că ar fi interesant ca cititorul român să aibă prilejul să citească această *Dedicaţie* care a stârnit atât de multe controverse şi a dat naştere la atâtea proteste.

„Baronului Goethe: „Domnule.

În apendice la o operă englezească tradusă de curând în limba; germană şi publicată la Leipsic (ortografia lui Byron) – este citată părerea Dumneavoastră despre poezia engleză, după cum urmează! – «în poezia engleză poate fi găsit geniu, forţă universală, un sentiment al profunzimii, precum şi suficientă simţire şi forţa – dar *toate acestea nu înseamnă poeţi* etc. etc…».

Regret că un mare om comite o mare greşeală. Această părere a Dvs. dovedeşte doar că *Dicţionarul celor zece mii de poeţi englezi* în *viaţă* nu a fost tradus în limba germană. Probabil că aţi citit în versiunea prietenului Dvs. Schlegel dialogul din *Macbeth*:

«Sunt zece mii *Macbeth*
Gâşte.
— Netrebnicule!
Răspuns
Autori – Domnule» (*Macbeth*, *V*, 3, 12 – 13).

Ei bine, dintre cei «zece mii de autori» – sunt, de fapt. O mie nouă sute optzeci şi şapte de poeţi – toţi în viaţă la ora actuală, oricare ar fi operele lor – pe care le cunosc bine librarii. Şi printre aceştia sunt câţiva, care se bucură de o reputaţie mult mai mare decât a mea – cu toate că ea este considerabil mai mică decât a Dvs. Din cauza neglijenţei traducătorilor germani nu cunoaşteţi operele lui William Wordsworth – care are un baronet la Londra care îi desenează frontispicii şi îl conduce la serate şi la teatru; şi un Lord la ţară, care i-a găsit un post la Accize – şi un loc la masă.

— Nu ştiţi, probabil, că acest domn este cel mai mare dintre toţi poeţii din trecut, prezent şi viitor şi, pe lângă aceasta, a scris un *Opus Magnv*. se în proză – în timpul ultimelor alegeri din Westmoreland. Opera sa principală se intitulează *P eter Bell* şi el a privat publicul de e» timp de «douăzeci şi unu de ani», spre marele regret al tuturor celor care au murit între timp – şi care nu vor mai avea ocazia să o citească înainte de reînviere.

— Mai este unul – numit Southey – care e mult mai mult decât un simplu poet – fiind, de fapt, poet *Laureat* – un poet care corespunde cu ceea ce noi în Italia numim Poete *Cesareo* şi ceea ce în Germania voi numiţi – nu ştiu cum – dar cum aveţi un *Caesnr* – doar *Poetul*. Îi menţionez pe aceşti poeţi doar – ca o Mostră – ca să vă edific – ei sunt, de fapt, două cărămizi ale Babelului nostru (cărămizi de *Windsor*), dar pot servi de specimene pentru o clădire.

Se afirmă, de cele mai multe ori – că «ceea ce caracterizează mai ales întreaga poezie engleză este un *Dezgust* şi un Dispreţ pentru Viaţă» – dar eu bănuiesc *însă*, că doar cu o singură lucrare *în proză a Dumn-ovoastră*, aţi stârnit un mult mai mare dispreţ pentru Viaţă, decât au făcut-o toate volumele de poezie engleză scrise vreodată. D-na de Sta A] spune că «„Werther & produs mai multe sinucideri

decât cea mai frumoasă femeie» – şi eu cred cu adevărat că el a scos din această lume mai mulţi indivizi – decât Napo-ieon însuşi – exceptând cerinţele profesiunii sale.

Probabil, ilustre Domn, că Judecata aspră la adresa Dvs. în special şi a poeziei germane în general, făcută de o celebră gazetă din Nord, v-a cam indispus împotriva poeziei şi criticilor englezi. Dar nu trebuie să ne luaţi în seamă criticii, care sunt oameni la locul lor, având în considerare cele două îndeletniciri pe care le practică – îmbrăţişarea legii în Instanţă şi părăsirea ei în afara acesteia. Nimeni nu poate deplânge mai mult judecata lor pripită şi nedreaptă în ceea ce vă priveşte, decât mine. O fac şi i-am declarat-o şi prietenului Dvs. Schlegel, în 1816 la Coppet. În numele celor «zece mii» de confraţi ai mei în viaţă şi al meu personal, am luat cunoştinţă de părerea exprimată cu privire la «poezia engleză» în general – şi care merită să fie avută în vedere, deoarece vă aparţinea. Scopul principal pe care l-am urmărit adresându-mă Dvs. a fost să vă dovedesc respectul şi admiraţia mea sinceră – pentru un om care de o jumătate de veac conduce literatura unei mari naţiuni – şi care va ajunge în Posteritate ca Primul om de litere al Epocii sale.

— Sunteţi fericit, Domnule, nu numai datorită scrierilor care v-au făcut numele celebru, dar şi pentru propriul Dvs. nume – care este suficient de muzical pentru a putea fi articulat de posteritate.

— Aici – aveţi avantaj faţă de unii dintre compatrioţii Dvs. – al căror nume ar deveni, poate, şi el nemuritor – dacă ar putea cineva să îl pronunţe.

S-ar putea crede, din acest aparent ton de neseriozitate, că îmi lipseşte respectul faţă de Dvs. – dar ar fi o greşeală. Când scriu proză, sunt întotdeauna frivol. Considerându-vă, cum o fac cu adevărat şi cu multă căldură – împreună cu toţi ai Dvs. şi cu cele mai multe naţiuni – ca fiind de departe cea mai importantă Personalitate literară care a existat în Buropa de la moartea lui Voltaire, am simţit şi simt dorinţa de a vă dedica lucrarea care urmează, *nu* pentru că ar fi o tragedie sau un *poem* (căci nu mă pot pronunţa dacă e una sau alta – sau amândouă, sau niciuna), dar ca o Dovadă de stimă şi admiraţie din partea unui străin pentru bărbatul ovaţionat de Germania şi numit «Marele Goethe»!

Am onoarea de a fi, cu cel mai sincer respect, al dvs. supus şi umil Servitor.

Byron

Eavenna, octombrie 14, 1820

P.S. Constat că în Germania, ca şi în Italia, se dă o luptă îndârjită cu privire la ceea ce ei numesc *Clasici şi Romantici*, termeni care nu fuseseră supuşi unei clasificări în Anglia, cel puţin când am părăsit-o eu cu patru sau cinci ani în urmă. Unii dintre scriitoraşii englezi (este adevărat) l-au criticat pe Pope şi Swift, dar motivul a fost că ei înşişi nu ştiau să scrie nici proză şi nici versuri, dar nimeni nu s-a gândit că merită să îi aşeze într-o Sectă.

Probabil că aşa ceva a apărut de curând, dar nu ştiu prea multe despre acestea şi ar fi o dovadă de prost gust, încât mi-ar părea rău să cred că aşa ceva este posibil".

Dedicaţia este şi un răspuns la articolul publicat de Goethe în revista sa, „Kunst und Alterthum", din 1820, în care, după ce marele poet german îşi exprimă admiraţia faţă de poemul *Manfred*, şi de originalitatea cu care Byron a tratat tema faustiană, făcând dificilă sarcina criticilor de a găsi elementele împrumutate din *Faust*, face şi unele aluzii la viaţa intimă a lui Byron. După părerea lui Goethe, în *Manfred*, ca şi în întreaga sa creaţie, Byron se descrie pe el însuşi, cu sentimentele, pasiunile şi suferinţele sale. Poetul englez este obsedat şi chinuit de imaginea a doua femei pe care le-a iubit şi faţă de care se simte vinovat. Amândouă apar în *Manfred*, prima, sub numele de Astarteea, a doua, „fără formă sau prezenţă reală, o simplă voce doar". Goethe relatează chiar un incident care se pare că s-ar fi petrecut la Florenţa în timpul şederii lui Byron acolo şi în urma căruia, soţul unei frumoase florentine, iubita poetului englez, şi-ar fi omorât soţia şi ar fi fost apoi descoperit mort, noaptea pe stradă, fără ca ucigaşii să fie descoperiţi vreodată. Aceasta este, în opinia lui Goethe, cauza profundelor remuşcări ale lui Byron.

Byron nu a putut ierta amestecul lui Goethe în viaţa sa intimă şi relatarea unor evenimente mai mult inventate decât reale.

În *Dedicaţie*, Byron face aluzie la *A Biographical Dicţionarţi of Living Authors* (*Dicţionar biografic al autorilor în viaţă*), apărut în anul 1816, la pictorul George Beaumont, fondatorul Galeriei Naţionale de la Londra şi care a desenat frontispiciile pentru volumul de versuri al lui Wordsworth, apărut în 1815; la lordul William Lonsdale, care i-a oferit lui Wordsworth postul de agent fiscal pentru ţinuturile Cumberland şi Westmoreland; la cele două discursuri scrise de acelaşi Wordsworth în

1818, *Two Addresses to the Freeholders of Westmoreland* (*Două apeluri la proprietarii liberi din Westmoreland*). Numindu-i pe cei doi poeţi rivali ai săi, cărămizi de Wind-sor, Byron îi acuză că sunt lachei ai statului. Celebra gazetă din nord este „Edinburgh Review", iar criticii înfieraţi şi aici de Byron sunt Francis Jeffrey şi Henry Brou gham. Remarca Doamnei de Staël cu privire la *Werther* nu figurează în scrierile ei, aşa încât, probabil, Byron a auzit-o rostită de celebra autoare.

Discutând posibilele surse de inspiraţie care i-au servit lui Byron la scrierea tragediei, criticul englez Barry Weller este de părere că, în afara operelor istorice, pe care Byron le prezintă în detaliu, poetul s-a inspirat, fără nicio îndoială, din piesa lui Thomas Ottway, *Venice Preserved* (*Veneţia păstrată*) şi din tragedia shakespearif. nă *Macbeth*. Se regăsesc în piesa sa şi o serie de elemente împrumutate din *I uliu Cezar* şi din *Coriolan*, precum şi din alte drame ale lui Shakespeare. (Este interesant cât de mult a fost influenţat Byron de scrierile marelui Will, din care reţinea, pe dinafară, pagini întregi. Cu toate acestea, de mai multe ori, în scrisori, refuză să recunoască marea admiraţie pe care i-o purta înaintaşului său, iar prietenii credeau chiar că Byron era gelos pe faima lui Shakespeare, aşa cum Petrarca fusese gelos pe Dante.) Se poate stabili o paralelă chiar între Angiolina şi Desdemona, precum şi una între Marino Faliero şi Othello, amândoi fiind eroi militari apreciaţi mai mult în timp de război decât de pace. Unele scene ale tragediei amintesc şi de *Fiesco* (1783) da Sshiller şi de tragedia *Agis* (1786) de Alfieri, pe care Byron le cunoştea şi despre care vorbise cu admiraţie în notiţele din *Jurnal* (20 februarie 1814) şi, respectiv, într-o scrisoare trimisă lui Murray, la 17 iulie 1820.

Byron a fost întotdeauna mândru de acurateţea cu care a redat în tragedia sa istoria Veneţiei, aşa cum a cunoscut-o din studiul atent al analelor veneţiene şi al altor scrieri istorice. De fiecare dată, sursele sale de inspiraţie sunt menţionate pentru ca poetul să îşi poată justifica afirmaţiile şi pentru a nu putea fi acuzat de inventarea unora dintre evenimentele descrise, în *Apendice* a publicat trei fragmente care i s-au părut mai semnificative pentru perioada descrisă în piesă, extrase din lucrări despre Veneţia:

a. O veche cronică veneţiană despre Marino Faliero, în traducerea, apreciată ca excelentă de către Byron, a lui F. Cohen şi intitulată *Story of Mă – rino Faliero*, *Doge XLIX*. *McCCLIV* (*Istoria lui*

Marino Faliero, al 49-lea Doge. 1354). Aici este descris în detaliu complotul pus la cale de Marino Faliero împotriva nobililor veneţieni pentru ca dogele să se proclame Prinţ al Veneţiei. Se vorbeşte despre incidentul cu tânărul Michele Steno, care, umilit şi dat afară de la o petrecere de către doge, îl batjocoreşte pe acesta, scriind cuvinte insultătoare la adresa ducelui şi a soţiei sale, chiar pe scaunul ducal. Marino Faliero este descris de cronicar ca fiind rău, iute a mânie, impulsiv şi ambiţios. Cronica prezintă numele tuturor conspiratorilor, precum şi cele ale membrilor consiliului şi tribunalului care l-au condamnat la moarte pe doge. Se menţionează că dogele a fost îngropat în cripta familiei din Biserica San Giovanni e Paolo şi nu în locul care i s-ar fi cuvenit dacă ar fi murit ca un om cinstit şi nu ca un trădător, în acel loc figurează următoarea inscripţie: „Hic est locus Marini Faletro, decapitaţi pro criminibus" (lat. = aici este locul lui Marino Faletro, decapitat pentru crime).

b. Un fragment, în limba italiană, dintr-o scrisoare în limba latină a lui Petrarca. citat de Byron din lucrarea *Viaggi di Petrarca* (*Călătoriile lui Petrarca*), vol. IV, p. 323, scrisă de Levaţi. Rezultă din scrisoare că Marino Faliero a fost prieten cu Petrarca şi că marele poet considera că dogele are mai mult curaj decât simţ practic, dar că era apreciat pentru înţelepciunea de care dăduse dovadă până în momentul când a acceptat să conspire împotriva republicii.

c. Fragment din lucrarea lui Daru, *Histoire de la République de Venise* (*Istoria Republicii Veneţiene*), vol. V, p. 95, pe care Byron l-a intitulat *Veneţian Sociely and Manners* (*Societate şi moravuri veneţiene*). Se vorbeşte în acest fragment despre excesul de corupţie al societăţii veneţiene despre infidelitatea notorie a soţilor, ca reacţie la interzicerea divorţului, despre curtezane („nostre benemerite meretrici") şi despre poliţia veneţiană care le angaja pentru a-i spiona pe înalţii demnitari. Sunt descrise cazinourile şi localurile de petreceri din Veneţia.

Ca şi în cazul celorlalte piese ale sale, Byron s-a opus vehement la reprezentarea pe scenă a acestei tragedii şi, aşa cum prezisese el, piesa, jucată la 30 aprilie 1821, la Teatrul Drury Lane, a cunoscut doar cinci reprezentaţii şi nu s-a bucurat deloc de succes.

În text apar o serie de anacronisme. Byron vorbeşte despre unele locuri şi monumente celebre ale Veneţiei, Puntea Suspinelor, Statuia lui Coleoni, Scara Titanilor etc., dar toate acestea au fost

construite după moartea lui Marino Faliero, chiar câteva secole mai târziu. Vom menţiona acest lucru când se va vorbi despre ele.

pag. 54

Note la PREFAŢA LUI BYBOX

1 În traducerea lui Constantin I. Niculescu, versurile lui Horaţiu din *Ode*, III, 3, pe care Byron le foloseşte ca motto:

„Dux inquieti turbidus Hadriae".

sunt: „Năvalnic domn ce tulburi Hadria". Năvalnicul domn este austrul, despre care Horaţiu scrie în continuare:

„Lustum et tenacem propositi viram non civium ardor prava iubentium non vultus instantis tyranni mente quatit solida neque Auster". („Pe omul drept şi tare în hotărâri nici furia mulţimii-ndemnând la rău şi nici tiranul crunt la faţă nu pot să-l clatine, nici Austrul.")

2 Marino Faliero (sau Faler sau Faletro) (1274 – 1355), doge al Veneţiei (1354 – 1355), care a favorizat instaurarea unui regim democratic, pentru a se răzbuna pe unii patricieni care îl insultaseră şi pe care Senatul refuzase să îi pedepsească. Conjuraţia fiind descoperită, dogele a fost judecat şi decapitat la 17 aprilie 1355, iar complicii săi pedepsiţi cu multă cruzime.

3 Marino Sanudo (sau Sanuto sau Sanuti), poreclit Cel Tânăr (1466 – 1535), literat şi mare orator, cel mai de seamă istoric al Veneţiei dogilor. Operele sale, *De magistratibus urbis Venetaie* (Despre *dregătorii oraşului Veneţia*), *De origine urbis Venetaie et vita omnium ducum* (*Despre originea Veneţiei şi viaţa tuturor ducilor*) şi cele 58 de volume de *Diari* (*însemnări zilnice*) care se întind din 1496 şi până în 1533, sunt considerate de importanţă majoră pentru istoria Veneţiei şi a Italiei din acea perioadă.

4 Marino Faliero a comandat forţele navale la asediul Zarei, şi nu cele terestre, cum afirmă Byron, sub influenţa lui Morelli, *Istoria dett assedio e della Ricupera di Zara* (*Istoria asediului şi a recuperării Zarei*), o traducere din limba latina a unui document contemporan asediului. Daru comite aceeaşi greşeală. Asediul la care a participat Marino Faliero a avut loc în 1346. Zara (astăzi Zadra, localitate în Iugoslavia, pe Coasta Dalmată) a fost timp de aproape 300 de ani asediată şi pe rând cucerită şi apoi pierdută de veneţieni, de unguri şi de turci.

5 Impunându-şi dominaţia şi asupra Coastei Dalmate, Veneţia a

intrat în conflict cu Croaţia în sec. XI şi apoi cu Ungaria (sec. XI-XV). Iu timpul luptei de la Zara din 1354, rege al Ungariei era Ludovic de An-jou, cel Mare (1342 – 1382).

6 Alesia, oraş în vechea Galie, ocupat de Vercingétorix şi asediat de Iuliu Cezar în anul 52 î.e.n. Capitularea sa, din cauză de înfometare, a marcat sfârşitul rezistenţei galilor (*De Bello Qallico*, VII, 69 – 90).

7 Eugen de Savoya Soissons (1663 – 1736), prinţ şi genera! francez care, fiindu-i refuzate serviciile de către Ludovic al XIV-lea, şi le oferă, în anul 1683, împăratului Leopold I al Germaniei şi se acoperă de glorie învingându-i pe turci la Zenta (1697) şi la Belgrad (16 august, 1717 i, victonicare.au făcut posibilă încheierea păcii de la Pasarovitz din 1719.

8 Capodistria, port în provincia Pola, Italia. A aparţinut Veneţiei începând cu secolul al X-lea. Dominaţia veneţiană slăbind periodic, era necesară o nouă bătălie pentru reinstaurarea ei. La una dintre acestea a participat Marino Faliero.

9 *Podestă*, era, în timpul vechilor comune italiene, un magistrat însărcinat cu administrarea justiţiei şi conducerea armatei. Această ultimă funcţie o exercita doar în timp de război.

10 Thwackum şi Square sunt două personaje din romanul *Tom Jones* de Henry Fielding, care rareori erau împreună fără să se certe. Thwackum este preot (teologul, cum îl numeşte Fielding), tutorele lui Tom şi Blifil, care se bucură de reputaţia unui om deosebit de cult, dar care

41 – Opere IV – Byron este, de fapt, un om limitat. Square, filosoful, este un ipocrit cu pretenţii de mare cunoscător al autorilor antici. „În morală, platonician hotărât, în religie, înclinat spre aristotelism" (III, 3). „Îl mustră cu asprime" („saddles him with a judgement") se referă la un incident din Cartea a V-a 2, când Square, perorând despre accidente, îşi muşcă, din greşeală, limba, iar Thwackum, profitând de ocazie, îl pocneşte cu judecata sa pe spate („takes the Opportunity to clap a Judgement on his Back"): „Răul cel mare era că Thwackum, care se afla de faţă şi care, după cum ştim, osândea toate aceste principii, socotindu-le păgâne şi atee, folosi întâmplarea ca să ţină şi el o altă predica" (trad. Ion Pas şi Petre Solomon).

11 Vettor Sandi, istoric veneţian, autorul lucrării *Principi di Storia Civile de Ha Repubblica di Venesia* (*Principii de istorie* civilă *a*

Republicii Veneţia, 1755).

12 Andrea Navagero (1483 – 1529), om politic veneţian, care şi-a consacrat o mare parte a vieţii studierii literaturii latine şi greceşti, precum şi istoriei Veneţiei, în 1506 i-a urmat lui Marcantonio Sabellico (1436 – 1506) la conducerea Bibliotecii San Marco (Marciana) şi a fost însărcinat să continue scrierea istoriei Veneţiei, începută de înaintaşul său, care lăsase 22 de cărţi, intitulate *Storia di Venezia*. În timpul unei ambasade la Carol Quintul, în anul 1523, a exercitat, la Madrid, o considerabilă influenţă asupra poetului spaniol Boscan.

13 Jacopo Morelli (1745 – 1809), una dintre cele mai de seamă personalităţi culturale ale Veneţiei. Născut într-o familie săracă, s-a consacrat de tânăr preoţiei şi a făcut studii temeinice de greacă, fiind foarte apreciat pentru cultura sa vastă în cele mai selecte şi pretenţioase cercuri veneţiene. La vârsta de 33 de ani i se încredinţează mult râvnita funcţie de custode al Bibliotecii Marciene. Pentru activitatea sa remarcabilă, a fost supranumit Magliabechi timpului său. (Antonio Magliabechi, celebru erudit bibliograf florentin, autodidact, care la moarte, în 1714, a lăsat oraşului Florenţa vasta sa bibliotecă, Malabechiana, ca-e avea să devină Biblioteca Naţională din Florenţa.) A fost foarte apreciat de Napoleon, care vo; a să îi pună alături de cei opt străini celebri, membri ai Academiei Franceze, împăratul Austriei, Francisc I, l-a numit consilier imperial. Este autorul a şaizeci şi două de publicaţii şi lucrări, printre care şi cea despre care vorbeşte Byron, *Monumenti Veneziani di Varia Lettera ura* (*Ctipodopere ale literaturii vene iene*). Biblioteca şi manuscrisele sale au fost oferite Bibliotecii Marciene.

14 Pierre Antoine-Noel-Bruno, conte de Daru (1767 – 1829), om politic şi istoric francez, intendent al casei imperiale în 1805, Membru al Academiei Franceze din 1806, intendent general al armatei franceze în timpul campaniilor din Austria şi Prusia. Pe când se afla în exil după înfrângerea lui Napoleon, a scris lucrarea *Histoire de la République de Venise*.

15 Jean-Charles Leonard Simonde de Sismondi (1773 – 1842), istoric şi economist elveţian, autorul, printre altele, al lucrării, *Histoire des repu-blifues Unliennes aux Moyen Ages* (*Istoria republicilor italiene în Evul Mediu*) şi al unei *Histoire des Français* (*Istoria francezilor*). A fost apreciat şi în calitate de critic literar.

16 Marc-Antoine Laugier (1713 – 1769), istoric francez, autorul

lucrării *Histoire de la Republiyue de Venise* (*Istorici Republicii Veneţiene*) apărută în 12 volume, între 1759 şi 1786 şi atât de celebră, încât a fost tradusă în italieneşte.

17 Michele Steno, un tânăr veneţian care, insultându-l pe doge şi nefiind pedepsit decât cu doul luni de închisoare şi un an de exil, a devenit unul dintre pretextele complotului pus la cale de Marino Faliero.

18 „Alţii au scris că din cauza unei bănuieli de gelozie a acestui doge (Michel Steno) a fost îndepărtat cu brutalitate" (it.).

19 „Din alte izvoare veneţiene aflăm că nu doar dorinţa de răzbunare l-a condus la complot, ci însăşi ambiţia sa înnăscută şi înveterată de a deveni cu orice preţ principe independent" (it.).

20 Cei Patruzeci (Quarantia) – vechi tribunale ale oraşelor italiene, formate din patruzeci de membri, care judecau atât cauzele civile, cât şi pe cele penale, iar uneori, cum se întâmpla la Veneţia, judecau şi în calitate de nstanţă supremă.

21 Michele Steno nu a fost, cum afirmă Sandi şi alţi istorici, unul dintre capii celor Patruzeci în 1355, ci doar douăzeci de ani mai târziu, în 1375.

22 Dogaressa (soţia dogelui) era Aluica Gradenigo, născută în prima decadă a secolului al XIV-lea şi devenită ducesă când avea mai mult de 45 de ani, deci în niciun caz nu mai era tânără cum se afirmă în text.

23 John Moore (1729 – 1802), medic şi om de litere scoţian care, între 1773 şi 1778, a făcut mai multe călătorii în străinătate, în urma cărora a publicat, în 1779, lucrarea intitulată *A View of Society and Manners în France*, *Switzerland and Germany* (*Privire asupra societăţii şi moravurilor din Franţa*, *Elveţia şi Germania*), iar în 1781, pe cea la care face Byron aluzie, *A Vieio of Italij* (*Scene italiene*).

24 *Zeluco* este titlul romanului lui John Moore, apărut în 1789 şi care s-a bucurat de cea mai mare popularitate printre scrierile sale.

25 Iată cum este relatat incidentul: „Doamna respectivă şi-a imaginat că fusese insultată de un tânăr nobil veneţian la un bal public şi s-a plâns cu multă înverşunare soţului ei. Bătrânul doge, care făcea tot ce îi stătea în putinţă să îi facă pe plac soţiei, s-a hotărât să îi dea satisfacţie deplină".

26 Abigail, lady Masham (? – 1734), favorita reginei Anne a Angliei, care s-a bucurat de o autoritate deosebită la palat şi sub

influenţa căreia, în 1710, regina limitează puterea ducelui de Marlborough, schimbând totodată cabinetul din Whig în Toiy. În lucrarea *Siècle se Louis XIV* (*Secolul lui Ludovic al XIV-lea*, 1751), Yoltaire povesteşte că, prefăcându-se că nu e atentă, ducesa de Marlborough a turnat, „din greşeală", apă, pe Abigail Masham, pe când cele două rivale se aflau în prezenţa suveranei.

27 John Churchill, duce de Marlborough (1660 – 1722), general pl om de stat britanic, unul dintre marii conducători de oşti din istorie, în timpul domniei reginei Anne, datorită influenţei pe care soţia sa, Sarah Jen-nings. O avea la curte, Marlborough a cunoscut cele mai înalte onoruri, dar apoi, certându-se cu noua favorită, lady Masham, a pierdut simpatia suveranei. El nu a fost înfrânt însă numai de intrigile de la curte, ci şi de cele ale partidelor politice pe care le detesta, motiv pentru care ele nu i-au dat mână liberă în ceea ce făcea şi în hotărârile pe care voia să le ia în luptă.

28 Pacea de la Utreent (Ţările de Jos) din anul 1713 a pus capăt Războiului de succesiune la tronul Spaniei, război în timpul căruia ducele de Marlborough s-a distins în nenumărate bătălii. Cu toate că Byron o numeşte lipsită de glorie, prin această pace, Anglia a devenit stăpâna Gibraltarului şi a insulei Minorca, a fost recunoscut dreptul Casei da Hanovra la tron şi, totodată, a câştigat o serie de avantaje comerciale.

29 Ludovic al XIV-lea (1638 – 1715), rege al Franţei din 1643. Nenumăratele războaie în care a împins Franţa, şi care au culminat cu cel de succesiune la tronul Spaniei, au epuizat ţara şi au dus la încheierea unor acorduri de pace în dezavantajul ei.

30 Ministrul lui Ludovic al XIV-lea este Mi chel Le Tellier, marchiz de Louvois (1641 – 1691), subsecretar de stat la Ministerul de Război, cel care a reorganizat armata franceză şi a avut o mare influenţă în politica externă. Byron îl citează însă aici din cu totul alte motive. Louvois se pare că ar fi supravegheat lucrările de construcţie ale Domului Invalizilor din Paris, iar semnele sale heraldice au fost sculptate în diferite locuri pe clădire. Ludovic, supărat pe ministrul său, a dat ordin ca ele să fie înlăturate. Totuşi, una dintre ferestre, împodobită cu labe de lup (*loup-voit*, fr. = lupul vede) sculptate, a rămas ca semnătură a ministrului.

31 Lucreţia, soţia lui Tarquinius Collatinus, care, fiind necinstită de către Sextus, fiul lui Tarquinius Superbus, şi-a rugat soţul să o

răzbune şi apoi şi-a înfipt pumnalul în inimă. Moartea ei tragică a dus la declanşarea unei mari revolte la Roma, în urma căreia Tarquinii au fost alungaţi şi a fost instaurată republica (510 î.e.n.).

32 Cava sau Florinda, fiica contelui spaniol Julian, care a fost necinstită de ultimul rege vizigot din Spania, Roderick (710 – 713). Legenda spune că scârbit de fapta regelui, Julian l-a predat pe acesta maurilor care invadaseră Spania.

33 Clusium, vechea capitală a Etruriei, al cărei rege, semilegendar, Lars Porsenna, ar fi cucerit Roma şi i-ar fi readus la tron pe Tarquini, în jurul anului 500 î.e.n. Conform unei alte legende, eroismul poporului roman l-ar fi făcut pe Lars Porsenna să abandoneze lupta.

34 Frederick Wilhelm II (1744 – 1797), rege al Prusiei (1786 – 1797), se parefcă i-ar fi recomandat abatelui de Bernis: „Evitez de Bernis la steiile abundance" (fr. – „Evitaţi abundenţa sterilă, *ƒ e* Bernis"). Fraza aceasta apare într-una din epistolele în versuri ale lui Frederic cel Mare, care îşi bătea joc de versurile mediocre ale abatelui francez.

35 Franc, ois Joachim de Bernis (1715 – 1794), prelat şi poet francez, autorul unor versuri scurte care i-au atras admiraţia doamnei de Pompadour şi i-au asigurat o avere îndestulătoare, precum şi porecla" Babet la Beuquetiere (Babet, florăreasa). A fost ambasador şi Ministru de externe sub Ludovic al XV-lea, iar apoi cardinal şi ambasador la Veneţia şi la Roma.

36 Jeanne-Anteinette Poisson, marchiză de Pompadonr (1721 – 1764), favorita regelui Ludovic al XV-lea, a cărei infhienţă a fost deosebit de nefastă, antrenând Franţa în Războiul de Şapte Ani şi la semnarea celor două tratate de pace de la Versailles din 1756 şi 1759 care apropiau foarte mult Franţa de politica dusă de Austria. Referindu-se la ea, Frederic al II-lea, împăratul Sfântului Imperiu Roman şi viitorul împărat al Austriei, numeşte domnia ei: „le regne du Cotillon" (fr. = domnia Cotilonului). Se spunea despre împărat şi că ar fi declarat despre ea: „Je ce la connais pas" (fr. = „N-o cunosc") şi că ar fi adăugat că Franţa nu este ţara păstorilor şi păstoriţelor. El a mers chiar până acolo încât să îşi boteze ogarul, care dormea cu el în pat, Madame de Pompadour.

37 Rosbach, sat în Saxa, unde Frederic al II-lea i-a înfrânt în anul 1757 pe francezii conduşi de Soubise şi pe aliaţii Jor austrieci,

înfrângerea a fost atât de gravă şi de dureroasă pentru Franţa, încât după aceea, Soubise a fost luat în batjocură pe străzile Parisului, unde se putea auzi următorul catren:

„Soubise dit, la lanterne à la main:
«J'ai beau chercher: ou diable est mon armée?
Elle était purtant la hier matin.
Mă la t-on prise, ou l'aurais-je e garee?»".

(„Soubiso zicea, cu lanterna în mină: / «Am căutat mult şi bine: unde naiba mi-e armata? / Şi totuşi era aici ieri dimineaţă. / Mi-or fi luat-o sau oi fi rătăcit-o?»")

88 Dermot MacMurrough sau MacMurchad (m. 1171), rega irlaadaz al provinciei Leinster. În jurul anului 1152 a intrat în conflict cu nobilul Tigernan O Ruairc, stăpânul ţinutului Breifne şi, din dorinţa de răzbunare, Dermot îi seduce nevasta, pe Daarbhorgil, pe care însă nu o iubea. Soţul insultat cere ajutor regelui din Connaught, iar Dermot este silit, în anul 1166, să se refugieze în Anglia, unde cere sprijinul regelui Henric al II-lea. Cu permisiunea acestuia, Dermot se reîntoarce în Irlanda, însoţit de o armită formată din soldaţi din Ţara Gdliloi. Pentru a-şi asigura protecţia lor îndelungată, Dimnt îşi căsătoreşte fiica, pe Eva, cu Richard Stronghow, duce de Pembroke, din casa de Clare, conducătorul velşilor. Prin fapta sa, Dermot a facilitat pătrunderea englezilor în Irlanda. Aceştia au colonizat oraşele Waterford, Wexford şi Dublin şi au pregătit invazia pe care o punea la cale Henric al II le-a şi în urma căreia Irlanda devenea posesiune engleză. Velşii aduşi de Dermot nu au avut prea multe dificultăţi în a fi acceptaţi de populaţia irlandeză, deoarece erau şi ei de origine celtică şi, curând după încetarea luptelor, s-au amestecat cu irlandezii, contractând căsătorii şi ducând un trai paşnic.

39 Marie Antoinette (1755 – 1793), re-ini, a Francei, soţia lui Ludovic al XVI-lea. Era o femeie ambiţioasă şi imprudentă, opusă reformelor şi care, curând după urcarea pa tron a soţului ei, a devenit foarte nepopulară. Politica ei era puternic influenţată de mama sa, împărăteasa Austriei, Maria Theresa. A murit pe eşafod.

40 Louis Philippe-Joseph (1747 – 1793), duce de Orléans, cunoscut sub numele de Philippe Egalită. Duşman înveterat al reginei, a jucat un rol important în timpul Revoluţiei Franceze şi a mers chiar până acolo, încât a fost de acord cu condamnarea la miarte a vărului său, regele. Fiind apoi compromis, a murit pe eşafod.

41 Familia de Bourbon, veche familie regală, care a domnit în Franţa, Spania, în Regatul celor Două Sicilii şi la Parmi. Îşi trage numele de la Castelul Bourbonnais, al cărui prim stăpân a trăit în secolul al IX-lea. Primul, rege Bourbon al Franţei a fost Henric al IV-lea, ai cărui descendenţi au domnit apoi în Franţa până în anul 1830, când Carol al X-lea a fost silit să abdice. Prima expulzare a Bourbonilor a avut loc în 1792 şi ei nu au mai revenit la tron până în anul 1814, după înfrângerea lui Napoleon.

42 „*Taeierrima causa belii*" (lat. = hidoasa cauză a războiului) este un citat din Horaţiu, / *Satire*, 3, 107 – 108/137 – 138:

„N-am fuit ante Helenam cunnus *laeterrima belii causa*, şed ignoris perierunt mortibus illi; „(N-a fost numai Elena, aşa cum credem noi, Femeia pentru care a fost purtat războaie; trad. A. Hodoş – Th. Măinescu)

43 Domitian (51 – 96), împărat roman (81 – 96), obsedat de ideea de lege şi ordine şi devenit un adevărat despot. A fost omorât din ordinul soţiei sale, după ce îşi condamnase la moarte propriul văr, fără vreun, motiv serios (Suetoniu, XII, 15).

44 Commodus (161 – 92 î.e.n.), împărat roman (180 – 92), fiul lui Marcus Aurelius. Licenţios şi vulgar, plin de sine şi îngâmfat, a fost urât de întreaga lume şi, în cele din urmă, ucis de iubita sa şi de slujitori apropiaţi (Gibbon, *Declinul şi căderea Imperiului Roman*, IV). 46 Caius Caesar Germanicus, poreclit Caligula (12 – 41), împărat roman 37 – 41). Mintea sa a fost afectată de o boală necruţătoare care i-a transformat denmia într-un şir nesfârşit de cruzimi îngrozitoare şi despotism. A murit şi el asasinat.

46 Oliver Cromwell (1599 – 1658), lord protector al Angliei. Se spune despre el că, în ciuda calităţilor fale indiscutabile, a dat totuşi dovadă de destulă cruzime şi intoleranţă. În 1638 se pare că se îmbarcase deja pe vaporul care urma să plece în America, când i s-a comunicat că îi fusese respinsă cererea de părăsire a Angliei.

47 Carol I (1CCO-1649), rege al Angliei (1625 – 1649), silit să abdice la declanşarea Revoluţiei şi a Războiului civil. Armata sa este înfiinţa în 1644 şi în 1645, regele e capturat, judecat şi decapitat. 48 Davie Gellatley, unul dintre personajele secundare ale romanului *Wa-verley* (1814) de Walter Scoţi. El este „Inocentul" care rosteşte în roman unele dintre cele mai frumoase versuri ale autorului. 49 Byron reproduce în *Trenată* versiunea italiană a textului lui Laugier, vol. IV, p.

30 – 31.

60 Scara Titanilor sau a Giganţilor este impunătoarea scară de marmoră din Palatul Dogilor de la Veneţia, construită între anii 1480 şi 1501, de Antonio Rizo. Îşi trage numele de la cele două statui gigantice, care îi reprezintă pe Keptun şi pe Marte şi care au fost sculptate în 1544 de Jacoppo Tatti Sansovino.

61 Este vorba despre statuia ecvestră a condotierului Bartholomeo Coleoni (1400 – 1475), făcută de Andrea Verocchio şi turnată în bronz de Ales-sandro Leopardi, în anul 1496.

62 Ordelafo Faliero, doge al Veneţiei între 1102 şi 1117, învingătorul de la Zara din 1117. El este cel care a fondat Arsenalul în anul 1104. În 1120 a murit în luptă împotriva Zarei, care se revoltase din nou.

63 Zara fur. d cucerită de unguri, dogele Enrico Dandolo îi convinge pe conducătorii celei de a Patra Cruciade (1202 – 1204) să recucerească oraşul. Cruciaţii îl cuceresc şi îl devastează în 1202, motiv pentru care sunt condamnaţi de Papă.

64 Vitale Faliero, doge al Veneţiei (1084 – 1096).

65 Matthew Gregory Lewis (1775 – 1818), scriitor englez, autorul romanului *The. JUonk* (*Călugărul*, 1796). A mai scris drame şi poezii.

66 Sir William Drummond (1770 – 1828), autorul scrierii *Academicul Questions* (*Chestiuni academice*), foarte apreciat de Byron. Până în 1809 a fost diplomat, iar apoi s-a retras din viaţa publică şi s-a consacrat preocupărilor sale literare.

67 Joanna Baillie (1762 – 1851), dramaturgă şi poetă scoţiană, prietenă cu Walter Scott, care a apreciat-o în special pentru primul ei volum de piese, intitulat *Plays on the Passions* (*Piese ale pasiunilor*), apărut în 1798 şi care cuprindea piesele *Basil* şi de *Montfort*. Drama ei cea mai celebră, *The Family Legend* (*Legendă de familie*), a fost jucată în 1810.

58 Henry Hart Miâman (1791 – 1868), profesor de poezie la Oxford, dramaturg şi, mai ales, celebru istoric. Cea mai cunoscută piesă a sa a fost *Fazio* (1815), a cărei acţiune este plasată în Italia.

59 John Wilson (1785 – 1854), om de litere şi filosof englez, ziarist şi pamfletar la „Blackwood's Edinburgh Magazine". Este jautorul poemului *The City of the Plague* (*Oraşul ciumei*, 1816).

60 *The Făli of Jerusalem* (*Căderea Ierusalimului*, 1820) este un

poem scris de H.H. Miâman.

61 Horace Walpole (1717 – 1797), scriitor englez, celebru astăzi mai ales pentru scrisorile sale pline de farmec şi deosebit de interesante din punct de vedere autobiografic, social şi politic. Vezi şi notele 63 şi 65 care urmează.

62 *Ethimid* (1802), piesă de Joanna Baillie.

63 *The Castle of Otranio* (*Castelul din Otranto*), apărut în 1765, este romanul lui Walpole care deschide seria romanelor de groază în care va excela Anne Radcliffe.

64 *Ultimus Romanorum* (lat. = cel din urmă dintre romani) este numele pe care Brutus i l-a dat prietenului său, Caras Cassius Longinus, unul dintre conjuraţii care l-au ucis pe Iuliu Cezar. A murit pe câmpul de luptă de la Philippi. Aici Byron foloseşte metafora pentru a-şi manifesta admiraţia faţă de personalitatea şi opera lui Horace Walpole.

65 *The Myslerious Mother* (*Mama misterioasă*, 1768), este o tragedie scrisă de Walpole şi care s-a bucurat de mult succes.

66 Israele Bartuccio este numele sub care se ascunde, de fapt, căpitanul de marină Bertuccio Ixarella, care fusese lovit fără niciun motiv de Giovanni Dandolo, un tânăr nobil iute la mânie. Dorind să se răzbune atât pe duşmanul său, cât şi pe ceilalţi nobili din Veneţia, Bertuccio s-a alăturat complotului pus la cale de Marino Faliero. În *Cronica* din care citează Byron în *Apendice*, cel ofensat lucra la Arsenal şi fusese lovit de un nobil din casa Barbaro. Nici numele celui lovit şi nici cel al ofensatorului nu sunt menţionate. Aici Bertuccio apare doar ca un simplu participant la complot. Filippo Calendario, care figurează cu propriul său nume în piesă, dar pe care Byron îl face pietrar, este prezentat în aceeaşi *Cronică* din *Apendice* ca fiind căpitan de marină, deosebit de dornic să participe la complot. Cei doi au fost arestaţi printre primii, judecaţi şi condamnaţi la moarto prin spânzurătoare. Trupurile lor neînsufleţite au fost atârnate de stâlpii cei roşii ai balconului din care dogii priveau luptele cu tauri.

Note la Nota lui Byron la PREFAŢĂ

1 *De Montfort*, piesă de Joana Baillie, pusă în scenă de Kemble şi Sarah Siddons în anul 1800.

2 William Sotheby (1757 – 1833), traducător englez din Homer, Vergi-liu şi Wieland. Este autorul piesei *Ivan*, reprezentată pe scena de la Drury Lane la propunerea lui Byron.

3 Samuel Taylor Coleridge (1772 – 1834), unul dintre marii poeţi romantici şi critici literari englezi, care a scris şi trei piese de teatru, *The Făli of Rolespierre* (*Căderea lui Robespierre*. 1794), *Zápolya* (1817) 1 şi *Osorio*, piesă scrisă înainte de 1798, dar jucată sub titlul *Remorse* (*Remuşcarea*) în 1813, pe scena de la Drury Lane. La 31 martie 1815 Byron îi scrie lui Coleridge sugerându-i să scrie o nouă tragedie pentru Drury Lane.

4 *The School of Scandal* (*Şcoala scandalului*) este celebra comedie a lui R.B. Sheridan, jucată pentru prima dată în 1777.

O Charles Dibdin (1745 – 1814), dramaturg englez şi autor de cântece. A publicat în 1795 lucrarea intitulată *History of the Stage* (*Istoria scenei*) şi a regizat mai multe piese la teatrele Haymarket şi Lyeeum din Londra.

6 Charles Robert Maturin (1780 – 1824), unul dintre principalii autori de romane de groază şi mister, alături de Anne Radcliffe şi de M.G. Lewis. Tragedia sa, *Bertram*, a fost pusă la Drury Lane, de către Kean, la recomandarea lui Walter Scott şi a lui Byron. Piesa s-a bucurat de un deosebit succes. A mai scris apoi încă două tragedii, *Manitel* (1817) *şi Fredolfo* (1819), dar ele au cunoscut un eşec răsunător. Maturin va rămâne însă cunoscut mai ales pentru romanul său de groază, *Mel-moth the Wanderer* (*Melmoth rătăcitorul*), publicat în 1820. Giovanni Antonio Calignani (m. 1821) a fondat la Paris revista „Cali-gnani's Messenger" în 1814, pe care Byron o numeşte aici „Parisian Gazette". Revista se bucura de foarte multă popularitate în rândul englezilor stabiliţi în Europa. După moartea lui Calignani, revista a continuat să apară sub îngrijirea fiilor săi, John Anthony (1796 – 1873) şi William (1798 – 1882), care publicau şi textele unor cărţi apărute în Anglia.

8 Charles-Kemble (1775 – 1854), celebra actor englez, remvreat rrui „ales în rolurile comice, dar şi în irite tragedii shakespeariene. Este fratele mai mic al celebrei tragediene Sarah Siddons şi al actorului John Philip Kemble, precum şi tatăl actriţei Anne Frances Kemble.

9 Thomas Potter Cooke (1786 – 1864), actor englez care în tinereţe fusese marinar. A jucat pe aproape toate scenele engleze ale timpului, încheindu-şi cariera pe cea a teatrului Drury Lane.

10 Edmund Kean (1789 – 1833), unul din mirii actori tragici englezi, care a excelat în Shylock, Richard al III-lea, Hamlet, Othello, Iago, Macbeth şi Lear.

11 Robert William Elliston (1774 – 1831), unul dintre cei mai populari actori ai teatrului Drury Lane. Leigh Hunt îl considera chiar egalul lui Garrick în tragedie. A excelat în Hamlet, Rormo, Hatspur, iar la bătrâneţe l-a jucat cu foarte mult succes pe Falstaff. El este cel care în 1821 a pus în scenă *Marino Faliero*, din prietenie şi admiraţie pentru Byron.

12 *Comedia gentlemanului* poate fi sau *The Gentleman* Dzneiny *Master* (*Maestrul de dans cel galant*, 1673) de William Wycherley (1640 – 1716) sau „zie *Gentleman Usher* (*Uşierul galant*, 1603) da George Chapmia (? 1559-P1634).

13 Eliza O'Neill (1791 – 1872), actriţă engleză care a debutat la teatrul Covent Garden în rolul Julietei. Spectacolul s-a bucurat de un asemenea succes, încât a fost jucat fără întrerupare timp de cinci ani. S-a retras de timpuriu, în 1819.

14 Siddonii sunt Sarah şi soţul ei, William.

15 Jean François Paul da Gondi, Cardinal de Retz (1613 – 1679), ora politic şi scriitor francez. A participat activ la Frondă, organizând Ziua Baricadelor, ceea ce i-a atras arestarea şi trimiterea la Bastilia. Este autorul unor interesante *Memorii*. A fost un apreciat om de spirit.

16 James Graham, marchiz de Montrose (1612 – 1650), general scoţian, partizan al lui Carol I.

pag. 62

Note la MARINO FALIERO

l Consiliul „Celor Zece" (Consiglio dei Dieci), tribunal secret format din 10 membri (în afară de doge), ales pentru prima dată la Veneţia la 10 iulie 1310, pentru păstrarea ordinii publice şi apărarea Republicii. Era ales pe o perioadă de şase luni. A exercitat o putere nelimitată asupra vieţii publice şi personale a cetăţenilor şi a controlat politica veneţiană, mai ales în ceea ce priveşte relaţiile cu alte state.

2 *Signori*.

— Signoria consta, de fapt, din doge. cei şase consilieri ducali şi cei trei „Capi" ai Consiliului celor Patruzeci. Poate, sub influenţa lui *Othello*, I, 2.18, Byron foloseşte termenul într-un sens mai general, pentru a-i desemna pe toţi conducătorii de vază ai Veneţiei.

3 Avogadori, trei magistraţi ai Republicii veneţiene, care aveau sarcina de a supraveghea respectarea legilor şi, dacă era necesar, aveau dreptul de veto asupra deciziilor Senatului şi ale Marelui Consiliu (Gran Consiglio). Niciun act al Consiliului nu era validat dacă

la dezbatere nu participa cel puţin unul dintre Avogadori.

4 Cuvintele pe care dogele nu îi permite nepotului său, Vincenzo, să le repete, sunt următoarele: „Marino Faliero, Doge, dalia bella moglie altri la cde, cd egli la mantiene" (it. = „Marino Faliero cel cu soţia frumoasă, altul se bucură de ea, dar el şi-o păstrează"). Ele sunt citate de Byron din lucrarea lui Sanuto, *Vitae Ducum Venelorum*. Navagero oferă altă variantă: „Be-cco Marino Fa] ic r dalia bella mogier" (it. = „Marino Falier cel încornorat de frumoasa soţie"). 6 Vezi *Le titeroncinul*, 8: 37: „Şi vei fi de spaimă, de pomină şi de râs la toate popoarele" şi *III Regi*, 9: 7: „şi Israel va fi de pomină şi de râs între toate popoarele".

6 Byron este aici evident influenţat de *înllinzirea Scorpiei*, IV, 3, 4 – 6: „Beggars, that come unto my father's door, / Upon entreaty have a present alms" („Şi cerţeterii de la poarta tatii/ Primeau pomană"– trad. Dan A. Lăzărescu).

7 Vezi *Daniel*, 5: 27.

8 Aluzie la cuvintele rostite de Iuliu Cezar atunci când şi-a repudiat soţi», pe Pompeia, bănuită de a fi înşelat cu tânărul Clodius. Ele apar în Plutarh, *Vitiile paralele*, *Iuliu Cezar*, XI: „Cezar o repudie pe loc pe Pempeia şi, chemat să depună mărturie împotriva lui Clodius, declară că nu are nicio cunoştinţă de faptele care i se imputau acuzatului. Declaraţia aceasta părând foarte ciudată, acuzatorul îl întrebă atunci pentru ce şi-a repudiat soţia. «*Din pricină – răspunse dânsul – că solia unui Cezar nu trebuie nici măcar să fie bănuită*» „(trad. Nicolae-Bogdan).

9 Enrico Dandolo (1108 – 1205) a devenit dege în 1192. Alături de participanţii la Cruciada a IV-a a cucerit Zara şi a asediat Constantinopolul. Lui îi datorează Veneţia hegemonia în Marea Mediterană. Byron, vorbind despre „refuzul coroanei cezarilor", se referă la tronul imperial de la Constantinepo], care îi fusese oferit lui Dandolo, dar pe care acesta îl refuzase (Gibbon, LXI). 10 Versul acesta este inspirat din *Macteth*, I, 7, 20:

Byron: „TLat we most surely might de vise together / His *taking off*". Shakespeare: „The deep damnation of his *ţaling-ofl*" („Păcatul greu al omorârii sale". – trad. Tun Vinpa-l omorâr Ji sale". – trad. Ion Vinea).

11 Briareu, gigant din mitologia greacă, fiul Cerului şi al Pământului, care avea cincizeci de capete şi o sută de braţe. A fost împins în mare de Neptun şi ferecat în lanţuri sub muntele Etna de

către Jupiter. Numele de briareu este folosit astăzi pentru a-l desemna pe un om sau chiar un grup de oameni ale căror eforturi par să se multiplice.

12 În versul: „Of darkly – brooding thoughts" („Mi-e încă planul cam ceţos în minte"), Byron a preluat o imagine din *Dedicaţia* lui Dryden la piesa sa, *The Bivol Ladies* (*Rivalele*, 1664), adresată lui Roger Boyle, conte de Orrery: „Acest cadou neînsemnat v-a fost destinat cu mult timp înainte de a deveni Piesă, pe când era doar o masă confuză de Gânduri («When it was only a confus'd Mass of Thoughts»), rostogolindu-se unele peste altele în întuneric".

13 Bătălia de la Sapienza dintre veneţieni şi duşmanii lor, genovezii, s-a dat la 4 noiembrie 1354. Veneţienii erau conduşi de Nicol6 Pisani, iar genovezii, care au obţinut victoria, de către amiralul Paganino Doria Insula Sapienza se află în Mo rea.

14 Treviso, oraş italian unde Marino Faliero a deţinut un post important în administraţie şi unde, se pare, că l-ar fi pălmuit pe episcop.

15 Cuvintele acestea sunt luate întocmai din *Macteth*, III, 4, 12: „There's blood upon thy face" („Ai sânge pe obraz" – trad. Ion Vinea).

16 Un nou citat aproape exact tot din *Macbeth*, III, l, 90: „We are men, my lege" („Oameni suntem").

17 Proverbul acesta apare la Shakespeare în /// *Henric al VI-lea*, II, 2, 17: „The smallest worm will turn being trodden on" („Plăpândi chiar, reptila se întoarce / Şi-nfrantă pe acela ce-o striveşte" – trad. Barbu Solacolu).

18 Şeful Arsenalului (Amiraglio) era un ofiţer care comanda atât Arsenalul cât şi gondola dogelui, Bucentaur, de a cărui securitate răspundea cu propria sa viaţă, chiar dacă izbucnea vreo furtună puternică, în timpul interregnului, făcea parte din garda călare de la palatul ducal şi purta stindardul cel roşu, mergând înaintea dogelui la inaugurare. Arsenalul era, iniţial, şantier naval, dar servea şi pentru fabricarea, şi depozitarea armator.

19 Hidra, în mitologia greacă, şarpe de mare cu nouă capete. Când i se tăia unul dintre ele, altele două îi creşteau la loc. A fost omorâtă de Hercule. Imaginea aceasta este preluată, probabil, din *Fiesco* de Schil-ler, unde, în actul I, scena 13, stăpânirea familiei Doria este comparată cu o puternică hidră.

20 Clopotele de la San Marco erau trase doar din ordinul

dogelui. Unul dintre pretextele că e puteau declanşa alarma era vederea la orizont a unei corăbii genoveze. Genova era rivala cea mai înverşunată şi cea mai de temut a Veneţiei.

21 *Pozzi* (it. = puţuri), celule subterane, umsde şi sumbre ce se aflau în închisorile de sub Puntea Suspinelor.

22 Sotti Piombi (it. = sub plumbij, celule fortificate, foarte calde vara, construite deasupra camerei în care se întruneau Cei Zece, chiar sub acoperişul închisorii. Atât *pozzi*, cât şi aceste celule au fost construite după moartea lui Marino Faliero.

23 Puntea Suspinelor lega Palatul Dogilor de închisoarea unde erau supuşi la cazne cei osândiţi din ordinul Celor Patruzeci. A fost construită doar în anul 1600 de către Antonio Contino, deci la aproape trei secole după Marino Faliero.

24 Stixul, în mitologia greacă, era râul din Hades pe care trebuiau să îl traverseze sufletele celor morţi în drumul lor de pe pământ spre lumea subpământeană.

25 Referindu-se la versul: „Ne-ar to the church where sleep my sires", iată ce îi scria Byron la 12 octombrie 1820 lui John Murray: „Dogii erau şi ei îngropaţi în Biserica San Marco *înainte* de Faliero; este interesant că la moartea predecesorului său, Andrea Dandolo, Cei Zece au decretat că *toţi viitorii* dogi să *fie îngropaţi împreună cu familiile lor în propriile lor biserici – s-ar părea ea dintr-un presentiment*. Astfel încât tot ceea ce se spune despre *Strămunii săi dogi* (Ancestral Doges), ca fiind îngropaţi în Biserica Sf. Ioan şi Sf. Paul, se abate de la realitate, *ei fiind de fapt îngropaţi în Biserica San Marco*. *Fă o notă* despre acest lucru şi semneaz-o *Nota Editorului*. Pretind să se respecte ade» vărul pentru că nu vreau să fiu luat în zeflemea din cauza unor fleacuri «a acesta. Despre piesă [criticii şi cititorii] pot spune ce poftesc, dar nu şi despre obiceiurile şi *personajele* pe care le prezint – ele existând, cândva, în realitate".

26 Versul: „By *sweet revenge* on all that's base în Venice" reaminteşte de *Ooriolan*, V, 3, 45: „O! a k ss / Long as my exile, *sweet* as my *revenge*/" („Ah, o sărutare / Precum este surghiunul lungă, dulce / Ca răzbunarea!" trad. Tudor Vianu).

27 O nouă imagine shakespeariană, din *Troilus şi Cressiă a*, III, 3, 174, de data aceasta: „Love, friendship, charity, are subjects all / To en-vious and *calumniating lime*". („Prietenia, dragostea robesc / Sub vremea bârfitoare şi pizmaşă"-trad. Leon Leviţchi). Byron vorbeşte

despre „*calwmnies of time*” („clevetirea timpului”).

28 Iuliu Cezar (100 – 44 î.e.n.), marele om politic şi general roman care „spre sfârşitul vieţii, a devenit dictator, fără însă a limita drepturile democratice.

29 Lucius Sergius Catilina (109 – 61 î.e.n.), patrician şi om politic roman, lipsit de scrupule, care a condus un complot nereuşit împotriva oligarhiei senatoriale. Complotul a fost denunţat de Cicero în anul 63, iar Catilina a căzut în luptă la Pistoia.

80 Data exactă a naşterii lui Marino Faliero nu se cunoaşte, dar se crede că el avea sub 75 de ani când a avut loc conspiraţia, aşa încât trebuie să se fi născut cam între 1280 – 1285.

81 Cuvintele: „The dying Roman said, twas but a name „(„«E doar un nume» – a zis murind romanul”), sunt, după părerea istoricului Dion Cassius (155 – 235), acelea pe care le-ar fi rostit Brutus înainte de a-şi da ultima suflare şi pe care le cita dintr-o tragedie greacă: „O, virtute nenorocită! tu nu erai decât un simplu cuvânt, şi totuşi, eu te-am preţuit ca pe o faptă; tu erai, de fapt, sclava fortunei”.

82 în indiferenţa pe care o manifestă faţă de moravurile prea libere ale veneţienilor şi faţă de viaţa de plăceri, Angiolina se apropie de Desde-mona. (Vezi *Othello*, *I*, 2, 68 – 69 şi IV, 3, 63 – 65.) Aceeaşi idee apare şi în *Arcadia*, de Sidney. B. II, cap. 1: „O, virtute, unde te ascunzi?... Sau este oare adevărat că nu ai fost vreodată altceva decât un nume în van şi nu un lucru esenţial?” („thou wert never but a *vain name* and no essential thing?”)

33 Versul „he seems *rapt* in thought” reaminteşte de *Macbeth*, I, 3, 142: „Look, how our partner’s *rapt*” („Priviţi ce-ngândurat e soţul nostru” – trad. Ion Vinea).

34 „Yes, the same sân that overthrew the angels” este inspirat din *Henric al VIII-lea*, III, 2, 442: „By that sân fell the angels” („Păcatul i-a doborât pe îngeri” – trad. Dan Grigorescu).

35 Vezi *Facerea*, 9: 6: „De va vărsa cineva sânge omenesc, sângele aceluia de mână de om se va vărsa”. Aceeaşi idee apare şi în *Macbeth*, III, 4, 123, „It will have blood, they say: blood will have blood” („Va curge sânge, sângele vrea sânge / Aşa se zice” – trad. Ion Vinea).

86 „I have lived too long” este din nou inspirat din *Macbeth*, V, 3, 22: „I have liv’d long enough, my way of life” („Dar am trăit destul. Al vieţii drum...” – trad. Ion Vinea).

37 Alcide, alt nume pentru Hercule, care era nepotul lui Alceu.

38 Vezi *Macbeth*, III, 2, 25: „Duncan is in his grave; / After life's fitful fever he *sleeps well*" („E-n groapă Duncan. După-al vieţii zbucium / El doarme-adânc" – trad. Ion Vinea).

39 *Zbirro*, ofiţer de poliţie. Erau numiţi şi *Signori di Notte* (domni ai nopţii). Acest nume l-au purtat membrii poliţiei italiene între secolele XIV şi XIX. Erau folosiţi şi ca spioni şi informatori.

40 Expresia „milkiness of spirit" aminteşte, din nou, de *Macbeth*, I, 5, 17: „It is too full o the milk of human kindness" („Dar firea ta-i prea plină / De laptele-omeneştii duioşii" – trad. Ion Vinea).

41 Vezi *Macbeth*, I, 7, 60 – 62: „But screw your courage to the sticking place, / And we îl not fail". („Adună-ţi tot curajul într-un gând / Şi nu dăm greş"-trad. Ion Vinea).

42 Aici. Byron citează din tragedia *Iuliu Cezar*, V, 3, 95: „Thy *spirit walks abroad*, and turns our swords-" („Îţi rătăceşte spiritul p3-aici; / El ne întoarce spada-n măruntaie"-trad. Tudor Vianu).

43 Marcus lunius Brutus (85 – 42 î.e.n.), principalul asasin al lui Iuliu Cezar. Byron îl admiră pentru curajul său şi pentru dragostea ce o purta Romei. Criticii opgrei lui Byron au găsit anumite afinităţi între Marino Faliero şi eroul lui Shakespeare. Ca şi Brutiu, Marino Faliero este atras în conspiraţie ca apoi să devină, foarte curând, conducătorul ei. Amândoi încearcă să găsească o explicaţie raţională pentru fapta pe care o vor comite. Nu îşi încredinţează soţiei intenţiile şi suferinţele mentale (Barry Weller).

44 Caius Cassius Longinus (vezi şi nota 64 la *Prefaţă*, pag. 648). Aici, Byron îl aşază şi pe Brutus alături de prietenul său, numindu-i pe amândoi „Ultimii dintre romani", de fapt, ultimii romani adevăraţi.

Vezi *Iuliu Cezar*, V, 3, 99:

„The last of all the Romans, fare thee well!" („Tu, cel din urma dintre toţi romanii, Rămâi cu bine!" – trad. Tudor Vianu.)

45 Attila (m. 453), rege al hunilor (433 – 453), care a fost de două ori înfrânt, întâiân 451, când a invadat Galia şi apoi, un an mai târziu, în 452, când a invadat nordul Italiei. Intenţionase să cucerească Roma, dar a fost silit să se retragă din lipsă de provizii.

46 Aluzie la faptul că locuitorii Aquílei şi Padovei au fugit înaintea invaziei lui Attila şi s-au retras pe insulele Gradus şi Rivus Altus (Rialto).

47 „Assurance doubly sure", vezi *Maebeth*, IV, I, 83: „But yet I'll

make *assurance double sure*" („Dar vreau o îndoită chezăşie"-trad. Ion Vinea).

48 „Brief authority", vezi *Măsură pentru măsură*, II, 2, 118: „… but mân, proud mân, / Drest în a little briei authority" („Dar omul, în trufia lui de om, / înscăunat în scurta-i şi mimata / Pufcera" – trad. N. Argintescu-Amza).

49 Cei doi dogi din familia Faliero, vezi notele 52 şi 54 la *Prefaţă*, pag. 647.

60 Moartea lui Ordelafo în lupta împătriva ungurilor aliaţi cu croaţii a dus la înfrângerea Veneţiei în anul 1117.

61 „… but I have *set* my little left / Of *life upon this cast*"; vezi *Richard III*, V, 4, 9 – 10: „Slave! I *have set my lile upin a cast*, / And I wil; stand the hazard of the die" („Eu viaţa doar pe-un zar mi-am pus / Şi vreau să-mi cerc norocul până pier" – trad. Dan Dutescu). Aceeaşi idee apare la Byron şi în *Corsarul*, I, 337 – 8: „… to set at last / Ilope, power, and *Uf e*, *upon a single cast*?" („Şi, oare. să-ndrăznesc / Să-mi joc puterea, viaţa, pe un zar?") şi III, 374 – 375: „My *life*, my Iove, my hatred – all below / Are *on this cast*" („Iubirea mea şi ne-nipăcata-mi ură, / Corsarul, stau într-o lovitură" – trad. Virgil Teodorescu şi Aure] Covaci).

62 Statuia ecvestră din faţa bisericii care dă spre Rio dei Mendicanti nu este a unui Faliero, cum pretinde Byron, ci este vorba despre celebra statuie a lui Verrocchio, care îl reprezintă pe Coleoni, generalul veneţiau care a trăit cu mai bine de un secol după Marino Faliero. (Vezi şi nota 51 la *Prefaţă*, pag. 647.)

53 Sibariţii erau locuitori ai oraşului antic Sybaris, colonie grecească din sudul Italiei, la golful Taranto. A fost fondat în anul 720 î.e.n. şi distrus în anul 510 î.e.n. Locuitorii săi se dedau plăcerilor şi trăiau în trândăvie.

54 Hoţi (hiloţi), sclavi din Sparta antică. Ei aparţineau statului şi erau împrumutaţi proprietarilor de pământ. Termenul se foloseşte şi astăzi pentru a desemna o persoană exploatată.

65 „A thing of robes and trinkets" reaminteşte de *Hainlet*, III, 4, 103: „A king of slireds and patches" („Un-rege din fâşii şi zdrenţe" – trad. Leon Leviţchi şi Dan Duţescu).

56 Insulele Rhodos şi Cipru aparţineau pe vremea aceea Veneţiei.

57 Monologul acesta exprimă nu numai sentimentul de

înstrăinare al lui Marino Faliero, dar şi pe cel al lui Byron, care regretă despărţirea de prietenii din copilărie şi din tinereţe, dispăruţi cu toţii la o vârstă fragedă. Ideea o regăsim şi în poemele *Childe Harold*, IV, 135 şi *Visul*, 186 – 187.

58 *Oime-oime* = vai mie (it.).

59 „… My pure *hous hold gods*

Were shiver'd on my hearth, and o ei their shrine Sate grining Ribaldry, and sneering scorn".

(„Ai casei / Zei buni striviţi sunt şi, pe-altarul lor / Stăpâne-s Bârfa azi şi Mârşăvia.") Ideea apare la Byron pentru prima dată în *Cântul I*, XXXVI, 284 – 286 din *Don Juan*:

„It \vas a trying moment that which found him

Standing alone beside his *desolaie hearth*.

Wliere all his kousehold gods lay shiver'd round him".

(„… şi toţi misei / în casă singur îl lăsau anume, De-i tremurau în jur ai casei zei" – trad. Aurel Covaci.)

60 Versul: „You would but *lop the liană*, *and I the Jiead*" aminteşte de *Iuliu Cezar*, \II, îl, 162: „To cut the head off and then hack the limbs" („Capul

656

dacă pică, / Să retezăm şi membrele") şi 182 – 183: „For he can de no more dian Caesar's arm / When Caesar's head is off" („Căci n-o putea prea mult să facă braţul / Lui Cezar, capul lui când o să cadă" – trad. Tudor Vianu).

61 Cele două oraşe sunt Sodoma şi Gomora, din vechea Palestina, care „conform legendei biblice, au fost distruse de focul trimis din ceruri din cauza răutăţii neobişnuite a locuitorilor lor: „Atunci Domnul a slobozit peste Sodoma şi Gomoia ploaie de pucioasă şi foc din cer de la Domnul. Şi a stricat cetăţile acestea şi toate împrejurimile lor, pe toţi locuitorii cetăţilor şi toate plantele pământului" (Fa*cerea,* 19: 24 – 25).

62 Leviathan, animal marin uriaş. Descrierea lui îl prezintă foarte asemănător cu crocodilul de astăzi. Vezi *Iov*, 41: 15 – 21.

63 Fraţii Gracchi, doi oameni de stat şi reformatori romani, Tiberius Sempronius Gracchus (163 – 133 î.e.n.), care, în calitate de tribun, a dat Legea Semproniană ce prevedea redistribuirea pământurilor agricole cetăţenilor liberi ai Romei şi Caius Sempronius Gracchus (153 – 121. î.e.n.), ales tribun în două rânduri, în anul 123 şi

122 şi care, propunându-şi să îşi răzbune fratele asasinat, a iniţiat o serie de reforme ce limitau puterea consulilor şi a Senatului. A fost şi el asasinat.

64 „Free and merry" – vezi *Othello*, III, 3, 341: „I slept the next night well, was *free and merry*" („Mi-e somnul lin apoi, sunt liber, vesel" – trad. Ion Vinea).

65 Cuvântul „încarnaţiine", care mai apare în piesă şi în actul IV, 2, 147 „este, evident, luat din Ma*cbeth,* II, 2, 62 – 64: „No, this my hand wii! rather / The multitudinous seas *încarnaţiine,* / Making the green one red" („Ci mina mea / Va-mpurpura talazu-i fără număr / Din verde-n roşu numai, prefăcându-i"-trad. Ion Vinea).

66 „But there is *hell* within me and around, / And like the demon who-believes and trembles, / Must I abhor and de Away! Away!" Versurile acestea au fost, fără îndoială, luate din Milton. Ideea apare în *Paradisul Pierdut*, IV, 75 – 78: „Which way I fly is *Hell*; myself am *Hell*; / And. in the lowest deep, a lower deep / Still threatening to devour me opend wide, / To which the *Hell* I suffer seems a Heaven" („Oriunde fug – ajung în Iad! Eu însumi/ Sunt Iadul; Până şi-n abisul căi mai/ Adânc, un mai adânc abis în mine / Se află – cu o gură larg căscată / Amenințându-mă să mă devore, / Un Cer părând Infernul ce-l îndur / Faţă de-acest infern lăuntric" – trad. Aurel Covaci); dar şi în tragedia lui Marlowe, *Dr. Faustus*, I, 3, 80 – 86: „Why, this is *hell*, nor am I out of it; / Thinkst thou that I who saw the face of God / And tasted the eternal joys of heaven / Am not tormented with ten thousand hells / În being deprived of everlasting bliss?" („Nu, n-am plecat din iad, aici e iadul. / Crezi tu că eu care-am văzut pe Domnul, / Şi slava ceruluii am cunoscut, / Nu-s chinuit de mii şi mii de iaduri, / Lipsit cum sunt de veşnicul lui har?"-trad. Leon Leviţchi).

67 Vezi *Irimia*, 31: 15: „Glas se aude în Rama, bocet şi plângere amară" şi *Matei*, 2: 18: „Glas în Rama s-a auzit, plângere şi tânguire multă".

68 Lido di Venezia, plajă în apropierea Veneţiei, la Marea Adriatică. Aici se înalţă fortăreaţa San Kicolo del Lido, care protejează intrarea în port.

69 Rialto, insulă care formează cel mai vechi cartier al Veneţiei, între 1588 şi 1591 s-a construit peste Canal Grande un pod de marmură cu magazine pe ambele părţi, care poartă numele de Ponte di Rialto.

70 Vezi *Psalmi*, 149: 6: „Şi săbii cu două tăişuri în mâinile lor" şi *Evrei*, 4: 12: ...şi mai ascuţit decât orice sabie cu două tăişuri".

71 încercarea lui Bertram de a-l convinge pe Lioni să nu-şi părăsească locuinţa ca să meargă la Senat aminteşte de eforturile Calpurniei de a-l ţine pe Iuliu Cezar acasă în ziua când urma să fie ucis (*Iuliu Cezar*, II, 2, 8 – 107).

72 „Like a sick girl" – vezi *Iuliu Cezar*, I, 2, 128: „Alas! it cried Give me soma drink, Titinus, / As a sick girl" („Striga: «Titinus, dă-mi apă». Astfel / Se vaită bolnava copilită"-trad. Tudor Vianu).

73 „*A thing în robes*" – vezi şi nota 55, pag. 656.

74 „lacta alea est" = „Zarurile au fost aruncate" (lat.), celebrele cuvinte rostite de Iuliu Cezar la trecerea Rubiconului, care apar în Suetoniu, I, 32.

75 Vezi *Macbeth*, I, 7, 79: „I'm *sellled and lena v*. *p* Each corporal agent to this terrible ficat" („Sunt hotărât şi tind din răsputeri / Spre fapta cea cumplită").

76 Timoleon, general din Corint, care iubea în aşa măsură legalitatea şi libertatea, încât le-a permis la doi dintre prietenii săi să îi omoare fratele, pe Timofan, care uzurpase puterea în Corint (sec. IV î.e.n.). Timoleon este şi eliberatorul Siracuzei din mâinile tiranului Denis.

— 77 Pentru „The laws sleep", vezi *Măsură pentru măsură*, II, 2, 90: „The law hath not been dead, thought it hath slept" („Nu-i moartă legea – aţipise doar" – trad. N. Argintescu-Amza).

78 Imaginea aceasta apare şi în poemul] lui] Byron, *Mazeppa*, 645 – 646: „Methought that mist of dawning gray / Would neverdapple into day" („Credeam că zorii alburii/ Nicicând nu s-or preface-n zi" – trad. Virgil Teodorescu şi Aurel Covaci).

19 Vezi // *Regi*, 24: 16: „A zis îngerului care ucidea poporul..."

80 Molech sau, Moloch, zeu canaanitean al focului, căruia i se ofereau spre jertfă copii (*IV Regi*, 23: 10).

81 „That we must work by crime to punish crime" este ideea care apare la Seneca în *Agamemnon*, 115: „Per scelera semper sceleribus tutum est" („Crimele sunt întotdeauna la adăpost prin crime").

<558

82 Dogele nu putea prezida de unul singur fără să fie asistat de Marele Consiliu (Maggior Consiglio), dar patru consilieri ducali puteau

prezida şi în absenţa dogelui.

83 „Vae victis", vezi Titus Livius, *De la fondarea Romei*, V, 38.

84 Gâştele din Templul Iunonei, de pe Capitoliu, au salvat Roma în anul 39 î.e.n., când galii, care ocupaseră oraşul, voiau, într-o noapte, să ia cu asalt fortăreţele de pe Capitoliu, unde se refugiaseră romanii. În cinstea acestor gâşte, în fiecare an, pe străzile Romei se organizează procesiuni la care se poartă o gâscă vie, frumos împodobită.

85 Marcus Capitolinus Manlius (sec. IV î.e.n.), patrician roman, primul care s-a ridicat la luptă pentru apărarea Capitoliului împotriva galilor, motiv pentru care i s-a dat numele de Capitolinus. Mai târziu, luând apărarea plebeilor în disputa cu patricienii, a fost acuzat că ar fi însetat de putere şi dornic de a instaura un guvern absolut şi a fost condamnat la moarte şi executat în anul 383 î.e.n., fiind aruncat de pe stânca Tarpiană, de unde erau aruncaţi doar trădătorii republicii (Vezi şi *Chiltle Harold*, IV).

86 în aceeaşi scrisoare trimisă lui John Murray la 12 octombrie 1828, Byron precizează: „În notele la *Marino Faliero* ar fi poate potrivit să menţionezi că *Beninlenăe di Ravignani* nu făcea, de fapt, parte din „Cei Zece", ci el era doar *Mare Consilier*, o funcţie separată, dar totuşi importantă, eu am operat însă schimbarea în mod arbitrar", în realitate, soţ pare că Benintende nici nu se afla la Veneţia, ci era lajrfilaiio când a avut loc procesul.

87 Giunta (sau Zonta), cei douăzeci de patricieni convocaţi să li se alăture „Celor Zece" pentru a-i ajuta să delibereze şi să judece cazurile mai complicate.

88 „I never was a mân of many words" este inspirat din *Henrio V*, III 2, 35 – 36: „For Nym, he hath heard that men of few words are the best men" („Cât despre Nym, a auzit că oamenii scumpi la vorbă sunt cei mai tari" – trad. Ion Vinea).

89 Vezi *Facerea*, 4: 10: „Ce-ai făcut? Glasul sângelui fratelui tău strigă către mine din pământ".

90 Chiozza, oraş la sud de Veneţia. Azi, Chioggia. Primise denumirea de „terra firma", pe care o aveau toate posesiunile veneţiene din Italia. Prima anexare a avut loc în 1339.

91 În momentul alegerii sale ca doge, în anul 1354, Marino Faliero nu se afla la Veneţia, ci într-o misiune la Papa Inocenţiu al IV-lea, la Avignoni

92 Thrasibul, general atenian care, în fruntea armatei din Sinus

şi cu ajutorul Thebei, i-a alungat, în anul 404 î.e.n. pe cei Treizeci de Tirani Şi a reinstaurat democraţia la Atena. Intrându-n oraş, el nu s-a răzbunat pe cei care îi fuseseră potrivnici. A murit în anul 390 î.e.n. În timpul uneia dintre luptele împotriva Spartei (Thucydide, *Istoria Războaielor Peloponeziace*, VIII, 75 – 105).

93 Gelon, tiran al Gelei şi al Siracuzei între anii 484 şi 478 î.e.n., învingătorul cartaginezilor la Himera. A fost foarte venerat de posteritate (Diodorus Siculus, XI, 20 – 38).

94 „Fortune is female" este o idee care apare atât la Shakespeare, în *Hamlet*, II, 2, 237 – 238: „On fortune's cap we are not the very button, / Northe soles of *her* shoe?" („Nici moţ pe a Fortunei capelură, / Şi nici pingeaua încălţării ei"? – trad. L. Leviţchi şi D. Duţescu), cât şi la Webster în *The White Devii*, (*Diavolul alb*) I, l, 4: „Soarta e o târfă. / De-ţi da ceva, îţi dă cu ţârâita" – trad. Dan Duţescu.

95 Nu senatul, ci „Cei Zece", asistaţi de Giunta, sunt cei care l-au judecat şi condamnat la moarte pe Marino Faliero.

96 Ahile, eroul din *Ilia Aa*.

97 Elena, soţia lui Menelau, unul din regii greci.

98 Lucreţia, soţia lui Tarquinius Collatinus, vezi nota 31 la *Prefaţă*, pag. 644.

99 Clusium, azi Chiusi, unul dintre cele douăsprezece oraşe ale confederaţiei etrusce, capitala regelui Lars Porsenna, la care s-au refugiat Tarquinii după ce fuseseră alungaţi din Roma. Titus Livius scrie că în vremea invaziei galilor (sec. IV î.e.n.), un locuitor al oraşului, Aruns, le-a arătat galilor dramul spre Clusium: „Şi se mai spune că Aruns Clusinus a fost aceia care a adus în Gallia vinul, cu care a ademenit populaţiile gallice, din ură împotriva lui Lucumo, al cărui tutore fusese Aruns, dar Lucumo, un tânăr falnic şi înzestrat cu o putere nemaipomenită, îi zăpăcise minţile soţiei lui Aruns şi i-a răpit-o. De aceea Aruns a recurs la ajutor străin, fiindcă singur nu se simţea în stare să-l răpună. Gallii au trecut Alpii călăuziţi de Aruns. Tot din îndemnul lui Aruns, gallii au atacat şi împresurat cetatea Clusium" (Titus Livius, *De la fundarea Romei*, V, XXX – trad. Paul H. Popescu).

100 Aici Byron se referă la jignirile aduse unuia dintre tribuni de împăratul Caligula, poate cel mai crud şi mai detestat dintre împăraţii romani, atât pentru brutalitate şi cruzime, cât şi pentru abuzurile sale. Este vorba despre Cassius Cherea: „Cassius Cherea, tribunul cohortei pretoriene, ceru să joace primul rol (în uciderea lui

Caligula). Acesta era bătrân şi Caius (Caligula) de obicei îi adresa tot felul de cuvinte jignitoare, numindu-l afemeiat şi stricat. Dacă cerea parola de trecere, îi dădea drept cuvinte de parolă Priap sau Venus. Iar când mulţumea pentru ceva, îi oferea mâna să i-o sărute într-o formă şi cu o mişcare destul de obscenă" (Suetonius, *Doisprezece Cezari*, IV, LVI – trad. David Popescu şi C.V. Georoc).

101 Cava, vezi nota 32 la *Prefaţa*, pag. 645.

102 Instigat de curtezana ateniană Thaïs, Alexandru Macedon a dat foc oraşului Persepolis, capitala Imperiului Persan, în anul 331 î.e.n. Mai iuţii, oraşul a fost prădat.

103 „Many times and oft" – vezi *Negustătorul din Veneţia*, I, 3, 107: „Şi-gnor Antonio, *many a Urne and oft* / In the Rialto you have rated ms" („Signor Antonio, de atâtea ori / Pe Rialto m-aţi mustrat că iau dobândă" – trad. Petre Solomon).

104 „Thy goods are *confiscate unlo the state*" – vezi tot *Negustătorul din Veneţia*, *IV*, *l*, 311 – 313: „... thy lands and goods / Are, by the laws of Venice, *confiscate* Unto the state of Venice" („... averea ta / Va fi-n virtutea legilor Veneţiei / De către statul nostru confiscată" – trad. Petre Solomon).

105 „Hic est locus Marini Faletari, decapitaţi pro criminibus" este inscripţia despre care s-a mai vorbit deja. Minuta procesului intentat lui Marino Faliero lipseşte din registru (*Mişti Consiglio X*) la pag. 33, vol. IV, unde ar fi trebuit să fie consemnată. La pagina respectivă este lăsat loc liber şi sunt înscrise cuvintele N SCOATUR (să nu fie scris)

106 *Podestd*, aici, şeful poliţiei.

107 „Puii în resolution" – vezi *Macbeth*, V, *o*, 42: „I *puii* în *resolution* and begin..." („Mă dezic...").

108 Bucentaur, gondola de paradă a dogilor. În ea ieşeau pe Adriatica pentru a se logodi cu marea, aruncând în apă un inel de aur. Ceremonia logodnei dura opt zile.

109 Moise, profetul care i-a scos din Egipt pe evrei şi i-a condus în Canaa, Pământul Făgăduinţei: „... ziua în stâlp de nor arătându-le calea, iar noaptea în stâlp de foc, luminându-le, ca să poată merge şi ziua şi noaptea. Şi n-a lipsit stâlpul de nor ziua, nici stâlpul de foc noaptea dinaintea poporului" (*Ieşirea*, 13: 21 – 22).

110 Riva della Paglia este în apropierea Palatului Dogilor.

111 Piaţa San Marco, numită de Napoleon „cel mai frumos salon

din Europa" şi descrisă de toate ghidurile despre Veneţia ca „cea mai frumoasă piaţă din lume", este înconjurată de palate superbe. Este centrul vieţii veneţiene.

112 Vezi *Irimia*, 44: 2: „Aţi văzut toată nenorocirea pe care am adus-o eu asupra Ierusalimului şi asupra tuturor cetăţilor lui Iuda; iată, acelea sunt acum „pustii şi nimeni nu mai locuieşte în ele". Vezi, de asemenea, *IV Regi*, 22: 19 şi *Miheia*, 6: 16.

113 Cartagina, oraş antic în nordul Africii, la golful Tunis, fondat de fenicienii din Tyr, în sec. IX î.e.n. S-a dezvoltat ca o mare putere comercială, încercarea cartaginezilor de a cuceri Sicilia în sec. V a fost nereuşită, ei fiind înfrânţi de Gelon la Himera (480 î.e.n.). Următorul lor atac a dus la declanşarea Războaielor Punice (poienii era numele pe care romanii îl dădeau cartaginezilor, în calitatea lor de fenicieni). În cele din urmă, Cartagina este învinsă în bătălia de la Zama din anul 202 î.e.n., iar apoi, oraşul este distrus de Scipio Africanus Minor (146 î.e.n.). Mai târziu, a fost construit un alt oraş care a devenit capitala vandalilor (439 – 533 e.n.), dar şi a doua Cartagina a fost distrusă, de arabi de data aceasta, în anul 698.

114 Babei, oraş unde urmaşii lui Noe au încercat să înalţe un tu în până la cer. Dumnezeu i-a pedepsit făcându-i să nu se mai înţeleagă între ei, fiecare vorbind altă limbă.

115 Tyr, port fenician, unul dintre marile oraşo ale lumii antice. Astăzi el se numeşte Sur şi se află în Liban, la sud de Beirut. A fost, pe rând, cucerit de către asirieni, babilonieni şi perşi, dar a supravieţuit invaziilor. Nici chiar Alexandru Macedon şi nici romanii nu l-au distrus. Aceasta s-a întâmplat însă în anul 1291, sub arabi.

116 Agis al III-lea, rege al Spartei (244 – 235 î.e.n.), a fost condamnat la moarte de efori deoarece încercase să reintroducă Constituţia lui Licurg şi prin aceasta să îngrădească dezvoltarea şi abuzurile aristocraţiei.

117 În luna aprilie 1797, Napoleon a ameninţat senatul Veneţiei spau înd că se va dovedi un Attila pentru oraş („Io sar6 un Attila per Io Stato veneto") dacă senatul nu va dezarma populaţia. Guvernul veneţian era considerat de Napoleon incapabil să mai conducă oraşul şi, deci, urma să fie „sfărâmat în bucăţele". Acest lucru s-a şi întâmplat, Napoleon abolind la 10 mai 1797 Constituţia, în vederea numirii unui guvern popular, iar apoi, în luna octombrie a aceluiaşi an, destinul Veneţiei, este pecetluit prin Tratatul de la Campoformio, când cetatea

este cedată şi înfeudată Austriei, sub a cărei stăpânire va rămâne până în anul 1866. La 16 aprilie 1820, Byron îi scria lui Murray: „Cel mai frumos şi cel mai interesant spectacol şi moment din existenţa mea va fi să îi văd pe italieni alungându-i pe barbarii tuturor naţiunilor înapoi în vizuinile lor".

18 Napoleon a fost încoronat rege al Italiei la 3 mai 1805. În luna ianuarie 1806, Eugene de Beauharnais este numit vicerege al Italiei şi poartă titlul de Prinţ de Veneţia. Byron îl numeşte „a barbarian *Vice of Kings*' Viceregent", inspirându-se din *Hamlet*, III, 4, 98: „*a vice of kings*" („paiaţă de monarhi"). În acest monolog final, în care denunţă racilele Veneţiei şi îi prevesteşte un viitor sumbru, Marino Faliero se apropie de Coriolan, care repudiază Eoma (vezi *Coriolan*, III, 3, 120 – 135).

119 Vezi *IV Regi*, 23: 10 şi *Paradisul Pierdut*, I, 405: „And black Gehenna called, the type of Hell" („Gheena neagră şi Tophet chemată / De-aici, având drept pildă însuşi Iadul"-trad. Aurel Covaci).

Note la Notele lui Byron

1 Este vorba aici despre aşa-numiţii *patres conscripli* (părinţi conscrişi), descrişi de Titus Livius: „Apoi, ca să mărească puterea senatului, al cărui număr de mâmbri scăzuse simţitor, fiind supriraiţi da jege, Brutus a ridicat şi introdus în senat fruntaşi din rândul clasei cavalerilor, completând numărul senatorilor la trei sute. De atunci datează obiceiul de a numi pe unii senatori „părinţi", iar pe alţii „conscrişi", căci erau numiţi „conscrişi", adică „trecuţi în registre", cei care fuseseră chemaţi să facă parte din noul senat" (*De la fundarea Romei*, II, I, trad. Paul Popescu Găleşanu). Cu timpul, denumirea de *paires consoripţi* a fost dată tuturor senatorilor, atât la Romi, cât şi în alte oraşe italiene. Brutus, cel despre care vorbeşte Titus Livius, este Lucius lunius Brutas, fondatorul republicii romane, fratele Lucreţiei, cel ce a contribuit la alungarea lui Tarquinius Superbus, care, cât fusese rege, redusese numărul membrilor senatului, înlăturându-i pe unii şi însuşindu-şi apoi averile lor.

2 Jean Sylvain Bailly (1736 – 1793), distins literat şi astronom fraicez. Preşedinte al Adunării Constituante şi Primw al Parisului dipî căderea Bastiliei. Şi-a pierdut însă popularitatea cânj a aplicat legea marţială împotriva petiţionarilor adunaţi pe Câmpul lui Marte care cereau, în mod paşnic, alungarea regelui Ludovic al XVI-lea. A fost arestat şi executat, întrebat de ce tremură, în drum spre eşafod, ar fi

răspuns că nu de teamă, ci de frig şi din cauza vârstei.

3 *Venice Preserved*, *or a Plot Discovered* (*Veneţia salvată sau complotul descoperit*) este o piesă de Thomis Otway, jucată în anul 1832. Renau It este conducătorul conspiratorilor împotriva senatului. Rapâica la care Byron face aluzie este din actul II, 2:

„Spinosa: You are trembling, sir.

Renault: Tis a cold night indeed, I am aged, Full of decay and natural infirmities;

(„Spinosa: Tremuraţi, domnule. Renault: E rece noapte, într-adevăr, sunt bătrân, / Plin de putreziciune şi infirmităţi naturale;")

4 Thomas Otway (1652 – 1685), actor minor, dar autorul a trei mari tragedii în versuri, *Don Carlos* (1676), *The Orphan* (*Orfana*, 1680) şi *Venice Presened*. A mai scris şi alte tragedii, comadii, precum şi câteva» poeme.

5 „Nostre bene merite Meretrici" = „curtezanele noastre nurituoase" (it.) este numele pe care curtezanele l-au primit în decretul dat de senat, când ele au fost rechemate după ce fuseseră alungate din Veneţia. Vezi comentariul la fragmentul din Daru, în *Apendice* şi Voltaire, *Li Princesse de Babylone*, XVIII.

6 Brenta. râu ce izvorăşte din Tirol şi se varsă în Marea Adriatică, în apropiere de Veneţia.

7 Mestre, oraş în provincia Veneţia.

8 Luigi Alamanni (1495 – 1556), poet florentin, autorul poemului didactic *La* Colţivasione (*Cultivarea*), considerat capodopera sa. A participat la conspiraţia împotriva familiei Medici (1522) şi a fost nevoit să se refugieze la Veneţia şi apoi în Franţa, unde a murit. A scris şi o serie de poezii lirice şi satirice, care l-au făcut foarte popular în epocă.

9 Este vorba, de fapt, despre Paulicius (697 – 717), primul conducător al formaţiei politice care purta numele de Comune Veneţiarum.

10 Francesco Foscari, vezi drama lui Byron *Cei doi Foscari*.

11 Francesco Morosini (1116 – 1194), amiral şi doge (1148 – 1156), celebru pentru succesele repurtate în bătăliile împotriva turcilor. A apărat timp de trei ani Candia şi a recucerit Moreea, motiv pentru care a fost poreclit II *Peloponnesiaco*.

12 Candia (gr. Herakleion), cel mai mare oraş din insula Creta,

port la golful cu acelaşi nume.

13 Moreea, altă denumire pentru Pelopones. Este, de fapt, denumirea dată în Evul Mediu părţii celei mai sudice a Greciei continentale.

pag. 169

SABDANAPAL – Tragedie (Sardanapal as. A Trage dy)

În *Sardanapal*, Byron încearcă, aşa cum o mărturiseşte de altfel, „*To dramatize Uke the Qreeks*" („să scriu o tragedie aşa cum o făceau grecii"). Piesa, a fost începută la 12 ianuarie 1821, la Ravenna şi încheiată la 27 mii. Ultimul act a fost scris doar în două sau trei zile. Este considerată de majoritatea criticilor ca cea mai mare şi mai originală dintre toate piesele lui Byron.

Iată cum o prezintă Byron însuşi în însemnările sale" din *Jurnal*: „Slmbătă, 13 ianuarie 1821: Am schiţat subiectul şi personajele unei tragedii despre Sardanapal pe care intenţionez să o scriu şi la care meditez de câtva timp. Numele le-am luat de la Diodorus Siculus (cunosc istoria lui Sardanapal de când aveam 12 ani) şi am citit un pasaj în volumal al 9-lea în ottavo al *Greciei* lui Mitford, unde el reabilitează memoria ultimului dintre asirieni". În continuare, Byron relatează controversa pe care a avut-o cu Teresa Guiccioli, care îl certase fiindcă poetul afirmase că „dragostea nu este *ierna majoră* a unei tragedii adevărate; dar având avantajul limbii sale materne şi elocvenţa naturală feminină, mi-a contracarat puţinele mele argumente. Cred că are dreptate. Trebuie să pun mai multă dragoste în *Sardanapal* decât intenţionasem". O zi după aceea, la 14 ianuarie, Byron notează: „Am recitit tragediile lui Seneca. Am scris primele versuri ale plănuitei tragedii a lui Sardanap al… L-am citit pe Diodorus Siculus, din nou pe Seneca, precum şi alte cărţi. Ara mai scris câte ceva". La 21 ianuarie însă, Byron nota: „Nu mai sunt dispus să-mi continui tragedia *Sardanapal*, la care am încetat să lucrez de câteva zile". Motivul acestei proaste dispoziţii era că a doua zi poetul împlinea 33 de ani şi era convins că trăise „prea mult şi cu prea puţin folos". La 14 februarie, Byron declară că primul act este aproape terminat, îl va termina în aceeaşi noapte. Primele două acte au fost scrise foarte încet şi doar la mari intervale de timp, în vreme ce ultimele trei au fost compuse în mai puţin de două săptămâni.

Piesa i-a fost dedicată lui Goethe, cu toate că la prima ediţie dedicaţia nu a fost publicată de Murray. Byron îi trimisese însă lui

Goethe o dedicaţie în manuscris, cerându-i permisiunea să o tipărească. Marele poet german a fost deosebit de măgulit de această atenţie. Iată răspunsul său, „Putând să mă apreciez pe mine şi lucrările mele, la vârsta senectuţii, nu pot să nu reflectez cu recunoştinţă la cuvintele pline de flatare pe care le conţine această dedicaţie şi în ea nu pot vedea decât tributul generos al unui geniu superior, tot atât de original în alegerea subiectelor sale, pe cât de inepuizabil în tratarea lor".

Sardanapal s-a jucat pentru prima dată pe scena teatrului Drury Lane la 10 aprilie 1834, iar a 22-a oară, la o iunie, în acelaşi an. Tot în anul 1834 s-a jucat la The tare Royal din Bruxelles, în zilele de 13 şi 16 ianuarie. Piesa era intitulată *Sardanapale*, *Tragedie Imitee de Lord Byron par L. Alvin* (*Sardanapal*, *tragedie de L. Alvin*, *imitată după Lord Byron*).

1 *Sardanapal* a fost publicat la 19 decembrie 1821 în acelaşi volum în care au apărut *Cei doi Foscari* şi *Cain*.

2 Unităţile, trei principii ale compoziţiei dramatice, conform cărora, orice piesă trebuie să aibă o acţiune principală, care să se desfăşoare într-o perioadă limitată de timp (nu mai lungă decât perioada cât durează reprezentarea ei po scenă) şi să se petreacă într-un singur loc. Unităţile au fost preluate de la Aristotel de către criticii italieni din sec. al XVI-lea şi de către dramaturgii f râncezi din sec. al XVII-lea. Ele au fost adeseori modificate, astfel încât limita de timp a fost extinsă la 24 de ore, iar locul de desfăşurare a acţiunii s-a modificat în aşa măsură că putea fi o casă sau. chiar un oraş, faţă de o cameră sau doar o stradă, cum se prevăzuse iniţial.

3 „Nous avons change tout cela" este un citat din Molière, *Le Medicin malgré lui* (*Doctorul ţâră voie*). Sunt cuvintele rostite de Sganarelle în actul II, scena 4: „Oui, cela e tait autrefois ainsi; mais nous avons j; changte tout cela" („Da, acestea erau astfel înainte; dar noi am schimbat. totul").

«65 cu

4 Diodorus Siculus, istoric grec născut în Sicilia, care a trăit în sec. l î.e.n. A scris o istorie a lumii, care cuprindea patruzeci de cărţi, dar din care s-au păstrat doar prirasle cinci care tratează istoria îndepărtată a Egiptului, a Asiriei, Etiopiei şi a Greciei, precum şi cărţile XI-XX care descriu invazia Greciei de către perşi şi se opresc la anul 302 î.e.n. Iată pasajul, din Cartea a II-a, care l-a inspirat pe Byron:

„Acest prinţ i-a depăşit pe toţi înaintaşii săi prin efeminare, lux şi laşitate. Nu îşi părăsea niciodată palatul, şi îşi petrecea tot timpul în compania femeilor, îmbrăcat şi pictat ca şi ele şi ocupându-se, ca şi ele, de tors. Întreaga lui fericire şi glorie o reprezenta stăpânirea unei averi fabuloase, banchetele şi dezmăţul şi dedarea la cele mii criminale şi infame plăceri, A poruncit ca pe mormântul său să fie înscrise două versuri care să povestească posterităţii că el a luat cu el tot ceea ce a mâncat, precum şi toate plăcerile de care s-a bucurat, dar că a lăsat tot restul în urmă – un epitaf, spune Aristotel, *potrivit pentru un porc*. Arbaces, guvernatorul Mediei, reuşind să pătrundă în palat şi văzându-l pe Sirdanapai cu propriii săi ochi, în mijlocul seraiului lui infam, s-a înfuriat aşa de tare, şi neputând să suporte ca atâţia oameni viteji să fie supuşi unui prinţ mai moale şi mai efeminat decât femeile, a format o conspiraţie împotriva, lui. Boleses, guvernatorul Babilonului, şi alţii i s-au alăturat. Când s-au răspândit primele zvonuri despre revoltă, regele s-a ascuns în cel mai îndepărtat colţ al palatului. Fiind apoi obligat să iasă la l luptă cu forţele pe care reuşise să şi le adune, a repurtat la început trei victorii succesive asupra inamicului, dar a fost apoi copleşit de duşmani şi urmărit până la porţile din Ninive, în spatele cărora s-a închis, sparând că rebelii nu vor reuşi niciodată să cucerească un oraş atât de bine fortificat şi asigurat cu provizii pe o lungă perioadă de timp. Asediul s-a dovedit, într-adevăr, de foarte lungă durată. Un vechi oracol prezisese că Ninive nu va putea fi cucerit decât dacă râul însuşi va deveni duşmanul oraşului. Aceste cuvinte îi dădeau mari speranţe lui Sarda napal pentru că el considera prevestirea imposibilă. Dar când a văzut că Tigrul, în urma unei puternice inundaţii, acoperă douăzeci de stadii (cam 5 km) din zidul oraşului, şi că prin aceasta a deschis icale liberă duşmanului, a înţeles sensul prezicerilor oracolului şi s-a considerat pierdut. S-a hotărât însă să moară în aşa chip încât, după părerea sa, Bă poată distruge infamia vieţii sale scandaloase şi efeminate. A dat ordin să se aducă o grămadă de lemne în palatul său şi, dându-le foc, B-a aruncat în ele, pierind în flăcări împreună cu eunucii, femeile şi bogăţiile sale".

6 Ninive, capitala Asiriei antice, pe râul Tigiu, care a cunoscut apogeu) sub Sennacherib şi Assur-Bani-Pal. În anul 612 î.e.n., a fost cucerită de mezi şi de babilonienii caldeeni, prin aceasta pierind imperiul asirian. Ruinele sale se înalţă astăzi în faţa oraşului Moşul din Irak.

6 Med-mezi, locuitori ai Mediei, ţară din vestul Asiei. Au fost anexaţi de Cyrus cel Mare la Persia. Mezii erau renumiţi pentru cunoştinţele lor vaste în domeniul astronomiei şi al magiei.

7 Culdeenii, vechii locuitori ai Caldeei, porţiunea sudică a văii dintre Tigru şi Eufrat (Mesopotamia). Uneori Caldeea cuprindea şi Babilonul şi caldeenii erau consideraţi astrologi şi magicieni vestiţi: „Patru tineri fără niciun cusur trupesc, frunl Dsi la chip şi iscusiţi în toată înţelepciunea, cunoscători a toată ştiinţa, cu adâncă putere de pătrundere şi plini de râvnă, ca să slujească în palatul regjlui, ca să-i înveţe pe ei scrisul şi limba caldeilor" (*Daniel*, 1: 4).

8 Ionienii, locuitori ai Ioniei, regiune grecească antică din Asia Mică, ce ocupa o fâşie îngustă pe coasta de vest a Turciei de astăzi, precum şi insulele din Marea Egee. Priirule colonii ioniene au fost fondate în jurul anului 1.000 î.e.n. Atena le patrona. Cele mai celebre oraşe au fost Milet, Efes şi Samos. Cultura şi civilizaţia Ioniei au cunoscut o mare înflorire până la căderea Imperiului Bizantin şi cucerirea de către turci.

SNemrod, regele legendar al Caldaai. Nunule lui a dlvenit sinonim cu cel al unui vânător iscusit şi neobosit.

lOjăemiramida, regina legendară a Asiriei şi Babilonului, căreia i se atribuie fondarea Babilonului şi a grădinilor suspendate. L-a întrecut în glorie şi vitejie pe soţul ei, regele Ninus, pe care l-a şi asasinat. A subjugat Media, Persia, Arabia, Armsnia, Egiptul şi Libia. A cedat apoi tronul fiului ei, Ninias şi, conform legendei, ar fi dispărut în cer transformată în porumbiţă. Este identificată cu regina asiriană Samuramat (809 – 806 î.e.n.).

11 Baal, Bel sau Belus, zeul suprem în religia feniciană şi asiriană, soţul Astarteei. Personifică forţele naturii.

12 Gangele, râul sacru al indienilor (3100 km), care izvorăşte din Munţii Himalaya şi se varsă în Golful Bsng.il, scăldând nordul Indiei şi vestul Pakistanului.

13 Bactria, regat grecesc antic în Asia centrală (nordul Afghanistanului şi estul Iranului de astăzi), cu capitala la Bactra (azi Balk). În anul 328 î.e.n. a fost cucerită de Alexandru Micedon. Devine stat independent în anul 240.

14 Bacchus-Dionis, zeul vinului şi al viţei-de-vie la vechii greci şi romani. Este zeul vegetaţiei şi al fertilităţii. Vechile legende vorbesc despre călătoria lui Bacchus în India şi cucerirea ei (aceasta este,

probabil, o reflectare a campaniei lui Alexandru Macedon în acea fără).

15 Anchialus, oraş despre care se spune că ar fi fost fondat de S.indanapal.

16 Tarsus (vechiul Cydnus), oraş în sudul Turciei de azi. În antichitate fusese capitala Ciliciei.

17 Anacyndaraxe, tatăl lui Sardanapal.

18 „Eat, drink, and Iove; the rest's not worth a fillip" („Mâncaţi, iubiţi şi beţi, nu face restul / Un sfanţ")

sunt cuvintele pe care Mitford în *Oreeia*, IX, i le atribuie lui Sardanapal: „Un monument reprezentându-l pe Sardanapal a fost găsit acolo (An-chialus) certificând printr-o inscripţie cu caractere asiriene, în asiriana veche, desigur, pe care grecii au interpretat-o astfel (poate corect, poate nu): «Sardanapal, fiu al lui Anacyndaraxe, a fondat doar într-o singură zi Anchialus şi Tarsus. Mâncaţi, beţi, desfătaţi-vă: toate celelalte plăceri omeneşti nu fac nici cât o para chioară». Presupunând că această versiune este aproape exactă (căci Arrian afirmă că n-a fost chiar aşa), ne putem atunci întreba, pe bună dreptate, dacă nu se urmărea să fie readus la ordine un popor obişnuit cu tulburările, decât să i se recomande lux nemoderat".

19 Bel, vezi Baal, nota 11 de mai sus.

20 Omphala, regina legendară a Lidiei, pe care a fost obligat să o servească timp de trei ani Hercule, ca pedeapsă fiindcă îşi omorâse fiul. Ea l-a pus să poarte haine femeieşti şi să toarcă, în timp ce ea îmbrăcase pielea lui de leu şi se lupta bărbăteşte.

21 Frigienii, locuitori ai Frigiei, regiune antică din centrul Asiei Mici (azi Turcia). Se pare că ei au venit din Europa în jurul anului 1200 î.e.n. Au fost, pe rând, stăpâniţi de cimerieni, de lidieni, sub Cresus, apoi de perşi, macedoneni şi romani. Ultimul lor rege din timpul invaziei cimeriene a fost Midas. Oraşe importante, Abydos, Troia etc. Artele şi cultura au cunoscut o mare înflorire şi frigenii se mândreau cu bogăţiile lor, înainte de a fi cuceriţi şi subjugaţi.

22 Ilion, alt nume pentru Troia. Se face aici aluzie la Războiul troian.

23 Jupiter. Unul din atributele sale era *Fulgerul*. El prezida, de fapt, toate fenomenele cereşti: anotimpurile, norii, furtunile, fulgerul etc.

24 Sappho (sec. VII-VI î.e.n.), poetesă greacă originară din insula Lesbos, unde conducea o şcoală de poezie şi de muzică. Este celebră

pentru poeziile sale lirice. Disperată că fusese respinsă de tânărul Phaon, s-a aruncat în mare de pe stânca din Leucadia.

25 Sardanapalus: „Sfero – I hâd f orgotten – bring the mirror.

Sfero: The mirror, sire?

Sardanapalus: Yes, sir, of polish'd brass.

Brought from the spoils of India". („Sard. Era să uit… Oglinda vreau. Siero Oglinda?

Sard. Da, domnule. Oglinda lustruită / De alamă, de prin India adusă".

Îi! scrisoarea adresată lui John Mttrray ia 30 mai 1821, Byron precizează: „În actul al III-lea, când Sardanapal cere o *oglindă* să se privească în *armură*, nu uita să citezi pasajul latin din *Juvenal* despre Otho, favoritul lui Nero (un personaj asemănător care a făcut acelaşi lucru)". Este vorba despre *Satira a II-a*, 199 – 203: „Altul ţine în mână o oglindă, arma famenului Otho, pradă răpită lui Actor Auruncul, în care acela se privea – înarmat, când poruncea să se ridice steagurile de luptă; lucru demn de amintit de noile anale şi de istoria recentă: o oglindă între efecte la un război civil" (trad. G. Guţu, Juvenal, *Satire*, Editura Univers, Bucureşti, 1986, p. 37).

26 Hades. Grecii credeau că sufletele celor morţi, fie ei buni sau răi, mergeau într-o lume subpământeană, Hades, condusă de zeul cu acelaşi nume sau Pluto şi de soţia acestuia, Persefona. De jur-împrejur se afla râul Styx, pe care plutea luntrea lui Caron. Intrarea era păzită de Cerber.

27 Colchida, ţară antică pe ţărmurile Mării Negre (Pontul Euxin) şi în Caucaz, patria Medeei şi ţara în care Iason a căutat berbecul cu Lâna de Aur.

28 Alcide, Heicule, vezi nota 37 la *Marino Faliero*, pag. 054.

29 Versurile:

„Where's the soldier Who grave me water in his helmet?"

„Unde este Soldatul ce din coif mi-a dat să beau?")

sunt inspirate din Plutarh, *Vieţi paralele*, *Artaxerxes*, 12: „Între timp. regele era gata să moară de sete, iar Satibarzanes, eunucul său, alerga în dreapta şi în stânga căutând apă, căci locul acela nu avea apă şi tabăra nu era aproape. Cu greu, în sfârşit, dă de un oarecare dintre caunienii aceia nevolnici, care într-un burduf murdar avea apă tulbure şi rea, ca la opt cotile (l cotilă = 0, 27 1). A luat această apă şi a dus-o regelui. Regele a băut-o toată, iar caunianul l-a întrebat, dacă această

băutură nu-i face rău. Iar acesta a jurat pe toţi zeii că n-a băut niciodată vin mai bun şi nici apă mai curată şi mai uşoară decât asta, apoi a zis: «Dacă eu nu voi găsi ps acest om ca să pot să-l răsplătesc, rog pe toţi zeii să-l facă fericit şi bogat» „(trad. X.I. Barbu, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 197.1, pag. 370).

30 Conform legendei, Semiramida ar fi fost ucisă de propriul ei fiu.

31 Cotta, aşa cum precizează Diodorus Siculus în *Bibliotheca Historica*, II, 80, este un afluent şi nu o fiinţă umană.

32 Paphlagonia, regiune străveche în nordul Asiei Mici, pe ţărmul Mării Xegre, bogată în cherestea, cai şi catâri. A fost colonie grecească.

33 Aluziela obiceiul indiencelor de a-şi pune capăt zilelor la moartea soţului lor.

34 Apis sau Hapi, boul sacru pe care vechii egipteni îl considerau expresia cea mai pură a divinităţii în formă anini ilă. Trebuia să poarte anumite semne sau pete: pe frunte, o pată albă în formă de semilună, pe spate, imaginea unui vultur, pe limbă, cea a unui scarabeu. După un anumit timp, preoţii îl înecau într-o fântână închinată Soarelui şi astfel mumia. lui devenea obiect de cult.

pag. 2G5 CEI DOI FOSCARI – Tragedie istorică

(The Two Foscari. An Ilistorical Tragedy)

Tragedia aceasta a fost începută de Byron la 12 iunie şi terminată la

9 iulie 1821. Ea a apărut în volum la 19 decembrie 1821, fiind publicată împreună cu *Sardanapal* şi *Cain*. Byron manifestă şi aici acelaşi spirit de entuziasm pentru drama clasică şi pentru respectarea „unităţilor" ca şi în *Sardanapal*.

Se pare că poetul a folosit ca surse de inspiraţie lucrarea *Histoire de la République de Venise* (*Istoria*, *Republicii Veneliene*) de Daru şi ampla *Histoire des republiques italiennes aux Moyen Ages* (*Istoria republicilor italiene în Evul Mediu*) de Sismondi, pe care le studiase şi pentru a scrie *Marino Faliero*. Fragmente din ce! e două lucrări, 17 pagini din Daru şi

10 pagini din Sismondi, au fost publicate în *Apendice* la prima ediţie, dar suspendate în ediţiile ulterioare. Byron ţinea foarte mult ca să nu existe absolut niciun fel de îndoială cu privire la sursele sale, pentru a nu putea fi vreodată acuzat de plagiat. Tot în *Apendice* apărea

şi o notă de răspuns la anumite acuzaţii de plagiat aduse împotriva autorului în „Literary Gazette" şi în alte reviste, precum şi la acuzaţia formulată de Robert Sou-they la adresa „Şcolii satanice", apărută în prefaţa la poemul *A Vision of Judgment* (*O viziune a judecăţii*), publicat în 1821 şi în care, într-o digresiune pe care o face, Southey lansează un puternic atac la adresa întregii creaţii byroniene, numind operele rivalului său, „those monstrous combinations of horrors and mockery, lewdness and impiety" („acele monstruoase combinaţii de orori şi batjocuri, de desfrâu şi nelegiuiri").

Byron tratează subiectul cu o oarecare libertate şi se abate atât de la adevărurile istorice, cât şi de la respectarea cronologiei, cum a făcut-o, de altfel, şi în *Marino Faliero*. Vom întâlni şi aici referiri la locuri şi monumente care au apărut după perioada cuprinsă în piesă.

Evenimentul descris de Byron în tragedia sa a făcut obiectul mai multor studii şi lucrări. Iată cum este el descris de W.R. Tha} ei în *Short History of Venice* (*Scurtă istorie a Veneţiei*): „Simţim că vechea Veneţie se stinge, în locul siguranţei de sine cu care a ştiut să se ţină la distanţă de complicaţii străine, acum dă dovadă de lipsă de hotărâre. Vechiul ora de stat era un timonier care cunoştea fiecare ţărm în timpul zilei şi fiecare stea călăuzitoare, în timpul nopţii. Dar noii oameni de stat erau doar jongleri, fiecare dintre ei încercând să ţină douăsprezece mingi în aer – atât de multiple erau interesele şi atât de rigide erau schimbările. De asemenea, se face simţit spiritul Renaşterii, acel solvent al medievalismului, şi la Veneţia, ca şi în alte părţi, efectul său imediat fiind eliberarea intelectului, fără însă a întări moralitatea. Corupţia politică era la ordinea zilei. Alegerea lui Foscari crease un precedent de rău augur. În 1433 este. descoperit şi distrus un complot la care participaseră mai mult de cincizeci de patricieni care doreau să îşi asigure funcţii politice pentru ei şi prietenii lor. Zece ani mai târziu, însuşi fiul dogelui, Jacopo, este condamnat pentru luare de mită". Fragmentul acesta este citat din notele care însoţesc piesa *The* Tu – o *Foscari* în volumul *TJie Complete Poeticul Works* of Lord Byron, Cambridge Edition, Boston and New York Houghton Mifflin Company, the Riverside Press, Cambridge, 1905.

l Francesco, fiul lui Nicolo Foscari, s-a născut în anul 1373. În 1399 a fost numit membru al Consiliului „Celor Zece" şi apoi a fost ales doge în anul 1423. A rămas în această funcţie mai mult decât oricare dintre predecesorii sau urmaşii săi, până în anul 1457. În 1395 s-a

căsătorit cu Maria, fiica lui Andrea Prinli şi apoi cu Maria sau Marina, fiica lui Bartolomão Nani. A avut zece copii (cinci fete şi cinci băieţi) cu cele două neveste. Patru dintre fii au murit de ciumă, iar al cincilea, Giacomo sau Jacopo, a devenit cauza, dacă nu eroul unei tragedii. Jacopo, cel mai tânăr dintre fiii lui Francesco, era un om cultivat – şi un mare iubitor al Veneţiei, dar era indiferent la idealurile, la prejudecăţile şi la restricţiile Serenissimei. În luna ianuarie 1441, s-a căsătorit cu Lucrezia Contarini. La 17 februarie 1445, a fost acuzat că, încălcind legea ducală, cuprinsă în *Promissione*, acceptase cadouri sub formă de bijuterii şi bani, atât de la concetăţeni, cât şi de la cel mai înverşunat duşman al ţării sale, Mlippo Maria Visconti, Duce de Milano. Jacopo a fugit la Trieste şi, în lipsa lui şi independent de doge, Consiliul „Celor Zece" l-a condamnat la exil perpetuu la Nauplia, în România. Sentinţa nu a fost dusă la îndeplinire niciodată, deoarece la intervenţia a cinci dintre cei zece membri ai Consiliului, Jacopo a fost mutat, după patru luni, de la Trieste la Treviso şi, doi ani mai târziu, la 13 septembrie 1447, din consideraţie pentru doge, i s-a permis să se reîntoarcă la Veneţia. Jacopo este din nou pus sub acuzare, în luna ianuarie 1455, când este arestat şi adus în faţa Consiliului „Celor Zece". Era acuzat că luase parte la uciderea lui Brmolao Donato, la 6 noiembrie 1450. De data aceasta, Jacopo este exilat pe viaţă, la Candia, în nordul Cretei. În luna iunie 1456, Consiliul a fost informat de o serie de intrigi pe care Jacopo le urzea împotriva Veneţiei, cerând ajutor Ducelui de Milano şi chiar turcilor, pe care îi implora să îl salveze de la Candia. La 21 iulie 1456, Jacopo se reîntoarce la Veneţia în paza lui Lorenzo Loredano. El îşi recunoaşte vina, fie sub tortură, fie de bunăvoie. Este exilat din nou, după ce timp de un an fusese ţinut în temniţă. „Cei Zece", din consideraţie pentru doge, nu au dat curs sentinţei de condamnare la moarte sugerată de unii dintre membrii curţii. Jacopo părăseşte Veneţia la 31 iulie 1456 şi moare la Candia, la 12 ianuarie 1457. Comportamentul lui a întunecat splendoarea domniei tatălui său, care la moartea lui Jacopo avea 85 de ani şi s-a retras în apartamentele sale, refuzând să mai prezideze Consiliul de Stat. Neglijându-şi îndatoririle ducale, „Cei Zece" îl obligă, în ciuda protestelor sale, să abdice la 23 octombrie 1457. La 30 octombrie, Pasquale Malipiero este declarat doge şi, două zile mai târziu, Francesco moare la primele ore ale dimineţii.

2 *Molto-ul* ales de Byron pentru această tragedie este:

„The *father* softens, but the *governors* resolved" şi el este citat din comedia lui R.B. Sheridan, *The Critic or a Tragedy Rehearsed*, (*Criticul sau repetiţia unei tragedii*), jucată prima dată în anul 1779.

3 în realitate, dogele a leşinat la despărţirea definitivă de fiul său, pe care nu mai avea să îl vadă vreodată (vezi Thayer).

4 Pietro Loredano (m. 1438), amiral veneţian, învingător în luptele împotriva turcilor şi a genovezilor, adversarul de moarte al lui Francesco Foscari.

5 Daru, din care s-a inspirat Byron, îi citează, la rândul său, pe Pelazzi cu ale sale *Fasti Ducales* (*Serbări ducale*) şi pe Vianolo cu a sa *ISHis-toire Venilienne* (*Istoria veneţiană*), care au scris despre amestecul lui Francesco Foscari în uciderea celor doi fraţi Loredano, în 1438.

6 Cycladele, grup de insule în Marea Egee, având o climă blinda şi uscată. Au aparţinut Veneţiei până în 1566, când au fost cucerite de turci.

7 Candia este în insula Creta şi nu în Cyclade. Clima Cretei este blinda şi sănătoasă, dar oraşul Candia este expus vânturilor din nord şi nord-vest. Scriind aceste versuri, Byron s-a inspirat din Homer. *Odiseea*, XIX, 186:

„… că-n mersul lui (Ulise) spre Troia
De la Malea-l abătuse vântul
Şi-l adusese-n Creta" (trad. G. Murnu)

precum şi din *Noul Testament*, *Fapte*, 27: 13 – 16. Sf. Paul este împins de acelaşi vânt, de pe coasta Cretei înspre insula Clauda: „… ridicând ancora, pluteau cât mai aproape de Creta. Şi nu după multă vreme s-a pornit asupra/ ei un vânt puternic, numit Euroclidon (dinspre miazănoapte-răsărit).

Şi smulgând corabia, iar ea neputând să meargă împotriva vântului, ne-am lăsat duşi în voia lui.

Şi trecând pe lângă o insulă mică, numită Clauda, cu greu am putut să fim stăpâni pe luntre".

8 Piazza San Marco datează de la mijlocul sec. al XII-lea.

9 Soţia lui Jacopo, Lucrezia Contarini, se trăgea dintr-o ilustră familie veneţiană, căreia îi aparţinuseră trei dogi şi urma să îi mai aparţină alţi cinci. Poetul englez Samuel Rogers (1763 – 1855) o descrie în vor. şurile sale:

„A daughter of the house that now among Its ancestors în

monumental brass Numbers eight Doges".

(„O fiică a casei, care acum, printre strămoşii în bronz maiestuos, numără opt dogi".) Byron, la rândul său, o numeşte *High-tomdame* (înaltă doamnă).

10 Veneţia a pus stăpânire pe Crema în 1429, pe Eavenna în 1440, iar pe Bergamo în 1428. În text, Byron vorbeşte şi despre Brescia, pe care veneţienii au acaparat-o în 1426:

„... it is a confort That I have added to her diadem The gems of Brescia and Ravenna; Crema And Bergamo no less are hers;

11 Puntea Suspinelor nu fusese încă construită. Vezi nota 23 la *Marino Faliero*, pag. 653.

12 Paladinii erau seniori din suita lui Carol cel Mare.

13 Draco sau Dracon (sec. VII î.e.n.), legislator atenian semilegendar, despre care se spune că ar fi instituit un codice de legi de o severitate deosebită, care prevedea pedeapsa cu moartea pentru un mare număr de ofense.

14 Sion, una din colinele Ierusalimului. Adeseori, numele se atribuie întregului oraş, ca şi în cazul de faţă. Aici, Byron se referă, probabil, la cucerirea Ierusalimului de către Babilon în anul 586 î.e.n. şi la trimiterea în exil a evreilor.

15 Attila, vezi nota 45 la *Marino Faliero*, pag. 655.

16 „Ciudatele refrenuri" pe care Byron le numeşte „That melody, which out of tones and tunes".

reprezintă melodia *Ram des Vaehes*, pe care o cântau la cimpoi tinerii elveţieni care îşi păşteau cirezile de vite în munţi şi pe care ecoul o amplifică şi o trimite din pisc în pisc. Rousseau spunea despre acest cântec că: „Era o melodie atât de iubită de elveţieni, încât era interzis.

43 – Opere IV – Byron sub ameninţarea cu moarte, de a se cânta în faţa trupelor, căci, de îndată, ochii soldaţilor se umpleau de lacrimi şi cei care o auzeau'dezertau sau mureau atinşi de ceea ce se numeşte *la maladie du pais* (boala ţinutului natal), atât de dornici erau să se reîntoarcă, acasă" (J.-J. Rousseaa, *Diclionnaire de musique*, în articolul *Musique*).

17 Versul 184 din actul al III-lea:

„He who loves not his country can Iove nothing" („Cine ţara lui nu şi-o iubeşte nu poate iubi nimic pe lum1) ") este versul care i-a servit lui Byion drept *motlo* în tot îndelungatul său exil, departe de

Anglia.

18 Canea (gr. Khania), capitala Cretei.

19 Cei patru cai de bronz aurit care împodobesc faţada bazilicii S%n Marco datează din sec. IV-II î.e.n. şi au fost trimişi de la Constantinopol de Enrico Dan doi e în anul 1204.

20 Hi va degli Scliiavoni (Ţărmul slavilor), este una dintre cele mai frumoase promenade ale Veneţiei; îşi datorează numele mirinarilor dalmaţieni care făceau serviciul militar ca supuşi ai Veneţiei şi care o frecventau în vechime. Dalmaţia era numită de veneţieni, La Schiayonia (Slavia). A aparţinut Veneţiei din 1300 până în 1797.

21 Vezi *Facerea*, 9: 6:

„De va vărsa cineva sânge omenesc, sângele acela de mână de om se va vărsa".

Byron modifică aici „vechile legi" vorbind despre „viaţă pentru viaţă", „not even life for life", mai degrabă decât despre sânge pentru sânge.

22 Frederic I, Barbarosa (1122 – 1190), împărat al Germaniei din 1152. A condus multe expediţii în Italia, pe care intenţiona să o subjuge. S-a proclamat chiar rege al Italiei, în anul 1155, la Ravenna. A distrus Milano în 1162, dar a fost înfrânt de Liga Lombardă la Legnatio, în 1172 şi excomunicat de Papa Alexandru al III-lea. Byron greşeşte aici când afirmă că Barbarosa ar fi cerut îndurare în genunchi Papei. Acela era înaintaşul său, împăratul Henric al IV-lea, care, excomunicat şi el de Papa Grigore al VII-lea, a făcut penitenţă în luna ianuarie 1077 în faţa castelului din Canossa, aşteptând desculţ, în zăpadă, ca Papa, care se afla în vizită la castel, să îi ridice excomunicarea.

23 După lege, cei şase consilieri ai dogelui şi majoritatea msmbrilor Marelui Consiliu, aveau dreptul să insiste ca dogele să abdice. Acţiunea „Celor Zece" era o uzurpare a puterii şi ei nu aveau dreptul la ea, conform Constituţiei (nota lui H.E. Coleridge).

24 *Iona*, 1: 11 – 12:

„Şi i-au zis lui: «Ce să facem ca să se potolească nu. rea?» Căci marea se ridica din ce în ce mai mult.

Atunci el a răspuns: «Luaţ-mă şi mă aruncaţi în mare şi ea se va potoli, căci ştiu bine că din pricina mea s-a pornit peste voi această vijelie".

25 Francesco Bussone, conte di Carmagnola (1385 – 1432),

condotier italian, la început a activat în serviciul ducilor de Milano pentru care a cucerit Brescia, Bergamo şi Genova, apoi, nemulţumit de aceştia, a trecut în serviciul Veneţiei şi i-a învins pe milanezi la Maclodio, dar a refuzat să continue lupta şi să asedieze Milano, motiv pentru care a fost acuzat, de trădare de către veneţieni şi decapitat.

26 Daru îl citează pe Sabellicus şi pe Pietro Giustiniani atunci când afirmă (vol. II, 1821) că dogele a făcut tot ce i-a stat în putinţă să îl salveze pe Carmagnola, cerând ca sentinţa să îi fie comutată la închisoare pe viaţă (nota lui H.E. Coleridge).

27 Publius Ovidius Naso (43 î.e.n. – 18 î.e.n.), celebrul autor al *Artei iubirii* (*Ars amânai*).

28 Byrors exagerează aici când afirmă prin intermediu! lui Francesco Fos-cari că palatul ar avea peste 800 de ani vechims. Palatul Dogilor datează din anul 814, când a fost construit ca o fortificaţie. A fost apoi prada a. două incendii, în 976 şi 1105, dar a fost reconstruit de fiecare dată. Forma pe care o are astăzi a început să o capete la mijlocul secolului al XIV-lea şi ea se datorează, probabil, lui Filiberto Calendario. Interioarele au fost definitivate în sec. al XVI-lea de artişti celebri ai vremii.

29 Filistenii erau locuitorii regiunii din sud-vestul Palestinei, în *Vechiul Testament*, ei erau duşmăniţi de Samson, Saul şi David. Dagon era unul dintre zeii lor, probabil un zeu peşte. Samson, judecător şi erou al lui Israel, înzestrat cu puteri deosebite, a fost trădat de Dalila, căreia Şi dezvăluise secretul puterii sale – părul pe care nu şi-l tunsese niciodată – şi a fost predat filistenilor. Aceştia l-au torturat şi i-au scos ochii. Samson s-a răzbunat doborând templul lui Dagon peste filisteni şi ucigându-i (*Judecători*, 13 – 16).

30 Pasquale Malipiero a fost doge în 1457 şi 1462, fără ca în timpul său Veneţia1 să mai cunoască gloria pe care i-o adusese Francesco Foscari.

81 Scara Titanilor nu exista încă pe vremea aceea. Vezi nota 50 la *Prefaţa la Marino Faliero*, pag. 647.

82 Palatul Foscari este o superbă construcţie gotică datând din secolul al XV-lea, ridicată din ordinul lui Francesco Foscari şi care şi astăzi este una dintre bijuteriile Veneţiei.

83 Într-o notă care însoţeşte această replică, Coleridge menţionează că Daru, pe care îl luase Byron ca autoritate, citează, la rândul său, lucrarea *Fâşii Ducales* de Pelazzi. În *Storia*, cartea a VIII-a,

Pietro Giustiniani ar fi menţionat că Giacomo Loredano nu a avut tăria să aducă la cunoştinţa dogelui hotărârea Consiliului celor Zece şi l-a rugat pe doge să îl ierte pentru ceea ce era obligat să îl informeze. Romanin apreciază că această versiune nu ar explica atunci cuvintele *Vha pagata* (a plătit), cuvinte cu care şi Byron îşi încheie tragedia.

Pietro Giustiniani (P1490 – 1576), istoric veneţian, care aparţine unei foarte distinse familii. În 1515 a devenit membru al Marelui Consiliu (Maggiore Consiglio), iar în 1573 a fost ales şeful (Capo) Consiliului „Celor Zece". Este primul care a scris o istorie completă a Veneţiei de la origini până în zilele sale, intitulată *Rerum Veneliarum ab Urbe Condita Historia* (*Istoria treburilor veneţiene de la fondarea oraşului*).

Romanin Samuele (1808 – 1861), traducător şi istoric italian, autorul lucrării *Storia Documentata di Venezia* (*Istoria documentata a Veneţiei*, 1853 – 1861), în zece volume, remarcabilă pentru obiectivitatea sa. Cele două replici cu care se încheie tragedia au fost adăugate de Gifford.

pag. 340

Note la Notele lui Byron

1 Lady Morgan este Sydney Owenson (1783 – 1859), soţia lui Sir Thomas Charles Morgan, scriitoare celebră în epocă, mai ales pentru romanele şale inspirate din viaţa irlandeză, dar şi pentru cărţile despre Franţa, *France* (1817) şi Italia, *Italy* (1821), aceasta din urmă apreciată de Byron. Iată fragmentul din care s-a inspirat Byron şi în care „Roma mării" („an Ocean Rome"), cum o numeşte Byron, apare la Lady Morgan ca *the Rome of the Ocean*:

„As the bark glides on, as the shore recedes, and the city of waves, the Rome of the Ocean, rises on the horizon, the spirits rally etc". („Pe măsură ce nava alunecă pe ape şi malul se îndepărtează, iar oraşul valurilor, Roma Oceanului, se înalţă la orizont, spiritul se umple de bucurie etc.")

2 Calentura este o boală specifică marinarilor la Tropice. Este un fel de delir furios. Cuvântul este de origine spaniolă şi înseamnă febră sau călduri. Iată cum descrie Jonathan Swift această boală în poezia *The South-Sea Project* (*Proiectul Mării Sudului*, 1721):

„So, by a calenture misled

The mariner with rapture sees On the smooth ocean's azure bed.

Enamelled fields and verdant trees".

(„Cuprins de calentură / marinarul vede, în extaz, /pe fundul de azur cel neted al oceanului / câmpii satinate şi copaci înverziţi".) Este evident că Byron cunoştea aceste versuri ale înaintaşului său, deoarece iată cum descrie el această maladie:

„Of that malady Which calls up green and native f ield to view

From the rough deep, with such identity To the poor exile's fever'd eyes".

(„nu ştiu nimic

Nimic de boala care dulci privelişti îi aduce surghiunitului în faţă, Pe fundul mării-atât de clar văzute.")

Byron vorbeşte şi el despre câmpiile verzi de acasă care se oglindesc în adâncuri.

3 Familia Barbarigo este o altă familie veneţiană celebră, care a dat Republicii doi dogi, pe Marco (1485 – 1486) şi pe fratele său, Agostino (1486 – 1501), iar mii apoi, trei cardinali, Gregorio (1625 – 1697), Marcantonio (1614 – 1705) şi Gian Francesco (1658 – 1730).

pag. 343

CAIN – Un mister (Cain. A Mystery)

Cain a fost început la 16 iulie şi terminat la 9 septembrie 1821, la Ra-veurta. A fost publicat împreună cu *Sardanapal* şi *Cei doi Foscari* la 19 decembrie 1821. Nu s-a jucat niciodată în Anglia, dar a fost de şase ori tradus în limba germană şi s-a jucat la Frankfurt pa Main în anul 1953 şi la Lucerna, în 1960.

Această piesă, care a stârnit un şir neîntrerupt de controverse, este o încercare de dramatizare a *Vechiului Testament* şi o rediscutare a problemei metafizice şi teologice despre originea răului.

Prietenii poetului erau deja înspăimântaţi de patosul antireligios al lucrării în care legenda biblică despre prima crimă de pe pământ pe care poetul şi-o alesese ca temă, răsuna ca un puternic protest împotriva tiraniei şi a despotismului. Prietenul lui Byron, poetul Thomas Moore, îi scria autorului: „Cum e atât de grandios, îmi pare din mai multe motive rău că l-ai scris". Byron va declara în 1822 că toţi preoţii s-au ridicat, în predicile lor, împotriva lui *Cain*, din Kentishtown şi Oxford până la Pisa. În presa vremii se scria că cea mai „înaltă autoritate din ţară", regele George al IV-lea, şi-a exprimat dezaprobarea cu privire la scrierile blasfemice şi licenţioase ale Lordului Byron. Pe criticul George Frederick Nbtt (1767 – 1841),

preotul care a atacat şcoala satanica, şi l-a denunţat pe *Cain*, Byron îl va satiriza în *The New Vicar of Bray* (*Noul vicar din Bray*), poezie apărută postum, în 1831.

Dar, în ciuda înverşunatei opoziţii pe care a întâmpinat-o *Cain*, piesa s-a bucurat şi de un mare număr de admiratori, Byron fiind elogiat pentru frumuseţea, inteligenţa şi puterea de expresie a poemului său dramatic. Goethe şi Walter Scott au scris elogios despre poem şi despre autorul său, iar Sheâley afirma despre Cain că este o revelaţie ce niciodată până atunci nu îi fusese comunicată omului („it was a revelation never before communicated to mân").

Poemul îi este dedicat poetului şi prietenului lui Byron, scriitorul Walter Scott. La 13 decembrie 1821, Walter Scott a primit de la John îâarray un exemplar din *Cain*, care nu fusese încă difuzat. Editorul era instruit să îl întrebe pe Scott dacă avea vreo obiecţie ca poemul să îi fie dedicat. Iată scrisoarea de răspuns a lui Walter Scott; ea a fost expediată din Edinburgh, la 14 decembrie:

„Stimate Domn – Accept cu sentimente de adâncă recunoştinţă propunerea măgulitoare a Lordului Byron de a-mi aşeza numele la începutul acestei foarte mari şi extraordinare drame a lui Cain. S-ar putea să fiu părtinitor, dar veţi înţelege că am motive pentru aceasta; dar îs u ştiam că Muza sa s-a înălţat atât de mult în plutirile sale prin văzduh. Fără îndoială că el l-a egalat pe Milton pe propriul său teren („he hâd mat-ched Milton on his own ground"). O parte a limbajului este îndrăzneţ şi s-ar putea să şocheze o anumită categorie de cititori, a căror atitudine va fi apoi adoptată şi de alţii, din afectare sau din invidie. Dar în acest caz, ei trebuie să condamne *Paradisul pierdut*, dacă intenţionează să fie consecvenţi. Judecata demonică şi blasfemia îndrăzneaţă a demonului şi a discipolului său duc eroul acolo unde era de aşteptat, la comiterea primei crime şi la ruina şi disperarea făptaşului.

Nu văd cum cineva ar putea să îl acuze pe autorul însuşi de maniheism. Fără îndoială, Diavolul vorbeşte limba sectei; pentru că nefiind în stare să nege existenţa Principiului Binelui, el se străduieşte şase ridice pe el, Principiul Răului, la o egalitate aparentă Binelui; dar asemenea argumente, în gura unei asemenea fiinţe, pot fi folosite doar să înşele şi să trădeze. Lordul Byron ar fi putut face aceasta mai evident, punând în gura lui Adam, sau a unui spirit bun şi protector, motivele care fac ca existenţa răului moral să se potrivească cu

bunăvoinţa generală a Zeităţii. Marea cheie a misterului este, probabil, imperfecţiunea propriilor noastre facultăţi, care văd şi simt cu tărie relele parţiale care ne copleşesc, dar ştiu prea puţine despre sistemul general al universului, ca să îşi dea seama că existenţa acestora se poate împăca cu bunăvoinţa marelui Creator.

Pentru a renunţa la aceste speculaţii, aveţi la dispoziţie un spirit puternic, ea cel al Lordului Byron, care să coboare pe pământ şi să tulbure apele; căci, cu excepţia lui «John Bull», păreţi, în mod curios, că stagnaţi la Londra.

Al Dvs., dragul meu Domn, Foarte sincer.

Walter Scott".

Primul număr din ziarul conservator (pe care Scott îl laudă în scrisoarea sa), „John Bull, For God, the King and the People" („John Bull, pentru Dumnezeu, Rege şi Popor"), a fost publicat duminică 17 decembrie 1820. Redactor era Theodore Hook, care se bănuieşte ea ar fi fost angajat la intervenţia lui Walter Scott. Ziarul a apărut dia dorinţa de a-l ridica în slăvi pe George al IV-lea şi de a o ponegri pa Regina Caroline, specifică H.E. Coleridge în nota sa.

3 Reproducem în traducerea regretatului poet Virgil Teodorescu versiunea românească a poemului dramatic *Cain*, apărută în anul 1961 în volumul George Gordon Byron, *Opere alese*, Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti. Menţionăm că au fost omise atunci, de către traducător, atât Moto-ul, cât şi *Dedicaţia* şi *Prefaţa* scrise de Byrim. Deoarece ele figurează în toate ediţiile engleze, considerăm necesar să corectăm această omisiune în ediţia de faţă.

4 Misterele şi miracolele (*Mystery and îl irade plays*) erau reprezentaţii dramatice medievale inspirate din *Biblie* sau din legendele despre viaţa sfinţilor, în Anglia, ele au apărut prin secolele al XIII-lea sau al XIV – ea, dar în Franţa erau cunoscute cu mult înainte. Perioada lor de glorie a fost în secolele XV şi XVI.

Moralităţile (*Moralities*) erau piese dramatice medievale în versuri, în care personajele biblice din miracole sunt înlocuite cu abstracţiuni, vicii şi virtuţi. Au apărut şi s-au dezvoltat în sec. ai XV-lea, în paralel cu miracolele. 6 Vezi *Jlolto-vi*.

6 Richard Watson (1737 – 1816), moderator al şcolilor în anul 1762, profesor de chimie în 1764, iar din 1771, Regius profesor (profesoi a cărui catedră a fost instituită de unul din regii Angliei) de religie, în 1782 devenind episcop de Llandaff. Este autorul lucrărilor

Apology for Christâanity f Apologia creştinismului, 1776) şi *Apology for the Bible f Apologia Bibliei*, 1796).

7 Salomon Gessner (1730 – 1788), poet şi peisagist elveţian, autorul unor *Idile* (*Idylles*) sentimentale şi al poemului în proză, *Moartea lui Abel* (*Mort d'Alei*, 1753). Abel este prezentat într-o suită de scene idilice pe gustul secolului, într-un moment de nerăbdare, mii mult decât de furie, din dorinţa de a scăpa de demonstraţiile lui Abel care îl oboseau şi îl stânjeneau – Cain îşi omoară fratele.

8 Laraeh este fiul lui Matusalem şi tatăl lui Noe. El a trăit 753 de ani: „Lameh şi-a luat două femei: numele uneia era Ada şi numele celeilalte era Sela" (*Facerea*, 4: 19).

9 William Warburton (1698 – 1779), episcop de Gloucester în 1759. A participat frecvent la controverse religioase scriind cu multă aroganţa. Lucrările sale principale sunt *The Alliance belween Church and Statt* (*Alianţa dintre biserică şi stat*, 1736) şi *The Divine Legation of Moses* (*Moştenirea divină a lui Moise*, 1737 – 1741), la care se referă Byron în *Prefaţa* sa şi în care Warburton susţine că absenţa din legea mozaică a oricărei referiri la o viaţă viitoare este dovada misiunii divine a legiuitorului. Warburton a fost un savant şi un literat mediocru, precum şi un om lipsit de caracter (*The Oxford Companion to English Literature*, Oxford, 1965).

10 Georges Cuvier (1769 – 1832), celebru naturalist francez, creatorul anatomiei comparate şi al paleontologiei.

11 Vittorio, Conte di Alfieri (1749 – 1803), cel mai mare poet tragic italian. Este autorul a douăzeci şi una de tragedii şi al piesei *Abele* (1790), o *tramelogedie*, aşa cum o numise el însuşi pentru a-şi justifica înclinaţia spre melodramă. Tragediile lui Alfieri se constituie într-o epopee a omului liber, motivul lor fundamental fiind exaltarea plină de vigoare a drepturilor umanităţii, în melodrama sa, Alfieri scoate în evidenţă contrastul dintre atmosfera idilică în care trăia prima familie de pe pământ şi sentimentele de gelozie pe care le nutrea Cain în subconştient şi care l-au împins pe acesta la fratricid.

12 „Se zbate nemurirea / Într-însul…"

(„Tis your immortal part/ Which speaks within you…") Conform religiei maniheiste (sec. III e.n.), sufletul nemuritor, creaţie divină, este închis într-un trup străin şi rău, deci nu poate să existe armonie între suflet şi trup.

13 într-o notă de subsol la ediţia din 1832 a operelor lui Byron,

apar următoarele versuri pe care Byron le-a scris iniţial pentru a fi publicate în poem, dar care au fost apoi omise, atât la prima, cât şi la următoarele ediţii:

„But *Hei* so wretched in his height, Se restless in his wretchedness, must still Create, and recreate – (perhaps he îl make One day a son unto himself – as he Grave you a father – and if he se doth, Mark me! that son will be a sacrifice!)".

„Însă, El?

Nefericit în slava-i se frământă împins de râvna de-a crea mereu (trad. V. Teodorescu) (probabil că va face / într-o zi un fiu să-i semene – aşa cum ţie / ţi-a dat un tată – şi dacă va face asta / Ţine minte! Fiul acela f i-va sacrificat!)".

14 „E frate-meu păstor" („My brother is / A watching shepherd boy"). Cuvântul *Abel* este explicat ca însemnând păstor sau văcar (*Enciclopedia biblică*).

680

15 „Era un şarpe, doar atât: un şarpe".

(„I teil thee that the serpent was no more / Than a mere serpent") – vezi *Prefaţa* lui Byron.

16 Vezi *Facerea*, 4: 17.

17 „Eu şi tatăl lor N-am fost năicuţi din acelaşi pântec?"

(„Was not he, their father, / Born of the same sole womb, in the sama hour?")

În articolul *Eva*, din *Dictionnaire historique ei critique* (1697 – 1702), Pierre Bayle (1647 – 1706) menţionează că se crede că lui Adam şi Evei li s-au născut împreună câte un fiu şi o fiică şi cu numele [fiicelor erau Calmana sau Caimana sau Debora sau Azzrum, pentru sora geamănă a lui Cain şi Delbora sau Arvina, în cazul surorii gemene a lui Abel. Byron cunoştea probabil dicţionarul, acesta fiind tradus şi în englezeşte. Dicţionarul prezenta şi comenta legendele şi vechile mituri religioase.

18 în *Advancenent of Learning* (*Progresul cunoaşterii*), *I*, 28, filosoful Francis Bacon scria: „The first place is given to the Angels of Iove, which are termed Seraphim, the second to the Angels of light, whieh are termed Cherubin". („Primul loc le este dat îngerilor iubirii, care se numesc serafimi, iar al doilea, îngerilor luminii, care se numesc heruvimi".)

19 „Sunt stăpâni Peste ţinutul lui şi peste-o parte Ce nu-i a Lui".

(„So that I de divide / *His*, and possess a kingdom which is not / *His*") Lucifer este evident îndatorat teoriei maniheiste a existenţei unui regat infernal şi a unuia ceresc, *duplex ierra*.

20 „Te va purta Văzduhu-al cărui domn sunt eu;

(„And thou shalt be / Borne on *the air*, of which I am the prince;") Versurile acestea sunt o parafrază a *Epistolei către Efeseni*, II, 2: „... potrivit stăpânitorulni puterilor văzduhului, adică duhului care lucrează acum în fiii neascultători", („... according to *the prince of the power of the air*, the spirit that now worketh in the children of disobedience.")

21 „încrede-te în mine şi umblă peste ape" („Believe în me and walk the waters") este o altă referire la *Noul Testament*.

22 *Vezi Facerea*, 2: 10: „Şi din Eden ieşea un râu, care uda raiul, iar de acolo se împărţea în patru braţe".

23 Leviathanii sunt, probabil, crocodilii de azi. Vezi nota 62 la *Marino Faliero*, pag. 657.

24 „Căci omului de poţi să-i faci vreun bine De ce nu-l faci?"

(„For / If thou canst de mân good, why dost thou not?")

În însemnările sale din *Jurnal*, la 28 ianuarie 1821, Byron notează tre' versuri care ar putea, cum spunea el, forma una din replicile lui Lucife în *Tragedia lui Cain*:

„\Vere *Death* an evil, would / let *thee* live? Fool I live as I live – as thy father lives, And thy son's sons shall live for evermore". („De-ar fi un rău *Moartea*, te-aş lăsa eu să trăieşti, Nebunule! trăieşte cum trăiesc şi eu şi al tău tată, şi cum fiii fiilor tăi vor trăi în veşnicie.")

Versurile acestea nu şi-au mai aflat loc în poem. De altfel, la aceeaşi dată, Byron nota că va scrie o tragedie metafizică în cinci acte, intitulată *Cain*, şi care va fi în stilul lui *Manfred*, dar va avea şi *cor*, ceea ce însă nu s-a întâmplat în final, proiectul său iniţial suferind modificările pe care le cunoaştem astăzi şi care reprezintă forma definitivă a tragediei sale.

25 „Văii îmi pare că nu mai sunt nimic".

(„Alas! I seem Notnifeg")

În scrisoarea adresată prietenului său, Thomas Moore, la 3 noiembrie 1821, referindu-se la Cain, Byron scria:

„Cain is a proud mân – against Life, and the author of Life, than the mere living". („Cain este un om mândru, este împotriva Vieţii şi, mai degrabă, autor al ei decât o simplă trăire".)

26 Chiparosul este un conifer ce adeseori se plantează lângă morminte. Este simbolul morţii, al tristeţii şi al doliului.

27 „întâii muguri care sparg pe ramuri şi poamele dinţii, învoalte flori.

Tot ce-a rodit mai minunat pământul.
Să-i ducem Domnului prinos, cu suflet
Smerit şi blând".
(„The fruits of the earth, the early, beautiful
Blossom and bud, and bloom of flowers aud fruits.
These are a goodly offering to the Lord.
Given with a gentle and contrite spirit.")

Adah, soţia lui Cain, este cea care sugerează compromisul dezastruos, nu o ofrandă arsă („burnt offering"), ci roadele pământului, care îl vor costa puţin sau chiar nimic pe cel care le oferă. Lucifer, cinic, făcuse această remarcă în actul II, scena 2, 416 – 417:

„Dar femeia Mai poate, totuşi, ispiti bărbatul".
(„But there
Are some things still which \voman may tempt mân to.")

28 „Lasă-ne-o clipă singuri, soră Adah, Să ne gătim de jertfă".
(„My sister Adah, leave us for awhile – We insan to sacrifice".)

De la începuturi, femeia nu a fost manită să devină preoteasă sau să aducă sacrificii şi să oficieze, toate acestea cădeau în sarcina bărbatului. Ideea apare şi la Milion în *Paradisul pierdut*, IV, 299:

„He for God only, she for God în him". („Părea făcut el pentru Dumnezee.
Ea – pentru viul Dumnezeu dintr-însul; – trad. Aurel
Covaci)

Iată cum sunt descrise îndatoririle femeilor în I *Corinteni*, 14: 34: „Femeile voastre să tacă în biserică, căci lor nu le este îngăduit să vorbească, ci să se supună, precum zice şi legea".

29 într-o scurtă notă, Byron menţionează că ideea i-a fost sugerată da poemul lui Gessner, *Moartea lui Al şi*.

30 Iată cum, în scrisoarea trimisă lui John Murray, la 2 februarie 1822, motivează şi explică Byron introducerea Îngerului Domnului: „Dacă ar fi o blasfemie *Cain*, atunci *Paradisul pierdut* este şi el o blasfemie… *Cain* este doar o dramă şi nu un prilej de controverse… Am evitat chiar introducerea Divinităţii, ca în Scriptură (cu toate că Milton a făcut-o, dar, recunosc, nu prea inspirat), am adoptat formula cu

îngerul care i-a fost trimis lui Cain şi am făcut-o deliberat, ca să nu şochez sentimentele unora cu privire la acest subiect, neîncercând să îmi ating ţinta, cum o fac toţi cei lipsiţi de inspiraţie, profitând de efectul pe care îl produce prezenţa lui Iehova. Vechile Mistere îl prezentau cu destulă libertate, dar acest lucru se evită în cele mai recente".

31 Vezi *Facerea*, 4: 12: „Când vei lucra pământul, acesta nu-şi va mai da roadele sale ţie; zbuciumat şi fugar vei fi tu pe pământ".

32 Din nou, Byron se inspiră din *Facerea*, 4: 15: „... ci tot cel ce va ucide pe Cain înşeptit se va pedepsi! Şi a pus Domnul Dumnezeu semn lui Cain, ca tot cel care îl va întâlni să nu-l omoare".

33 Cele patru râuri, în realitate cele patru braţe ale râii lui care ieşea din Eden, erau Fison, Gihon, Tigru şi Eufrat.

34 Vezi *Facerea*, 4: 16: „Şi s-a dus Cain de la faţa lui Dumnezeu şi a locuit în ţinutul Nod, la răsărit de Eden".

pag. 411

CEH ŞI PĂMÂNT – Un mister (Heaven and Eatth. A Mystery)

Piesa a fost scrisă între 9 şi 23 octombrie 1821. Ea urma să fie publicată împreună cu celelalte trei drame care o preced, dar, din prudenţă, Murray a preferat să nu o publice. Byron, supărat, i-a cerut să îi restituie manuscrisul. În cele din urmă, piesa a apărut în numărul al doilea din ziarul „The Liberal", la l ianuarie, 1823. Printr-o curioasă coincidenţă, cam în aceeaşi perioadă în care Byron îşi compunea poemul, Thomas Moore, având aceeaşi sursă de inspiraţie ca şi prietenul său, aflat în Italia, şi independent de el, îşi propusese să scrie un poem mai amplu tot pe tema dragostei dintre „fiii lui Dumnezeu şi fiicele oamenilor". Aflând însă de drama lui Byron „Moore a renunţat la planurile sale iniţiale şi s-a limitat doar la episodul intitulat The *Loves of the Angels (Iubirile îngerilor),* pe care l-a publicat tot în 1823. Poemul său a apărut la editura Longman din Londra. Moore se temea că dacă ar mai fi întârziat cu publicarea, succesul pe care l-ar fi avut, fără îndoială, drama lui Byron i-ar fi eclipsat creaţia şi, mai târziu, criticii ar fi putut să îl acuze chiar că îl plagiase pe marele exilat.

Cer şi pământ nu avea să se bucure de succesul pe care i-l prevăzuse Moore.

1 *Motto-ul*: „And \voman wailing for her demon lover" este luat din poemul lui Coleridge, *KuMa Khan*, 16.

2 În *Facerea*, 4: 18, Irad este fiul lui Enoh şi nepotul lui Cain.

3 Noe, fiul lui Lameh, a avut, la rândul său, trei fii, pe Sim, Ham şi Iafet (vezi *Facerea*, 5: 32).

4 Aholibama, care, în *Facerea*, 36, apare sub numele de Olibama, era, „fata lui Ana, fiul lui Tibon Heveul". Ea era soţia lui Isav.

5 Muntele Ararat este cel mai înalt vârf din Turcia. În *Biblie*, el este locul unde s-a oprit arca lui Noe: „Iar în luna a şaptea, în ziua de douăzeci şi şapte a lunii acesteia, s-a oprit corabia pe munţii Ararat" (*Facerea*, 8: 4).

6 „Cei şapte". Se spune că erau şapte arhangheli, care ocupau locul al optulea în ierarhia cerească, în nota sa, Byron menţionează că în *Car*

tea lui Enoh, în capitolul XX, cei şapte arhangheli erau Rafael, Uriel, Rufael, Raguel, Michael, Saraqâel şi Gabriel.

Enoh este fiul lui Cain. El nu a murit, ci a fost luat în cer (vezi *Facerea*, 5: 24). Lui îi sunt atribuite două lucrări apocrife, *Cartea lui Enoh* şi *Cartea tainelor lui Enoh*. Prima este un apocrif etiopian şi datează cam din secolele II-I î.e.n., iar cea de a doua, apocriful slavon, este ceva mai recentă şi se crede că ar fi fost scrisă de un evreu din Alexandria.

H.E. Coleridge este de părere că Byron ar fi citit fragmente din *Cartea lui Enoh*, în traducere engleză. El precizează că nişte fragmente din această lucrare fuseseră incluse de Georgius Syncellus (scriitor bizantin din sec. VIII) în *Chronographia*, lucrare tipărită în 1G06 de către J.J. Scaliger. În anul 1715, unul dintre aceste fragmente a fost tradus în limba engleză şi publicat sub titlul *The History of Angels and their Qallantry wilh the Daughters of Men* (*Istoria îngerilor şi iubirea lor pentru fiicele oamenilor j*, scris de Enoh Patriarhul, în 1785, James Bruce (1730 – 1794), celebrul călător englez şi cercetător al Africii, a descoperit trei manuscrise ale *Cărţii lui Enoh*. Primul l-a oferit Bibliotecii din Paris, iar pe cel de al doilea, Bibliotecii Bodleiane din Oxford. Acesta din urmă a fost tradus în limba engleză în anul 1821, de către Richard Laurence, Arhiepiscop de Cashel. Este prima versiune engleză integrală a scrierii apocrife etiopiene.

7 Neamul canaaneilor a fost blestemat de Noe: „Blestemat să fie Canaant Robul robilor să fie la fraţii săi" (*Facerea*, 9: 25).

Canaan era nepotul lui Noe, fiul lui Ham.

Byron pretinde că cele două tinere, Ana şi Aholibama, sunt descendente din Cain. Aceasta este, de fapt, interpretarea pe care o dă

şi S. Chrysostom pasajului din *Vulgata*, *Genesis*: „Videntes filii Dei filias hominura quod essent pulchrae, acceperunt sibi uxores ex cmnibus quas elegerant". („Fiii lui Dumnezeu, văzând fiicele oamenilor cât erau de frumoase, le luară de soţii pe cele pe care le aleseră".) Conform acestei interpretări, Ki lui Dumnezeu nu erau decât descendenţii din Set şi Enos, cei ce se temeau de Dumnezeu, şi nu nişte îngeri, iar fiicele oamenilor erau descendentele izgonitului şi ucigaşului Cain. În *Septiiaginta* însă, în loc de „fiii lui Dumnezeu", apare „îngerii lui Dumnezeu", ceea ce explică şi faptul că atât Byron, cât şi Moore, îi consideră pe eroii lor îngeri şi nu simpli pământeni. Byron îi este, în mod evident, îndatorat *Cărţii lui Enoh* şi pentru numele personajelor sale, Azazel şi Semiaza, pedepsiţi din ordinul Demnului pentru că „Azazel a răspândit pe pământ toată nelegiuirea şi a dezvăluit tainele veşnice care se săvârşesc în ceruri; iar Semiaza, căruia tu (Dumnezeu) i-ai dat puterea să fie stăpân peste tovarăşii lui, i-a învăţat pe oameni. Şi ei au intrat la fiicele oamenilor pe pământ şi s-au împreunat cu ele şi s-au întinat cu aceste femei şi le-au dezvăluit lor tot păcatul. Iar femeile acestea au adus pe lume uriaşi, din pricina cărora s-a umplut tot pământul de sânge şi de nelegiuire" (*Apocrifele lui Enoh*. pag. 258, în *Miturile esenţiale* de Victor Kernbach, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978).

8 lafet povesteşte aici Potopul. Conform legendei biblice însă, car. aaneii s-au născut după retragerea apelor. Este evident deci că Byron se ghidează doar după *Cart ea lui Enoh* şi nu respectă cronologia *Vechiulu Tesiairunt*. Despre *Cartea lui Enoh*, legenda spune că ar fi fost scrisă înainte de Potop.

9 Iată cum este înfăţişat Potopul în *Cartea lui Enoh*: „Căci pământul întreg va pieri, apele potopului cotropi-vor pământu'! întreg şi tot f e se află pe el va pieri" (*Apocrifele lui Enoh*, idem). În *Facerea*, 7: 20 – 24, Potopul este descris astfel:

„Şi a acoperit apa toţi munţii cei înalţi ridicându-se cincisprezece coţi mai sus de ei.

Şi a murit tot trupul ce se mişca pe pământ, păsările, animale e, fiarele, toate vietăţile ce mişunau pe pământ şi toţi oamenii" etc.

10 În *Biblie*, prin patriarh se înţelege unul dintre personajele antediluviene, cap de familie sau unul dintre strămoşii evreilor. Aici este verfa despre Noe. Alţi patriarhi au fost consideraţi apoi Abrahaam, Isaac, Iacov şi fiii acestuia din urmă. Între crearea Lumii şi Potop, au

exisut zece patriarhi, care au trăit cel puţin nouă sute de ani. Principalii ei f u Adam, Set, Enos, Matusalem şi Noe.

11 Xoe, fiul lui Lameh şi nepotul lui Matusalem, se trage din al trei. fa fiu al lui Adam, Set, născut după moartea lui Abel (*Facerea*, 4, 5)

12 Parafrază după *Facerea*, 1: 16: „A făcut Dumnezeu cei doi luminători mari: luminătorul cel mai mare pentru cârmuirea zilei şi luminători-l cel mai mic pentru cârmuirea nopţii şi stelele".

13 Iată cum apare pasajul acesta în *Facerea*, 3: 24: „Şi izgonind pe Adanj l-a aşezat în preajma raiului celui din Eden şi a pus heruvimi şi safci p, de flacără vâlvăitoare să păzească drumul către pomul vieţii".

pag. 449 WERNEE SAU MOŞTENIREA-Tragedie

(Werner, or the Inheritance. A Trage dy)

Byron a început să scrie această piesă la 18 decembrie 1821, pe cârd se afla la Pisa, şi a terminat-o la 20 ianuarie 1822. A fost publicată de Jotn Murray la 23 noiembrie, în acelaşi an. *Werner* s-a jucat pentru prima dai à la New York, pe scena de la Park Theater, în anul 1826. La Londra, premiera are loc abia la 15 decembrie 1830, la Teatrul Drury Lane. *Werner* este singura dintre piesele lui Byron care a avut succes de public şi s-a jucat o perioadă îndelungată. În 1830 – 31, piesa a cunoscut 17 reprezentaţii. Printre actorii care au făcut-o celebră de-a lungul anilor, s-au numărat William Charles Macready (1793 – 1873), primul interpret al [lui Werner în 1830, precum şi primul interpret al lui Sardanapal, în 1834, Samuel Phelps (1804 – 1878), Sir Henry Irving (1838 – 1905) şi Ellen Teiry (1847 – 1928).

Werner este ultima operă byroniană publicată de John Murray în timpul vieţii poetului. La sfârşitul secolului, în jurul piesei s-a iscat un adevărat scandal, deoarece se considera că ea aparţine Ducesei Georgiana de Devonshire. Piesa este însă, în mod incontestabil, creaţia lui Byron şi ea a fost copiată, în opt zile, de Mary Shelley, pentru a putea fi trimisă la Londra spre publicare. În scrisoarea trimisă din Cephalonia lui Douglas Kinnaird, la 23 decembrie, 1823, Byron spunea că, pentru *Werner*, Murray urma să îi plătească două sau chiar trei sute de lire, ceea ce nu reprezenta

O sumă prea mare, deşi era suficientă pentru ca Byron să poată plăti cu ea o armată de o sută de soldaţi pe o perioadă de trei luni.

1 Harriet Lee (1757 – 1861), romancieră engleză, autoarea romanelor *The errors of Innocence* (*Greşelile nevinovăţiei*, 1786) şi *Clara Lennox* (1797), precum şi a douăsprezece povestiri reunite sub

titlul *The Canterbury Tales* (*Povestiri din Canterbury*), apărute între 1797 şi 1805, în cinci volume. Povestirile erau istorisite de nişte călători care se întâlniseră din întâmplare. Sophia (1750 – 1824), sora Harrietei, a contribuit şi ea cu câteva povestiri. Primul volum, apărut în 1797, îi aparţine în exclusivitate Harrietei, cel de al doilea, publicat în 1798, Sophiei, iar cel de al treilea este scris în colaborare de cele două surori şi a apărut în anul 1800. În anul 1801 apare cel de al patrulea volum, scris doar de Harriet şi care cuprinde şi povestirea *The Germani Tale*, *Kruitzner* (*Povestea neamţului*, *Kruitzner*), pe care Byron o citise în copilărie şi îl impresionase atât de mult, încât, în 1821, se hotărăşte să scrie o tragedie cu acelaşi subiect. Volumul al cincilea, apărut în 1805, este şi el scris, în întregime, de Harriet.

La rândul ei, Sophia este autoarea romanului *The Recess*, *or a Tale of Other Times* (*Cabinetul secret sau o poveste din alte timpuri*, 1789), a tragediei *Almevă a*, *Queen of Granada* (*Almeyda*, *Regina Granadei*.

1796), a comediei *The Assignation* (*întâlnirea*, 1807) şi a şase volume de corespondenţă intitulate *Life of a Lover* (*Viaţa unei îndrăgostite*.

1803). Pentru *The Canterbury Tales*, Sophia a scris *The Young Lady's*

Tale, *or the tko Emilys* (*Povestea*, *tinerei doamne sau cele două Emilii*)

şi *The Clergyman's Tale or Pembroke* (*Povesteapreotului sau Pembroke*).

Byron nu reţine cu exactitate contribuţia fiecăreia dintre surori, scriind, ca şi altă dată, din memorie, nemaiavând răgazul, în graba cu care dorea să îşi vadă terminată piesa, să verifice unele din datele pe care le prezintă. Menţionează însă, în paranteză, că i se pare că aşa ar sta lucrurile.

2 Este vorba despre căsătoria, şi apoi divorţul lui Byron, de care îşi va aminti cu multă amărăciune până în ultima clipă a vieţii.

3 Războiul de Treizeci de Ani (1618 – 1648) a implicat aproape toate statele Europei, dar s-a purtat mai ales pe teritoriul Germaniei. Cauzele au fost dictate de revendicări teritoriale, dinastice şi religioase. Conflictul principal a avut loc între un număr de prinţi germani, susţinuţi de Franţa, Suedia, Danemarca şi Anglia şi Casa da Habsburg şi Sfântul Imperiu Roman. Pe atunci, Habsburgii domneau în

Spania, Austria, Boemia, Ungaria, cea rmi mare parte a Italiei şi în sudul Ţârilor de Jos. Războiul a început prin capturarea localităţii Pilsen de Mansfeld, la 21 noiembrie 1618, de către protestanţii din Boemia, şi s-a încheiat cu Pacea de la Westfalia, semnată la 24 octombrie 1648, iar pentru Franţa şi Spania, cu Pacea din Pirinei, din 1659. Germania a fost ruinată în acest război.

Îa piesă, Byron nu urmăreşte evenimentele istorice în mod cronologic, ci face doar aluzie la unele dintre ele, în măsura în care acestea îi servesc în desfăşurarea acţiunii.

4 Burghezii hanseatici aparţineau Ligii Hanseatice, care se formase între oraşele medievale germane pentru protejarea comerţului cu străinătatea şi care data din anul 1358. Ligii îi aparţineau, la principal, comercianţii din Lübeck, Hamburg şi din Bremen, dar şi din alte oraşe germane. Ea s-a dizolvat în secolul al XVII-lea, dar cele trei oraşe au continuat să poarte denumirea de oraşe hanseatice şi la fel şi comercianţii lor.

5 Gorgonele erau, în mitologia greacă, trei surori monstruoase, Medusa, Euriale şi Stheno, Aveau puterea să transform? în piatră pa oricine le privea. În loc de păr, aveau şerpi.

6 „Un câine, un măgar şi un valet" („A nmkey, and a nustiff, and a valet"). Prietenii care îl cunoscuseră pe Byron la Pisa povesteau că locuinţa sa de acolo era, ca tot ceea ce îl înconjura, da altfel, oarecum singulară: cuprindea o maimuţă, un măgar, un buldog, două pisici… câţiva servitori în livrea şi „the trusty Fletcher as *Major Dimi*, or jsuper-intendent of the *Menagerie*" („credinciosul Fletcher ca *Major Dom* sau superintendent al *Menajeriei 1*) (vezi *Life*, *Writings*, *Opinions* etc., 1825, II, 203 – 204), notează H.B. Coleridge.

7 în povestirea Harrietei Lee, Gábor este Bethlen Gábor, Prinţul Transilvaniei, devenit apoi Rege al Ungariei, în august 1620.

8 „Ciad s-a sculat Boemia-mpotriva / Austriei".

(„When first Bohemia raisad her banner gainst / The Au.3 trian".) La 18 august 1619, Bethlen Gábor s-a alăturat Boemiei şi a declarat că în luna septembrie va intra cu trupale sale în Maravia.

9 *Supernaculum* (super + nagel = pe unghie – lat.). A bea *supernaculum* („to drink *supernaculum*") înseamnă a goli cupa până la fund, încât ultima picătură sau perlă ajunsă pe unghie să îşi păstreze forma şi să nu se mai scurgă. Dacă perla se spărgea sau începea să se prelingă, cel ce bea era amendat. De aici, *supernaculum* înseamnă

băutură bună (H.E. Coleridge). Vezi şi Rabelais, *Garganiua*, *I*, 5.

10 Iov, personaj din *Vechiul Testament*, căruia i se iau averile, familia şi sănătatea, pentru a-i fi pusă credinţa la încercare. A devenit simbolul răbdării în suferinţă.

11 Jan Zizka de Trocnow (1370 – 1424), eroul naţional al Boemiei. A preluat cemanda trupelor tuşite în 1420 şi a obţinut victorii de răsunet împotriva catolicilor, cu toate că din 1421 era complet orb. Murind în luptă, a dat ordin ca pielea sa să fie întinsă pe o tobă, cu care să se bată atacul şi al cărei sunet să îi înspăimânte pe duşmani.

12 Cosimo de Medici (1389 – 1464), primul reprezentant şi fondatorul celebrei familii care avea să cor. ducă destinele Florenţei, şi apoi ale întregii regiuni a Toscanei, din secolul al XV-lea până în anul 1737. A fost comerciant şi bancher, ca şi urmaşii săi. Curând, a devenit primul cetăţean al Florenţei. În politica externă, milita pentru înţelegere între oraşele italiene. Este fondatorul Bibliotecii Medici şi al Academiei de Studii Greceşti. A fost patronul artelor şi al artiştilor.

13 Viţelul cel gras a fost tăiat de tatăl cel fericit la întoarcerea fiului risipitor, dar pocăit (Vezi *Luca*, 15: 11 – 32).

14 Bandiţii, pe care Byron îi numeşte *The Blacâe Bands* (bandele negre), erau bande de briganzi formate din resturile, armatei suedeze, după ce aceasta fusese evacuată din Boemia, în 1649. Soldaţii lăsaţi la vatră deveniseră tâlhari de drumul mare (vezi şi *Transformarea Schilodului*, II, l, 6B).

15 Albrecht von „Wallenstein sau Waldstein (1538 – 1634), general imperial în timpul Războiului de Treizeci de Ani. După victorii strălucite, este înfrânt de suedezi la Lützen (1632) şi, acuzat de trădare, este ucis de un grup de conspiratori, trimis probabil de împăratul Ferdinand al II-lea. El este eroul tragediei lui Schiller, care îi poartă numele.

16 Johannes Tserklaes, conte de Tilly (1559 – 1632), general ca şi Wal-lenstein. A comandat armata Ligii Catolice, în fruntea căreia a repurtat mai multe victorii deosebit de importante. A preluat comanda armatei lui Wallenstein, dar a fost şi el învins de suedezii conduşi de Gustav al II-lea, la Breitenfeld, în 1631, apoi la Lech, în 1632, unde a şi fost rănit mortal…

17 Gustavus Adolphus (1594 – 1632), rege al Suediei (1611 – 1632), supranumit Leul Nordului. A făcut o alianţă secretă cu Danemarca şi Franţa, promiţând să intervină de partea protestanţilor

în Războiul de Treizeci de Ani. Trecând în mare grabă prin Germania, i-a învins pe imperiali la Breitenfeld (1631), la Lech (1632) şi la Lützen, tot în 1632. Aici şi-a găsit moartea.

18 Johan Baner (1596 – 1641), general suedez în Războiul de Treizeci de Ani. A preluat cemanda forţelor suedeze din Germania după moartea lui Gustav Adolph. A repurtat o mare victorie la Wittstock în anul 1636, prin care a recâştigat prestigiul Suediei.

19 Lennart Torstenson (1G03 – 1651), general suedez, care i-a urmat lui Baner la cemanda armatei (1641). A obţinut mari victorii în Saxonia, Boemia, Moravia, Silezia. A învins Danemarca şi prin victoria de la

Jankau (1645), a deschis drrmul spre Praga şi Viena pentru armata suedeză.

20 Bernhard de Saxa-Weimar (1604 – 1639), general protestant, unul dintre cei mai abili conducători de oşti din Războiul de Treizeci de Ani. A capturat în 1633 localitatea Regensburg. Din 1635 a intrat în serviciul armatei franceze şi în 1638 i-a înfrânt pe imperiali la Breisach.

21 George Wilhelm, Elector de Brandenburg (1595 – 1640), aliat al lui Gustav Adolph.

22 Prima din cele douăsprezece munci ale lui Hercule a fost uciderea leului din Nemeea.

23 în legenda biblică, Moise, conducându-şi poporul iudeu afară din Egipt, a putut trece prin Marea Roşie care a fost secată. Când însă soldaţii faracr. ului s-au apropiat de mare, ea s-a umplut din nou de apă: „Iar Moise şi-a întins mâna sa asupra mării şi a alungat Domnul marea toată noaptea cu vânt puternic de la răsărit şi s-a făcut marea uscat, ea s-au despărţit apele" (*Ieşirea*, 14: 21).

24 *Les preux chevaliers* = cavaleri curajoşi şi bravi (fr.).

25 Rabenstein, numele care i se dădea, în Germania, spânzurătorii, pe care stăteau cocoţaţi corbii (Raben) în aşteptarea prăzii.

26 „pe-acest
Biet vierme de mătase îl făceau
Să-şi lase pielea".

(„Things which hâd made this silkworra cast his skin"). Şi aici, ca şi în *Marino Faliero*, II, 2, 115, Byron foloseşte termenul de vierme cu acelaşi dispreţ:

„And caii/a Tartar lord, than these swoln silkworms masters!" („Ori unui han tătar să te supui, decât acestor viermi, chiar de mătase/De sunt!"-trad. Aurel Covaci)

27 Momus, zeul batjocurii crude şi al râsului în mitologia greacă, în *Her-motimus*, cap. XX, Lucian din Samosata povesteşte că Momus ar fi râs şi şi-ar fi bătut joc de Hefaistos, când acesta a creat un cm, pentru că nu îi făcuse în piept o mică uşiţă, pentru ca lumea să poată pătrund e în secretele gândurilor sale.

28 Este vorba, aici, despre porumbelul care i-a vestit lui Noe retragerea apelor. El s-a reîntors pe corabie, purtând în cioc o ramură verde de măslin (*Facerea*, 8: 11).

29 Eteocles şi Polinice, fiii lui Oedip şi fraţii Antigonei, s-au ucis în luptă, unul pe altul. Polinice a fost conducătorul celor Şapte împotriva Tebei (Adrastus, Amphiareus, Hippomedon, Capaneus, Tydeus şi Partheno-paeus), porniţi în război împotriva lui Eteocles, care era rege al Tebei şi refuzase să îi cedeze tronul fratelui său, aşa cum se înţeleseseră, să domnească alternativ, pentru a nu se îndeplini blestemul tatălui lor, care prevestise că cei doi se vor ucide unul pe altul. Singurul supravieţuitor al luptei a fost Adrastus.

30 Aici, Byron vorbeşte despre sonda de măsurat adâncimea, care consta dintr-o bucată de plumb, prevăzută cu o cavitate umplută cu grăsime, de care se lipeau nisipul, scoicile sau pietrişul fin de pe fundul apei.

31 Sesostris este numele pe care vechii greci îl dădeau lui Ramses al II-lea, care a domnit în Egipt între 1292 şi 1225 î.e.n., aducând ţara la un grad de înflorire deosebită, motiv pentru care a fost considerat zeu. S-a aliat cu hitiţii împotriva Siriei, iar Herodot, Diodorus Siculus şi Strabo spun despre el că ar fi cucerit întreaga lume, chiar şi Sciţia şi Etiopia. El este, evident, un personaj mitic, creat pentru a satisface mândria egiptenilor pentru vechile cuceriri ale înaintaşilor lor, pe care voiau să îi aşeze alături de marii cuceritori ai lumii.

32 *Ignis fatuus* = foc rău (lat.). Este o expresie folosită, la început, pentru focurile care uneori se văd arzând deasupra zonelor mlăştinoase, focuri, adeseori numite rele sau nebune. De aici, termenul s-a extins şi este folosit cu sensul de *nebun*, *iluzoriu*, *miraj*.

33 Moloh sau Moleh. Vezi nota 80 la *Marino Faliero*, pag. 658.

84 La 19 mai 1631, asediul Magdeburgului s-a încheiat într-un

adevărat masacru, în care au pierit atât soldaţi, cât şi mulţi cetăţeni paşnici ai oraşului, împreună cu soţiile şi copiii lor, precum şi tineri şi bătrâni. Oraşului i s-a dat apoi foc şi cincizeci de case au fost distruse complet. Doar catedrala a fost cruţată. Nu Tilly şi armata sa sunt răspunzători de măcel, ei înşişi locuitorii oraşului. Tilly plecase înainte de declanşarea urgiei.

35 Tratatul semnat la Praga la 30 mai 1635 a fost o pace de compromis, încheiată între statele germane. Alianţele s-au schimbat, după aceasta.

Franţa trecând de partea Suediei, iar războiul a intrat în faza cea mai sângeroasă, desfăşurându-se în Ţările de Jos, Italia, Peninsula Iberică şi în Scandinavia.

36 Hecate este, în mitologia greacă, zâna misterioasă a lunii. Ea este totodată însoţitoarea Persefonei în Hades, zeiţă a umbrelor şi a fantomelor. Pe pământ, bântuia cimitirele şi încrucişările de drumuri.

37 Legendele vechi persane descriu dragostea dintre privighetoare şi trandafir. În fiecare noapte, privighetoarea cântă pentru iubitul ei, care îşi deschide petalele să o asculte. Legenda acestei iubiri i-a inspirat pe poeţii romantici englezi şi ea a fost dezvoltată de Thomas Moore în mai multe poezii ale sale, care aveau să culmineze cu poemul de mai mari dimensiuni, *Lalla Rookh*, apărut în primăvara lui 1817. De aici s-a inspirat, probabil, Byron, precum şi Oscar Wilde, câteva decenii mai târziu, pentru a scrie povestea *The NigMingale and the Rose* (*Privighetoarea şi trandafirul*). La rândul său, Moore s-a inspirat din Saadi, poetul persan foarte mult citit şi apreciat în acea vreme când englezii descopereau cu multă plăcere şi admiraţie Orientul cu obiceiurile, legendele şi misterele sale.

pag. 565 SCHIMBAREA SCHILODULUI – Poem dramatic (The Deâorrned Transâormed – A Drama)

Acest poem dramatic a fost scris de Byron pe când se afla la Pisa, în vara lui 1822. El a fost publicat de Jolm Hunt la 20 februarie 1824, cu toate că nu fusese terminat, Byron plecând în Grecia şi ineluând manuscrisul cu el.

1 Cei trei fraţi (*The Three Brothers*) este un roman scris de Joshua Pickersgill junior în anul 1803. Atât autorul, cât şi opera sa se cunosc astăzi doar datorită faptului că l-au inspirat pe Byron.

2 Demonul *Pădurii* (Wood *Demon*), povestire de Matthew Gregory Lewis (1775 – 1818), autorul unor celebre povestiri de

groază.

3 Aşa cum arătam mai sus, Byron nu am%i terminat această dramă.

4 „Tu m-ai născut aşa” („I was born so, Mothor”).

Referitor la sensibilitatea sa în legătură cu piciorul său diform, Byron notase în *Jurnal* că fusese cuprins de groază, oroare şi umilinţă în ziua când mama sa, într-un acces de furie, l-a numit „l-am.3 braţ” („băiat schilod”). Probabil că această dramă se datorează tocmii amintirii atât de triste şi obsedante a cuvintelor mamei sale.

5 Munţii Hartz se întind în centrul Germaniei, fiind cuprinşi între râurile Elba şi Weser; într-o legendă se spună că umbra unui mare călăreţ ar apărea sub vârful Brocken, cel mai înalt pisc al lanţului muntos. Este, de fapt, efectul de lumini şi umbre, produs de soare în călătoria, să pe bolta cerească.

6 Iuliu Cezar.

7 Se vorbeşte aici despre relaţiile Serviliei, sora lui Cito Minor, ale Serviliei, mama lui Brutus şi a doua soţie a lui Cato Minor, precum şi ale Cleopatrei, regina Egiptului, cu Iuliu Cezar.

8 Cleopatra (69 – 30 î.e.n.), regina Egiptului, în anul 48 când l-a cunoscut pe Cezar, avea 21 de ani, şi nu doar 16, cum afirmă Byron.

9 Alcibiade (450 – 404 î.e.n.), celebru general atenian, elevul preferat al lui Socrate, conducătorul Atenei în Războiul Peloponeziac, împotriva Spartei. A fost învins la Mautineea în anul 418 şi a murit în exil.

10 Silen este, în mitologia greacă, zeu al vinului şi al fertilităţii, fiul lui Hermes, prietenul şi profesorul lui Dionisos. Era bufonul) Olimpului şi avea, în toate reprezentările, înfăţişarea unui bătrânel vesel şi mucalit.

11 Socrate (469 – 399 î.e.n.), celebrul filosof atenian, considerat ca cel mai inteligent dintre oamenii tuturor timpurilor.

12 Descriindu-l pe Marc Antoniu, Plutarh îl compară cu statuile lui Hercule: „Chiar pe chipul său se vedea aerul demnităţii unui om liber, apoi barba lui cu multă nobleţe şi faţa lungă şi nasul acvilin păreau că se aseamănă cu imaginile pictate şi sculptate ale lui Hercule, care reflectau bărbăţie” (trad. N.I. Barbu, în voi. Plutarh, *Vieţile Pândele*, IV, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1969, p. 531 – 532).

13 Hercule Farnese, cea mai celebră statuie a lui Hercule, care se află la Muzeul din Neapole şi care îl prezintă pe popularul erou,

blând şi melancolic, personificând moderaţia îmbinată cu forţa.

14 Marc Antoniu (83 – 30 î.e.n.), politicianul şi generalul roman, care din dragoste pentru Cleopatra îşi neglijează îndatoririle de stat şi este învins de Octavian la Actium (31 î.e.n.), iar apoi se sinucide.

15 împreună cu Octavian şi Lepidus, Antoniu formează al doilea triumvirat.

16 Demetrios I Poliorcetul (337? 283 î.e.n.), rege al Macedoniei, din anul 294. Era poreclit Spaima oraşelor, deoarece asediază şi cucereşte, pe rând, Babilonul, Megara, Rodos, Atena, Teba şi Epirul. Despre el, Plutarh scrie că era atât de frumos, încât chipul lui nu a putut fi surprins nici de penelul pictorului şi nici de dalta sculptorului: „Demetrios era mai mic de statură decât tatăl său (Antigonos), deşi era mare, dar aşa de minunat şi de distins la figură, şi cu o faţă aşa de frumoasă, încât niciun pictor sau sculptor n-a putut s-o redea, în timp de pace se deda desfrâului" (idem *Demetrios*, *2*, p. 455).

17 Lamia, curtezană iubită de Demetrios. Era mult mai în vârstă decât el, dar multă vreme s-a bucurat de toate onorurile care i se cuveneau favoritei regelui (vezi Plutarh, *Demetrios*, p. 24 – 27).

18 Ahile! eroul din *Iliada*.

19 Pactolul este un mic râu din Lidia antică şi Turcia de azi. Era celebru pentru aurul pe care îl conţinea nisipul său.

20 Sperheos, zeul râu, soţul Polydorei, fiica lui Peleu, căruia Peleu îi promisese că îi va dărui pletele lui Ahile, în speranţa că ginerele său va accepta ofranda şi îl va readuce pe Ahile sănătos din război, la casa părintelui său:

„Vai, că zadarnic în ruga-i părintele meu, o Sperheos, Ţi-a juruit că la-ntorsu-mi acasă la mine în ţară Pletele-mi ţie am să închin şi face-voi jertfa cea mare".

(Homer, *Iliada*, XXIII, 140 – trad. G. Murnu)

Ahile îşi taie pletele blonde la moartea prietenului său, Patrocle, şi le aşază în mâinile acestuia, ca să ardă împreună cu el pe rug: „Iată eu pletele-mi dau să le ducă cu sine Patrocle" (idem, 149).

21 Policena, fiica lui Priam şi a Hecubei, ucisă de Pirus, fiul lui Ahile, pe mormântul tatălui său. În una din legendele greceşti, se povesteşte că, îndrăgostit de Policena şi dorind să se însoare cu ea, Ahile a pătruns neînarmat în Templul lui Apolo, unde urma să se oficieze căsătoria.

şi Aici, el a fost săgetat de Paris sau de Apolo însuşi, care luase

înfăţişarea lui Paris. Ahile fusese trădat de Policena, căreia îi destăinuise secretul invulnerabilităţii sale, precum şi unicul său punct vulnerabil.

22 în englezeşte, proverbul este: „Extremes meet".

23 Anachinii erau, în *Vechiul Testament*, o rasă de uriaşi, care locuiau în Hebron. Ei erau cei trei fii ai lui Enac: „Acolo am văzut noi şi uriaşi, pe fiii lui Enac, din neamul uriaşilor" (*Numerii*, 13: 34).

24 Goliat, uriaş filistean, ucis de tânărul David doar cu o praştie (vezi

I *Regi*, 17).

25 Thetis, mama lui Ahile, îşi scufundase fiul în Stix, pentru a-l face nemuritor. Doar călcâiul de care l-a apucat ea a rămas vulnerabil.

26 Timur Lene sau Tamerlan (1336 – 1405), cuceritor mongol, fondatorul dinastiei Timurizilor. Era şchiop, motiv pentru care i se dăduse porecla de Lene.

27 în vechea Spartă, copiii născuţi cu defecte fizice erau ucişi imediat după naştere.

28 Apolo.

29 Versul:

„Ţi-e chipu-ntunecat, dar nu urât..." („Your aspect is / Dusky, but not un comely") parafrazează versetul al cincilea din *Cântarea cântărilor*, I: „Negresă sunt... dar frumoasă" („I *am* black, but cornely").

30 „Din ţărna roşcată Chipul ţi-l frământ, Cum pe Adam, alt dată, L-a făcut cel Sfânt".

(„From the red earth, like Adam, Thy likeness I shape, As the being who made him.

— \Vhose actions I ape.")

Adam înseamnă „pământ roşu". El îşi trage, deci, numele de la substanţa din care a fost zămislit. 31 Referire la *homuneuli* (lat. = omuleţi), fiinţe minuscule, fără corp> fără greutate, fără sex, dar înzestrate eu puteri supranaturale, pe care vrăjitorii şi alchimiştii pretindeau că îi pot fabrica. Iată cum îi descrie Goethe în *Faust*, Partea a II-a, actul îi

„Răsună sticla de-un discret imtfold, Se tulbură, se-alege: se va face!

Întrezăresc dintr-un tipar învoit

Un nostim omuleţ cum se desface.

Ce fapte vrei de-un mai măreţ răsunet?

În faţa tainei explicate stai", (trad. Ştefan Augustin Doinaş)

32 Se spunea despre salamandre că lor focul nu le poate face niciun rău deoarece au pielea umedă mereu.

33 Byron face aici aluzie la mişcările revoluţionare din America de Sud, Italia şi Spania, care erau în plin avânt în 1827.

34 Sodoma, vezi nota 61 la *Marino Faliem*, pag. 657.

35 Este vorba despre forţele compozite germane, franceze şi spaniole ale armatei imperiale de sub comanda conetabilului Charles de Bourbon.

36 Faeton, fiul lui Apolo, zeul soarelui şi al nimfei Climene. A furat caleaşca tatălui său şi, neputând stăpâni caii şi caleaşca, s-a răsturnat, dând foc cerului şi pământului. Ceilalţi zei au fost siliţi să îl înece în Endon (vechiul nume al râului Pad) şi astfel să salveze lumea (vezi Euripide, *Hyppolilus*, v. 733).

37 Barbaria era numele dat statelor din nordul Africii, Tripolitania, Tunisia, Algeria şi uneori Marocul, care erau semiindependente în timpul stăpânirii turceşti (începând cu sec. XVI). Aici s-a dezvoltat foarte mult pirateria.

38 Kochlini, rasă pură de cai, crescuţi în inima Arabiei.

39 Huon de Bordeaux, eroul unui cântec de gestă din Franţa secolului al XIII-lea. Ucigându-l, din greşeală, pe Charlot, fiul împăratului Carol cel Mare, este condamnat la moarte, dar apoi pedeapsa îi este schimbată şi Huon este trimis la curtea lui Gaudisse, emirul Babilonului şi i se cere să aducă un smoc de păr smuls din capul emirului, patru dinţi ai lui, să îl ucidă pe cel mai viteaz cavaler al acestuia şi să o sărute pe fiica emirului. Huon reuşeşte, cu ajutorul lui Oberon, să îşi ducă la îndeplinire misiunea. Povestea lui Huon a fost tradusă în limba engleză în anul 1534 şi s-a bucurat de foarte mult succes. Byron o cunoştea probabil, sau o preluase din traducerea făcută de „William Sotheby poemului *Oleron* de Wieland.

40 Memnon, în mitologia greacă, rege al Etiopiei, fiul lui Tithonus şi al lui Eos (Aurora). A fost ucis de Ahile în timpul Războiului Troian dar, la cererea mamei sale, Zeus l-a făcut nemuritor. Statuia despre care se credea că îl reprezintă pe Memnon se ştie azi că este a lui Amenhotep al III-lea (Amenophis), care a domnit cam prin anul 1430 î.e.n. (dinastia a 18-a). Strabo este primul care vorbeşte despre sunetul muzical care se auzea dinspre statuia aflată la Teba, când ea era atinsă de razele soarelui care răsărea. Se spunea că Aurora, mama

lui Memnon, varsă lacrimi de durere pentru pierderea fiului ei. Lacrimile erau picăturile de rouă cu care se acoperă pământul înainte de răsăritul soarelui. S-a crezut, multă vreme, că era vorba de o înşelătorie, dar s-a dovedit, ulterior, că sunetul se datora unor cauze naturale, presiunea curenţilor de aer din porii şi crăpăturile statuii, curenţi ce se încălzeau brusc la ivirea soarelui. După restaurarea statuii, fenomenul nu s-a mai produs.

41 Charles; de Bourbon (1490 – 1527), conetabil al Franţei, în timpul domniei lui Francisc I. La 13 septembrie 1515, a luptat împotriva milanezilor şi a elveţienilor, la Marignano. A pierdut apoi favorurile regelui din cauza intrigilor puse la cale de mama suveranului, Louise de Savoia, pe care Charles o respinsese. A fost rechemat din Italia, în anul 1521, după moartea soţiei sale, Susanne, a rupt complet relaţiile cu Francisc I şi a intrat în serviciul împăratului Carol Quintul. A repurtat o seamă de succese pe câmpurile de luptă din Sudul Franţei şi din Lombardia, împotriva" armatei din patria sa. În anul 1527, Charles de Bourbon devine conducătorul (capo) unui corp de condotieri germani, spanioli şi italieni care nu fuseseră plătiţi de multă vreme şi deci erau nedisciplinaţi şi revoltaţi. Dornici de a cuceri prăzi cât mai bogate, ei se îndreaptă spre Roma. La 5 mai 1527, Charles de Bourbon se afla în fruntea unei armate de 30.000 de oameni, sub zidurile Romei, dar în dimineaţa zilei de 6 mai este ucis de un foc tras dintr-o archebuză. Franţa îl consideră renegat şi trădător, ii-T iivorilo sale's: ni confiscate.

42 u7 aJaJo. este un sistem de interpretare a *Scripturii*, bazat pe presupunerea că fiecare literă şi cuvânt au un înţeles ocult. S-a dezvoltat în secolul al VII-lea şi a durat până în sec. al XVIII-lea.

43 *Coranul*, cartea sacră a Islamului.

44 ffăforM, compilaţie a legilor orale ale evreilor, însoţită de comentariile rabinilor, prezentate în comparaţie cu Scriptura sau legile scrise.

45 *Şibbolet* = spic de grâu (ebraică), este o parolă folosită de galaaditenii din vechea Palestina pentru a-i recunoaşte pe duşmanii lor, efraimiţii, care nu puteau să îl pronunţe pe „ş" (*Judecători*, 12). Astăzi, cuvântul este folosit cu sensul de parolă.

4 G „Am prins chiar un rege" („We have captured a King"). Este vorba despre Francisc I care a fost făcut prizonier la Pavia, la 24 februarie, 1525.

47 Crinul, ortografiat în limba franceză fie *Fleur de lis*, fie *fleurdelys*, era emblema regilor Franţei, începând cu Ludovic al VII-lea (1137 – 1180).

48 Cheia este simbolul puterii papalităţii.

49 Celevişaptfi colinihpe care este construită Roma sunt: Colina Palatină Capitolfiââv Qumnal, Yiminal, Colina Esquilină, Caeliană şi cea Aventină.

60 „Bourbonul, Bourbonul!" („Oh, the Bourbon! the Bourbon!") este o aluzie la cântecul pe care îl cântau, în marşul spre Roma, soldaţii spanioli:

„Calla, calla Julio Cesar
Hannibal y Scipion
Viva la fama de Bourbon".

(„Uite, uite, Iuliu Cezar, / Hannibal şi Scipion, / Trăiască faima lui Bourbon.")]

61 Lucius Cornelius Sulla (Syla) (138 – 78 î.e.n.), general roman, conducător al fracţiunii conservatoare din senat. A comandat armatele romane în lupta împotriva lui Mithridate al VI-lea. A obţinut comanda armatei, în detrimentul lui Marius şi marşând împotriva Romei (88 î.e.n.). După înfrângerea lui Mithridate şi devastarea Atenei (86 î.e.n.), l-a înfrânt şi pe generalul trimis de Marius şi s-a reîntors triumfător la Roma. A urmat un război civil, din care Sulla a ieşit învingător, dar au fost masacraţi 8.000 de prizonieri, partizani ai lui Marius. Între 82 şi 79 (anul în care s-a retras din viaţa politică), Sulla a fost dictator la Roma.

62 Cato Minor (95 – 46 î.e.n.), cetăţean roman de vază, rămas celebru pentru cinstea sa. I s-a opus lui lui în Cezar şi l-a denunţat ps Catilina. A fost partizan al lui Pompei şi, după înfrângerea de la Pharsala, a încercat să reziste la Utica, dar fiind înfrânt definitiv, în lupta de ia Thapsus, s-a sinucis, înfigându-şi pumnalul în burtă şi refuzând ajutorul medicului care l-ar fi putut salva. Episodul morţii sale tragice este descris de Plutarh în *Cato*, 70.

63 Alaric I (370 – 410), rege vizigot care a invadat Italia în anul 408 şi a devastat Roma doi ani mai târziu. A murit pe malurile râului Busento şi pentru ca mormântul să nu îi fie profanat şi devastat, vizigoţii l-au îngropat în albia râului, pe care o deviaseră în acest scop.

54 Marte era zeul războiului în mitologia romană.

65 „Nu mai plângeţi

Pe duşman de vreţi să-l frângeţi". („Weep Not – *strike*? for Rome is mourning.") Comentând aceste versuri, Byron scrie: „Scipio al doilea, Africanul, se pare că ar fi repetat un vers din Homer şi ar fi plâns văzând cum arde Cartagina. Mai bine i-ar fi permis să capituleze (decât să verse lacrimi)" * Versul lui Homer apare în *Iliada*, VI, 459 – 460: „Dar să m-acopere ţărna mai bine, să n-aud nainte Vaietul tău de durere, când zilnic te-or duce-n robie", (trad. G. Murnu) Scipio Africanul. (234 – 183 î.e.n.), celebrul general roman, învingătorul lui Hannibal şi al Cartaginei.

66 Hector, primul dintre fiii Hecubei şi ai lui Priam, eroul troian ucis de Ahile.

67 Penaţii şi larii, în mitologia romană, erau zeii protectori ai căminului. Fiecare casă avea câte un iar şi doi penaţi. larul era înfăţişat purtând o cupă şi un corn din care se bea. El veghea asupra muncilor câmpuluk

Penaţii vegheau asupra prosperităţii familiei. Ei erau înfăţişaţi purtând aripi şi câte un corn ca şi larii. Reprezentările lor în lemn erau aşezate într-o nişă special amenajată şi lorii se aduceau ofrande înaintea meselor sau la ocazii festive, în afara larilor şi penaţilor privaţi, mai existau şi unii publici, care vegheau şi protejau statul în general, precum şi armata, marinarii, încrucişările de drumuri.

58 Aţe = nebunie (gr.), în mitologia greacă, fiica lui Zeus, personificarea rătăcirii care duce la păcat (Pippidi).

69 Claudius Caesar Nero (37 – 68), împăratul roman rămas celebru pentru cruzimea cu care a domnit. Este acuzat că şi-ar fi ucis mama şi soţia şi că ar fi dat foc Romei în anul 64, pentru a avea un pretext ca să îi persecute pe creştinii pe care îi făcuse răspunzători de incendiu.

60 Brennus este numele dat de romani conducătorului galilor care au devastat Roma în anul 390 î.e.n. Se povesteşte că toţi locuitorii Romei fugiseră, cu excepţia a 80 de senatori, care şi-au aşteptat cu stoicism moartea, rămânând aşezaţi pe locurile ce le ocupau de obicei în Senat şi a tinerilor patricieni care s-au refugiat în Capitoliu. Roma a capitulat după şapte luni de asediu, iar Brennus a cerut 1.000 de livre de aur pentru a ridica asediul. Fiind acuzat că foloseşte greutăţi false, Biennus şi-a aruncat pe cântar sabia sa deosebit de grea şi a pronunţat cuvintele rămase celebre până astăzi: „Vae victis!" („Vai de cei învinşii").

61 Pierre du Terrail, seigneur de Bayard (1474 – 1524), erou al Franţei „le Chevalier sans peur et sans reproche" („cavaler fără teamă şi fără prihană"). A luptat în războaiele purtate în Italia de Carol al VIII-lea, Ludovic XII şi Francisc I şi a căzut în luptă. A fost admirat chiar şi de duşmanii săi. Murind, i-a reproşat Conetabilului de Bourbon infama trădare. Cum Bourbon îl plângea, Bayard i-a răspuns: „Nu eu sunt de plâns, căci eu mor ca un om de bine; dar mie mi-e milă de dumneata, care lupţi împotriva regelui, a patriei şi a jurământului dumitale". În *Chronique de Bayart*, 1836, LXIV, citată de H.E. Coleridge, moartea lui Bayard este relatată cu cele mai mici detalii, pe care le foloseşte şi Byron în piesa sa:

„Quand îi sentit le coup, se prinţă cryer: Jesus! et puis îi dist: Helas! mon Dieu, je suis mort! Se prit son epee par le poignee en signe de croix en distant tout hault, Miserere mei, Deus secundum magnam miseri-cordiam tuam".

(„Când a simţit lovitura a strigat: «Iisuse!» şi apoi a zis: «Vai, Doamne, mor!» Şi-a apucat sabia de minerul în formă de cruce, zicând cu voce puternică: «îndură-te de mine, Doamne, după mare mila ta»."）

62 „Vade în pace" = te du în pace (lat.).

63 Benvenuto Cellini (1500 – 1571), celebrul sculptor şi scriitor florentin. În timpul atacului Romei, a apărat Castelul San Angelo împotriva germanilor şi s-a lăudat că el este cel care l-a ucis pe Conetabilul de Bourbon. Fiind închis sub acuzrţia că ar fi furat aur din tezaurul Vaticanului, a fost eliberat la intervenţia lui Francisc I.

64 Marmura cea mai celebră din Italia. Carierele din Carrara se exploatează de 2000 de ani.

65 Belktria este zeiţa războiului în mitologia romană, tovarăşa lui Marte.

66 Milon (cca. 500 î.e.n.), celebru atlet grec, învingător în luptele organizate cu prilejul Jocurilor Olimpice.

67 Din trupele imperiale conduse de Conetabilul de Bourbon împotriva Romei, făceau parte cel puţin 6.000 de *Landsknechte* (pedestraşi germani, purtători de suliţă), convertiţi la religia reformată şi dornici să îi măcelărească pe catolici şi să distrugă altarele şi crucifixele. Conducătorul lor era Georg von Frundsberg, care pornise spre Roma din dorinţa de a-l spânzura pe Papă. El a trăit între 1473 şi 1528.

08 Târfa din Babilon este numele dat în *Noul Testament*,

bisericii catolice de la Roma.

69 Titus (40 – 81), împărat roman (79 – 81). El este cel care a distrus Ierusalimul.

70 Penthesilea, în mitologia greacă, regina amazoanelor, care s-a alăturat troienilor şi a fost ucisă de Ahile, care apoi a plâns-o pentru curajul şi frumuseţea ei.

71 *TOMas* sau *Tolil*, carte din *Vechiul Testament*. Tobie este trimis de tatăl său, Tobit, într-un oraş îndepărtat, în Ecbatana Mediei. Tobie ajunge în casa Sarei care „fusese măritată după şapte bărbaţi", dar pe aceştia îi ucisese Asmodeu, duhul cel rău. Din cauza aceasta, slujitorii tatălui ei voiau să o alunge. Ea este ajutată de Rafael şi se mărită cu Tobie pe care Rafael îl învaţă cum să îl alunge pe Asmodeu, afumând, inima şi ficatul unui peşte (*Tolit*, 3: 78 şi 8: 2 – 3).

72 Nemrod, numele unui vânător vestit din *Vechiul Testament*, fiul lui Cuş, nepotul lui Ham şi strănepotul lui Noe (*Facerea*, 10: 8 – 9).

73 Aici se încheia drama în forma în care a fost publicată la prima şi la următoarele ediţii. În anul 1901 însă, ei i se adaugă un scurt fragment, descoperit în manuscris şi care poate arunca o lumină asupra proiectelor lui Byron, rămase însă neîmplinite.

Lia-Maria Pop

Postfaţă

Poate că faptul cel mai surprinzător în istoria teatrului englez din prima jumătate a secolului trecut e slabul ecou pe care l-a avut în public dramaturgia lui Byron. Cu excepţia pieselor lui Shelley – *Cenci şi*, evident, *Prometeu descătuşat* – nu se poate menţiona nicio altă creaţie dramatică a vremii în care să se regăsească mai limpede trăsăturile unei mentalităţi cu adevărat ilustrative pentru epoca romantică. Surpriza încercată de istoricul literar e cu atât mai mare cu cât creaţia dramatică a autorului lui *Manfred* şi al lui *Cain* pune în lumină o atitudine ce nu îşi află semnificaţiile cele mai adânci decât în puţine poeme, acestea având, însă, parte de o primire incomparabil mai entuziastă din partea cititorilor. Şi, po de altă parte, câteva dintre dramele sale erau destinate lecturii, deci se adresau, în esenţă, aceluiaşi public, ca şi *Childe Harold* sau *Don Juan*. Iar celelalte, cum observă cu dreptate un comentator, „dovedesc o mare familiarizare cu convenţiile teatrului, dorinţa de a compune un dialog plin de naturaleţe, deşi nu lipsit de accente retorice, capabil să treacă dincolo de scenă, şi mărturisesc un interes statornic pentru realizarea unui

adevărat spectacol" 1.

E mai presus de orice îndoială că Byron, ale cărui legături cu faimosul Drury Lane Theatre erau atât de strânse (a scris, în 1812, poetica *Adresă* la deschiderea localului reconstruit al acestei vechi instituţii dramatice şi, în 1814, a fost ales în Consiliul ei de conducere), cunoştea bine tehnica textului dramatic. Cu toate că el insista – publicând numeroase prefeţe – asupra caracterului „nescenic" al pieselor (ceea ce vine în violentă contradicţie cu o altă declaraţie a sa, potrivit căreia îşi propusese „să reformeze scena engleză"), majoritatea scrierilor sale au văzut lumina rampei; e drept, mai ales după moartea autorului lor. Nu se poate susţine în niciun fel că ele nu s-ar fi adresat spectatorilor de la începutul acelui tulburat

1 Martin K. Nurmi, în *The Reader's Encyclopedia of* World *Drama*, edited by John Ga33 ner and Edward Quirm, New York, 1969, p. 103.

Început de secol, că ar fi fost cumva mai greu de înţeles decât versurile poemelor. Poate că atitudinea îndeajuns de ambiguă a lui Byron faţă de perspectiva transformării dramelor sale în spectacol dramatic să ascundă, cum s-a sugerat, „un soi de teamă: voia să obţină succese răsunătoare, dar se îngrozea la gândul eşecului, pentru că, într-o sală de teatru, aceasta i s-ar fi înfăţişat mai clar decât eventualul insucces al poemelor, respinse de cititorii pe care, oricum, nu îi vedea" 1.

Cu totul îndoielnice sunt concluziile celor care i-au privit opera de dramaturg ca pe „un refugiu, o compensaţie a tensiunii sufleteşti, a solicitării intelectuale, a dăruirii totale cerute de poeme" 2. Dramele sale vădesc, fără niciun fel de echivoc, însuşiri întru totul comparabile acelora ale poemelor scrise în aceeaşi perioadă, deci în anii deplinei sale maturităţi. Aceleaşi întrebări fundamentale, aceeaşi nelinişte gravă, tulburătoare, fac ca piesele să pară nu o dată adevărate transpuneri în dialog a textelor poemelor. Unii dintre eroii săi dramatici reprezintă, în realitate, reluări la o scară mai largă a portretelor desenate în poemele din acei ani.

«» „Despre Qkfawfra, de pildă, se pare că a fost compus la îndemnul lui

Shelley care, convins fiind fără niciun fel de ezitare de „măreţia poetică" a prietenului său, îi cerea să încerce să scrie o operă pa măsura gândurilor ce dădeau înţeles suferinţelor proprii îndurate cu

demnitate, dar nu cu nepăsare3. Byron a început să scrie această dramă poetică în 1816, pe când se afla în Alpii Elveţiei; el avea s-o interpreteze ca pe „un catharsis", intenţia lui mărturisită fiind „să realizeze nu o dramă propriu-zisă... ci, mai curând, un dialog" 4. Sursa de inspiraţie a fost, probabil, *Faust* pe care „călugărul" Lewis, celebrul autor de romane gotice, i-l citise cândva în traducere englezească; dar eroul lui Byron nu va semăna cu clăjjyjui Goethe „jilâl vaâevoca mai degrabă pe „Prometca., în Viziunea poetului englez, sensul dramei consta în contopirea conflictului cosmic eu adâncile tulburări lăuntrice ale individului. Protagonistul – au căzut de-aco rd comentatorii – «*B urm* cu toate că forma de expresie reprezintă o despărţire de modalităţile poetice folosite de el până atunci, intriga drannti că e alcătuită, la lal c9 („aceea a poemelor de până atunci, câin întrebările dureroase puse de existenţă şi din răspunsurile pe care încerca să le dea poetul.

Samuel C. Chew, unul dintre primii istorici literari englezi care s-au consacrat studierii dramelor byroniene, remarca odinioară că, în *Manfred*, poetul a creat „cea mii autentică întrupare a by ronisrflului"; „Manfred – scria el – marchează, incontestabil, zenitul tipului de erou creat de

1 S.C. Chew, *The Drama*» *oi Lord Byron*, Baltiinore, 1915, p. 116.

1 Vezi William H. Marshall, *The Sme*. *ure of Byron's Modern Poems*, Philadelphia, 1962, p. 77.

— *Lord Byron's Correspondence*, edited by John Marray, New York, 1922, II, p. 19.1 Cf. Paul G. Tineblood, *Lorg Byron*, New York, 1969, p. 81.

Byron... Profunzimea gândului întregeşte aici melancolia căreia poemele de tinereţe îi dădeau doar o anume mondenitate" 1. Problema posibilelor surse i-a preocupat de multă vreme pe comentatori; ea nu reflectă, desigur, doar pasiunea pentru detaliu a unor spirite erudite, ci are rostul de a întregi conturul unei opere cu adevărat reprezentative. Se dovedeşte, astfel, din ce în ce mai argumentat, că drama byroniană e o sinteză complexă a unor direcţii caracteristice romantismu Hr" de la răspântia celor două secole. Personaje cu un profil psihoiogic-şi moral diver Tau fost pomenite de exe-geţii acestei opere ca modele ale eroului ei: „Werther al lui Goethe, Ren a al lui Chateaubriand, califul Vathek al lui Lewis, personaje ale altor romane gotice – *Castelul din Olranto* şi *Misterioasa mamă* ale lui Walpole, *Bertram* al lui Maturin –,

ale poemelor *Crăiasa Mab* şi *Alastor* ale lui Shelley. Ceea ce le uneşte pe cele mai multe e o tragică inadaptabilitate, o inflexibilă hotărâre de a respinge orice compromis.

Dar Byron, ni se spune, se recunoaşte dator în primul rând lui Eschil şi *Prometeului* său2. Eroul eschilian fusese de multă vreme una dintre creaţiile literare cele mai îndrăgite de poetul englez; în vara lui 1816, cu puţină vreme înainte de a începe să compună *Manfred*, el scrisese un scurt poem care celebra suferinţele Titanului, neînduplecata sa împotrivire faţă de tiranie, curajul şi frumuseţea sa morală. Pe de altă parte, drama reflectă o nouă atitudine a lui Byron faţă de natură; el nu mai crede în puterea ei de a-l ocroti pe om, aşa cum postulau principiile gândirii naturiste ale lui Wordsworth, nici de „a-l elibera de el însuşi". Influenţată, de bună seamă, de concepţia lui Cuvier, viziunea lui Byron e legată de aceea a identificării naturii cu o forţă care, transformându-se necontenit, declanşează cataclisme. E tema unui poem apocaliptic, *întuneric*, scris cam în aceeaşi vreme ca şi *Prometeu*, proiectând imaginea înfricoşătoare a unei lumi pustii, sinistre, de după catastrofa care încheie cea din urmă etapă a evoluţiei naturii.

Primele două acte ale lui *Manfred* au fost compuse în Elveţia, cel de-al treilea la Veneţia. Forma iniţială era lipsită de unitate dramatică şi poetică, fapt dezvăluit cu necruţătoare luciditate de Byron însuşi: drama era „dezlânată". plină de „efecte de un gust îndoielnic", „prea metafizică", iar actul al III-lea era „îngrozitor de prost" 3. Când a aflat că William Gif-ford, unul dintre cei mai temuţi scriitori satirici ai vremii, are aceeaşi părere despre actul final al dramei, n-a mai ezitat şi, lucrând zi şi noapte" 4, l-a înlocuit cu o versiune nouă, incomparabil mai densă şi mai sobră; la reuşita formei revizuite a contribuit decisiv vizita pe care, în primăvara lui 1817.

1 S.C. Chew, op. cit., p. 67.

«Vezi M.K. Joseph, *Bijnn*: *The Poet*, Londra, 1961, p. 104.

Vezi *idem*, p. 107

Paul G. True Wood, op. cit., p. 82.

a făcut-o la Roma1. Opinia exegeţilor săi e aproape unanimă: revizuirea ultimului act a salvat întreaga dramă şi i-a conferit o nouă semnificaţie poetică şi filosofică pe care nu o avusese înainte.

Dar *Manfred* a prilejuit întotdeauna interpretări foarte diverse; nici din discuţiile cele mai recente sensul polemic nu lipseşte. Unii o

privesc ca pe o dramă compusă în felul „moralităţilor" medievale, străiiia însă de ideiea Innitruutarâi între bine sârău şi „preocupată în chip esenţial de cori-jţiinţa eului", e mai curând „o dramăpsihologicădecât filosofică" 27 Pre" nffu".

— al şi. „Mant'red e piuiuclia, miei stări de spirit pe ecranul unei existente... izbiuiniieajoetică a unei probleme vitale-a unu undi viii" 3. Sau, după opinia altora, „motivul central din *Manfred* e remuşcarea, suferinţa eternă de pe urma unei crime ce nu poate fi ispăşită", într-o dramă ce se înfăţişează ca o „revelaţie continuă a caracterului şi poveştii eroului... care caută salvarea de păcat" 4.

Eroul lui Byron e zdrobit de conştiinţa păcatului pe care l-a săvârşit, an păcat ce rămâne până la urmă ascuns celorlalţi, invocând spiritele-Na<grii şi Steaua propriului destin. Sfanfred îşi dă seama că toate acestea se află sub stăpânirea unui Spirit al distrugerilciclice, al cataclismului inevitabil al întregului univers. Eroul dramei nu cere decât uitarea, dar nici măcar Spiritele nu i-o pot dărui, pentru că ele nu au putere decât asupra învelişului exterior al fiinţelor, nu şi asupra eu'. ui lăuntric. Blestemul aruncat asupră-i de un-Spixit care EL luat forma iubiteisairnerdute. Astar declanşează drama lui Manfred: blestemul îl osândeşte la veşnicia Infernului dinăuntrul propriei fiinţe.

Contemplând, de pe culmile Muntelui Jungfrau, frumuseţea naturii-Manfred îşi dă seama că ea nu poate să-i aducă tămăduirea; înspăimântat tip puteroiţ dbgfnifffa vă a. nafriri... el încearcă să se sinucidă, însă. ° s „lvt de Vânătorul de capre. Dialogul dintre cei doi îi oferă lui Hymn prilnjnt să dezvolte o temă preferată: superioritatea eroului însingur? * în – păcaM – jjău – erou-supraom – fată de măritorii de rând, îl hămân/3 ijiitm-ul Vrî – iitoarei Alpilor, Manfred îi spună povestea tragică a morţi" frumna «pl Actarfe făcând, doar aluzii vagi J" r – Tat 11 Jni şi ţ – Brânci în Hurajpa. nityij, HânH...

Astarte îi apare din nou, erou! recunoaşte în ea spiritul acelei „Una" care îi poate înţelege, „Una" pe care a iubit-o, dar a ucis-o prin dragoste.

M.K. Joseph observă cu fineţe că păcatul lui ilanfred poate fi strict circumscris unui anume individ, unui temperament şi unui univers mara l, dar „consecinţele lui sunt. yanbraliv alByifo-i.f. ii1 pă. f.at. n.1 lui] \fiâifrftfl a a. ppla.

* ellace pl, Ţte „din rasa umană. În ultima scenă a actului al II-lea, eroul – 1 *Ibid*.

— William H. Marshall, op. cit., p. 97.

1 W.J. Calvert, *Byron*: *Romantic Paradat*, Chapel HUI, 1935, p. 173.

«Andrew Rutheriord, *Byron*: *A Criticai Study*, Edinburgh-Londra, 1962, p. 79.

5 M.K. Joseph, op. cit., p. 104.

lui Byron cutează să provoace Răul însuşi: el îl înfruntă pe demonul Arima-a puterii distructive a naturii. Manfred ştie că, mai

„Jgresus de Arimanes. se află o forţă a Binelui, rămânând ascunsă îşi necu-nnimul păitni t „tripfiii Tia. Tu ele din urmă, fantoma lui Astarte. îi vesteşte r3. Inna. rptapp m. rfigi-a-fânrif-n cu atâta disperare, e aproape".

Şi, în ultimul act – în noua versiune ce elimină finalul melodramatic – dârforima formă a dramei –., Manfred „ispăşind, moare cu o superbă demnitate. a. lungându-i pe demonii care vin să-i ceară sufletul, aşa cum i-l ceruseră; Fauat Emul] ni Byren e un Prometeu înfruntând puleiile jjâjilul.

Manfred poate fi, aşa cum îl privea Nietzsche, o materializare a ideii de supraom. Dar păcatul său şi inevitabila prăbuşire sunt consecinţele orgolioasei despărţiri de restul T.™am + – H – *jq în* pna + în fi tp *aici* im f.az. nu Pinmfitpţi, ppntrq ră, suferinţele lui nu provin din tulburătoarea conprov. n ştiinţăj unei datorii fundamentale faţă de ceilalţi; şi tocmai de aceea Byron nu poate să-i întrevadă alt destin decât prăbuşirea. Drama lui e aceea a încătuşării în păcat, salvarea nu poate, sta decât în moarte; pentru ca nu *iPromelcu – purtător a* jertfei aducătoare de lumină, nu poate fi niciun *rometeu descatuşat*. Manânsingurarea lui voită, e un *Primeteu înlănţuit* pentru

„Tote-eauna.

„" „Sodificând însăşi structura ultimului act, Byron dovedea că şi-a dat seama cât de nepotrivite erau convenţiile goticului pentru analiza psihologică a personajului; exact în aceeaşi vreme, poetul era confruntat de această problemă în compunerea celui de-al III-lea, cânt al lui *Childe Harold*. De acum înainte, el va recurge cu consecvenţă la soluţia unităţilor clasice, întru totul adecvate unei construcţii monumentale a eroului. „Provocarea pe care o aruncă Manfred, oricât ar fi fost de confuză la început, e raţienală în final şi, în moarte, el se înalţă la o mândrie stoică" 1.

Manfred e, desigur-JByron – aşa cum au conchis de mult

comenta – adăugat, un gyron care îşi aducea aminte de iecturile lui din MJlton… Când a creatreea de-a doua versiune a ultimului act, el „Tgâir glas unei raţiuni a existenţei. Arta lui nu mai e expresia clipelor de (reverie s-ţn a. dorinţelor neîmplinite Nu mai e vorba de o conştiinţă artistică separată de conştiinţa umană" 2. Realizând acest tragic catharsis al suferinţei, păcatului şi remuşcării, Byron e pregătit să mai facă încă un pas spre cunoaşterea realistă de sine şi spre ejmapririarea din – *Don Junn*" *, Manfred e o primă versiune a complexului şi

Idem, p. 106.

! W.J. Calvert, op. cit., pp. 143 – 44.

3 Paul G. Trueblood, op. cit., p. 84.

Manfred e contemporan cu *Childe Harold*. Contemporane cu celălalt erou autoportretistic, cu Don Juan, vor fi alte scrieri dramatice, de o structură diferită1; dacă nu întotdeauna cu ambiţiile filosofice ale amplului poem din 1816 – 17, în orice caz mai aproape de întrebările pe care şi le puneau oamenii obişnuiţi, de confruntarea lor cu istoria. Ceea ce explică şi faptul că ele au fost jucate mai des pe scenă (una dintre ele, şi anume prima în ordinea scrierii, *Marino Faliero*, la Drury Line, chiar în timpul vieţii autorului, într-o interpretare nu foarte p3 placul său); p3 când *Man-freil* a fost prezentat întotdeauna ca un „poem d ram \ t icun f eâcâe „oratoriu însoţit de muzica lui Schuti>a, nu, „într-o formă ca un efect remarcabil" 3.

„Dramele veneţiene" – *Marino Faliero* şi *Cei doi Foscari* – au fost publicate în 1821; că ele nu au însemnat o orientare statornică în cuprinsul teatrului byronian o dovedsşte împrejurarea că, în acelaşi an, vedeau lumina tiparului alte piese cu o structuri foarte diferită – *Sardemipal* şi *Cain*. Exemplul urmat de el în „draraale veneţiene" (ca şi în cele care le vor urma Imediat, *Werner*, din 1822, şi *Schimbarea schilodului*, publicată în 1824) «o sinteză nu foarte complicată a teatrului antic grec, a celui al clasicismului francez din secolul al XVII-lea şi al teatrului lui Alfieri pe care, dintre toate acestea, Byron îl urmaază mii fide13.

Implicaţiile politice ale lui *Marino Faliero* sunt clare. Piesa a fost compusă într-o vrem.3 în care participarea lui Byron la mişcarea clandestină a carbonarilor atinsese un punct culminant; în acelaşi an când atitudinea *lui* faţa de timidele încercări ale „reformatorilor" englezi de a modifica unele forma cu totul exterioare ale tradiţiilor politice din ţara lor devenise dia ce în ce mai sceptică şi mai plină de

dispreţ. Byron cel de după 1820, ciad convingerile sale au dobândit, în contact cu cele ale carbonarilor, o orientare tot mii apropiată de sensurile cele răii radicale ale acţiunii politice, nu va nu-i putea accepta, în niciun chip, soluţiile „echilibrului" propovăduite de partidul *whig*. O influanţă adâncă a avut-o asupra sa, neîndoielnic, prietenul lui, Shelley, care, tot în jurul lui 1820, ajunsese la o formulare mii riguroasă a unor idei revoluţionare, umbrite cândva de o candida, adolescentină viziune utopică.

Deşi, ia *Marino Faliero* şi, într-o măsură poate nu la fel de limpede, în *Gel doi Foscari*, conflictul dintre convingerile patriotice, spiritul însetat de libertate, pe de o parte, şi cultul romantic al eroului, pe de alta, se dez

1 Dramele lui Byron sunt astfel datate de Herbert Road: *Man red*, 1817; *Marini Faliero*.

1320 *Sardanapal*, ianuarie-raa 1321; *Cei doi Foscari*, iunie-iulie 1821; Cam, iunie-aeptembrie

1321 *Cer fi pământ*, octombrio 1821; *Werner*, decembrie 182 l-ianuarie 1822 –, *Schimbarea schi*—! i; *: „mai iunie 1822 (Herbort Read, *Byron*, Londra, 1951, p, 30), ceea ce demonstrează că –! e ocupa o perioadă relativ compacta a creaţiei poetului.

1 Martin K. Numi. op. cit., p. 101.

1 Vezi Saraue] C. Chew, *cp. di.*, p. 81.

st – *t* văluie mai brutal, e mai greu de rezolvat decât în oricare dintre operele dramatice ale lui Byron. Dogele Faliero, protagonistul celei dintâi drame, la început slăvit de ceilalţi nobili ai Veneţiei, apoi azvârlit de ei în dizgraţie, se răzvrăteşte, porneşte o răscoală, e trădat şi de ceilalţi, e prins şi decapitat pe treptele Marii Scări a Palatului Dogilor. Destinul lui reflectă viziunea încă ezitantă a celui care aderase la o conspiraţie, întemeiată, totuşi, pe participarea unor clase sociale diverse: neîncrederea lui în mulţime exprimă poziţia „unui aristocrat", credincios ideilor revoluţiei, iubind sincer libertatea, dar care nu credea în puterea celor mulţi" 1.

Cealaltă „tragedie veneţiană", *Cei doi Foscari*, reia tema, dar cu o intensitate sporită, de vreme ce purtătorii ideilor antagonice – patria, înţeleasă ca raţiune supremă a existenţei şi lealitatea faţă de clasa căreia îi aparţine individul – sunt, ca în opoziţiile teatrului lui Corneille, fiul şi tatăl. Tânărul Foscari se jertfeşte pentru Veneţia, socotind că datoria pentru ţară e datoria fundamentală a oricui;

bătrânul doge pedepseşte această abatere a fiului său de la obligaţia de a rămâne credincios ierarhiei aristocratice. Conflictul are, însă, o puternică tentă romantică şi nu vom fi surprinşi să îl legăsini – ca şi pe acela al lui *Manfred* – printre izvoarele de inspiraţie ale picturii lui Delacroix. „Nicăieri în altă parte Byron nu a dezvăluit nia – clar separarea dintre dorinţa sa de libertate, de dreptate firească, şi sentimentul că e, totuşi, necesară o autoritate ordonatoare" 2.

Sardanapal – scris, ceva mai devreme, în acelaşi an – proiectează acţiunea pe un fundal cu totul diferit, acela al istoriei străvechi – Asiria din vremea regelui care a lăsat amintirea setei sale mereu nepotolite de fast (şi el erou al unei foarte semnificative compoziţii a lui Delacroix). Regele din Kinive se lasă în voia dorinţelor voluptuoase şi, cu toate că păstrează în adâncul sufletului intenţii dintre cele mai generoase, nu poate să se împotrivească răscoalelor pe care nepăsarea lui le provoacă, la fel ca şi violenţa nestăpânită a lui Faliero. În viziunea lui Byron, Sardanapal e modelul suveranului luminat, brav, supunându-se intereselor supuşilor făi; „în ceea ce priveşte temperamentul, omenia, curajul mergând până! a sacrificiu, Sardanapal ilustrează idealul comportării unui conducător, în sistemul byron; an de valori" 3.

Dacă aceste trei drame au eşuat în încercarea lui Byron de a transforma teatrul englez şi de a întemeia o tradiţie clasică engleză, aceasta s-a întâmplat, negreşit, pentru că „ele au apărut în momentul de culme al romantismului şi pentru că, în spiritul lor, erau mai curând europene şi itaiieneşti decât clădite în sensul tradiţiei naţionale" 4. Indiferent dacă *Marino*

1 E.D.H. Johnson, „A Political Interpretation of Byron's *Marino Faliero*". În *Modern Language yuarterly*, Iii (1942), p. 425; citat în Paul G. Trueblood, op. cit., p. 105.1 M.K. Joseph, op. cit., pp. 114 – 15. Paul G. Trueblood, op. cit., p. 105. W.J. Calvert, op. cit., p. 172.

1

Faliero reprezintă punctul cel mai înalt al eforturilor lui Byron de a crea o dramă clasică, aşa cum crede Rutherford, sau dacă această calitate o îndeplineşte *Sardanapalpe* care o preferă Joseph –, criticii sunt, aproape în unanimitate, de acord că toate cele trei drame laolaltă constituie o etapă importantă în încercările continue ale lui Byron de a descoperi forme poe – tice noi, adecvate exprimării unor complexe stări de spirit. „Se cuvine să-l recunoaştem pe Byron ca pe un pionier al

epocii sale: lui îi revine meritul că, în plin romantism, s-a integrat în neîntreruptul efort ce a marcat istoria literaturii engleze de la Shakespeare până în zilele noastre de a aşeza drama poetică «pe un temei contemporan funcţional» 1. Asemenea lui Elioi sau lui Yeats, în secolul nostru, Byron „a înţeles nevoia de a regândi şi a reformula chestiunea expresiei dramatice şi de a-i găsi noi modele; la fel ca succesorii săi, el merită să i se acorde acest credit, indiferent de succesul sau eşecul cutărei sau cutărei piese" 2.

Şi să nu uităm că, dacă premiera lui *Marino Faliero* nu a însemnat neapărat un succes, fără să fie niciun eşec, în schimb *Cei doi Foscari*, beneficiind, în 1838, de interpretarea lui Macready, cel mii de seamă actor englez al vremii, a reprezentat un adevărat triumf: „asistenţa, în picioare, a ovaţionat, fluturându-şi batistele" 3, iar psste câţiva ani Verdi va compune o operă al cărei libret era bazat pe textul dramei lui Byron. Şi *Sardanapal*, pus în scenă tot în 1838, de Charles Kean, a fost, foarte bine primit de public, deşi, din nefericire, tăieturile operate în text diminuaseră mult semnificaţia morală şi, odată cu aceasta, şi interesul tematic al dramei. Să constituie dramele din 1821 dovada unei paradoxale anticipări a gustului spectatorilor din perioada în care se conturaseră îndeajuns de precis direcţiile unei reacţii antiremantice?

Ultima dramă terminată de Byron (1821 – 22) este *Werner*, dedicată lui Goethe; în prefaţa ediţiei din 1822, poetul mărturisea că, în 1815, începuse să scrie o piesă care era, de fapt, adaptarea unei povestiri gotice, *Krvitsner*, citită de el în copilărie4. După şapte ani, el se întorcea la povestirea germană şi crea o veritabilă dramă gotică, în care apar bandiţi, castele ruinate, uşi secrete, neaşteptate schimbări ale destinului, misterioase înrudiri descoperite miraculos, un fiu pierdut şi regăsit, un personaj ale cărui dimensiuni eroice „sunt prea mari pentru a se potrivi cu viaţa adevărată" 5. Cu alte cuvinte, o întreagă recuzită caracteristică întru totul convenţiei goticului, culminând cu spectaculoasa dezminţire a aşteptărilor spectatorului care încearcă să-l ghicească pe criminal.

1 Paul G. Trueblood, op. cit., p. 105.1 31.K. Joseph, op. cit., p. 112. Martin K. Xurrai, op. cit., p. 104.4 Vezi Francis M. Doherty, *Dijron*, Londra. 1968, p. *f*). *Ibii*.

Drama nu se limitează, desigur, la efectele realizate în tradiţia naraţiunii gotice; ea conţine o dezbatere privitoare la păcat (în speţă,

la păcatul moştenit, ceea ce aruncă lumină asupra unei dureroase obsesii a lui Byron). Contrastul dintre tatăl care detestă violenţa şi fiulucigaş cu sânge rece – e caracteristic drimeler byreniene, iar exegeţii au crezut că pot identifica surse elizabetane (*Henne al IV-lea*, *Partea întâi* şi *Eenric al V-lea* ale lui Shakespeare1). Şi, mai presus de orice, ei au apreciat fără rezerve versul energic, fluent, adesea scânteietor.

Scristo Mn 18 gg fdarjm Mcat. cum se ştie, în 1824), fragmentuldra *JmA*. *kMu* – mteipretat adesea ca „o appâă rejr. cheie perioada dramelor „concepute în spiritul «n sfeţe? or" 2. În realitate, chiar şi aşa cum Ira rămas-3 e-te-B7TTJTÂ7 cele câteva scc-ieârără să închege o acţiune dramatică, spun, totuşi, mai mult. Povestea propriu-zisă e simplă, un amestec de roman gotic şi de drgmă-lavigtiana: un ghebos, Arnold. e *T* vizitaţ de TTrăvbl care-i TJTO – pum Tun schimb bizar: un trup superb pentru „că/rin ar. 111 în cnrp cocoşat. Cei doi, într-un cuplu care le-a evocat unora „pe Don Quiioţeşi pe Rfl-nrjin3, prime, se să făptuiască isprăvi de vitejiedinrniil loâlââicândlât7Ţ" lâă Taeoma, la asediul şijajejuirea căjeiajanidpă. „Dar, încă din prima scenă, ascultăm cuvintele grele ale nu ei jmame ce-i *" rpp Tns Ra.7 ă. l-iiţa1 b-TifiTŢinţaţfia: EOY – ada tristă că ocara pe care i-a azvâriâse-o" dinioară propriaâa mamă îl uimirea pe Byron după atâţia ani. Cu toate că A-noldjiu e deloc un erou byronian: el suferă îngel Tftrgr-înrăsă se răzvrătească şi socoteşte, la un moment dat, că singura rezolvare „e sinuciderea (dar e salvat de „un bărbat înalt şi negricios" care apare, „— cu un efect tipic romantic, din pâcia adunată în jurul unei fântâni). S-a oeservat cu dreptate că, dintre cei doi, Diavolul – suav, spiritual, arogant, dispreţuitor – se apropie mai mult de portretul poefiihiy cu toată. Ţă şi la Arnold se desluşeşte clar un grgoli u a I infirmită tji (de pildă, o sinmifi-TTafivă evocarea, lui jnrrmr el Şchiop, cei care a putut să învingă natura potrivnic a, evocare ce păstrează ceva din mândria cu care Evron îşi amintea r „fie izbânziie sale sportive din anii de şcoală).

Schimbarea schilodului urma să încheie o direcţie a dramaturgiei byroniene inaugurată de *Manfred* şi care se dezvoltase paralel cu piesele istorice de factură neoclasică. Cu un an înainte de a fi început să scrie drama lui Arnold şi a transformării sale, Byron compusese două „mistere", reinterpretări ale unor legende biblice cuprinse în cartea *Geneici*. Ur. a dintre ele, *Cer şi pământ*, e socotită de

unii comentatori a fi „prima parte a unui poem neterminat” 4. Istoricii literari au pus în lumină influenţa lui

1 Vezi *ibid*.; M.K. Joseph, op. cit., p. 101; \V-.J. Calvert, op. cit., p. Vezi M.K. Joseph, op. cit., p. 104.3 Vezi Frâneis M. Doherty, op. cit., p. *Idim*, p. 122.

Siielley, evidentă mai ales în stilul coral al dramei1. Tema centrală e aceea a dragostei vinovate, prezentă în multe poeme ale sale; aici, ea e tratată îndeajuns de confuz şi nu se poate şti ce pedeapsă le aşteaptă pe fiicele lui lafet care au păcătuit cu îngerii. Singurul lucru care se poate bănui e că ele sunt sortite nimicirii, de vreme ce sunt urmaşe ale lui Cain, cel care stârnise cândva mânia neiertătoarei divinităţi.

Speranţa lui lafet de a vedea lumea salvată din ucigaşul potop e spulberată de Duhurile răului, a căror ironie sardonică e, parcă, o prelungire a aceleia din *Childe Harold*: crâncena pedeapsă nu va schimba nimic şi omenirea va avea parte de aceleaşi dureri, va fi supusă aceloraşi păcate, iar sancţiunea şi răsplata vor fi la fel de nedrepte. Dumnezeirea e implicit învinuită de cruzime, hotărârea ei de a distruge lumea cu toate frumuseţile ei fiind un păcat cu mult mai greu decât acela pe care ar vrea să-l pedepsească. Blestemul pe care îl aruncă Dumnezeirii o mamă ce-şi ştie pruncul osândit să piară în cataclismul dezlănţuit de o mânie rece şi trufaşă e grăitor pentru înţelesurile acestui „mister”, în esenţă foarte puţin scenic.

Deşi se pare că a fost scris înainte de *Cerji-pământ* (tot în cursul lui 1821, dar imediat după *Cei doi Foscari* auzise a unei meditaţii privitoare la destin îi orrmiui confruntat cu neîndu – rarea forţelor mai puternice decât firava lui făptură, supusă suâerântei şi morţii. Modelul este, evident, mai curând cel al misterelor medievale decât al tragediei neoclasice pe care îl urmaseră dramele compuse cu puţină vreme mai înainte. DSR sursele interpretării filosofice pot fi identificate în gândirea raţionalistă a secolului al XVIII-lea, care se desluşeşte sub aparenţele romantice ale multora din scrierile sale. În prefaţa dramei, Byron însuşi Îşi recunoaşte ca puncte de pornire *Genesc-Moarlea lui Alei* de Soloraon Gessner jj – dj?” ”— teoria catastrofelor a lui Cuvier. Răzvrătirea împotriva divinităţii despotke era preluată, cu siguranţa, din *Paradigui*

călarrorleiprin spaţiile stelare se afla în *Gândurile de* – f? LÂL—2 iJL13 li-Sh. elLky, La fel de amalgamate sunt şi sugestiile filosofice pe

care Byron şi-a clădit drama: jelemente disparate ale dogmei calvine viziunea atomistă *a*, lui Lucreţiu. s7 lâelsmur Tui Pope, ideea jjlurâtătii lumilor a lui. Bernard de Fontencile, „degenerarea organică" a lui Buffon, „preadamismul" „călugărului" Lewis şi, firește, așa cum preciza el însuşi, teoria cataclismelor ciclice a lui Cuvier2. /Cât «e scrisă într-o vreme ce despărţea prăbuşirea credinţelor fundamenTStfste, şjmjinită cu adân. că pioşenie pe textul biblie, dejtpjjjiţia sunt Mpinr hiningjf. n şi ori. ningjf. p ale. lui Darwin şi Charles Lvell.

byronian, cu sensul implicit al vastului spaţiu cosmic, e esenţia. lmente modern" 3.

1 Herbert Read, *op. cit.*, p. 33.

Vezi M.K. Joseph, *op. cu.*, pp. 117 – 21.

1 Pau! G. Trueblood, (.p. cit., p. 109.

Asemenea lui Manfred şi lui lafet, Cain e mistuit de întrebări\privitoare la sensul destinului uman. El este eroul corâliillilaui dintic bum firabus. sindu-se sub povara ei; încercarea lui de a rezolva conflictul dintre injus-ii. tia-cosm. că „şi propriul saTT gMţ dedreptate e zadarnică. I se par odioase şi cruzimea Divinităţii şi cea a sacrificiului pe care dăruieşte drept ofrandă. Cain e un fanatic al raţiunii inflexibile. aduce pe lume moartea: şi cea dintâi moarte e o crimă.

Evoluţia ideilor lui Byron, de-a lungul celor cinci ani care despart compunerea celui de-al treilea cânt al lui *Childe Harold* de publicarea lui *Cain* (*Werner* şi *Cer şi pământ*, scrise la scurtă vreme după aceea, reflectă atitudinea filosofică şi morală ce defineşte „misterul" din 1821) conturează despărţirea de panteismul romantic şi respingerea hotărâtă a viziunii unei „naturi binevoitoare", adoptarea unui pesimism evoluţionist în *Cain* şi în dramele care îl vor urma (*Don Juan*, scris, cum se ştie, în aceeaşi perioadă, va consemna aceeaşi semnificativă devenire a personalităţii poetului). Protestul violent care a întâmpinat publicarea lui *Cain*, în decembrie 1821, învinuirile de „blasfemie" reprezentau, de fapt, opoziţia aristocraţiei conservatoare şi a puritanismului faţă de întreaga operă a unui poet răzvrătit.

Dramaturgia lui Byron cuprinde, la fel de expresive şi de semnificîtive ca şi poemele lui, înţelesurile unei ireductibile revolte împotriva poncifurilor, a injustiţiei şi a prejudecăţilor morale şi sociale.

Dan GRIGORESCU